

พื้นที่นวัตกรรมชุมชน

ภาคเหนือ

ดำเนินการโดย

สำนักงานภาคเหนือ

ร่วมกับ

สำนักพัฒนานวัตกรรมชุมชนจัดการความรู้และสื่อสาร

นับจากได้มีการก่อตั้งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. เมื่อปี 2543 ตลอดระยะเวลา 19 ปีที่ผ่านมา พอช. ได้ดำเนินงานสนับสนุนชุมชนท้องถิ่น ให้เป็นผู้มีบทบาทหลักในการวางแผนและดำเนินการตามแผนพัฒนาชุมชน สนับสนุนการจัดกระบวนการพัฒนาองค์กรชุมชน ตามกิจกรรมและโครงการพัฒนาสำคัญ ได้แก่ โครงการบ้านมั่นคง โครงการบ้านพอเพียงชนบท สวัสดิการชุมชน การพัฒนาเศรษฐกิจและสัมมาชีพชุมชน สภาองค์กรชุมชน ฯลฯ ทั้งในระดับชุมชน ตำบล เมือง และจังหวัด ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในชุมชน เริ่มจากคนในชุมชนท้องถิ่นได้มีการพัฒนาศักยภาพ ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง สามารถแก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิต หลายพื้นที่ที่มีการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์กับหน่วยงานส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับนโยบาย เกิดเป็นพื้นที่รูปธรรมที่หลากหลาย ครอบคลุมทั้ง 5 ภูมิภาค และมีหลายพื้นที่ยกระดับเป็นศูนย์เรียนรู้ถ่ายทอดประสบการณ์ความรู้แก่ผู้สนใจ

พื้นที่รูปธรรมความสำเร็จที่เกิดขึ้น นับได้ว่า เกิดจากการดำเนินงานของพอช. ตามวิสัยทัศน์ “มุ่งสร้างความเข้มแข็ง ด้วยพลังองค์กรชุมชนและประชาสังคม” ซึ่งเป็นรูปแบบที่แตกต่างจากหน่วยงานรัฐอื่น พอช. เป็นหน่วยงานรัฐรูปแบบใหม่ ตามพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน “ใหม่” ในรูปแบบการจัดตั้ง “ใหม่” ในวิธีการทำงาน เมื่อศึกษาความหมายของ คำว่า “นวัตกรรม” ซึ่งมีนัยยะเป็นสิ่งใหม่ในทางสังคมมีการให้ความหมายของ “นวัตกรรมทางสังคม” กล่าวถึงแนวคิดใหม่ กระบวนการใหม่ ที่คิดขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาของสังคมหรือชุมชน ต้องมีความต่อเนื่องการลองผิดลองถูก ทดลองพัฒนาอย่างมีทิศทาง และที่สำคัญต้องเกิดประโยชน์แก่คนหมู่มากหรือคนส่วนใหญ่ นับได้ว่า พอช. เป็นองค์กรนวัตกรรมทางสังคมองค์กรหนึ่ง จึงได้มีการทบทวนนิยามความหมายของคำว่า “นวัตกรรมชุมชน” ภายใต้บริบทของขบวนการพัฒนาองค์กรชุมชนที่พอช. ได้ร่วมดำเนินการ ทั้งคุณลักษณะและองค์ประกอบของ “นวัตกรรมชุมชน” เผยแพร่ให้เจ้าหน้าที่ ขบวนการชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการพัฒนานวัตกรรมชุมชนในพื้นที่ปฏิบัติการจริง

สำนักพัฒนานวัตกรรมชุมชนจัดการความรู้และสื่อสาร ร่วมกับ สำนักงานภาคเหนือ ได้เห็นความสำคัญดังกล่าวจึงได้รวบรวมพื้นที่รูปธรรมที่ดำเนินการได้สอดคล้องกับ “นวัตกรรมชุมชน” รวบรวมเรียบเรียงจัดทำเนื้อหาและเผยแพร่ผลงานพื้นที่รูปธรรมนวัตกรรมชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองสู่สาธารณะต่อไป

...

คำนำ

01-กาแฟป่า การผลิตและแปรรูปกาแฟในสวนวนเกษตร	5
ตำบลบ้านด่านนาขาม อำเภอเมืองอุดรดิตถ์ จังหวัดอุดรดิตถ์	
02-สังสรรค์สูงวัย “สูงวัยอย่างมีคุณค่า ชราอย่างมีคุณภาพ”	13
ตำบลกะพ้อ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์	
03-ระบบการผลิตกล้วยอินทรีย์	20
ตำบลแสนตอ อำเภอน้ำปาด จังหวัดอุดรดิตถ์	
04-การผลิตสุราชุมชน	24
ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่	
05-การจัดการบ้านพอเพียงชนบท	28
ตำบลหนองบัวใต้ อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก	
06-การท่องเที่ยวชุมชนและสมุนไพรสามพันโบก	30
ตำบลช่องแคบ อำเภอพบพระ จังหวัดตาก	
07-ข้าวปลอดภัย	39
ตำบลท้อแท้ อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก	
08-ผ้าฝ้ายทอมือย้อมสีธรรมชาติ	47
ตำบลท่าสะแก อำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก	
09-การจัดการการท่องเที่ยว	51
ตำบลนครชุม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก	
10-การปลูกแตงโมน้ำหยดพิชใช้น้ำน้อยเพื่อลดพื้นที่ทำนาปรัง	55
ตำบลหนองกลับ อำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย	
11-ป่าชุมชนบ้านแก่งใต้	60
ตำบลบ้านแก่ง อำเภอศรีสัชชนาลัย จังหวัดสุโขทัย	
12-คลังอาหารจากป่าชุมชน	64
ตำบลปง อำเภอปง จังหวัดพะเยา	
13-“รากฐานของชีวิต พลิกได้ด้วยเงิน 1 บาท”	71
ตำบลแม่ถอด อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง	
14-“เพิ่มมูลค่า จากเศษผ้า สู่อินทรีย์”	75
ตำบลแม่สายมิตรภาพ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย	
15-“คลังอาหารชุมชน คนบ้านสบเปาใหม่”	79
ตำบลแม่เปา อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย	

16-เกษตรปลอดภัย “วิชาลัยชานาตำบลหัวดง”	84
ตำบลหัวดง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร	
17-การจัดการกลุ่มข้าวสารชุมชนวัดขวาง	96
ตำบลวัดขวาง อำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร	
18-“ก้าวอย่างในเส้นทางเศรษฐกิจชุมชนตำบลนาป่า”	103
ตำบลนาป่า อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์	
19-ส่งเสริมสืบสานลานวัฒนธรรม “ไทยพวน”	112
ตำบลจอมจันทร์ อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน	
20-การส่งเสริมเกษตรปลอดภัย	122
ตำบลเมืองลี อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน	
21-การพัฒนาระบบไผ่สู่เกษตรยั่งยืนในพื้นที่ป่า	130
ตำบลบ้านทับ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่	
22-เศรษฐกิจฐานรากนำมาสร้างพัฒนาให้เกิดเศรษฐกิจสีเขียว	136
ตำบลแสนไห อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่	
23-การจัดการทรัพยากรป่าชุมชน	142
ตำบลท่าไม้ อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร	
24-การแปรรูปกล้วยไข่เพื่อเพิ่มมูลค่า	147
ตำบลท่าพุทรา อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร	
25-การจัดการป่าชุมชน “สร้างสุขแม่ก็ ด้วยวิถีความพอเพียง”	152
ตำบลแม่ก็ อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน	
26-กลุ่มกล้วยอินทรีย์ทำสบเส้า	158
ตำบลท่าสบเส้า อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน	
27-การจัดสวัสดิการชุมชนตำบลริมปิง	166
ตำบลริมปิง อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน	
28-การจัดการระบบการเลี้ยงสัตว์อย่างยั่งยืนบ้านแม่ละนา	170
ตำบลปางมะผ้า อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน	
29-ฟาร์มสเตย์ บ้านหนองหล่ม การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อชุมชน	185
ตำบลหนองหล่ม อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา	

01-กาแฟ การผลิตและแปรรูปกาแฟในสวนวนเกษตร

ตำบลบ้านด่านนาขาม อำเภอเมืองอุตรดิตถ์ จังหวัดอุตรดิตถ์

สภาพภูมิประเทศโดยทั่วไปของตำบลบ้านด่านนาขาม เป็นที่ราบสลับภูเขา มีสภาพเป็นที่ป่า ภูเขา เนินเขาหรือเชิงเขา จึงเป็นแหล่งกำเนิดลำน้ำหลายสายที่สำคัญ ได้แก่ ห้วยน้ำไคร้ ห้วยชำแล้ง ห้วยขุนริด ห้วยเกียงพา ห้วยแม่เฉย ลักษณะของการตั้งถิ่นฐานของชุมชนส่วนใหญ่ จะตั้งอยู่บริเวณสองฟาก

ถนนพหลโยธิน (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 11) ฝั่งซ้ายจะเป็นพื้นที่หมู่ที่ 1 หมู่ที่ 2 หมู่ที่ 4 หมู่ที่ 5 บางส่วน หมู่ที่ 6 หมู่ที่ 7 บางส่วน หมู่ที่ 8 หมู่ที่ 10 หมู่ที่ 12 และหมู่ที่ 13 บางส่วน ฝั่งขวาจะเป็นพื้นที่หมู่ที่ 5 บางส่วน หมู่ที่ 7 บางส่วน หมู่ที่ 9 หมู่ที่ 11 และหมู่ที่ 13 บางส่วน มีลักษณะเด่นคือเป็นตำบลหน้าด่านก่อนเข้าสู่ตัวจังหวัดอุตรดิตถ์ทางทิศเหนือ ลักษณะของชุมชนส่วนใหญ่เป็นชุมชนเกษตรกรรม ประชาชนส่วนใหญ่มีฐานะปานกลางพออยู่พอกิน นิยมรักความสงบ เรียบง่าย และเคร่งครัดในพุทธศาสนา

อาณาเขต

ทิศเหนือ ติดต่อกับตำบลห้วยไร่ อำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่ และ ตำบลน้ำหมัน อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

ทิศตะวันออก ติดต่อกับตำบลขุนฝาง อำเภอเมืองอุตรดิตถ์

ทิศใต้ ติดต่อกับตำบลน้ำริด และตำบลจี่งวาม อำเภอเมืองอุตรดิตถ์

ทิศตะวันตก ติดต่อกับตำบลนานกกก อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

ตำบลบ้านด่านนาขามแบ่งเขตการปกครองเป็นหมู่บ้าน มีจำนวนหมู่บ้านทั้งสิ้น 13 หมู่บ้าน คือ

หมู่ที่ 1 บ้านปากท่า

หมู่ที่ 2 บ้านม่อนชลประทาน

หมู่ที่ 3 บ้านปากเฉย

หมู่ที่ 4 บ้านหน้าฝาย

หมู่ที่ 5 บ้านแม่เฉย

- หมู่ที่ 6 บ้านห้วยกั้ง
- หมู่ที่ 7 บ้านไฮ้อ้า
- หมู่ที่ 8 บ้านห้วยลึก
- หมู่ที่ 9 บ้านน้ำไคร้
- หมู่ที่ 10 บ้านปางต้นผึ้ง
- หมู่ที่ 11 บ้านม่อนหัวฝาย
- หมู่ที่ 12 บ้านหนองน้ำเขียว
- หมู่ที่ 13 บ้านป่าว่าน

จำนวนประชากร มีประชากรทั้งสิ้น 6,186 คน ชาย 3,138 คน หญิง 3,048 คน มีจำนวนครัวเรือน 2,150 ครัวเรือน การประกอบอาชีพ ตำบลบ้านด่านนาขาม ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมและมีอาชีพรองลงมาคืออาชีพรับจ้าง อาชีพค้าขาย และอาชีพอื่น ๆ ดังรายการต่อไปนี้

อาชีพการเกษตร

1. ทำนา มีพื้นที่ทำนา 4,617 ไร่ (โดยแยกเป็น)
 - 1.1 พื้นที่ทำนาที่ชาวบ้านเป็นเจ้าของ จำนวน 2,873 ไร่
 - 1.2 พื้นที่ทำนาที่ชาวบ้านต้องเช่า จำนวน 1,744 ไร่
2. ทำไร่ มีพื้นที่ทำไร่ จำนวน 17,525 ไร่
3. ทำสวนกลางสาด/ลองกอง มีพื้นที่ จำนวน 8,324 ไร่
4. ทำสวนทุเรียน มีพื้นที่ จำนวน 4,200 ไร่

อาชีพหัตถกรรม

1. สานเสื่อลำแพน มีจำนวนครัวเรือนที่ทำประมาณ 52 ครัวเรือน
2. สานแข่ง ตะกร้า มีจำนวนครัวเรือนที่ทำประมาณ 15 ครัวเรือน

สภาพเศรษฐกิจสังคมโดยรวม ผลผลิตทางการเกษตรที่เป็นพืชเศรษฐกิจสร้างรายได้ให้กับประชาชนในตำบลบ้านด่านนาขาม ได้แก่ ข้าว ข้าวโพด ถั่วลิสง แตงโม ทุเรียน ลองกอง ลางสาด กลัวย่น้ำว่า มะปราง ๆ โดยระบบเศรษฐกิจที่เกษตรกรไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ ต้องพึ่งพาพ่อค้าคนกลาง ที่เรียกระบบแบบนี้ว่าเกษตรแบบพันธะสัญญา ที่ปัจจัยการผลิตทุกอย่างเป็นของนายทุน มีลักษณะเป็นการกู้ยืม ที่คิดดอกเบี้ยไว้เบ็ดเสร็จโดยที่เกษตรกรไม่รู้สึกรู้สีกว่าตนเองถูกเอาเปรียบ และเป็นลักษณะเป็นการบีบบังคับทางอ้อม หากไม่ซื้อปัจจัยการผลิตจากนายทุน นายทุนก็จะไม่รับซื้อผลผลิตของเกษตรกร ที่เห็นได้ชัดเจนในปัจจุบันการซื้อขายพันธุ์ถั่วลิสง แตงโม ข้าว ข้าวโพด เป็นต้น

2.2 ลำดับพัฒนาความเป็นมาของปัญหาหรือองค์ความรู้ที่จะนำเสนอ

กาแฟในตำบลบ้านดำนานาขามมีการปลูกกันมากกว่า 40 ปี เป็นพันธุ์โรบัสต้าซึ่งการปลูกจะปลูกแซมกับสวนผลไม้ ตอนนั้นจะเป็นสวนกลางสาตส่วนใหญ่ การทำการเกษตรของคนในตำบลบ้านดำนานาขามส่วนใหญ่จะทำการเกษตรในสวนป่า

ประมาณปี 2530 เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงการปลูกกลางสาตมาเป็นการปลูกลองกองแทน เนื่องจากกลางสาตมีราคาถูกลง เกษตรกรจึงตัดต้นกาแฟทิ้งเป็นบางส่วน เนื่องจากเชื่อว่าต้นกาแฟแย่งอาหารต้นไม้ที่ปลูก การดูแลรักษาจึงปล่อยตามธรรมชาติพอถึงเวลาก็เก็บขายให้กับพ่อค้า ซึ่งจะมารับซื้อในหมู่บ้าน กิโลกรัมละ 1-2 บาท ราคากาแฟสด นับได้ว่าราคาค่อนข้างดีในตอนนั้น แต่ยั้งสู้ราคา ลองกอง ลางสาตไม่ได้ เกษตรกรก็ไม่ได้ปลูกเพิ่ม เก็บผลผลิตเท่าที่มี เรื่อย ๆ มา สวนบางที่ตัดต้นทิ้งหมดเลย

ปี 2549 เกิดเหตุการณ์ น้ำป่าไหลหลาก ดินโคลนถล่ม พื้นที่ทำการเกษตรในตำบลบ้านดำนานาขามเสียหายเป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นนาข้าว สวนผลไม้ ลองกอง ลางสาต ทูเรียน และเกษตรกรก็เริ่มหันมาปลูกกาแฟ อีกครั้งแต่ไม่มาก กาแฟที่ปลูกเป็นกาแฟ อราบิกา ที่ซื้อต้นพันธุ์มาจาก จังหวัดน่าน การปลูก ปลูกแซมในสวนผลไม้ เหตุผลที่ปลูกเนื่องจากกาแฟเป็นพืชที่ให้ผลผลิตเร็ว ปลูก 1 ปีก็เก็บผลผลิตได้ และเกษตรกรได้มีการเพาะเมล็ดขาย ราคา ต้นละ 15 -25 บาท ส่วนกาแฟโรบัสต้า ก็ปลูกซึ่งเป็นต้นพันธุ์เดิม การซื้อขายก็ราคาเดียวกัน ทั้ง 2 สายพันธุ์คือ กาแฟสด ราคา 5 บาท กาแฟตากแห้ง ราคา 15 บาท ไม่มีพ่อค้ามารับซื้อ แต่ต้องนำไปขายให้กับพ่อค้าในตำบลน้ำริด อำเภอเมืองอุดรดิตถ์ และตำบลนานกกก อำเภอลับแล ซึ่งมีโรงสีสำหรับสีกาแฟ ซึ่งรับซื้อตลอด

ปี 2558 เกิดภัยแล้ง ทำให้พื้นที่ทำการเกษตร ไม้ผล เช่น ทูเรียน ลองกอง ลางสาต ตาย แต่ต้นกาแฟ ทั้งสองสายพันธุ์ไม่ตายเป็นพืชที่ทนแล้ง อาศัยร่มต้นไม้ใหญ่ แต่การติดผลไม่ดี ติดผลก่อนไม่มีคุณภาพในพันธุ์อราบิก้า แต่กาแฟโรบัสต้า ให้ผลผลิตดี ราคาช่วงนี้ดี กาแฟสด ราคา 10 บาท ตากแห้ง 35 บาท แต่เกษตรกรปลูกน้อย

ปี 2559 เริ่มปลูกกาแฟมากขึ้นเป็นกาแฟพันธุ์ โรบัสต้า การปลูกไม่ได้ปลูกทั้งตำบลจะเป็นบ้างหมู่บ้านที่ปลูก คือ โชนทิศเหนือของตำบล คือ ม. 10 ปางต้นผึ้ง ม.8 บ้านห้วยลึก ม.7 บ้านไฮ้ฮ้า ม.11 บ้านหม่อนหัวฝาย หมู่ 13 บ้านป่าหว่าน ซึ่งการปลูกเป็นการปลูกแซมสวนลองกอง ลางสาต ทูเรียน ที่ปลูกในสวนแบบวนเกษตร คือ การทำสวนผลไม้ในพื้นที่ป่า การเก็บเกี่ยวประมาณ 1,500 กิโลกรัม ต่อปี ราคาผลสด กิโลกรัมละ 10-15 บาท ตากแห้ง กิโลกรัมละ 30-35 บาท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการเก็บรักษาของเกษตรกรมีพ่อค้ารับซื้อในพื้นที่

ปี 2559 มีการร่วมกลุ่มและตั้งเป็นสภาองค์กรชุมชนตำบลบ้านดำนานา ขามขึ้นเพื่อช่วยขับเคลื่อนการพัฒนาตำบล ในเรื่องความจำเป็นพื้นฐาน ด้าน เศรษฐกิจ ด้านวัฒนธรรม ด้านสังคม ด้านการศึกษา ด้านการท่องเที่ยว เป็นต้น มีสมาชิก จำนวน 40 คน

ปี 2560 มีการสำรวจพื้นที่ทำการเกษตรของชุมชนที่อยู่ในเขตพื้นที่ป่า สงวน ส่วนใหญ่พื้นที่ทำการเกษตรของคนตำบลบ้านดำนานาจะอยู่ในเขตป่าสงวน เพื่อประกวดการทำสวนแบบ วนเกษตรในงานประกวดทุเรียนและของดีตำบลบ้านดำนานา ขาม ร่วมกับ อบต.บ้านดำนานา ขาม มหาวิทยาลัยราช ภัฏอุดรดิตถ์ และเครือข่ายป่าต้นน้ำห้วยแม่วัด โดยมีคุณสำเร็จ เกตุนิล ลงพื้นที่สำรวจด้วยและได้เห็นการปลูก กาแฟของเกษตรกรที่ใช้พื้นที่ส่วนล่างของไม้ผลหลักและต้นไม้ธรรมชาติ เพื่อให้ร่มเงาโดยไม่ได้บำรุงใส่ปุ๋ย แต่ ให้ ผลผลิตดี จึงชักชวนให้ทำกาแฟและให้ทำเป็นแบบอินทรีย์ เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกร ซึ่งเป็นพืชที่สร้างรายได้ ให้ต่อจากพืชเศรษฐกิจหลัก คือ เกือบเกี่ยวในช่วงเดือน มกราคม ถึง เมษายน ซึ่งเกษตรกรจะมีรายได้ตลอดทั้งปี อีก อย่างหนึ่งคือพื้นที่ตำบลบ้านดำนานา ขาม จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวนเกษตร มีแกนนำปลูก จำนวน 5 ราย เนื้อที่ประมาณ 20 ไร่ ปลูกทั้งกาแฟโรบัสต้า และอาราบิก้า

สภาองค์กรชุมชนตำบลบ้านดำนานา ขามจัดทำโครงการ ผลิตและแปรรูปกาแฟอินทรีย์ตำบลบ้านดำนานา ขาม โดยใช้ชื่อว่า กาแฟเขาพริง เนื่องจากเป็นการปลูกในเทือกเขาพริง เพื่อเสนอขอสนับสนุนงบประมาณ จาก สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน จำนวนเงิน 50,000 บาท

องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านดำนานา ขามสนับสนุนงบประมาณ เพื่อลงพื้นที่ศึกษาดูงานการผลิตและ แปรรูปกาแฟ จังหวัดน่าน จำนวน 10,000 บาท

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์สนับสนุนในเรื่ององค์ความรู้การทำคุณภาพ บรรจุภัณฑ์

นำการผลิตกาแฟ ออกงานกาชาดจังหวัดอุดรดิตถ์

โรงเรียนน้ำโคร้มนำเป็นสื่อการเรียนการสอนให้เด็กนักเรียน

3.องค์ความรู้ของชุมชน

3.1 หลักคิด/แนวคิด

ลดต้นทุนการผลิต การปลูกกาแฟของเกษตรกรที่ใช้พื้นที่ส่วนล่างของไม้ผลหลักและต้นไม้ธรรมชาติ เพื่อให้ร่มเงาโดยไม่ได้บำรุงใส่ปุ๋ย แต่ ให้ผลผลิตดี เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกร ซึ่งเป็นพืชที่สร้างรายได้ให้ต่อจาก พืชเศรษฐกิจหลัก คือ เกือบเกี่ยวในช่วงเดือน มกราคม ถึง เมษายน ซึ่งเกษตรกรจะมีรายได้ตลอดทั้งปี

กาแฟมีตลาดรองรับ เนื่องจากปัจจุบันมีการบริโภคกาแฟในรูปแบบต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้นทุกพื้นที่ ทุกเพศ และเกือบทุกวัย

3.2 กระบวนการ/ขั้นตอนการดำเนินงาน

- พุดคุยในกลุ่มสภาองค์กรชุมชนตำบลบ้านด่านนาขาม องค์กรบริหารส่วนตำบลบ้านด่านนาขาม มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ เครือข่ายป่าต้นน้ำห้วยแม่ริต จะทำในเรื่องของการผลิตและแปรรูปกาแฟ เพื่อสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรในพื้นที่ นอกเหนือจากพืชเศรษฐกิจหลัก ได้ตลอดทั้งปี
- จัดทำโครงการการผลิตและแปรรูปกาแฟอินทรีย์ตำบลบ้านด่านนาขามใช้ชื่อว่า กาแฟเขาพริง และมีแกนนำ จำนวน 5 คน นำร่องโครงการ
- เสนอโครงการการผลิตและแปรรูปกาแฟอินทรีย์ตำบลบ้านด่านนาขาม ขอสนับสนุนงบประมาณจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน และ องค์กรบริหารส่วนตำบลบ้านด่านนาขาม
- ให้ความรู้เรื่องการปลูกกาแฟในสวนวนเกษตรเพื่อลดต้นทุนการผลิต
- วิทยากร สอนการคั่ว กาแฟ
- ศึกษาดูงานการผลิตและแปรรูปกาแฟที่ จังหวัดน่าน ร้านภูมิใจกาแฟ

3.3 เทคนิค/ทักษะ

อยู่ระหว่างการทดลองการผลิตและแปรรูป มีแกนนำจำนวน 5 คน นำร่องการผลิตและแปรรูปกาแฟ

การปลูก

-ต้องไม่ใช้สารเคมี ใช้ปุ๋ยหมักได้

การเก็บเกี่ยว

-เก็บผลผลิตที่เป็นเม็ดเชอรี่ คือ ต้องเก็บสุกเป็นสีแดง

-รีดเปลือกเชอรี่ออก

-ตากแดดให้แห้ง

การแปรรูป (โดยใช้คน)

-นำเมล็ดกาแฟมาตำด้วยมือ

-นำเมล็ดสารกาแฟที่ได้มาคั่ว สังเกตจากสี

-นำมาบดด้วยมือ หรือ เครื่องปั่น

การชง

-ชงแบบใช้น้ำร้อนผ่านจากถุงกระดาษกรองกาแฟ เรียกว่าการ ดริป

-การต้มโดยกรองด้วยผ้า

การทดลอง

-จัดอาหารว่างและน้ำดื่ม ตามโครงการ อบต.บ้านด่านนาขาม

-รร.บ้านน้ำไคร้ ให้นักเรียนออกงานของดีตำบล

-จัดอาหารว่างและน้ำดื่ม ทีมปิ่นจักรยานเพื่อการท่องเที่ยว

การประเมิน

-แบบประเมิน

ผลการประเมินครั้งที่ 1 คือ รสชาติของกาแฟไม่นิ่ง จืด

ผลการประเมินครั้งที่ 2 โดยการสอบถามนักปั่นจักรยาน รสชาติใช้ได้ หอมกลิ่นกาแฟ

3.4 กลไกการจัดการ(กลุ่ม/องค์กร/เครือข่าย/บทบาท)

-สภาองค์กรชุมชนตำบลบ้านด่านนาขาม จัดทำโครงการผลิตและแปรรูปกาแฟอินทรีย์ตำบลบ้านด่านนาขาม ประสานงานแต่ละหน่วยงาน

-สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน สนับสนุนงบประมาณ

-องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านด่านนาขาม สนับสนุนงบประมาณ ประสานงาน ประชาสัมพันธ์กิจกรรม โครงการ อำนวยความสะดวกอาคารสถานที่ การอบรม ให้ความรู้ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

-มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ให้องค์ความรู้การทำคุณภาพและบรรจุภัณฑ์

-โรงเรียนบ้านน้ำไคร้ ส่งเสริมด้านการจำหน่าย

-เครือข่ายป่าต้นน้ำห้วยแม่ริด ชมรมคนรักทุเรียนตำบลบ้านด่านนาขาม เรื่องการเพาะปลูกการดูแล
ผลผลิต

4. ผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลง (มูลค่าทางเศรษฐกิจ คุณค่าทางสังคมและทรัพยากรสิ่งแวดล้อม)

ด้านเศรษฐกิจ

- มูลค่า -มีรายได้เพิ่มจากการขาย กาแฟเมล็ดดิบเชอรี ราคา 10 – 15 บาท / กิโลกรัม
 กาแฟตากแห้ง ราคา 30 – 35 บาท/กิโลกรัม
 -ผลผลิตเพิ่ม 500 กิโลกรัม/ครัวเรือน
 -ทดลองการแปรรูปกาแฟ โดยแบบกาแฟดริป ซองละ 25 บาท ปริมาณ 8 มิลลิกรัม
 หรือ เท่ากับ 4 ซ่อนกาแฟ ต่อ 1 ถ้วยกาแฟ
 คุณค่า -เป็นกาแฟเพื่อสุขภาพ
 -เป็นทางเลือกใหม่ของคนที่ดื่มกาแฟเพื่อสุขภาพ

ด้านสังคม

- มูลค่า -มีเครือข่ายในชุมชนเพิ่มขึ้น
 -มีการรวมกลุ่ม
 คุณค่า -มีการพัฒนาองค์ความรู้ด้านกาแฟ เรื่องการทำคุณภาพ การบรรจุภัณฑ์
 -มีความสุข
 -สุขภาพดี

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- มูลค่า -เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีนักท่องเที่ยวเพิ่มในช่วงเทศกาลร้อยละ 50
 -เพิ่มพื้นที่ป่า มีรายได้จากการเก็บของป่าในพื้นที่
 คุณค่า -มีการรักษาระบบนิเวศ
 -มีการลดใช้สารเคมี

ด้านนโยบายรัฐ/การเมือง (ระดับท้องถิ่น/จังหวัด)

- มูลค่า -องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านด่านนาขาม สนับสนุนงบประมาณ 10,000 บาท
 -สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนสนับสนุนงบประมาณ 50,000 บาท
 -มหาวิทยาลัยราชภัฏให้องค์ความรู้การพัฒนาคุณภาพ
 -โครงการ 910 ให้ความรู้การทำปุ๋ยหมัก โบกาฉิ เพื่อใช้ในการทำการเกษตร เพื่อลดต้นทุนการผลิต
 -บริษัท เลมอนฟาร์ม เข้ามาสำรวจแปลงทำการเกษตรแบบอินทรีย์ เพื่อรับรองคุณภาพ
 คุณค่า -เพิ่มคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น
 -มีองค์ความรู้เรื่องการทำเกษตรแบบอินทรีย์

5. ปัจจัยที่ส่งผลให้ประสบผลสำเร็จ

ภายใน

- เป็นกาแฟที่ปลูกในสวนแบบวนเกษตร การบำรุงรักษาแบบธรรมชาติ ไม่ใช่สารเคมี
- เป็นกาแฟที่มีกลิ่นและรสชาติที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะเนื่องจากการบานของดอกของกาแฟจะบานพร้อมกับดอกทุเรียน กลิ่นของกาแฟจึงหอมละมุน

-ภายนอก

- องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านด่านนาขาม สนับสนุน เรื่องงบประมาณ
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน สนับสนุนเรื่องงบประมาณ
- มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ องค์ความรู้การทำคุณภาพ บรรจุภัณฑ์
- ชมรมคนรักทุเรียน เครือข่ายป่าต้นน้ำ ดูแลเรื่องการปลูก และการเก็บเกี่ยวผลผลิต

6. แนวทาง/แผนการพัฒนาด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนที่จะทำต่อในระยะข้างหน้า

- การศึกษาพัฒนาคุณภาพกาแฟในชื่อของกาแฟเขาพริ้ง ตั้งแต่การปลูก กระบวนการผลิตที่ได้มาตรฐานอินทรีย์ ไปจนถึงผู้บริโภคอย่างปลอดภัย

ประสานงานพื้นที่

นายธีระ สุทธิเจริญ

0619945639

02-สังสรรค์สูงวัย “สูงวัยอย่างมีคุณค่า ชราอย่างมีคุณภาพ”

ตำบลกะพ้อ อำเภอมือง จังหวัดอุตรดิตถ์

ตามทางสันนิษฐานพื้นที่ตำบลวังกะพ้อ มีพื้นที่เป็นที่ราบ ทิศตะวันออกของตำบลวังกะพ้อ มีแม่น้ำน่าน ชาวบ้านตั้งบ้านเรือนตามแนวแม่น้ำน่าน ตั้งแต่หมู่ 1 - 8 แต่ละหมู่บ้านจะตั้งบ้านเรือนหนาแน่น มีทางรถไฟสายกรุงเทพฯ - เชียงใหม่ ตัดผ่านกลางตำบลวังกะพ้อ ส่วนทิศตะวันตกจะเป็นทุ่งนา เป็นที่ทำมาหากินของชาวบ้าน ตำบลวังกะพ้อ การสัญจรไปมาหาสู่กันระหว่างหมู่บ้านและระหว่างจังหวัดจากเป็นทางเกวียน และใช้เกวียนเป็นพาหนะในการเดินทาง ส่วนหนึ่งคนที่มีฐานะดีจะเดินทางโดยรถไฟ เพราะตำบลวังกะพ้อมีสถานีรถไฟวังกะพ้อ หยุดรับผู้โดยสารไม่ว่าจะขึ้นเหนือ ล่องใต้ ทางน้ำจะเดินทางด้วยเรือและมีการติดต่อค้าขายกับชาวมอญ นำเรือมาค้าขายของทะเลเป็นประจำในฤดูน้ำหลากและจับสัตว์น้ำ ตำบลวังกะพ้อในอดีตเป็นป่าทึบ มีผู้คนอพยพมาทำกิน หลังจากโรงงานน้ำตาลไทยได้มาตั้งที่หมู่ 3 บ้านท่าทอง ทำให้วิถีชีวิตของคนในตำบลเปลี่ยนไป

มีคนต่างถิ่นอพยพมาทำงานในโรงงานน้ำตาล อาชีพชาวตำบลวังกะพ้อโดยรวมมีอาชีพทำนา ทำไร่ยาสูบ ทำการประมง และรับจ้างเป็นลูกจ้างโรงงานน้ำตาล ในตำบลวังกะพ้อมีหมู่บ้านทั้งหมด 9 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านป่ายาง หมู่ 1 บ้านท่าทองหมู่ 2, 3 บ้านวังกะพ้อ หมู่ 4, 5 บ้านดง หมู่ 6 บ้านคอวัง หมู่ 7 บ้านวังโป่ง หมู่ 8 และบ้านป่าถ่อน หมู่ 9 ทั้ง 9 หมู่บ้านมีภาษาถิ่นเป็นภาษาพูดเหมือนกัน ในลักษณะคล้ายคลึงกับภาษาชาวบ้านของตำบลไผ่ล้อม อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

มีหมู่บ้านในความรับผิดชอบ จำนวน 9 หมู่บ้าน จำนวนหลังคาเรือน 3,279 หลังคาเรือน แต่ละหมู่บ้านแยกเป็น 35 ชุมชน ประชากรรวมทั้งสิ้น 9,960 คน แยกเป็น ชาย 4,688 คน หญิง 5,272 คน โดยมีผู้สูงอายุ 2035 ราย ผู้พิการ 526 ราย จากจำนวนประชากรทั้งหมดในตำบลวังกะพ้อ

ประวัติศาสตร์ความเป็นมา ปี 2483 เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ.2483 มีทีมงานคณะสำรวจเป็นชายหนุ่ม 5 คน เดินทางโดยรถไฟหลวงจากทางเหนือมาลงที่สถานีรถไฟวังกะพี้ที่อยู่ทิศใต้ของสถานีรถไฟอุตรดิตถ์ลงมาหนึ่งสถานี ทั้งหมดจัดแจงหาบ้านเช่าเพื่อมาทำงานสร้างโรงงานแห่งใหม่ที่ตำบลวังกะพี้ จังหวัดอุตรดิตถ์ โรงงานนี้จะเป็นโรงงานเก่ามือสองซื้อมาจากประเทศฟิลิปปินส์ จึงมีกำหนดการที่จะสร้างใหม่อย่างรวดเร็ว ผู้คนที่ท้องถิ่นที่ทีมงานนี้ไปติดต่อถามหาคือผู้ใหญ่เฉลียว มากพันธ์ ผู้ใหญ่บ้านท่าทอง ตำบลวังกะพี้

บ้านท่าทอง หมู่บ้านเล็กๆ อยู่ริมลำแม่น้ำน่านฝั่งตะวันตก คุณประสาน ประสมบุญหัวหน้าทีมงานสำรวจ ซึ่งเป็นคนจากเมืองพิษณุโลกที่ขึ้นไปทำงานอยู่ " โรงงานน้ำตาลไทยลำปาง"อำเภอเกาะคา ทีมงานทั้งหมดก็เป็นคนพิษณุโลก ส่วนอีก 4 คนเช่นกันคือ นายอับ อยู่สวัสดิ์ , นายชม รอดอ่อง , นายพัฒน์ บุญเรศ และคุณตาจารย์ส สืบเผ่าดี (ผู้เล่าเรื่อง พ.ศ.2553 อายุ 93 ปี)

ปี 2501 – 2527 ประชาชนในตอนนั้น เป็นวัยทำงานถึง 60% มีการเข้ามาทำงานที่โรงงานน้ำตาล และมาตั้งบ้านเรือนอยู่ในตำบลวังกะพี้ ประกอบอาชีพ ทำไร่ ทำนา ทำงานโรงงานน้ำตาล ปลูกใบยาสูบ ไม่มีการรวมกลุ่มกันมีการแลกเปลี่ยน อาชีพเช่น บ้านนี้มีปลา มาแลกเปลี่ยนข้าวสาร

ปี 2552 ตำบลวังกะพี้ได้มีการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลวังกะพี้ขึ้น และมีการรื้อฟื้นกลุ่มขึ้นมาจดทะเบียน ได้มีการประชุมสมาชิกกลุ่มได้หารือในการวางแผนริเริ่มการรื้อฟื้นกลุ่มขึ้นมาใหม่ เนื่องจากเห็นความสำคัญของการรวมกลุ่ม ประชากรตำบลวังกะพี้ เป็นวัยอายุ ราว 50 กว่าๆ ประมาณ 40% ของตำบล มีการค้าขาย มีการรวมกลุ่มใหม่ๆ เกิดขึ้น แล้วเริ่มมีธนาคาร แหล่งเงินทุนเข้ามาในพื้นที่ของตำบลวังกะพี้

ปี 2553 - ปัจจุบัน แนวโน้มสังคมผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เมื่อมีผู้สูงอายุมากขึ้นทำให้ปัจจัยการผลิตทางด้านแรงงานลดลงการออมลดลง สภาองค์กรชุมชนตำบลวังกะพี้จึงได้รวมกลุ่มกันอีกครั้งเพื่อสร้างความเข้มแข็งในตำบลคือ ชมรมผู้สูงอายุของตำบลวังกะพี้ โดยให้ผู้สูงอายุมีกิจกรรม มีการพอปะแลกเปลี่ยน นำศักยภาพของตนเองที่มีอยู่มาสู่ลูกหลานต่อไป โดยขอความร่วมมือจากเทศบาลตำบลวังกะพี้ เป็นแกนหลัก

“สูงวัยอย่างมีคุณค่า ชราอย่างมีคุณภาพ”

นายอนิรุท คุรุทเมือง นายกเทศมนตรีตำบลวังกะพี้ มีแนวคิดที่ว่า ผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่เพียบพร้อมไปด้วยความรู้ และประสบการณ์ เป็นผู้ถึงพร้อมทั้งคุณวุฒิ และวัยวุฒิ เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่า แม้ผู้สูงอายุจะเข้าสู่วันที่ร่างกายอ่อนแอเสื่อมถอยแล้ว แต่ก็ยังพร้อม และสามารถที่จะช่วยเหลือครอบครัวและสังคมได้ โดยที่ผ่านมาผู้สูงอายุในชุมชนจะใช้ชีวิตแบบต่างคนต่างอยู่ ขาดการรวมกลุ่มและขาดการดูแลคุณภาพชีวิตให้เหมาะสม บ้างขาดการเหลียวแลจากสังคม ประกอบกับจำนวนผู้สูงอายุมีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งอาจนำไปสู่การเป็นภาระของสังคมในระยะยาว

เทศบาลตำบลวังกะพี้ และ สภาองค์กรชุมชนตำบลวังกะพี้ ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของผู้สูงอายุในชุมชน จึงได้มีการสนับสนุนให้มีการจัดโครงการ สันติสุขสูงวัย “สูงวัยอย่างมีคุณค่า ชราอย่างมีคุณภาพ” มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้สูงอายุวัยเดียวกันได้ ได้พบปะสังสรรค์ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมของผู้สูงอายุ มีการดูแลสุขภาพจิตทางสังคมแก่สมาชิก รวมทั้งเป็นการส่งเสริมการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุให้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ มีงานอดิเรก ส่งเสริมด้านอาชีพและมีกิจกรรมสันทนาการที่เหมาะสมตามความสนใจ สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยผู้สูงอายุของตำบลวังกะพี้ มี 2035 ราย ประมาณ 30% ของจำนวนประชากรของตำบลวังกะพี้ทั้งหมด จึงได้มีการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุขึ้น และมีการให้ผู้สูงอายุในแต่ละตำบลรวมกลุ่มปรึกษาหารือว่าในกลุ่มชุมชนนั้นต้องการทำอะไร และทำการประชาคมหมู่บ้านส่งแผนมายังเทศบาลตำบลวังกะพี้ เพื่อบรรจุแผนพัฒนา 4 ปี ของเทศบาลต่อไป อาทิเช่น นางประมวล สลึงค์ ผู้แทนชมรมผู้สูงอายุหมู่ที่ 8 เล่าให้ฟังว่า ทางกลุ่มต้องการเรียนรู้ เรื่องการทำไข่เค็มจากดินปลวก ทางกลุ่มประชุมเสนอต่อ เทศบาลตำบลวังกะพี้ จะทำการบรรจุแผนพัฒนาท้องถิ่น ต่อไป

กระบวนการ

ขั้นเตรียมการ

1. ประชุมคณะกรรมการชมรมผู้สูงอายุทั้ง 9 หมู่บ้าน เพื่อเสนอประเด็นงาน ทำความเข้าใจ ความต้องการของผู้สูงอายุทั้งตำบล รวมถึงแบ่งบทบาทหน้าที่และวางแผนการดำเนินงานร่วมกัน เช่น ปี 2561 ทางชมรมผู้สูงอายุตำบลวังกะพี้ ได้เสนอ โครงการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ ไข่เค็มจากดินปลวก
2. จัดเวทีสร้างการรับรู้ชมรมผู้สูงอายุตำบลวังกะพี้ ทำข้อตกลง โดย เทศบาลตำบลวังกะพี้เป็นต้นทุนให้ 100% แล้วกลุ่มมีการจัดตั้งคณะกรรมการบริหารโดย ถ้ากลุ่มทำไข่เค็ม จากดินปลวก จากรายได้ 80% เข้ากองทุนฯ 20% ให้กับผู้สูงอายุที่ทำ

ขั้นตอนการ

1. ประชุมคณะกรรมการชมรมผู้สูงอายุทั้ง 9 หมู่บ้าน เดือนละ 1 ครั้ง จำนวน 6 ครั้ง โดยคณะกรรมการชมรมผู้สูงอายุระดับหมู่บ้านจำนวน 15 คน โดยแบ่งการขับเคลื่อนชมรมผู้สูงอายุคือ แบ่งเป็นกรรมการพัฒนาชมรมด้านการบริหารจัดการ แบ่งเป็นกรรมการพัฒนาชมรมด้านกิจกรรม และติดตามประเมินผลร่วมกับสภาองค์กรชุมชน และเทศบาลตำบลวังกะพี้ เพื่อพูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และติดตามความก้าวหน้าในการดำเนินกิจกรรม รวมถึงการร่วมกันให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการดำเนินงาน การแก้ไขปัญหาอุปสรรคและการปรับปรุงการดำเนินงานที่ผ่านมาในตำบลวังกะพี้ โดยมีการทำข้อตกลง จากชมรมผู้สูงอายุ โดยรายได้จากการขาย 80% เข้าชมรมเป็น กองกลาง 20% เป็นส่วนแบ่งให้กับสมาชิกที่ร่วมดำเนินการทำกิจกรรม ในครั้งนั้น

2. จัดเวทีประชุมสมาชิกชมรม ผู้สูงอายุเพื่อออกแบบกิจกรรม ร่วมกับทางเทศบาลในระดับหมู่บ้านทั้ง 9 หมู่บ้าน จำนวน 1 ครั้ง สมาชิกชมรมผู้สูงอายุเห็นชอบร่วมกันในการจัดกิจกรรมออกกำลังกาย ส่งเสริมสุขภาพจิต การประกอบอาชีพเสริม และการให้ความรู้การดูแลสุขภาพด้วยตนเอง รวมทั้งการเยี่ยมบ้านผู้สูงอายุในระดับหมู่บ้าน

3. เทศบาลตำบลวังกะพี้ ให้การสนับสนุนงบประมาณจัดกิจกรรม ในระดับหมู่บ้าน ตามที่ชมรมผู้สูงอายุได้เสนอขอมา เช่น การทำอาชีพ การออกกำลังการ กิจกรรมผู้สูงอายุ

4. มีการสรุปผลการดำเนินงาน วิเคราะห์ปัญหา และ ค้นหาบุคคลต้นแบบในระดับละแวกบ้าน ระดับหมู่บ้าน และระดับชุมชนในการจัดกิจกรรมออกกำลังกาย ส่งเสริมสุขภาพจิต และการให้ความรู้การดูแลสุขภาพด้วยตนเอง รวมทั้งการเยี่ยมบ้านผู้สูงอายุที่ยากไร้ ด้อยโอกาสในระดับหมู่บ้านต่อไป

เทคนิค/ทักษะ

-มีวิเคราะห์จุดแข็ง-จุดอ่อน-ปัญหา/อุปสรรค/โอกาสการพัฒนา (SWOT Analysis) ของชุมชนเพื่อให้ได้ข้อมูลและนำไปพัฒนาชุมชน เช่น ตำบลวังกะพี้ มีประชากรผู้สูงอายุ ถึง 2,042 ราย หรือ 30 % ของจำนวนประชากร ทางชุมชนทำแผนเสนอ เรื่อง ผู้สูงอายุ ของตำบลวังกะพี้

-มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในเวทีผู้สูงอายุทั้งภายในและภายนอกตำบล พร้อมกับหาแนวทางแก้ไข หรือเสนอแนะเพิ่มเติมให้ชมรมผู้สูงอายุ มีศักดิ์ศรีและสมควรดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนของตนได้อย่างมีคุณภาพ ที่สมเหตุสมผล และสมวัย ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่ใช่บุคคลด้อยโอกาสหรือเป็นภาระต่อสังคมและถึงแม้ผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งจะประสบความทุกข์ยาก และต้องการการเกื้อกูลจากสังคมและรัฐ แต่ก็เป็นเพียงบางช่วงเวลาของวัยสูงอายุเท่านั้น

- มีผลงานที่สามารถเผยแพร่และแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำงานได้

กลไกการจัดการ(กลุ่ม/องค์กร/เครือข่าย/บทบาท) ของสภาองค์กรชุมชนตำบลวังกะพี้ ประสานงานประชุมแผนชมรมผู้สูงอายุเสนอต่อเทศบาลเพื่อบรรจุแผนในแผนพัฒนา 4 ปี

เทศบาลตำบลวังกะพี้ให้การสนับสนุนงบประมาณ

ร.พ. สด ตำบลวังกะพี้ให้การสนับสนุน อสม หน่วยแพทย์ ในการคัดกรองสุขภาพผู้สูงอายุ

เกษตรอำเภอ ให้การสนับสนุน วัสดุ อุปกรณ์ การอบรม ด้านการเกษตร

ชมรม อสม ชมรม ภาคี อื่นๆ เช่น กศน ให้การสนับสนุนด้าน เข้าร่วมกิจกรรม

โดยต่างกลุ่ม ภาคีต่างๆ ได้มีการรวมตัวกันช่วยเสริมสร้าง โครงการชมรมผู้สูงอายุให้ประสบความสำเร็จ

คนมีแนวคิดและความสามารถเพิ่มขึ้น

เมื่อก่อนผู้สูงอายุ ต่างคน ต่างอยู่ ต่างคนต่างทำ เมื่อเกิดชมรมผู้สูงอายุขึ้น ก็มีการพูดคุยนำความรู้ในด้านต่างๆ ของแต่ละคนนำมาประยุกต์นำมาใช้ในการทำกิจกรรม มีการถ่ายทอดให้ลูกหลานที่มาเข้าร่วมให้ทำเป็น เช่น การทำปลาต้ม การทำขนมไทยชาวยัง การทำเห็ด การเพาะปลูกต้นไม้ ที่ผู้สูงอายุ 60 ปี ขึ้นไปได้รวมกลุ่มแล้วเลือกสาขาอาชีพที่ตนเองมีความสามารถแล้วนำมาขายในตลาด งานส่วนราชการต่างๆ

องค์กรชุมชนเข้มแข็ง/มีความสามารถในการบริหารจัดการ

ชมรมผู้สูงอายุมีการวางแผนด้านการจัดจำหน่าย โดยร่วมกับทางภาครัฐ เทศบาล อำเภอ หน่วยงานต่างๆ ในการจำหน่ายสินค้าที่กลุ่มทำ เช่น ขนมฝัງ ปลาต้ม ดอกไม้จันทน์ เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ หมู่ที่ 7 ทำดอกไม้จันทน์จากลือตตารี เก่า มีการขอให้ พมจ เทศบาล หน่วยงานร่วมบริจาคมายังชมรมผู้สูงอายุหมู่ที่ 7 แล้วท้องถิ่นรับซื้อสำหรับมอบช่วยเหลืองานศพในตลาด ประมาณเดือนละ 40 ชุด รายได้ราว 6,000 บาท มีการเข้าชมรม 80% แล้ว ปันส่วนให้ผู้เข้าร่วม 20% ทำมาแล้ว 2 ปี เห็นได้ว่าชมรมผู้สูงอายุมีการคิดริเริ่ม ประสานงาน ต่อยอด สร้างรายได้ไม่พึ่งพาภาครัฐช่วยเหลือเพียงอย่างเดียว

คุณภาพชีวิตคนในชุมชนดีขึ้น

ด้วยประชากรวัยผู้สูงอายุ ราว 2042 คน ของตำบลวังกะพี้ มีการรวมกลุ่มขึ้นคุณภาพชีวิต จากเดิมผู้สูงอายุอยู่บ้าน ถูกทอดทิ้งไว้ลำพัง ไม่มีรายได้ ไม่มีการพบปะพูดคุยกัน เมื่อมารวมตัวกัน ผู้สูงอายุมีอาชีพ มีรายได้ มีสุขภาพทางอารมณ์ที่สมบูรณ์ แข็งแรง สามารถลดปัญหา สุขภาพจิตเสื่อมโทรมของตำบลจากเดิม พบว่าปี 2559 มีผู้สูงอายุเป็นโรคความดัน ถึง 1930 ราย เมื่อมีการจัดกิจกรรมเข้าร่วมแล้วพบได้ว่า มีผู้สูงอายุเป็นโรคความดันลดลงเหลือ 1748 ราย เพราะผู้สูงอายุไม่เครียด มีสุขภาพจิตที่ดี จากการได้พบปะพูดคุย ร่วมกิจกรรมกัน

การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้สูงอายุเกิดขึ้น ก่อน ไม่มีการพูดคุย ต่างคนต่างทำ เมื่อมีกิจกรรมขึ้นผู้สูงอายุ มีการรวมตัว พูดคุย มีความต้องการรวมกันเสนอแผนหมู่บ้าน รวมกลุ่มจัดตั้งชมรมเสนอโครงการไปยังท้องถิ่น ไปยัง พมจ หน่วยงานต่างๆ เพื่อกำหนดเป็นนโยบายภาครัฐ การเปลี่ยนแปลง มีการไปร่วมช่วยกันงานบุญวัด มีการทำขนมจากองค์ความรู้ จากกิจกรรมที่ได้ดำเนินการไป มีการนำไปขายตามงาน ภาครัฐต่างๆ เช่นอำเภอ เคลื่อนที่ มีการจัดบันทึก รายรับรายจ่าย มีเงินปันผลจากการรวมกลุ่มสร้างรายได้ และลดปัญหาคนผู้สูงอายุในภาวะจิตใจ และมีรายได้ให้ลูกหลาน ตามตำบลที่ว่า สัจจทรัพย์สูงวัย “สูงวัยอย่างมีคุณค่า ชราอย่างมีคุณภาพ”

สมาชิกชมรมผู้สูงอายุ ที่มีความมุ่งมั่น มีความรู้ ความสามารถในการออกกำลังกายที่ดี อาชีพ การทำขนม การส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความเสียสละ มีความเป็นผู้นำ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ทุ่มเทแรงกายและแรงใจในการจัดกิจกรรมต่างๆ ของชมรมฯ และให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชมรม สมาชิกชมรมมีความตั้งใจ ใส่ใจสุขภาพ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ต่อสมาชิกด้วยกัน และมีใจศรัทธาในตนเอง

การได้รับการสนับสนุนงบประมาณ จาก เทศบาลตำบลวังกะพ้อ ทุกปี ใช้กระบวนการบริหารจัดการที่เป็น
กันเอง ใช้วิธีขอความร่วมมือให้ช่วยเหลือลงขันกันมีการพูดคุยปรึกษาหารือแบบไม่เป็นทางการ มี การจัดกิจกรรม
ให้ความรู้เรื่องสุขภาพแก่สมาชิกเป็นระยะ ๆ และแจ้งการตรวจสุขภาพ รวมถึงมีตัวชี้วัดด้านสุขภาพสะท้อนให้
สมาชิกได้ทราบผลการดูแลสุขภาพและมีแรงจูงใจต่อเนื่องโดยโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลวังกะพ้อเป็นผู้ดูแล
ผู้สูงอายุ

ก้าวต่อไป ขยายกิจกรรมให้หลากหลาย เพิ่มสถานที่ อุปกรณ์ และเพิ่มสมาชิกในเด็ก เยาวชนเข้าร่วม
กิจกรรมมากขึ้น พัฒนากลุ่มให้เรียนรู้กิจกรรมที่หลากหลายมากขึ้นเช่น การทำข้าวแต๋นชาววัง และขนมไทยสูตร
ชาววัง และหาแหล่งสนับสนุนทุนเพิ่มขึ้นอีก นอกจากงบของ เทศบาลตำบลวังกะพ้อ เช่น จาก สสส. จากกองทุน
หมู่บ้าน กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลวังกะพ้อ ฯลฯ

ประสานงานพื้นที่

นายชัยรัตน์ เกตุเทศ

0803287324

03-ระบบการผลิตกล้วยอินทรีย์

ตำบลแสนตอ อำเภอน้ำปาด จังหวัดอุตรดิตถ์

ตำบลแสนตอเป็นอีกตำบลหนึ่งที่ประชาชนเดือดร้อนเรื่องปัญหาที่ดินทำกินไม่มีเอกสารสิทธิ์ ซึ่งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติและในปี2558ที่ต้องประสบปัญหาเรื่องการขอคืนผืนป่าเพิ่มพื้นที่ป่าสีเขียวตามนโยบายของรัฐ ประชาชน จำนวน 39 ครัวเรือน เดือดร้อนไม่มีที่ดินทำกิน ซึ่งพื้นที่ดังกล่าว ชาวบ้านได้ปลูกพืชไร่และพืชสวนไว้เพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัว จึงทำให้ชาวบ้านออกมาดิ้นรนต่อสู้เพื่อปากท้องของตนเอง และได้มีแนวคิดในการปรับเปลี่ยนวิธีการปลูกพืชเศรษฐกิจใหม่ โดยหันมาปลูกกล้วยแทน เป็นแปลงเปรียบเทียบกับการปลูกข้าวโพด จำนวน 10 แปลง คณะทำงานโครงการแปรรูปกล้วยตามเส้นทางความต้องการของตลาดเพื่อเพิ่มรายได้ ด้วยการปลูกกล้วย และการเปลี่ยนวิถีชีวิตของคนในชุมชน แนวทางการส่งเสริมอาชีพด้วยการค้าขายด้วยตนเองแทนที่จะไปพึ่งพ่อค้าคนกลาง ดังนั้นจึงมีการสำรวจศึกษาข้อมูลด้านการตลาดและความต้องการของผู้บริโภคเพื่อที่จะตอบสนองความต้องการในการผลิต และการแปรรูปผลผลิตกล้วยให้ตรงกับความต้องการทางการตลาด โดยแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ

1. ระดับล่าง คือ การตลาดในพื้นที่ชุมชน /หมู่บ้านในพื้นที่ใกล้เคียง
2. ระดับกลาง คือ การตลาดในระดับ ตำบล /อำเภอ /จังหวัด เข้าสู่กระบวนการสินค้า OTOP
3. ระดับบน คือการผลิตเพื่อส่งออกระดับประเทศ

วิเคราะห์ทางการตลาดในระดับ ล่าง/กลาง/บน เพื่อพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน และการตลาด นำเข้าสู่กระบวนการผลิต การแปรรูปผลผลิต

สถานการณ์ก่อนปี 2558 มีการปลูกข้าวโพด ตามฤดูกาล ด้วยการใส่สารเคมีในการกำจัดศัตรูพืช ใส่ปุ๋ยเคมีตามความเชื่อเพื่อที่จะได้ผลผลิตเพิ่มขึ้นแต่ยิ่งทำก็ยิ่งเป็นหนี้ ปัญหาเกิดจากดินเริ่มเสื่อมคุณภาพ จึงทำให้เกษตรกรหันมาเพิ่มปุ๋ย เพิ่มยา เพื่อที่จะตอบสนองเพิ่มผลผลิต ตามความเชื่อ หรือการโฆษณาประชาสัมพันธ์ ว่าใช้สารตัวนี้จะเร่งดอกเร่งผลได้ผลผลิตดี ต้นทุนการผลิตสูงและเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ เกษตรกรไม่เข้าใจถึงการดูแลดิน การฟื้นฟูสภาพดิน ราคาผลผลิตทางการเกษตรการตลาดตกต่ำ /ไม่มีการประกันราคา พื้นที่ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ไม่เหมาะแก่การปลูกข้าวโพด

ปลายปี 2557 เริ่มมีนโยบายทางคืนผืนป่า/การเพิ่มพื้นที่สีเขียว มีแนวคิดเรื่องการปรับเปลี่ยนพืช มีการเชื่อมโยงจากเครือข่ายที่ดิน ในเรื่องงบประมาณโดยการหาพันธมิตรกล้วยจากกลุ่มเพาะพันธุ์กล้วยเนื้อเยื่อจังหวัดกำแพงเพชร

จุดเริ่มต้น เริ่มจากหาช่องทางการปรับเปลี่ยนอาชีพหลังจากที่ดินทำกินจะถูกยึดคืนปลูกป่าตามนโยบาย เกิดการรวมกลุ่มจากผู้เดือดร้อนเรื่องปัญหาที่ดิน ทำกินเนื่องจากนโยบายของรัฐ การทวงคืนผืนป่า มีการประชุมทำความเข้าใจเพื่อหาข้อต่อรองรับในการใช้พื้นที่และทดลองเปลี่ยนมาเป็นการปลูกกล้วยแทน การปลูกข้าวโพด เพื่อเป็นแปลงเปรียบเทียบ

- ผล** ได้รับผลกระทบจากการปลูกข้าวโพด
มีหนี้สินมากขึ้น
มีการรวมกลุ่มผู้ปลูกกล้วย จำนวน 20 คน
- ปี 2559** มีการปลูกกล้วยเพิ่มจากเดิมโดยใช้พื้นที่ ปากช่อง 50
มีผลผลิตกล้วยจำนวนมาก
- จุดวิกฤต** กล้วยขายไม่ได้ราคาตกต่ำ
ใช้สารเคมีฆ่าหญ้าในแปลงกล้วยทำให้มีสารเคมี
จากการตรวจสอบสุขภาพพบว่า มีสารเคมีตกค้างในเลือดกลุ่มเกษตรกร
- ผล** สุขภาพไม่ดี /หนี้สินเพิ่มขึ้น
- ปี 2560-2561** มีการศึกษาดูงานเรื่องการตลาดกล้วยและการแปรรูปที่บ้านหาดทรายงาม อำเภอท่าปลา
ประชุมสมาชิกเพื่อวิเคราะห์ เปรียบเทียบระหว่างกล้วยกับข้าวโพด
ศึกษาแนวทางการผลิตกล้วยอินทรีย์ /ส่งเสริมให้สมาชิกกลุ่มปลูกกล้วยอินทรีย์
ศึกษาระบบการตลาดกล้วยอินทรีย์ วิเคราะห์ต้นทุนการแปรรูปกล้วย ทั้งภายในและภายนอก
เช่น กล้วยทอด กล้วยฉาบ กล้วยปิ้ง กล้วยตาก ฯลฯ

การรวมกลุ่มเพื่อสร้างกระบวนการ การส่งเสริมพัฒนาอาชีพสร้างรายได้ ลดต้นทุนการผลิตและหันมาทำเกษตรอินทรีย์ หรือกล้วยอินทรีย์ เพราะพื้นที่ เหมาะที่จะปลูกกล้วยเพื่อที่จะฟื้นฟูสภาพดินให้มีความอุดมสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น สามารถสร้างรายได้จากทุกส่วนของกล้วย เช่น ลำต้น /ใบ/ผล/ปลี และมีรายได้จากกล้วยตลอดปี

มีกระบวนการ และขั้นตอนดำเนินงาน ด้วยการรวมกลุ่มจากผู้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาที่ดิน จำนวน 20 คน ประชุมทำความเข้าใจเรื่องผลกระทบจากการปลูกข้าวโพด วิเคราะห์เรื่องการปลูกกล้วยเพื่อรายได้ ศึกษาข้อมูลเรื่องการปลูกกล้วยอินทรีย์ ประสานเครือข่ายคณะทำงานจัดทำโครงการเพื่อของบประมาณจากหน่วยงาน ทำเวทีประชุมหารือเรื่องการคัดเลือกพันธุ์กล้วยที่ดีและเหมาะสมต่อสภาพพื้นที่ เช่น ปากช่อง 50 /กาบขาว และมะลิอ่อน และจัดหาพันธุ์กล้วย จากจังหวัดกำแพงเพชร จัดเวทีประชุมเพื่อจัดทำข้อตกลง กฎระเบียบ ระหว่าง

สมาชิกกลุ่ม จำหน่ายพันธุ์กล้วยให้แก่สมาชิกกลุ่ม ดำเนินการปลูกกล้วยและศึกษาข้อมูลเรื่องการตลาด เส้นทาง การตลาด และการแปรรูปจากผลผลิตจากกล้วยเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด

ในการรวมกลุ่ม ใช้ฐานผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดินซึ่งมีองค์ความรู้เรื่องปลูกกล้วยเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว โดย คณะทำงานเครือข่ายการจัดการที่ดิน ผู้เดือดร้อนเรื่องปัญหาที่ดิน มาจาก หมู่ ที่ 2,3 และ 9 จำนวน 20 คน มีการวางบทบาท หน้าที่ ในการทำงาน มีประธาน /รองประธาน/เลขาฯ /เหรัญญิกและกรรมการ มีกฎระเบียบของ กลุ่ม เชื่อมโยงภาคีเครือข่าย สนับสนุนกลุ่ม เช่น พัฒนาชุมชน /ท้องถิ่น-ท้องที่ /พอช./สภาองค์กรชุมชนตำบลแสน ต่อ ฯลฯ

การเปลี่ยนแปลง

ด้านเศรษฐกิจ สมาชิกมีรายได้เพิ่มขึ้น ผลผลิตมีคุณภาพ /มีตลาด รongรับ ลดต้นทุนการผลิตผู้นำ/คนในชุมชนเปลี่ยนความคิดจากการปลูก ข้าวโพด เป็นกล้วยทดแทน มีรายได้จากการขายกล้วย เดิม 5 บาท/หวี และ ปัจจุบัน 15 บาท/หวี ลดต้นทุนการผลิตข้าวโพด 4,500 บาท/ไร่กล้วย 2,000 บาท/ไร่

ด้านสังคมมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีสุขภาพดีขึ้นจากการคัดกรองสุขภาพประจำปี ปัญหาหนี้สิน ลดลง สามารถชำระหนี้ในครัวเรือนได้ ครอบครัวอบอุ่น มีการอยู่พร้อมหน้าพร้อมตากัน คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมดี มีอากาศบริสุทธิ์ มีป่าที่อุดมสมบูรณ์ สภาพดินดี พื้นที่ว่าง เหมาะสมกับการทำการเกษตร มีอาหารจากป่าให้กินตามฤดูกาลตลอดปี

ด้านความสัมพันธ์ของคนในสังคม มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีส่วนร่วม คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน มีการแบ่งปัน

ด้านนโยบายของรัฐ /การเมือง(ระดับท้องถิ่น/จังหวัด) ท้องถิ่นยอมรับ หน่วยงานให้การสนับสนุนและ ส่งเสริม เช่นเกษตรอำเภอ /พัฒนาชุมชน/พอช.

ปัจจัยแห่งความสำเร็จ เกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและ สมาชิก การมีรายได้เพิ่มขึ้น คนในชุมชนลดพื้นที่การปลูกข้าวโพด เปลี่ยนมา เป็นปลูกกล้วยทดแทน ผู้นำและหน่วยงานให้การสนับสนุน พื้นที่เหมาะสม และเป็นต้นทุนเดิมของชุมชน คนในชุมชนมีความรักความสามัคคี นโยบายรัฐ โครงการประชารัฐ /บัตรสวัสดิการ

ปัญหาอุปสรรคที่มีคือ สมาชิกขาดความรู้ในการบริหารจัดการ ด้านข้อมูล ด้านการตลาด งบประมาณ/ แหล่งทุน มีน้อย สมาชิกกลุ่มไม่มีความรู้/ช่องทาง/ประสบการณ์การใช้สื่อต่างๆ

ก้าวต่อไป จะพัฒนาระบบตลาดชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาภัยแล้งตลาด ศึกษา ค้นคว้าข้อมูล การแปรรูป
กล้วย ศึกษาข้อมูลทางการตลาดที่เหมาะสมกับชุมชน ศึกษาความต้องการผู้บริโภคทั้งภายในและภายนอกตำบล
วิเคราะห์และจัดทำแผนระบบการตลาด พัฒนาการแปรรูปกล้วยที่หลากหลายตามความต้องการของตลาดและ
ผู้บริโภค พัฒนาการบริหารจัดการกลุ่ม เชื่อมโยงประสานหน่วยงานเข้ามาให้การสนับสนุนกลุ่ม เช่น พัฒนาชุมชน
/มหาวิทยาลัยราชภัฏ/กศน./อบต./พอช. ฯลฯ

ประสานงานพื้นที่

นายเสมอ สานตะ

0857283727

04-การผลิตสุราชุมชน

ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่

ตำบลสะเอียบ มีหลักฐานในตำนานว่า เคยเป็นพื้นที่ ที่มีการอยู่อาศัยมาหลายยุคสมัย และอาจมีการตั้งบ้านเมืองซ้อนทับกันมาแล้วหลายครั้ง เริ่มตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 17 เมื่อ 200 กว่าปีที่ผ่านมา โครงสร้างทางการปกครอง เช่น มีระบบผีเมือง มีชื่อเมืองและฝักรักษ์ประตูเมือง มีระบบการจัดเก็บและส่งส่วย(คือเมืองสะเอียบทำนาหลวงส่งข้าวให้เมืองนครน่าน ซึ่งที่นาฝืนนั้นยังมีอยู่ ในปัจจุบันมีชาวบ้านเข้าไปทำกินแบ่งข้าวให้กำนันส่วนหนึ่งให้วัดอีกส่วนหนึ่ง เหลืออีกส่วนเอาไว้กินเอง) ตลอดจนมีพิธีกรรมหลายเมืองซึ่งเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวกับเจ้าเมืองสะเอียบโดยตรง เจ้าเมืองและกลุ่มขุนนางปกครอง ซึ่งมี “พญาไชยยะ” เป็นเจ้าเมืองสะเอียบ ขึ้นตรงกับเมืองสาและเมืองสาขึ้นกับเมืองนครน่าน ภายหลังได้สืบทอดมาเป็นระบบ “พ่อแคว่น” (กำนันในปัจจุบัน) ดังนั้น “พญาไชยยะ” จึงถือเป็นกำนันคนแรกของตำบลสะเอียบก็ว่าได้ และเป็นต้นตระกูล “สะเอียบคง” สืบมาจนถึงปัจจุบัน ตัวตนของความเป็นเมืองสะเอียบ มีความเด่นชัด คือยังคงสืบทอดอยู่ในวิถีชีวิตของลูกหลานชาวสะเอียบมาจนถึงในรุ่นปัจจุบัน ทั้งคติความเชื่อและระบบการปกครอง การล่มสลายในระบบทางการเมืองการปกครองแบบจารีตในปี พ.ศ.2442 แม้ว่าระบบเหล่านี้ของเมืองสะเอียบ จะมีการปรับเปลี่ยนไปบ้าง หรือบางอย่างได้เลิกปฏิบัติไปแล้วก็ตาม

ตำบลสะเอียบในปัจจุบัน ด้วยความเป็นชุมชนขนาดเล็ก มีลักษณะเป็นชุมชนค่อนข้างปิด เนื่องจากที่ตั้งอยู่ห่างไกลจากเส้นทางการคมนาคมสำคัญ จึงทำให้ ระบบการปกครอง เศรษฐกิจ ตลอดถึงระบบคติ ความเชื่อต่างๆ ของตำบลสะเอียบมีวงจำกัดเฉพาะตัวเอง เป็นตำบลที่อยู่เหนือสุดของอำเภอสอง ห่างจากตัวอำเภอประมาณ 38 กิโลเมตร

ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไป ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสลับซับซ้อนอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ พื้นที่ราบส่วนใหญ่เป็นที่ตั้งหมู่บ้าน จะอยู่ห่างไกลกัน สภาพดินเป็นดินลูกรังปนทราย แบ่งการปกครองออกเป็น 10 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1 บ้านดอนชัย หมู่ที่ 2 บ้านนาฝาย หมู่ที่ 3 บ้านป่าเลา หมู่ที่ 4 บ้านนาหลวง หมู่ที่ 5 บ้านแม่เต็น หมู่ที่ 6 บ้านดอนแก้ว หมู่ที่ 7 บ้านห้วยโป่ง หมู่ที่ 8 บ้านท่าวะ หมู่ที่ 9 บ้านดอนชัยสักทอง และหมู่ที่ 10 บ้านป่าเลาเหนือ จำนวนประชากรมี 5,623 คน จำนวนครัวเรือนมี 2,188 ครัวเรือน ประกอบอาชีพทำการเกษตรเป็นหลัก เช่น ทำนา ทำไร่ข้าวโพด ถั่วลิสง ฝ้าย พืชผักสวนครัว เลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ เป็นต้น

สภาพเศรษฐกิจ สังคม โดยรวม ตำบลสะเอียบถือว่าเป็นตำบลที่มีอัตลักษณ์ เป็นของตนเอง เพราะคนในชุมชนสามารถสืบทอดภูมิปัญญาชุมชนท้องถิ่นแต่ดั้งเดิมมาสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัวและชุมชนมาโดยตลอด คือการทำสุราชุมชน และสามารถเป็นผลิตภัณฑ์ OTOP ที่มีชื่อเสียง ทำรายได้ให้คนในชุมชนได้เป็นอย่างดี เช่น สุรา

Gold Tiger สุรากลั่นชุมชนพรทิพย์ สุรากลั่นชุมชนเครือทอง สุรากลั่นทอง สุรากลั่นเสือดั้น ไวน์กลั่นทอง สุรานารี เป็นต้น ทำให้ตำบลสะเอียบ เป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องสุร่าพื้นบ้านแห่งหนึ่งของจังหวัดแพร่

มีสถานที่ที่น่าสนใจ หมู่บ้านชาวเขาเผ่าอาข่า ซึ่งมีอาศัยอยู่จำนวน 50 ครัวเรือน มีการสืบทอดประเพณีดั้งเดิมของชนเผ่าอยู่ อาทิ ประเพณีไล่ชิงช้า งานปีใหม่ งานชนไข่

แก่งเสือดั้น ซึ่งเป็นที่ตั้งที่ทำการอุทยานแห่งชาติแม่ยม มีสภาพเป็นเกาะแก่งธรรมชาติในแม่น้ำยม มีความยาวประมาณ 2 กม. ชื่อของแก่งเสือดั้น มีความเป็นมาจากลักษณะธรรมชาติของหินก้อนหนึ่งในแก่งนี้ ที่มีลักษณะคล้ายรอยเท้าเสือดุ บริเวณแก่งเสือดั้นมีหาดทรายอยู่ทั่วไป เหมาะแก่การพักผ่อนกางเต็นท์นอนเพื่อสัมผัสธรรมชาติ

อุทยานแม่ยม เป็นอุทยานที่มีกลุ่มไม้สักทองขึ้นอย่างหนาแน่น มีชื่อเรียกว่าดงสักงาม ครอบคลุมพื้นที่ 20,000 ไร่ ตามริมฝั่งแม่น้ำยม ไม้สักที่ขึ้นมีขนาดสูงใหญ่ ช่วงเดือนกรกฎาคม - สิงหาคม จะมีดอกสักสีเหลืองอร่ามบานอยู่ทั่วบริเวณคุยมริน

หล่มดั่ง เป็นแอ่งน้ำธรรมชาติขนาดใหญ่ เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 120 ม. อยู่บนยอดเขาสูง มีน้ำตลอดปี เป็นแหล่งน้ำสำหรับสัตว์ป่าในบริเวณนั้น มีลักษณะที่แปลกคือ ไม่มีต้นกำเนิดของแหล่งน้ำ และน้ำในบึงก็ไม่เคยเพิ่มหรือลดลง และบริเวณใกล้เคียงกัน มีดงต้นตะแบก มีลานสำหรับกางเต็นท์พักผ่อน มีจุดชมทิวทัศน์ป่าสักที่ดงงาม และชมพระอาทิตย์ขึ้น - ตก

ในปัจจุบันตำบลสะเอียบ กำลังประสบปัญหาภัยคุกคามใหม่ ในการดำรงชีวิตที่มีความเสี่ยง ในการประกอบอาชีพการเกษตร ที่ใช้สารเคมีกันอย่างมากมาย ซึ่งมีผลกระทบต่อการลงทุน ต่อทรัพยากร/ สิ่งแวดล้อม และต่อสุขภาพของคนในชุมชน โดยเฉพาะในกลุ่มคนทำงานและผู้สูงอายุ เพื่อรักษาความสมดุลทางธรรมชาติที่หลงเหลืออยู่ และฟื้นฟูผืนดินทำกิน ไร่ให้แก่ลูกหลานชาวตำบลสะเอียบ ได้อยู่อาศัยอย่างผาสุกสืบไป การยึดหลักคำสอนจากพ่อแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหา เพื่อรักษาฟื้นฟูผืนดิน ให้มีพื้นที่ศูนย์รวมจิตใจในเชิงจิตวิญญาณ โดยอาศัยภูมิปัญญา และทุนในชุมชนเป็นหลัก ทำให้เกิดการร่วมคิด ร่วมทำ ของคนในชุมชน ซึ่งมองถึงเรื่องสุขภาพความปลอดภัยทางอาหารเป็นสำคัญ

ในปี 2560 ตำบลสะเอียบ ได้มีการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนและกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลขึ้น เพื่อให้คนในตำบล 10 หมู่บ้าน ได้มีกิจกรรมทำร่วมกัน และเปิดมุมมองให้กว้างขึ้น กับองค์กรชุมชนภายนอก ในด้าน สังคม เศรษฐกิจ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เชื่อมโยงเป็นเครือข่าย เพื่อให้องค์กรชุมชนในตำบลสะเอียบ เข้าถึงระบบการพัฒนาของหน่วยงานภาครัฐ และท้องถิ่น ในการจัดการเศรษฐกิจและทุนชุมชนได้อย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ของชุมชน “เศรษฐกิจพอเพียงตามรอยพ่อ เกษตรอินทรีย์/ปุ๋ยชีวภาพ” นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ประกอบอาชีพ เพื่อให้คนในชุมชนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมดำรงชีวิตประจำวัน นำเอาทรัพยากรและทุนชุมชนมาใช้อย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์ เพื่อลดต้นทุนการผลิต เช่น ชั่งข้าวโพด มูลสุกรมูลวัว ส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ ให้เกิดแหล่งอาหารปลอดภัยของชุมชนเพื่อสุขภาพที่ดี ปัญหาหนี้สินจากการลงทุนในการทำเกษตรที่มีต้นทุนสูง ขาดทุนองค์ความรู้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมปฏิบัติให้เป็นไปตามเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงของโลก

ภาวะเศรษฐกิจ ค่าครองชีพสูง ก่อให้เกิดหนี้สินสูงขึ้น โดยไม่มีแนวทางที่จะแก้ปัญหาได้จึงต้องหันมาศึกษาแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีภาครัฐเข้ามามีความรู้ให้การสนับสนุนด้านต่าง ๆ

กระบวนการจัดตั้งกลุ่ม “เศรษฐกิจพอเพียงตามรอยพ่อ เกษตรอินทรีย์/ปุ๋ยชีวภาพ” มีผู้สนใจเข้าร่วมกลุ่มเบื้องต้น จำนวน 30 ครอบครัว ตัวแทนครบทุกหมู่บ้าน ประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กระบวนการ /แนวทางการทำเกษตรอินทรีย์/ปุ๋ยชีวภาพ โดยปราชญ์ชุมชน หรือผู้เชี่ยวชาญในพื้นที่ ที่ประสบผลสำเร็จมาแล้ว และลงมือปฏิบัติจริงตามหลักการแนวทางของกลุ่ม โดยใช้พื้นที่ในบริเวณบ้านของสมาชิกปลูกพืชผักสวนครัวเป็นแหล่งอาหารของครอบครัวก่อน เน้นการปลูกแบบอินทรีย์ร้อยเปอร์เซ็นต์ ทดลองขยายพื้นที่ทำเกษตรอินทรีย์ ในกลุ่มพืชผักต่างๆ ที่เป็นอาหารไปประกอบอาหาร ให้เป็น แหล่งอาหารปลอดภัยของชุมชน และมีคณะทำงาน ติดตามประเมินผล หาแนวทางแก้ไขปัญหาและพัฒนาต่อยอด

ในเชิงปฏิบัติการเน้นการทำปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ จากขี้หมูและเศษพืชผักผลไม้ ที่มีอยู่ในชุมชน เน้นการปลูกพืชผักสมุนไพรพื้นบ้าน ที่หาได้ในชุมชนและจากป่าชุมชน สร้างเอกลักษณ์ และแหล่งอาหารปลอดภัย เพื่อสุขภาพของตำบล แบ่งการปฏิบัติงานเป็นโซน ตามพื้นที่ตั้งของหมู่บ้าน ง่ายต่อการติดตามประเมินผล เชื่อมโยงภาคี

เครือข่ายเกี่ยวข้องภาครัฐ สำนักงานเกษตร หน่วยงานท้องถิ่น อบต. สถาบันการศึกษา กศน.ในพื้นที่ เพื่อหนุนเสริมกระบวนการทำงานและองค์ความรู้ด้านการผลิต เน้นส่งเสริมการผลิต เพื่อการบริโภคในครัวเรือนก่อน เหลือกิน-เหลือใช้ แล้วค่อยขาย แบ่งปัน ขยายออกไปสู่ชุมชนภายในและภายนอกต่อไป

เชิงกลไกมีคณะทำงานด้านเศรษฐกิจและทุนชุมชนตำบล จำนวน 20 คน ตัวแทนหมู่บ้านละ 2 คน หน้าที่ ดูแลติดตามประเมินผล การปฏิบัติงานของสมาชิกในแต่ละโซน และประสานงาน มีผู้บริหาร อบต.เป็นที่ปรึกษา สนับสนุน บุคลากรในการดำเนินงาน ของคณะทำงาน มีสภาองค์กรชุมชนตำบลเป็นกลไกกลาง ในการขับเคลื่อนงาน มีเครือข่ายเศรษฐกิจและทุนชุมชนจังหวัดแพร่ หนุนเสริมกระบวนการทำงาน

การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ ชุมชนสามารถลดต้นทุนการผลิต ผลผลิตมีคุณภาพและขายได้ราคาเพิ่มขึ้น ลดรายจ่าย มีรายได้เพิ่ม

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ชุมชนสามารถสร้างคุณค่าเพิ่มจากทุนในชุมชน (ข้าวหมูและ พืช ผัก ผลไม้ ตามธรรมชาติ)และช่วยสร้างสมดุลทางนิเวศน์ ในการลดใช้สารเคมี ของกลุ่มเกษตรกร

ด้านความสัมพันธ์ของคนในสังคม ชุมชนเกิดความสามัคคี มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกัน มีการเอื้ออาทรต่อกันมากขึ้น ทำให้เกิดความเข้มแข็งในการทำงานเป็นกลุ่ม เป็นหมู่คณะ

ด้านนโยบายรัฐ/การเมือง (ระดับท้องถิ่น / จังหวัด) มีการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ด้าน สังคม เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ร่วมกับ อบต. และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน ร่วมกับ องค์กรภาคีเครือข่ายระดับจังหวัด

ปัจจัยที่ส่งผลให้ประสบผลสำเร็จ เกิดจากการมีความสามัคคีในการมีส่วนร่วมของกลุ่มองค์กรชุมชน การเสียสละ มีทรัพยากรและทุนชุมชน มีองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น มีสภาองค์กรชุมชนตำบลเป็นกลไกการขับเคลื่อนงาน มีองค์กรท้องถิ่น/ท้องที่ ให้การหนุนเสริม มีหน่วยงานภาครัฐ เช่น พอช. /สำนักงานเกษตร /สำนักงานพัฒนาที่ดิน มีภาควิชาการ เช่น กศน. ม.แม่โจ้แพร่

ก้าวต่อไปจะพัฒนากระบวนการทำเกษตรอินทรีย์/ปุ๋ยชีวภาพ ให้มีศักยภาพและประสิทธิภาพ พัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งอาหารพื้นบ้านตามธรรมชาติ ที่มีเอกลักษณ์ของตนเอง ควบคู่กับการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

ประสานงานพื้นที่

นางนารี ชมภูมิ่ง

086-1989914

05-การจัดการบ้านพอเพียงชนบท

ตำบลหนองบัวใต้ อำเภอมืองตาก จังหวัดตาก

เดิมพื้นที่มีสภาพเป็นป่า มีพื้นที่บางส่วนเป็นหนองน้ำ มีทั้งขนาดใหญ่และเล็กที่เต็มไปด้วยดอกบัวในอดีตพม่าได้ยกทัพมาทำสงครามกับประเทศไทย และได้สร้างค่ายพักบริเวณหนองน้ำแห่งนี้ จึงเรียกว่า “หนองบัวค่าย” ต่อมาเพี้ยนมาเป็น “หนองบัวใต้” จนเป็นชื่อตำบลในปัจจุบัน โดยทิศเหนือ และทิศตะวันตก ติดต่อกับ ต.แม่ท้อ ทิศใต้ ติดต่อกับ ต.ประดาง อ.วังเจ้า ทิศตะวันออก ติดต่อกับ แม่น้ำปิง

การจัดโครงสร้างความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชน ประชากรในตำบลมีทั้งหมด 6,262 คน แบ่งเป็น ประชากรชาย 3,113 คน และประชากรหญิง 3,149 คน จำนวนครัวเรือน 2,558 ครัวเรือน มีความหนาแน่นเฉลี่ย 75 คน/ตร.กม. ประชากรส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกัน หรือครอบครัวขยาย อาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียงกัน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร เลี้ยงสัตว์ และอื่นๆ

องค์ความรู้การจัดการโครงการบ้านพอเพียงชนบท

กระบวนการขั้นตอน

1. ประชุมทำความเข้าใจ ผู้นำ คณะกรรมการ ถึงวัตถุประสงค์และกลุ่มเป้าหมาย
2. ลงพื้นที่เก็บข้อมูลผู้เดือดร้อนแต่ละหมู่บ้าน โดยมีเอกสาร รูปภาพ ในการเก็บข้อมูลบ้านก่อนการซ่อมแซม
3. มีเวทีการประชุม จัดลำดับความสำคัญของผู้เดือดร้อน
4. ขบวนการในการซ่อมแซมผู้เดือดร้อน
 - มีการแต่งตั้งช่างชุมชน
 - จัดซื้อวัสดุอุปกรณ์
 - ขั้นตอนในการซ่อมแซม ซึ่งได้รับความร่วมมือจากเจ้าของบ้านและหน่วยงานภาคในท้องถิ่น
 - มีการแต่งตั้งคณะติดตาม กรดำเนินงานซ่อมแซมบ้านแต่ละหลัง มีการถ่ายรูปประกอบรายงาน

ปัญหาและอุปสรรค

1. หน่วยงานบางที่ไม่ให้ความสำคัญกับโครงการ
2. งบประมาณมีอยู่อย่างจำกัด
3. ท้องที่ท้องถิ่นยังไม่มี การสนับสนุนงบประมาณ

การเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายในระดับต่างๆ

- ต้องการให้รัฐสนับสนุนงบประมาณให้เพียงพอกับความต้องการ
- งบประมาณในการบริหารจัดการคณะกรรมการ
- ให้สนับสนุนงบประมาณตามแผนยุทธศาสตร์ที่อยู่อาศัย 20 ปี

ประสานงานพื้นที่

นางสุวรรณา มั่นธรรม

0896384976

06-การท่องเที่ยวชุมชนและสปาสามพันโบก

ตำบลช่องแคบ อำเภอพบพระ จังหวัดตาก

ตำบลช่องแคบ เดิมเป็นหมู่บ้านของชาตพันธุ์กะเหรี่ยงที่อยู่ในเขตการปกครองของอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก เหตุที่ใช้ชื่อว่า “ช่องแคบ” เนื่องจากเป็นช่องเขาที่กั้นระหว่างประเทศไทยกับประเทศพม่าที่มีแม่น้ำเมยไหลผ่าน เป็นช่องเขาที่แคบ การคมนาคมทางน้ำเพื่อขนส่งสินค้าส่งไปขายที่อำเภอแม่สอด ต้องใช้แพไม้ไผ่หรือเรือยนต์ การคมนาคมทางบกใช้เกวียนและเดินเท้า ต่อมานายสามารถ กั้นพรม จึงเสนอขอแยกตำบลช่องแคบที่ขึ้นอยู่กับอำเภอแม่สอดออกเป็น “ตำบลพบพระ” และตำบลคีรีราษฎร์ ตามลำดับและขอเสนอตั้งกิ่งอำเภอใหม่ซึ่งเรียกชื่อว่า “กิ่งอำเภอพบพระ” ตำบลช่องแคบ จึงกลายเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอพบพระ ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ลักษณะพื้นที่ภูมิประเทศเป็นที่ราบสูงสลับกับภูเขา และพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ โดยมีพื้นที่ทางทิศตะวันตกติดต่อแนวชายแดน ประเทศพม่าตั้งอยู่ทิศเหนือของอำเภอพบพระ มีระยะทางห่าง จากตัวอำเภอที่ว่าการอำเภอพบพระ 15 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 242.43 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 151,518.75 ไร่ มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 5,331 ครัวเรือน รวมทั้งสิ้น 10,009 คน แบ่งเป็นชาย 5,115 คน คิดเป็นร้อยละ 51.10 และเป็นหญิง 4,894 คน คิดเป็นร้อยละ 48.90 ความหนาแน่นเฉลี่ย 41.29 คน/ตารางกิโลเมตร มีการแบ่งการปกครอง เป็น 15 หมู่บ้าน

ที่ตั้งอาณาเขตของตำบล

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอแม่สอด

ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลพบพระ

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลคีรีราษฎร์

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ประเทศสหภาพพม่า โดยมีแม่น้ำเมยและภูเขา

ลักษณะสภาพอากาศ ในฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่กลางเดือนกุมภาพันธ์เป็นต้นไป จนถึงกลางเดือนพฤษภาคม ฤดูหนาวเริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคมเป็นไปจนถึงเดือนกุมภาพันธ์ อากาศจะหนาวจัดในช่วงเดือนธันวาคม ถึงเดือนมกราคม ฤดูฝนเริ่มตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคม เป็นต้นไปจนถึงเดือนตุลาคม

ลักษณะทางสังคม ผู้คนในตำบลช่องแคบ ส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตลักษณะพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในระดับชุมชน ความสัมพันธ์ทางเครือญาติมีบทบาทสำคัญ วิถีทางการเกษตรปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัยและมีศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจของในชุมชน

การดำเนินงานด้านเศรษฐกิจมุ่งสนับสนุนการผลิตและแปรรูปของกลุ่ม ให้มีผลิตภัณฑ์ชุมชนที่หลากหลาย เกิดศูนย์เรียนรู้ชุมชน เช่น กลุ่มแปรรูปสมุนไพร หมู่ที่ 6 กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืน หมู่ที่ 9 กลุ่มโคและแพะ หมู่ที่ 11 กลุ่มเลี้ยงไก่พันธ์พื้นเมือง ผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีชื่อเสียง คือ สินค้า OTOP “ส้มโอช่องแคบ” ของบ้านหมู่ที่ 1 และ

ข่าวใหม่ มัง ตราเจ้าแก้ง หมู่ที่ 7 ตำบลช่องแคบ ถือว่ามีต้นทุนด้านทรัพยากรธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวต่างๆ และ ต้นทุนด้านวัฒนธรรมที่หลากหลาย

ลำดับสถานการณ์สำคัญ (Timeline)

- พ.ศ.2513 เริ่มมีกลุ่มคนจากที่ต่างๆ อพยพเข้ามาอยู่ เช่น มาจากสระบุรี ชัยนาท พิจิตร สุโขทัย
- พ.ศ.2515 ในพื้นที่ที่มีการสัมปทานป่าไม้ ทำธุรกิจค้าไม้ ส่งผลให้สูญเสียพื้นที่ป่าไม้จำนวนมาก
- พ.ศ.2530-2540 ชุมชนเริ่มฟื้นฟูป่าอย่างจริงจัง
- พ.ศ.2556 จัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลช่องแคบ (21 กุมภาพันธ์) ตามพระราชบัญญัติสภาองค์กร ชุมชน ทำให้เกิดพื้นที่ร่วมในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ สร้างการเชื่อมโยงประเด็นการทำงานและ พัฒนาแผนระดับตำบล
- พ.ศ.2557 มติที่ประชุมคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ (กนพ.) ครั้งที่ 2/2557 เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2557 เห็นชอบขอบเขตพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษใน 5 พื้นที่ ชายแดนเป้าหมาย รวม 36 ตำบล ใน 10 อำเภอ พื้นที่รวมประมาณ 1.83 ล้านไร่ (2,932 ตร.กม.) โดยกำหนดขอบเขตพื้นที่ในระดับตำบลที่อยู่ติดชายแดนและไม่ทับซ้อนพื้นที่ป่าไม้ของ จังหวัดตาก จำนวน 14 ตำบล 886,875ไร่ (1,419 ตร.กม.) ใน อำเภอแม่สอด อำเภอพบพระ และอำเภอแม่ระมาด
- พ.ศ.2558 อุทยานแห่งชาติน้ำตกพาเจริญเตรียมการประกาศพื้นที่บ้านห้วยน้ำนังเป็นพื้นที่อุทยานฯ และ พื้นที่ดังกล่าวถูกประกาศเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษด้วย
- พ.ศ.2558-2559 มีการจัดเวทีสัมมนาทางวิชาการ โดย วิทยาลัยโพธิวิชชาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรจน์- ประสานมิตร เพื่อพัฒนางานวิจัยชุมชนและเกิดกิจกรรมศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากชุมชน อื่นที่มีการจัดการเรื่องการท่องเที่ยวชุมชน เช่น ที่บ้านแม่กำปอง จ.เชียงใหม่ เริ่มมีกิจกรรมพูดคุย มากขึ้นอย่างต่อเนื่อง มีการจัดประชุมสัญจรระหว่างพื้นที่มากขึ้น จากสถานการณ์ระดับนโยบาย ส่งผลให้ประเด็นเศรษฐกิจฐานราก เขตเศรษฐกิจพิเศษกลายเป็นประเด็นร่วมที่สำคัญ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน เข้ามาสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ เริ่มพัฒนาแนวคิดเศรษฐกิจกับการจัดการทรัพยากร ใช้เวทีสภาองค์กรชุมชนในระดับจังหวัด นำเสนอข้อมูลและพูดคุยกับ หน่วยงานระดับจังหวัด เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด

จากลักษณะภูมิศาสตร์ที่เป็นพื้นที่ชายแดน และเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพพอสมควรในเรื่องของระบบ โครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภค รวมถึงความเข้มแข็งทางด้านเศรษฐกิจการค้าและการลงทุน ดังนั้น ลักษณะของ เขตเศรษฐกิจพิเศษที่ต้องการดำเนินการ คือ เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน (Special Border Economic Zone)

ซึ่งเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษรูปแบบหนึ่งที่มีเขตพื้นที่ติดชายแดน โดยส่วนใหญ่กำหนดไว้สำหรับการประกอบอุตสาหกรรมเกษตรแปรรูป หรืออุตสาหกรรมส่งเสริม และกิจกรรมอื่นที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอุตสาหกรรมเกษตรแปรรูปหรืออุตสาหกรรมส่งเสริม ภายในเขตดังกล่าวประกอบด้วยศูนย์บริการด้านศุลกากร แบบ One Stop Service เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับการส่งออกและนำเข้าสินค้าชายแดน คลังสินค้า และอาคารพาณิชย์ และส่งเสริมสิทธิประโยชน์ที่ไม่ใช่ภาษีเช่นเดียวกับ นิคมอุตสาหกรรมทั่วไป (General Industrial Estate) การยกเว้นภาษีนำเข้า การยกเว้นภาษีเงินได้ การตั้งคลังสินค้าทัณฑ์บนและศูนย์กระจายสินค้าด้าน Logistics เป็นต้น

ในส่วนของอำเภอพบพระ จะมีการดำเนินงานในพื้นที่ 3 ตำบล คือ 1) ตำบลพบพระ 2) ตำบลช่องแคบ 3) ตำบลวาเลย์ มีจำนวนพื้นที่ 261,961 ไร่ เป็นพื้นที่ที่มีเอกสารสิทธิ์ 22,972 ไร่ คิดเป็น ร้อยละ 9 ของพื้นที่ทั้งหมด

องค์ความรู้ (4 มิติ)

หลักคิด/แนวคิด

“การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนจะช่วยเรื่องเศรษฐกิจและช่วยรักษาวิถีชีวิตของชุมชน พื้นฟูวิถีวัฒนธรรมได้...ผู้นำกลุ่มท่านหนึ่งกล่าวถึงแนวคิดการทำงาน

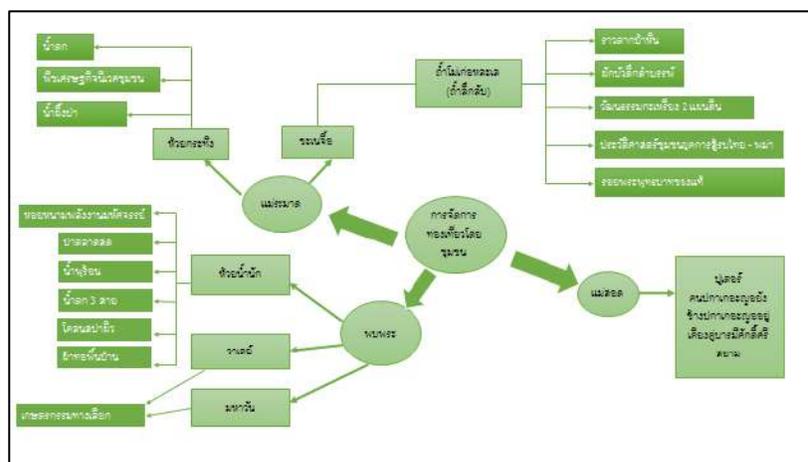
แนวคิด *“การท่องเที่ยวชุมชนเชิงวัฒนธรรม”* ในพื้นที่ที่ถูกกำหนดให้เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดตาก สัมพันธ์เชื่อมโยงบนฐานองค์ความรู้ ต้นทุนในทางสังคม ฐานทรัพยากร ถือว่าเป็นสายธารใหม่ ที่ผู้คนเริ่มให้ความสนใจมากยิ่งขึ้น ยิ่งโดยเฉพาะในพื้นที่รอยต่อที่คาบเกี่ยวกับการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ ถือว่าเป็นแนวทางที่น่าท้าทายต่อการสร้างการช่วงชิงได้มีความบทรเย็นที่ชุมชนท้องถิ่น ได้ลุกขึ้นมาเสนอทางเลือกของการสร้างระบบเศรษฐกิจแบบใหม่ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเคารพต่อธรรมชาติ การพึ่งพากันระหว่างคน ป่า ดิน น้ำ และความยั่งยืนของชุมชน ที่มีความหมายมากกว่าการสร้างการเติบโตแต่ทางเศรษฐกิจ ผ่านการพัฒนาการค้าเสรี การลงทุนจากบริษัทข้ามชาติ ที่จะเข้ามาตัดดวงผลกำไรจากการพัฒนา

จากการพูดคุยแลกเปลี่ยน ทำให้เห็นว่ากรอบแบบและพัฒนาให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยชุมชน ได้ยกระดับจากการทำการท่องเที่ยวในระดับชุมชนของตนเอง ไปสู่ความพยายามของการเชื่อมร้อยในลักษณะของเครือข่าย โดยเป็นพื้นที่ในเชิงยุทธศาสตร์ที่จะทำให้เห็นรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่อยู่ภายใต้การศึกษาทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการจัดการเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในเขตพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษ ตาก

แนวคิด *“การท่องเที่ยวเชิงวิถีเกษตร”* คือ การเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่ชุมชนเกษตรกรรม สวนเกษตรวนเกษตร สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์ และสัตว์เลี้ยงแหล่งเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำต่าง ๆ สถานที่ราชการ ตลอดจนสถานบันการศึกษาที่มีงานวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยี การผลิตทางการเกษตร ที่ทันสมัยฯ เพื่อชื่นชมความสวยงาม ความสำเร็จและเพลิดเพลินในกิจกรรมทางการเกษตรในลักษณะต่าง ๆ ได้ความรู้ได้ประสบการณ์ใหม่ ๆ บนพื้นฐานความรับผิดชอบ และมีจิตสำนึกต่อการรักษา สภาพแวดล้อมของสถานที่นั้น

การท่องเที่ยวเชิงเกษตรจะเป็นอีกหนึ่งทางเลือกใหม่ของนักท่องเที่ยว ท่านจะได้ทั้งความสนุกสนาน เพลิดเพลินและ สามารถนำความรู้กลับไปประยุกต์ใช้เพื่อประกอบอาชีพ ได้ทำให้ได้ทวนกลับไปค้นหาเรียนรู้ เข้าใจและมีความภาคภูมิใจในอาชีพเกษตรกรรมซึ่งเป็นคุณค่าภายใต้แนวคิด ปรัชญาองค์ความรู้ภูมิปัญญา ของ บรรพบุรุษเกษตรกรไทย ท่านจะได้สัมผัสกับวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของชาวชนบท ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม รูปแบบกิจกรรมและการประกอบอาชีพทางการเกษตรที่หลากหลายทั้งวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมจะถึง การใช้เทคโนโลยี สมัยใหม่ที่ท่ามกลางทัศนียภาพธรรมชาติที่สวยงามในทุกพื้นที่ของประเทศไทย

นอกจากนั้นยังต้องเชื่อมโยงแผนการท่องเที่ยวกับพื้นที่ตำบลอื่นๆ ในระดับอำเภอ เช่น พื้นที่อำเภอแม่สอด ที่มีการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวชุมชน ที่เชื่อมโยงวิถีแห่งป่าเกาะกูดกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้และ ช้าง ซึ่งมีเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของคนกับช้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ช้างพังม่ิตาลา จากบ้านปู่เต๋อ ที่เหยียบกับ ระเบิดบริเวณชายแดนไทย-เมียนมา จนเป็นข่าวสะเทือนใจคนรักช้างมาจนถึงวันนี้ การจัดการท่องเที่ยวในลักษณะ นี้เอง ได้ทำให้คนในสังคมต่างๆให้ความสำคัญกับวิถีวัฒนธรรม จนทางการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงาน ตาก เข้ามาส่งเสริม ประชาสัมพันธ์สนับสนุนให้เกิดการจัดกิจกรรมดังกล่าว จนถึงปัจจุบันนี้ ทุกวันที่ 13 มีนาคม ซึ่งได้กำหนดให้เป็นวันช้างไทย จะมีผู้คนจากที่ต่างๆรวมถึงชาวต่างชาติ เดินทางมาที่นี่ เพื่อร่วมพิธีสู่ขวัญช้างและ เลี้ยงขันโตกให้กับช้าง เช่น บ้านชะเนงจ้อ ต.ชะเนงจ้อ อำเภอแม่ระมาดมี “ถ้าม่เก่อหละเลเจ้าพ่อโมกขละ” ที่สัน นิษฐานว่า เคยเป็นทางผ่านของน้ำ เนื่องจากมีฟอสซิลหอยฝังตัวอยู่ในผนังถ้ำเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ภายในถ้ำ ชั้นในยังมีแอ่งน้ำขนาดใหญ่ รอผู้บุกเบิกเข้าไปสำรวจ โดยตัวถ้ำอยู่ไม่ห่างจากลำน้ำเมย ซึ่งมีวังปลาขนาดใหญ่ นักท่องเที่ยวสามารถสมทบทุนในการปรับปรุงภูมิทัศน์ และก่อสร้างเจดีย์ได้ด้วยการซื้ออาหารให้ปลาในบริเวณนี้ได้ อีกด้วย

แผนผังแสดงแนวคิดการเชื่อมโยงของต้นทุนต่างๆ กับประเด็นการท่องเที่ยว

ชุมชนเป้าหมายในตำบล ได้แก่

- 1) บ้านช่องแคบ (หมู่ 1) มีโบสถ์เก่าแก่กว่า 200 ปี และมีภาพฝาผนังโบราณ
- 2) บ้านเสรีราษฎร์ (หมู่ 6) มีน้ำตกพาเจริญ มีพื้นที่ทางการเกษตร เช่น เงาะ ทุเรียน กล้วยหอมและมีกลุ่มสมุนไพรมูลกลุ่มแปรรูปสินค้าเกษตร
- 3) บ้านห้วยนกลาด (หมู่ 9) มีศูนย์เรียนรู้ทางการเกษตร มีสวนผลไม้หลากหลาย เช่น ทุเรียน มังคุด น้อยหน่า มี “ทัชชิมศรีปัญญา” ที่ได้รับพัฒนาสายพันธุ์ เป็นสินค้าส่งขายและแปรรูปที่สำคัญ รวมถึงมีกลุ่มบ้านพักชุมชน (โฮมสเตย์)
- 4) บ้านห้วยแสง (หมู่ 10) อยู่บริเวณชายแดน มีต้นทุนด้านทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถทำการท่องเที่ยวศึกษารธรรมชาติ เช่น กิจกรรมล่องแก่ง ล่องแพบริเวณน้ำเมย สามารถเชื่อมโยงกับพื้นที่ตำบลอื่นตลอดลำน้ำ
- 5) บ้านเงาไผ่ (หมู่ 11) มีบ้านโบราณ อายุกว่า 100 ปี สามารถพัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวได้ และมีบริเวณดงดอกกระเจียว (สีส้ม) ในพื้นที่ป่าชุมชน ที่จะบานในช่วงเดือนสิงหาคม-ธันวาคมของทุกปี

โบสถ์โบราณกว่า 200 ปี ณ บ้านช่องแคบ

กระบวนการ/ขั้นตอนการดำเนินงาน

1) กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และใช้ข้อมูลจากงานวิจัยในการศึกษาทุนทางนิเวศวัฒนธรรมชุมชน สร้างความเข้าใจในการทำงานร่วมกัน ซึ่งก่อให้เกิดการกำหนดบทบาท การประเมินตนเอง การสรุปบทเรียนและร่วมกำหนดทิศทาง สร้างแนวใหม่ เป็นการร่วมวิเคราะห์หาแนวทางเชื่อมโยงการทำงาน ทำให้สมาชิกทราบสถานการณ์ในพื้นที่ โดยเฉพาะนโยบายของหน่วยงานต่างๆ รวมถึงการเรียนรู้ตัวอย่างจากชุมชนอื่น จากกิจกรรมศึกษาดูงานและคัดเลือกชุมชนที่พร้อมและเหมาะสมเพื่อนำร่องการดำเนินงาน (5 ชุมชน)

2) พัฒนากลไกการทำงานระดับตำบล โดยเน้นเครือข่ายการทำงานเชิงประเด็นที่หลากหลายและเริ่มพัฒนาแผนแม่บทชุมชน โดยใช้เครื่องมือ “SWOT” และ “AIC” ในการสร้างกระบวนการค้นหาปัญหา สร้างการ

เรียนรู้ร่วมกันของกลุ่มต่างๆ ในพื้นที่ตำบลให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและบริบทของพื้นที่ให้ครอบคลุมทุกๆ ด้าน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม ประเพณีวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3) เชื่อมโยงกลไกการทำงานระดับชุมชน ตำบลไปสู่เครือข่ายเชิงประเด็นงานอื่นๆ เช่น สวัสดิการชุมชน เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ กลุ่มชาติพันธุ์ สุขภาพ ประเด็นเชิงนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษ (เชื่อมโยงโจทย์ระดับพื้นที่ กับเครือข่ายเชิงประเด็นภายนอก) รวมทั้งระดมทุน ผสานทรัพยากรด้านต่างๆ กับภายนอกชุมชน เช่น หน่วยงาน ด้านการท่องเที่ยว ภาควิชาการ หน่วยงานด้านงานพัฒนา เช่น สถาบันการศึกษาในพื้นที่, สมาคมคริสตจักรแห่งประเทศไทย, สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)

4) ร่วมตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผลการดำเนินงาน โดยมีกลไกระดับตำบลเป็นกลไกดำเนินการหลัก

เทคนิค/ทักษะ

ใช้งานวิจัยเป็นเครื่องมือในการดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วมระหว่างคนในชุมชน กลุ่มผู้นำและเครือข่าย นักวิชาการ จนเกิดชุดข้อมูลความรู้ของตัวเองอย่างเป็นรูปธรรมลายลักษณ์อักษร เป็นฐานสำคัญในการวางแผนการทำงาน กิจกรรมสำคัญ คือ เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญ

การพัฒนาข้อมูลระดับตำบล ที่มีการวิเคราะห์ฐานทุนเดิมของตำบล เช่น กลุ่มองค์กร ผลิตภัณฑ์ในตำบล (สบู่กาแฟ สบู่ขมิ้น สบู่ฝ้าย มีไก่พันธ์พื้นเมือง มีเห็ดและเชื้อเห็ดต่างๆ) มีการสำรวจและรวบรวมข้อมูลทรัพยากรของตำบล ในแต่ละช่วง 3 เดือน

การพัฒนากลไกระดับตำบล ผ่านแนวคิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ป่าชุมชน อย่างมีส่วนร่วม me ให้เกิดการจัดการทุนของตำบลสู่การพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน เกิดการเชื่อมโยงประเด็นงานในพื้นที่ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวใหม่และการแก้ไขปัญหาตามบริบทตำบล เกิดการประสานงานและบูรณาการร่วมของภาคี และหน่วยงานในตำบล และเชื่อมโยงกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น พื้นที่ป่าชุมชนแหล่งต้นน้ำของตำบล

การขับเคลื่อนงานเศรษฐกิจฐานรากโดยใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลสถานการณ์ เช่น เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ ,เศรษฐกิจฐานราก ,การท่องเที่ยวชุมชน ,บริษัทประชารัฐรักสามัคคี จังหวัดตาก

กลไกการจัดการ

กลไกสำคัญระดับตำบล ได้แก่ “สภาองค์กรชุมชน” ที่มีบทบาทสำคัญในลักษณะเป็นเวทีกลางในการสร้าง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เชื่อมโยงเครือข่ายและสร้างความเข้มแข็งระดับตำบล เสริมสร้างและสนับสนุนการพัฒนา กลุ่มองค์กรในการประกอบอาชีพอย่างมีศักยภาพ ส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม สู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ส่งเสริมด้านการศึกษา สาธารณสุข ศาสนา วัฒนธรรมเพื่อการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ ร่วมกับกลุ่มผู้นำในระดับพื้นที่ ได้แก่ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กำนัน คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำทาง

ศาสนา ผู้นำกลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่และองค์การบริหารส่วนตำบล ด้านหน่วยงานพัฒนาชุมชน มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เช่น เสื้อใยกันขง

คณะทำงาน ประกอบด้วย

บ้านปุเตอร์ ต.แม่กุ อ.แม่สอด จ.ตาก (1.นายวิรัตน์ ธรรมชนินำชัย 2.นายพินิจ)

บ้านชะเนง้อ ต.ชะเนง้อ อ.แม่ระมาด จ.ตาก (1.นายบุญชัย ทรัพย์ขุนดอน 2.นายพานู)

บ้านห้วยน้ำนัก อ.พบพระ จ.ตาก (1.นายเอ็มมานูแอล ตาติ 2.นางสาวลาวัลย์)

บ้านวาเลย์ ต.วาเลย์ อ.พบพระ จ.ตาก (1.นางเพชร นามวงษ์ 2.นางรัตริตน์ ศิลป์ไพโรศลณี)

ตำบลช่องแคบ อ.พบพระ จ.ตาก (1.นางสาวสิริมิน กัมริมภ์ 2.นางสาวจันทมณี ใจหะเวช)

ตำบลมหาวัน อ.พบพระ จ.ตาก (1.นางสาวจารุณี มหาวัน 2.นางนิจันรินทร์ แสนหาญ)

ทีมวิชาการ วิทยาลัยโพธิวิชชาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ตาก (อาจารย์สุวิชาน พัฒนาไพโรวัลย์ นางสาวสุธิดา โปตาคำ)

การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคม

ชุมชน

- เกิดกระบวนการเรียนรู้สถานการณ์ปัญหาและความเป็นชุมชนในปัจจุบัน
- ชุมชนมีความตระหนักในการรักษา สืบต่อวัฒนธรรม พื้นฟูวิถีชีวิต จากกระบวนการ กิจกรรมต่างๆ เช่น งานวิจัยอย่างมีส่วนร่วม
- เกิดแนวทางการจัดการชุมชน เกิดกลไกการประสานงานภายในชุมชน สร้างแผน แนวทางการพัฒนา เศรษฐกิจชุมชน สร้างโอกาสด้านรายได้ จากการวิเคราะห์ต้นทุนของตำบล เช่น ผลิตภัณฑ์ สบู่กาแฟ สบู่ขมิ้น สบู่
- ชาวบ้านเกิดการตื่นตัวที่ในการมีส่วนร่วมกับนโยบายรัฐ โดยการ เกิดกลุ่มผู้นำรุ่นใหม่ ร่วมทำงานกับผู้นำหลากหลายรุ่น
- เกิดการพัฒนาแนวทาง รูปแบบเครือข่ายท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับพื้นที่

สังคม

เกิดกระบวนการทำงาน ช่องทางการสื่อสารสาธารณะที่หลากหลายขึ้นและสร้างพื้นที่การมีส่วนร่วมกับภาครัฐในระดับนโยบาย โดยเฉพาะกรณีนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษ ทำให้สังคมได้รับทราบถึงสถานการณ์ในระดับพื้นที่ โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้นจากนโยบายพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ ที่จะส่งผลใหญ่หลวงต่อวิถีชีวิตคนและทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญเกิดเครือข่ายทางสังคมที่เชื่อมโยงชุมชน เครือข่ายข้ามประเด็นการทำงาน

ที่หลากหลายชั้นสร้างเครือข่ายการทำงานใหม่ระหว่างในพื้นที่กับองค์กรภายนอก เช่น เครือข่ายชาติพันธุ์กะเหรี่ยง สภาองค์กรชุมชน เครือข่ายเกษตรกรรม มหาวิทยาลัย องค์กรพัฒนาเอกชน

นโยบายรัฐ

เกิดพื้นที่การติดตาม การต่อรองในระดับนโยบายรัฐ โดยเฉพาะนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษที่จะดำเนินการในพื้นที่ เพื่อสร้างโอกาสในการมีส่วนร่วมในนโยบายให้สอดคล้องกับความเหมาะสม ความต้องการของชุมชน ซึ่งปัจจุบันเริ่มมีการชะลอการดำเนินงานที่จะส่งผลกระทบต่อชุมชน

เชื่อมโยงการทำงานกับบริษัทประชารัฐรักสามัคคีจำกัด ให้การยอมรับและสนับสนุนแนวทางของชุมชน/เครือข่าย

การพัฒนาแนวทางการท่องเที่ยวที่เชื่อมกับการดูแลจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์องค์การบริหารส่วนตำบลช่องแคบ ด้านบริหารจัดการและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านพัฒนาฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ปัจจัยที่ส่งผลให้ประสบผลสำเร็จ

- ต้นทุนด้านฐานทรัพยากรธรรมชาติยังมีความหลากหลายและสมบูรณ์
- ต้นทุนด้านเศรษฐกิจ สังคม ที่ยังไม่เน้นแข่งขันทางธุรกิจมากนัก ยังมีค่านิยมการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ตระหนักถึงเรื่องอาชีพที่เหมาะสม มีค่านิยมในวัฒนธรรมประเพณี ผู้นำตามธรรมชาติและจิตวิญญาณยังดำรงบทบาทสำคัญและคำนึงถึงความยั่งยืนของแต่ละชุมชน
- การบริหารจัดการกลุ่ม เริ่มมีแนวทางชัดเจนมากขึ้น เช่น การประชุมวางแผนการพัฒนาในทุกเดือน
- กลุ่มผู้นำทั้งแบบทางการและผู้นำธรรมชาติ ผอ.อาวุโสมีการทำงานร่วมกัน มีความตื่นตัว สร้างการเรียนรู้ ตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน และประสานทรัพยากรภายนอกนำมาใช้ประโยชน์ เช่น ใช้งานวิจัยเป็นการสร้างเครือข่ายในการพัฒนา

ปัญหา/อุปสรรค

- การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนยังมีข้อจำกัด เช่น ขาดการแปรรูป การเชื่อมโยงตลาด
- กระแสการผลิตสมัยใหม่ มีแนวโน้มเสี่ยงต่อการตัดไม้ทำลายป่า เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ในที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น เกษตรเชิงเดี่ยว
- การรวมตัวของกลุ่มคนรุ่นใหม่ของแต่ละชุมชนและเชื่อมการทำงานระดับตำบล ยังไม่มีความชัดเจนมากนัก
- การเปลี่ยนแปลงระดับนโยบายรัฐบาล ส่งผลให้ชุมชนต้องเผชิญกับสถานการณ์แย่งชิงทรัพยากร

- ข้อกังวลสำคัญ คือ ปัญหาที่เกิดจากการกำหนดเขตเศรษฐกิจพิเศษ โดยเฉพาะในพื้นที่เปิดโอกาสให้ทุนจากภายนอกประเทศสามารถที่จะเข้ามาใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ป่าไม้ ที่ดิน น้ำ ผ่านการลงทุนที่จะแสวงหากำไรในฐานะต้นทุนการผลิตที่มีราคาถูก ผลสะท้อนดังกล่าวทำให้ชุมชนที่อยู่ในขอบเขตหรือกระจายอยู่ในปริมณฑลเขตแดนของการพัฒนา ได้รับผลกระทบจากการถูกยึดแย้ง การบีบบังคับจากกระบวนการเวนคืนที่ดินที่ไม่เป็นธรรม การเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรในพื้นที่

แนวทาง/แผนงานในระยะต่อไป

- พัฒนาระบบการผลิตของกลุ่มองค์กรในตำบล
- สนับสนุนกองทุนสวัสดิการชุมชน
- สร้างกลุ่มไคด์นำเที่ยวชุมชน (อบรม พัฒนาศักยภาพ)
- พัฒนาเรื่องเล่า ตำนานชุมชนที่น่าสนใจ เพื่อใช้ประโยชน์ในการสืบต่อเรื่องราวให้คนรุ่นหลังและปรับใช้กับประเด็นการท่องเที่ยว
- ปรีกษา ประสานงานเพื่อพัฒนาแผนกิจกรรมท่องเที่ยวลำนน้ำเมย บริเวณแนวชายแดนไทย-พม่า
- ยกระดับประเด็นการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเชื่อมโยงกับการส่งเสริมการท่องเที่ยว

น้ำตกพาเจริญ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สำคัญของตำบล

ประสานงานพื้นที่

นางสาวสิริมนต์ กิมรัมย์

0931591065

07-ข้าวปลอดภัย

ตำบลท้อแท้ อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก

ตำบลท้อแท้ เป็นตำบลหนึ่งในเขตปกครองของอำเภอวัดโบสถ์ มีพื้นที่ประมาณ 44 ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของอำเภอวัดโบสถ์ อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอวัดโบสถ์ประมาณ 5 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากตัวจังหวัดพิษณุโลกประมาณ 25 กิโลเมตร พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มสองฝั่งแม่น้ำแควน้อย เป็นพื้นที่ทางการเกษตรประมาณ 23,968 ไร่ เป็นที่สาธารณประโยชน์ประมาณ 106 ไร่ และเป็นที่อยู่อาศัยประมาณ 3,426 ไร่ รวมเป็นพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 27,500 ไร่ แบ่งเขตการปกครองเป็น 8 หมู่บ้าน ประกอบไปด้วย หมู่ที่ 1 บ้านท้อแท้, หมู่ที่ 2 บ้านท่าช้าง, หมู่ที่ 3 บ้านเหล่าขวัญ, หมู่ที่ 4 บ้านเหล่าขวัญ, หมู่ที่ 5 บ้านท้อแท้, หมู่ที่ 6 บ้านดงกระบาก, หมู่ที่ 7 บ้านหนองมะคัง และ หมู่ที่ 8 บ้านท่ากระดุน มีประชากรทั้งหมดประมาณ 7,217 คน 1,959 ครัวเรือน ประชากรส่วนมากประกอบอาชีพทางการเกษตร เช่นการทำนาข้าว ประมาณ ร้อยละ 80 พืชเศรษฐกิจที่สำคัญได้แก่ ข้าว, พืชผักสวนครัวและน้ำตาลโตนด ฯ เกษตรกรทำนาปีละ 2 ครั้ง แหล่งน้ำที่สำคัญที่ใช้ในการเกษตรได้มาจาก 2 แหล่งใหญ่ที่สำคัญคือ แหล่งน้ำจากโครงการเขื่อนนเรศวร และโครงการเขื่อนแควน้อยบำรุงแดน

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ ติดกับตำบลวัดโบสถ์ อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก

ทิศใต้ ติดกับตำบลบ้านป่า อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

ทิศตะวันออก ติดกับตำบลวัดโบสถ์ อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก

ทิศตะวันตก ติดกับตำบลหอกลอง อำเภอพรมพิราม จังหวัดพิษณุโลก

ประชาชนในตำบลท้อแท้ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนามาสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบันนี้ การลงทุนในการทำนาในแต่ละครั้งใช้ต้นทุนสูงมาก แต่ผลผลิตข้าวที่ได้มาขายได้ในราคาถูก ไม่คุ้มค่างกับต้นทุนที่ลงทุนไป ทำให้ประชาชนมีหนี้สินเพิ่มขึ้นในทุกๆ ปี ประชาชนบางส่วนได้ร่วมมือกันก่อตั้งกองทุนวันละบาทเพื่อใช้เป็นทุนช่วยเหลือซึ่งกันและกันในยามที่เดือดร้อน

ประมาณปี พ.ศ.2548 ทางสภาตำบลตำบลท้อแท้ในขณะนั้น ได้ร่วมกับประชาชนจัดทำแผนยุทธศาสตร์ตำบลและธรรมนูญตำบลเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาตำบลท้อแท้โดยเฉพาะในด้านการพัฒนาอาชีพเป็นต้นมา

ปี พ.ศ.2551 ประชาชนในตำบลท้อแท้ ได้ร่วมกันจัดตั้งและจัดแจ้งสภาองค์กรชุมชนตำบลท้อแท้ ขึ้นมา และ ต่อมาก็ได้แปลสภาพกองทุนวันละบาท จัดทะเบียนเป็นกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลท้อแท้ขึ้นมา เพื่อเป็น

กลไกขับเคลื่อนงานของสภาองค์กรชุมชนตำบลท้อแท้ ที่จะพัฒนาอาชีพของประชาชนในตำบลท้อแท้ เพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินและแก้ปัญหาหาค่าผลผลิตทางการเกษตรทุกชนิด เช่น ข้าวและพืชผักสวนครัวฯ ให้ขายได้ในราคาที่สูงขึ้นจากปกติ ที่เพาะปลูกในวิธีการเดิม

ปี 2557 ได้มีการเปิดเวทีเรียนรู้สภาองค์กรชุมชน มีการวิเคราะห์ข้อมูล แล้วพบว่าเกษตรกรมีหนี้สิน จากการประกอบอาชีพทำนา เนื่องจากต้นทุนในการผลิตสูง เช่น ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง ยากำจัดวัชพืช สารเร่งต้นร่วงเมล็ด ทางสภาองค์กรชุมชนได้จึงจัดทำโครงการพัฒนาระบบการผลิตข้าวปลอดภัยตำบลท้อแท้ขึ้นมา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้สมาชิกเครือข่ายซึ่งส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรหันมาผลิตข้าวปลอดภัยและลดต้นทุนการผลิต เพื่อการพึ่งพาตนเอง เพื่อสร้างภาคีเครือข่ายความร่วมมือด้านการผลิตและความปลอดภัยผลิตผลทางการเกษตรที่สามารถปฏิบัติได้จริงในระดับครอบครัว,ชุมชน,ตำบล “ในการผลิตข้าว พืชผัก และผลไม้ที่ปลอดภัย”

ปี 2558 สภาองค์กรชุมชนตำบลท้อแท้จัดกิจกรรมสภาเสวนาสานพลังภาคีเครือข่าย โดยเชิญตัวแทนหน่วยงานต่างๆในพื้นที่ เช่น อำเภอวัดโบสถ์, โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลท้อแท้,องค์การบริหารส่วนตำบลท้อแท้, เกษตรอำเภอวัดโบสถ์, เจ้าหน้าที่สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) และตัวแทนกลุ่มเครือข่ายสมาชิกสภาองค์กรชุมชนเข้าร่วม เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาทางการเกษตรในตำบล และหาแนวทางในการผลิตข้าว และพืชผักที่ปลอดภัย ลดต้นทุนการผลิต เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองได้ รวมถึงการยกระดับพัฒนาภูมิ อดิศา ข้อตกลงร่วมในการทำเกษตรปลอดภัยของตำบลให้เป็นธรรมนูญชุมชนด้านการผลิตและความปลอดภัยผลิตผลทางการเกษตรที่มีชีวิตสามารถปฏิบัติได้จริงในระดับครอบครัว,ชุมชน,ตำบล

นอกจากการจัดเวทีเสวนาแล้วสภาองค์กรชุมชนตำบลท้อแท้ ได้มีการจัดให้มีการพาเกษตรกรไปศึกษาดูงานการผลิตข้าวปลอดภัยลดต้นทุนการผลิต และการพึ่งพาตนเองด้านเศรษฐกิจ ที่ศูนย์เรียนรู้วิถีกรรมไร่สารพิษละโว้ธานี ต.ท่าวัง อ.ท่าวัง จ.ลพบุรี

สิ่งที่ผู้ศึกษาดูงาน ได้เรียนรู้วิธีการปลูกข้าว ปลูกผักปลอดภัย ได้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนกัน และได้มีการรวมกลุ่มกันในการทำเกษตรอินทรีย์ /เกษตรปลอดภัย

ในปี 2559 สภาองค์กรชุมชนตำบลท้อแท้ได้ร่วมกับเครือข่ายประชาชนตำบลท้อแท้ ถอดบทเรียนเรื่องเกษตรอินทรีย์ และจัดทำองค์ความรู้การปลูกข้าวไรซ์เบอร์รี่และปลูกผักสวนครัวโดยใช้ปุ๋ยอินทรีย์ แต่การปลูกข้าวไรซ์เบอร์รี่ถึงแม้ว่าจะขายได้ในราคาสูงแต่ผลผลิตได้น้อย ยากต่อการดูแลรักษา ไม่สามารถขยายพื้นที่ในการ

เพาะปลูกได้ตามเป้าหมาย ทางสภาองค์กรชุมชนตำบลท้อแท้ได้นำข้อมูลของเกษตรกรรายเดิมมาวิเคราะห์ปัญหา และผลการดำเนินงานที่ผ่านมา นำมาต่อยอดและขยายกลุ่มเป้าหมายในการทำโครงการ “เกษตรปลอดภัย” (ระยะปลอดภัยจากสารพิษ) เพื่อให้เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการดำเนินการตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการที่วางไว้

สภาองค์กรชุมชนตำบลท้อแท้มีบทบาทในการขับเคลื่อนงานด้านเศรษฐกิจและทุนของชุมชนในท้องถิ่นที่มีความหลากหลายของวิถีชีวิตเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน, ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาเศรษฐกิจและทุนของชุมชน การพัฒนาเกษตรปลอดภัยมีแนวคิดเพื่อสร้างอาชีพและรายได้ให้กับคนในชุมชนเพื่อให้ปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ประชาชนในตำบลมีสุขภาพที่ดี ได้บริโภคอาหารปลอดภัยจากสารพิษหรือสารเคมีที่เกิดจากกระบวนการทางการเกษตร

กระบวนการ/ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. ประชุมรวบรวมข้อมูลจากเกษตรกรรายเดิมที่เข้าร่วมโครงการเกษตรอินทรีย์(การปลูกข้าวไรซ์เบอร์รี่)เพื่อนำปัญหาที่เกิดขึ้นมาวิเคราะห์หาทางแก้ไขปรับปรุง
2. สรุปผลการดำเนินงานโครงการเกษตรอินทรีย์ (การปลูกข้าวไรซ์เบอร์รี่) จัดทำเป็นองค์ความรู้
3. ประชาสัมพันธ์โครงการเกษตรปลอดภัย,ชี้แจงรายละเอียดของโครงการ
4. รับสมัครสมาชิกเข้าร่วมโครงการเพื่อขยายกลุ่มเป้าหมายต่อยอดจากกลุ่มเกษตรกรกลุ่มเดิม
5. ดำเนินการตามแผนของโครงการที่วางไว้ เพื่อดำเนินการถอดบทเรียนและทํางานองค์ความรู้เรื่องเกษตรปลอดภัย

สภาองค์กรชุมชนตำบลท้อแท้ ได้จัดตั้งกลุ่มเครือข่ายอาชีพของประชาชนในตำบล เพื่อพัฒนาอาชีพทางด้านการเกษตรโดยเฉพาะในด้านการทำนา โดยตั้งกลุ่มการปลูกข้าวอินทรีย์ คือการปลูกข้าวไรซ์เบอร์รี่ และต่อมาได้พัฒนาเป็นการปลูกข้าวปลอดภัยตามโครงการเกษตรปลอดภัย และการปลูกพืชผักสวนครัวปลอดภัย โดยได้รับความร่วมมือองค์ความรู้จากสำนักงานเกษตรอำเภอวัดโบสถ์และปราชญ์ชาวบ้านประจำศูนย์เรียนรู้เกษตรพอเพียงประจำตำบลท้อแท้

เทคนิคการผลิตข้าวปลอดภัย โดยนายเวทย์ พูลหน่าย ปราชญ์ชาวบ้าน และประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลท้อแท้

การเตรียมแปลงนา

เอาน้ำลงนาแช่ฟางแล้วฉีดด้วยน้ำหมักชีวภาพที่เตรียมไว้ ในอัตราส่วน 300 ซีซี ต่อน้ำ 20 ลิตรถ้าจะให้ทั่วควรรนารถลงไปย่ำฟางให้เปียกทั่วกัน ปล่อยทิ้งไว้ 15 – 20 วัน ฟางจะย่อยสลาย แล้วนารถลงป่น ให้สังเกตว่านาเสมอกันหรือไม่ ถ้านาไม่สม่ำเสมอก็ใช้รถปรับให้พื้นนาสม่ำเสมอ ทิ้งไว้ 7 วัน เอารถไปเทือกนาเพื่อให้นาราบเรียบสม่ำเสมอเรียบร้อยพร้อมที่จะเอากล้าลงนา

การเตรียมปุ๋ย ปุ๋ยที่ใช้ในนาข้าวมี 2 ชนิด คือ ปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพและปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ

1.ปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพ

วัสดุที่ใช้/วิธีการทำ

- นำสับประรด 10 กิโล ผานเป็นชิ้น
- ใช้พด.2 1 ชอง เพื่อเป็นหัวเชื้อในการย่อยสลาย
- ใช้กากน้ำตาล 15 กิโล
- ใส่ น้ำให้ท่วมแล้วหาวัสดุอะไรก็ได้กดทับให้จม
- คนทุก 7 วัน
- น้ำหมักที่ได้แล้วจะเกิดฝ้า มีน้ำมันสีเหลืองลอยอยู่ด้านบนถือว่าใช้ได้แล้ว

วิธีการใช้ ช่วยย่อยสลายฟาง

2.ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ

วัสดุที่ใช้

- 1.เตรียมมูลสัตว์ 10 กระสอบ
- 2.เตรียมกากน้ำตาล 20 กก.
- 3.เตรียม พด.1 1 ชอง
- 4.เตรียมน้ำ 200 ลิตร

วิธีการทำ

- 1.นำน้ำใส่ถัง 5 ลิตร
- 2.นำพด.1 ชอง ฉีกใส่ถังละลายน้ำ คนให้ทั่วตามกัน ประมาณ 10 นาที
- 3.นำกากน้ำตาล 20 กก.ละลายลงในถังน้ำที่เตรียมไว้ 200 ลิตร คนให้ทั่วแล้วนำน้ำพด.1ที่เตรียมไว้ ผสมลงไปจนถึงน้ำ 200 ลิตร คนให้ทั่ว 5 นาที

4. เหมูลสัตว์ออกจากถูง 1 ถูง บริเวณที่เราจะใช้เป็นกองปุ๋ยหมัก แล้วเอาน้ำที่ผสมเรียบร้อยแล้วใส่บัวรดให้ทั่วกองมูลสัตว์ เหมูลสัตว์อีก 1 ถูงทับกองปุ๋ยเดิมแล้วนำน้ำที่ผสมไว้ใส่บัวรดให้ทั่วกองทำเช่นนี้ไปเรื่อยจนหมดกองปุ๋ย เสร็จแล้วกระจายกองปุ๋ยให้สูงเสมอกันประ 50 เซนติเมตรหรือ 1 ศอก กว้างยาวตามความเหมาะสม ของพื้นที่ที่ทิ้งไว้ประมาณ 25 วัน แล้วตรวจสอบปุ๋ยที่หมักกว่าใช้ได้แล้วหรือยัง ใช้มือควักลงไปกองปุ๋ย ถ้าไม่มีความร้อนถือว่าใช้ได้

วิธีการใช้

- ใส่เนนาข้าวครั้งที่ 1 ข้าวมีอายุได้ 20 – 30 วัน อัตราส่วนที่ใช้ 25 ถึง 30 กิโลกรัมต่อไร่
- ใส่เนนาข้าวครั้งที่ 2 ข้าวมีอายุได้ 60 – 70 วัน อัตราส่วนที่ใช้ 25 ถึง 30 กิโลกรัมต่อไร่

การเตรียมดินเพาะกล้าข้าว

ใช้ดินเหนียวที่มีความอุดมสมบูรณ์ ดูนดินที่ร่วนในนาในสวน ตีปนด้วยเครื่องตีปน

การเพาะข้าวกกล้าข้าว

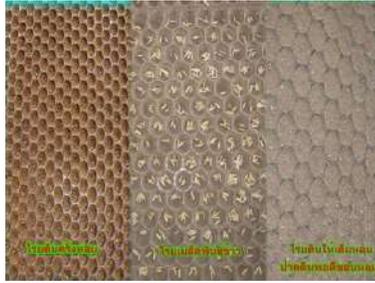
วัสดุที่ใช้/อุปกรณ์

- ถาดเพาะกล้าข้าว 100 ถาดต่อไร่
- ดินเพาะกล้าที่เตรียมไว้
- แคร่ยาว 6 เมตร ประกอบ 2 ท่อน
- เครื่องโรยดิน โรยข้าว อย่างละ 1 ตัว

วิธีทำ

1. นำถาดเพาะกล้าข้าว วางต่อกันบนแคร่ยาว 6 เมตร จนเต็มพื้นที่ระยะ 6 เมตร
2. โรยดินไปครึ่งหลุมด้วยเครื่องโรยดิน
3. โรยข้าวประมาณหลุมละ 5-6 เมล็ด ด้วยเครื่องโรยข้าว

4. โรยดินปิดทับอีกครั้งเต็มหลุมด้วยเครื่องโรยดิน

5. เตรียมพื้นที่วางถาดเพาะกล้า เลือกคูบริเวณบ้านที่เป็นพื้นที่เรียบสม่ำเสมอ
ทำการดายหญ้าออกให้หมดปรับพื้นที่ให้เรียบสม่ำเสมอ

6. วางถาดเรียงต่อกันไปแถวจนครบ 100 ถาด

7. นำแกลบมาปิดคลุมถาดข้าว

8. รดน้ำถาดเพาะกล้าข้าววันละ 2 เวลา เช้า – เย็น ให้ชุ่ม

9. ประมาณ 5-7 วันใบข้าวเทโผล่พ้นแกลบ เอาแกลบคลุมออก

10. รดน้ำถาดเพาะกล้าข้าววันละ 2 เวลา เช้า – เย็น ให้ชุ่มต่อไปจนครบ

14 หรือ 19 วัน

11. สังเกตดูต้นข้าวของเราแข็งแรงตอายุของต้นกล้าที่จะไปโยนลงในนา อยู่ในช่วง 15 ถึง 20 วัน

ก่อนที่จะไปโยนกล้าข้าวให้หยุดให้น้ำ 1 วัน เพื่อให้ดินแห้งติดต้นกล้าเวลาไปโยนไม่แตกกระจาย

กลไกในการจัดการเกษตรปลอดภัยของสภาองค์กรชุมชนตำบลท้อแท้ มีหน่วยงานและบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในด้านเกษตรพอเพียงเข้ามาให้การสนับสนุนดังนี้

- สภาองค์กรชุมชนตำบลท้อแท้ เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนผลักดันเรื่องเกษตรปลอดภัยในพื้นที่ตำบล โดยการสร้างเวทีให้เกิดการวิเคราะห์ปัญหาในชุมชน จนเกิดการแลกเปลี่ยนแนวทางในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน รวมถึงการเป็นตัวกลางในการประสานงานกับหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องเข้ามาสนับสนุนเกษตรกรให้สามารถดำเนินการเรื่องเกษตรปลอดภัย ข้าวปลอดภัยจนเป็นรูปธรรม
- ศูนย์เรียนรู้เกษตรพอเพียงตำบลท้อแท้ให้ใช้สถานที่ในการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการในเรื่องที่เกี่ยวกับการปลูกข้าวปลอดภัย โดยมีปราชญ์ชาวบ้านมาให้ความรู้เพิ่มเติมให้กับสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการ
- สำนักงานเกษตรอำเภอวัดโบสถ์ได้ให้เจ้าหน้าที่มาให้ความรู้ในเรื่องการใช้สารเคมี และการเก็บเกี่ยวผลผลิตในระยะปลอดภัย
- องค์การบริหารส่วนตำบลท้อแท้ให้ใช้สถานที่ในการประชุมอบรมเชิงปฏิบัติการในเรื่องการเชื่อมโยงตลาดประชารัฐ

การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ ความเป็นอยู่ของสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการเริ่มดีขึ้น ขายผลผลิตจากข้าวปลอดภัย และผักปลอดภัย ได้ราคาที่สูงขึ้น มีเงินใช้หนี้และเหลือเก็บออม มีตลาดรองรับผลผลิตที่เกิดจากโครงการเกษตรปลอดภัย และสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการสามารถลดต้นทุนการผลิตได้

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คุณภาพดิน และ น้ำ เริ่มดีขึ้น เพราะการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีลดน้อยลงจากเดิม ปลาในนาข้าวไม่มีแผลอันเนื่องมาจากการถูกสารเคมี ทำให้ผลผลิตข้าวและพืชผักสวนครัวปลอดภัยจากสารพิษ

ด้านความสัมพันธ์ของคนในสังคม คนในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ และให้ความร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน แลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการทำนา , การปลูกผัก ปลอดภัยจากสารพิษ และสามารถเชื่อมโยงกับระบบตลาดชุมชน,ตลาดประชารัฐได้อย่างเหมาะสม

ด้านนโยบายรัฐ/การเมือง (ระดับท้องถิ่น / จังหวัด) แผนการดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนตำบลท้อแท้ สอดคล้องกับแผนการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลท้อแท้ในด้านการพัฒนาอาชีพและการลดใช้สารเคมีในการประกอบอาชีพในด้านการเกษตรโดยเฉพาะการทำนาและการปลูกพืชผักสวนครัว องค์การบริหารส่วนตำบลท้อแท้ ได้นำแผนของสภาองค์กรชุมชนตำบลท้อแท้ในด้านการพัฒนาอาชีพทางการเกษตร นำไปบรรจุเป็นแผนงานขององค์การบริหารส่วนตำบลท้อแท้

ปัจจัยที่ส่งผลให้ประสบผลสำเร็จ สภาองค์กรชุมชนตำบลท้อแท้ มีเครือข่ายภาคประชาชนหลายกลุ่มอาชีพที่จัดได้มาจดแจ้งไว้กับสภาองค์กรชุมชนตำบลท้อแท้ อีกทั้งยังมีศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงประจำตำบลท้อแท้ มีหมอดินอาสาประจำตำบล มีปราชญ์ชาวบ้านในด้านเกษตรทฤษฎีใหม่ ที่ให้ความรู้ในด้านทำการเกษตรปลอดภัยและสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการประกอบอาชีพทางการเกษตรได้ มีหน่วยงานภาครัฐที่ให้การสนับสนุนในด้านการพัฒนาอาชีพก็คือองค์การบริหารส่วนตำบลท้อแท้ และมีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพชุมชนตำบลท้อแท้ให้การสนับสนุนในการตรวจสุขภาพและตรวจหาสารพิษจากผลผลิตจากข้าวและพืชผักสวนครัว ,สภา

องค์กรฯมีกลุ่มเครือข่ายการปลูกข้าวอินทรีย์(ข้าวไรซ์เบอร์รี่)เดิมอยู่แล้ว เพียงนำกลุ่มเครือข่ายเดิมมาต่อยอดและหาสมาชิกเพิ่มเข้ามาร่วมโครงการ เพราะโครงการเดิมประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ดังนั้นสภาองค์กรจึงได้นำสรุปและจัดทำเป็นองค์ความรู้และต่อยอดเป็น “โครงการเกษตรปลอดภัย”

สำนักงานเกษตรอำเภอได้จัดส่งเจ้าหน้าที่มาให้ความรู้ในด้านการปลูกข้าวและเก็บเกี่ยวผลผลิตในระยะที่ปลอดภัยจากสารพิษ เจ้าหน้าที่ ของ พอช.ประจำจังหวัดพิษณุโลก ได้เข้ามาร่วมและแนะนำในการดำเนินงานตามโครงการให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ

ก้าวต่อไปสภาองค์กรชุมชนตำบลท้อแท้ ได้กำหนดแผนงานในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนของประชาชนในตำบลท้อแท้ ให้สอดคล้องกับคำขวัญของสภาฯ ประชาชนในตำบลท้อแท้ จะต้อง **กินอิ่ม นอนอุ่น หุ่นดี** หมายถึง สภาองค์กรฯ จะนำผลสรุปจากโครงการต่างๆ ในด้านการเกษตร มาจัดทำเป็นองค์ความรู้ เพื่อให้ประชาชนในตำบลท้อแท้ นำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาอาชีพในด้านการเกษตร เพื่อให้มีรายได้เพิ่มขึ้น ในขณะเดียวกันเมื่อมีเศรษฐกิจดีขึ้นแล้วก็จะสามารถ นำเงินที่ได้จากการขายผลผลิตมาปรับปรุงที่อยู่อาศัยให้ถาวร มั่นคงและปลอดภัย พร้อมทั้งมีร่างกายแข็งแรงปราศจากสารพิษที่จะปนมากับผลผลิตที่ได้จากข้าวและพืชผลทางการเกษตร และสามารถเชื่อมโยงระบบตลาดชุมชน ตลาดประชารัฐ เพื่อรองรับสินค้าของชุมชนในตำบลท้อแท้

ประสานงานพื้นที่

นายเวทย์ พลุหน่าย

0872068072

08-ผ้าฝ้ายทอมือย้อมสีธรรมชาติ

ตำบลท่าสะแก อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

บ้านท่าสะแกเป็นหมู่บ้านเก่าแก่ โดยราษฎรที่อพยพมาจากประเทศลาวและราษฎรที่อพยพมาจากจังหวัดต่าง ๆ มาอยู่ร่วมกันและตั้งรกรากอยู่ที่บ้านท่าสะแกนี้เพราะเห็น ว่ามีความอุดมสมบูรณ์มาก เมื่อปี พ.ศ. 2457 มีการจัดตั้งระเบียบ บริหารราชการแผ่นดินตาม พ.ร.บ. ลักษณะปกครอง ท้องที่ พ.ศ. 2547 บ้านท่าสะแกครั้งนั้นเป็น ส่วนหนึ่งของอำเภอนครไทยและเป็นส่วนหนึ่งของ ตำบลป่าแดงเมื่อมีความเจริญขึ้น

กระทรวงมหาดไทย ได้ประกาศยกฐานะการปกครองเป็นตำบลท่าสะแก เมื่อวันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2535

สาเหตุที่ตั้งชื่อว่าบ้านท่าสะแก เพราะในสมัยก่อนชาวบ้านชอบหาที่ตั้งหมู่บ้านอยู่ ใกล้แม่น้ำ เพื่อความสะดวกสบายในการใช้น้ำเพื่ออุปโภค - บริโภค ซึ่งมีทำนน้ำที่ราษฎรในหมู่บ้านได้ ใช้เป็นสถานที่อาบน้ำที่ทำน้ำ และทำน้ำนั้น ได้มีต้นไม้อายุต้นหนึ่ง มีชื่อเรียกว่าต้นสะแก อยู่ริมน้ำภาค เพราะความเคยชิน ขอรราษฎรในหมู่บ้าน จึงได้เรียกชื่อว่าท่าสะแก และได้ตั้งชื่อหมู่บ้านเป็น “บ้านท่าสะแก”

ตำบลท่าสะแกอยู่ทางทิศตะวันออก ของอำเภอนครไทยซึ่ง อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอนครไทยซึ่ง อยู่ห่างจากประมาณ 4 กิโลเมตรมีพื้นที่ 42,893 ไร่ หรือ 68.74 ตารางกิโลเมตร และอยู่ห่างจากจังหวัดพิษณุโลก (สายอำเภอนครไทย) ประมาณ 137 กิโลเมตร และ (สายอำเภอนครไทย) ประมาณ 106 กิโลเมตร มีลักษณะสภาพพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำ และที่ราบลุ่มเชิงเขา

ประชากรจำนวน 95 % ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ปลูกข้าว มันสำปะหลัง ข้าวโพด ฝ้าย ถั่ว งา มีเลี้ยงสัตว์และประมงพื้นบ้านเพียงเล็กน้อย งานหัตถกรรมพื้นบ้านมีการทอผ้า และงานจักสานจากไม้ไผ่

บรรพบุรุษของชาวตำบลท่าสะแกส่วนใหญ่อพยพมาจากประเทศลาว ขนบประเพณี วิถีชีวิตจึงมีเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น ขนบประเพณี มีงานแห่ต้นผึ้งซึ่งมีการอนุรักษ์ สืบสาน ให้เป็นประเพณีของตำบลท่าสะแก

พ.ศ.2451 ชาวบ้านน้อย หมู่ที่ 3 ตำบลท่าสะแก ได้สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องการทอผ้าเพื่อนำมาเป็นเครื่องนุ่งห่ม และของใช้ในชีวิตประจำวัน ไม่มีการจำหน่าย แต่ภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นบ้านนี้กำลังจะสูญหายไปกับ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม มีเพียงผู้สูงอายุที่ใช้เวลาว่างปั่นด้ายทอผ้าใช้ในครัวเรือนตนเอง ภูมิปัญญากำลังจะสูญหายไปกับผู้สูงอายุ ที่ลดจำนวนลงไปเรื่อยๆ ตามกาลเวลา

พ.ศ. 2561 กรมการพัฒนาชุมชน จัดทำโครงการ “หมู่บ้านท่องเที่ยว ชุมชนโอท็อป นวัตวิถี” ช่วยฟื้นฟูสืบทอดความรู้เรื่องการทอผ้า การย้อมด้ายจากสีธรรมชาติ แล้วจัดตั้งเป็นกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือ ย้อมสีธรรมชาติ และพัฒนาจนเป็นสินค้า โอท็อป องค์การบริหารส่วนตำบลท่าสะแกและสภาองค์กรชุมชนตำบลท่าสะแก ร่วมขับเคลื่อนขบวนการ สนับสนุนการถ่ายทอดความรู้สู่คนรุ่นใหม่ จากรุ่นปู่ย่า สู่รุ่นลูกหลาน เพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ผ่านการ เรียนรู้จากศูนย์เรียนรู้ชุมชนจนเป็นที่รู้จักของชุมชน และคนทั่วไป

จากงานหัตถกรรมพื้นบ้าน การทอผ้าเพื่อใช้ในครัวเรือนได้ยกระดับขึ้นมาเป็นสินค้าโอท็อป ที่คงเอกลักษณ์ตัวตนของชุมชนไว้ครบถ้วน พัฒนาชุมชนอำเภอชาติตระการ ได้ส่งเสริมให้จัดตั้งกลุ่มทอผ้าฝ้ายขึ้น เพื่อเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น และส่งเสริมให้ประชาชนมีรายได้จากการทอผ้า ,การขายสินค้าอื่นๆจากศูนย์เรียนรู้ชุมชน จากการท่องเที่ยว ทำให้ชุมชนได้เป็นที่รู้จัก และเผยแพร่ชื่อเสียงให้แก่ภูมิปัญญาท้องถิ่น การบริหารจัดการที่ดี การสนับสนุนของหน่วยงานทั้งรัฐ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลท่าสะแก มหาวิทยาลัยนเรศวร และสภาองค์กรชุมชนตำบลท่าสะแก รวมทั้งหน่วยราชการในพื้นที่ ทำให้กลุ่มทอผ้ามีความเข้มแข็ง ประชาชนได้ประโยชน์ และเห็นคุณค่าในภูมิปัญญาท้องถิ่นตนเอง

กระบวนการ/ขั้นตอนการดำเนินงาน

- พัฒนาชุมชน อำเภอชาติตระการ เข้ามาส่งเสริมให้จัดตั้งกลุ่มทอผ้า และขึ้นทะเบียนเป็นสินค้าโอท็อป
- มหาวิทยาลัยนเรศวร ได้เข้ามาสอนการย้อมสี เทคนิคการย้อมสี

ปัจจุบันมีสมาชิกกลุ่มทั้งหมด 15 คน การทำงานจะแบ่งกันเป็นฝ่ายตามความถนัด ตั้งแต่ปั่นฝ้าย กรอด้าย ย้อมสี ทอผ้าเป็นลาย ขายเป็นผืน/ชิ้นละ 250 บาท รายได้หักเข้ากลุ่ม 5% เป็นค่าบริหารจัดการ

เทคนิค/ทักษะ

การทอผ้าฝ้าย เริ่มตั้งแต่การเก็บฝ้ายมาปั่น ตีฝ้าย แล้วกรอให้เป็นเส้น แล้วจึงย้อมสีจากเปลือกไม้ เช่น เปลือกประดู่ แก่นขนุน ใบสัก ขมิ้น แล้วจึงทอลาย

เทคนิคการทอสี ไม่ให้สีตกคือ วัสดุที่ใช้ทำสี เช่น เปลือกไม้ต่างๆ จำนวน 4 กิโลกรัมต่อด้าย 1 กิโลกรัม ถ้าเป็นสีจากใบไม้สด เช่นใบสัก หรือขมิ้นสด จะใช้ 15 กิโลกรัม ต่อด้าย 1 กิโลกรัม และใช้น้ำค้างที่หมักจากขี้เถ้า เติมน้ำลงในน้ำต้มด้วยขมิ้นย้อมสี จะทำให้สีติดทน สีไม่ตก

การทำงานของกลุ่มทอผ้า มีการลงเวลาทำงาน รายได้ทั้งหมดจากการขายผ้าทอ จะแบ่งเข้ากลุ่ม 5% แล้วจัดสรรให้สมาชิกตามเวลาที่ลงไว้ ใครมาทำงานมาก ก็ได้ส่วนแบ่งมาก โดยผ้าที่ทอจะขายเป็นผืน/ชิ้น ละ 250 บาท

ผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลง

ปัจจุบันนี้กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือเยี่ยมสี่ธรรมชาติ ได้รับการยอมรับจากชุมชน หน่วยงานหลายหน่วยงานเข้ามาสนับสนุน ร่วมขับเคลื่อน เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลท่าสะแก สภาองค์กรชุมชนตำบลท่าสะแก มหาวิทยาลัยนเรศวร พัฒนาชุมชนอำเภอชาติตระการ และหน่วยงานต่างๆในพื้นที่ คนรุ่นใหม่สนใจเข้ามาเรียนรู้ และร่วมถ่ายทอดจากรุ่นปู่ย่าสู่รุ่นลูกหลาน การปลูกฝ้ายเพื่อใช้เป็นวัตถุดิบหลักในการทอผ้า ได้รับความสนใจ พร้อมใจกันปลูกเพื่อลดค่าใช้จ่ายในการซื้อฝ้ายจากที่อื่น และมีการคิดค้นลายผ้าเพื่อพัฒนาการผลิต ให้เป็นที่ต้องการของตลาด

ปัจจุบันกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือ มีสมาชิกจำนวน 15 คน เป็นผู้สูงอายุ และคนรุ่นใหม่ มีการเชื่อมโยงกับกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองบ้านน้ำภาคน้อย เพื่อเป็นแนวร่วมในการจัดการตลาด การได้รับความนิยมาจากชุมชนและหน่วยงานต่างๆ ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในการสร้างกระแสนิยมไทยทำให้มียอด

จำหน่ายเพิ่มขึ้น จนผลิตไม่ทัน

สมาชิกกลุ่มทอผ้ามีรายได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้สมาชิกกลุ่มมีความกระตือรือร้น มีความสามัคคี ผู้สูงอายุมีสุขภาพจิตที่ดี มีการจัดกิจกรรมให้กับผู้สูงอายุ จัดสวัสดิการให้กับสมาชิก ด้วยการมอบเงินเบี้ยขยันปลายปี สำหรับคนที่ร่วมกิจกรรมมากที่สุด พัฒนาชุมชน เข้ามาสนับสนุนเรื่องการตลาด /การบริหารจัดการ การตั้งกลุ่ม การส่งเสริมผลิตภัณฑ์ การขึ้นทะเบียนโอท็อปให้กับผลิตภัณฑ์ องค์การบริหารส่วนตำบลท่าสะแก เข้ามาสนับสนุนงบประมาณร่วมกับสภาองค์กรชุมชนตำบลท่าสะแก ในการจัดอบรมให้ความรู้แก่คนรุ่นใหม่

ปัจจัยที่ส่งผลให้ประสบผลสำเร็จ วัตถุประสงค์ หาได้จากชุมชน ทั้งฝ่ายและสี่ที่ไซ้ยอม ประชาชนให้ความรู้การผลิตเส้นฝ้าย การย้อมสีฝ้ายและการทอผ้าเป็นลาย คนในชุมชนให้การสนับสนุน สร้างปัจจัยการผลิตปลูกฝ้ายในท้องถิ่นเพิ่ม การสนับสนุนด้วยการใช้ผลิตภัณฑ์สร้างเอกลักษณ์นิยมไทย มีเงินทุนหมุนเวียนเพียงพอได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ เช่น พัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยนเรศวร องค์กรบริหารส่วนตำบลท่าสะแก สภาองค์กรชุมชนตำบลท่าสะแก นโยบาย แผนงานภาครัฐ เอื้อต่อการพัฒนาต่อยอดกิจกรรมกลุ่ม และกลุ่มองค์กร ภาควิชาช่วย ร่วมสนับสนุนและประชาสัมพันธ์

แผนงานต่อไปจะพัฒนา ฝ้ายเพิ่มทางเลือกให้แก่ลูกค้า เพิ่มสีสันทให้เป็นที่ต้องการของกลุ่มองค์กร ที่สั่งสีโดยเฉพาะ และสร้างผลิตภัณฑ์ แปรรูปผ้าทอให้เป็นสินค้าอื่นๆ ฝ้ายปุ้โต๊ะ ฝ้ายคลุมเตียง ฝ้ายพันคอ เป็นต้น

ประสานงานพื้นที่

นางนันทิรี ลมลอย

0953103145

09-การจัดการการท่องเที่ยว

ตำบลนครชุม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

ตำบลนครชุม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก เดิมเรียกว่า นครชุมหรือเมืองบัวชุม เป็นเมืองหน้าด่านของพ่อขุนบางกลางท่าว มีภูเขาล้อมรอบทั้ง 4 ทิศ ชาวบ้านเชื่อว่าเคยเสด็จมาประทับที่นครชุม ก่อนที่จะเสด็จมาครองเมืองบางยาง และได้ใช้พื้นที่ตำบลนครชุมเป็นพื้นที่ในการชงสุมไพร่พล ฝึกทหาร เนื่องจากมีชัยภูมิที่เหมาะสมทางการทหาร สามารถมองเห็นภูมิทัศน์และการศึกได้อย่างชัดเจน จึงเรียกว่านครชุม และกลายมาเป็นนครชุมในปัจจุบัน

ตำบลนครชุม ตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอนครไทยไปทางทิศเหนือ ระยะทาง 28 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดพิษณุโลก 130 กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ 95,042 ไร่ มีประชากร 3,100 คน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม

<u>อาณาเขตติดต่อ</u>	ทิศเหนือ	ติดกับตำบลน้ำกุ่ม
	ทิศใต้	ติดกับตำบลนาบัว
	ทิศตะวันออก	ติดกับตำบลนาบัว
	ทิศตะวันตก	ติดกับตำบลบ้านพร้าว

แนวคิดในการทำการท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลนครชุม คือ การให้คนภายนอกได้สัมผัสธรรมชาติในพื้นที่โดยรอบตำบลนครชุม โดยยึดหลัก คนอยู่กับป่า อยู่กับธรรมชาติ สร้างรายได้ให้คนในชุมชน

การดำเนินการท่องเที่ยวตำบลนครชุม เริ่มต้นจากการคัดเลือกจุดชมวิวที่ปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยว โดยความร่วมมือจากผู้นำท้องที่ ผู้นำท้องถิ่น ชาวบ้าน

มีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวไปเที่ยวชม เช่น ขึ้นเขาโปกโล้น ชมทะเลหมอก , ชมบ่อเกลือพันปี , ชมต้นตะเคียนยักษ์ ,ไหว้ศาลปู่หลวงนครชุม จากนั้นจึงมีการประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยวผ่านสื่อต่างๆ มีการทำเพจโฮมสเตย์ร่องเขานครชุม

มีการพัฒนาทักษะของผู้สนใจทำโฮมสเตย์ผ่านการศึกษาดูงานแหล่งท่องเที่ยวที่ประสบความสำเร็จ เพื่อสร้างแรงบันดาลใจในการทำงาน

จุดชมวิวเขาโปงลั่น

ชาวตำบลนครชุมมีการใช้เทคนิคในการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายโดยการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น จัดมินิคอนเสิร์ต, งานปั่นจักรยานพิชิตร่องเขานครชุม, งานวิ่งทะเลหมอก, จัดตลาดนัดชุมชน, ติดต่อนายการทีวี เข้ามาถ่ายทอดความเป็นตัวตนของวิถีชุมชน เป็นต้น

มีการใช้ทักษะในการประกอบอาหารพื้นถิ่น และการทำงานหัตถกรรมในชุมชน มาเป็นแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยวลองทำ เช่น การหลามไก่ในกระบอกไม้ไผ่, ไข่ปาม, ทำไม้กวาดดอกหญ้า ผ้าทอมือ สานหมวกจากไม้ไผ่ เป็นต้น

ในการดำเนินการท่องเที่ยวตำบลนครชุม มีการสนับสนุนจากภาคส่วนต่างๆทั้งภายในและภายนอกพื้นที่ ดังนี้

ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ ผู้นำท้องถิ่นช่วยในการติดต่อประสานให้หน่วยงานภาครัฐเข้ามาส่งเสริมการดำเนินกิจกรรม เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.), องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท., อาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ,อาจารย์จากมหาวิทยาลัยนเรศวร

สภาองค์กรชุมชนตำบลนครชุมได้นำกลุ่มผ้าทอมือ, กลุ่มจักไม้กวาด, กลุ่มสานหมวกไม้ไผ่เช่น้ำชาข้าว เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมการท่องเที่ยว และได้นำสินค้ามาขายให้กับนักท่องเที่ยวและการบอกต่อๆในงานฝีมือ

การท่องเที่ยวโฮมสเตย์ในพื้นที่ตำบลนครชุม เริ่มประสบความสำเร็จ คือได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยว ได้รับการยอมรับและสนับสนุนจาก การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.), องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท.

คนรุ่นใหม่ เช่น เด็กๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการสมัครเป็นมัคคุเทศก์น้อย เด็กได้มีความรู้ในประวัติศาสตร์ของชุมชนเพิ่มมากขึ้น เป็นการปลูกจิตสำนึกรักบ้านเกิด เพิ่มทักษะการเจรจา สื่อสารกับคนภายนอก และคนรุ่นใหม่ๆไม่เดินทางออกนอกชุมชน ได้ลงทุนทำโฮมสเตย์และได้อยู่กับชุมชนเพิ่มขึ้น

อาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ,อาจารย์จากมหาวิทยาลัยนเรศวร เข้าส่งเสริมความรู้ การผลิตงานฝีมือ กระตุ้นหาความเป็นตัวตนของคนในชุมชน ของดีในชุมชน หาศักยภาพที่แท้จริงของชาวบ้าน

คนในชุมชนที่เข้ามาร่วมเป็นสมาชิก มีหลากหลายอาชีพ เช่น ครู,อาจารย์,เจ้าหน้าที่อบต.,ชาวบ้าน,เกษตรกร หลากหลายช่วงอายุ มีรายได้เพิ่มขึ้นจากเดิม ช่วงเดือนท่องเที่ยว รายได้ ประมาณ 3,000-10,000 บาท ขึ้นอยู่กับจำนวนห้องพัก หรือบ้านพักกว่ารับนักท่องเที่ยวได้มากน้อยเพียงใด ค่าเช่าพักคิดเป็นรายคน คนละ 450 บาทต่อคืน มีอาหาร 2 มื้อ จำนวนบ้านพักโฮมสเตย์ประมาณ 20 รายและยังมีลานกางเต็นท์ รับนักท่องเที่ยวได้วันละประมาณ 200-300 คน ช่วงเวลาที่เหมาะสมต่อการท่องเที่ยวคือ เดือน ตุลาคม-กุมภาพันธ์

คนในชุมชนได้รับการสนับสนุนจากสภาองค์กรชุมชนตำบลนครชุมในการจัดตั้งกลุ่มเพื่อจัดทำสินค้าในท้องถิ่นเพื่อจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว เช่น การสานหมวกไม้ไผ่ ,ถักไม้กวาด,ผ้าทอมือและจังหวัดที่ต้องการทำโฮมสเตย์ยังได้ติดต่อเข้ามาเพื่อศึกษาดูงานอีกด้วย

จากเดิมชาวบ้านมีรายได้มาจากการเกษตรปีละ 1-2 ครั้ง ปัจจุบันคนในชุมชนเริ่มต้นตัวกับการมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่ บางคนปลูกผักใช้น้ำน้อยปลอดสารพิษไว้ขายให้นักท่องเที่ยว เช่น เสาวรส กัญญา ผักต่างๆทำให้มีรายได้เพิ่มในการขายของที่ตลาดนัดชุมชนในวันเสาร์ รายได้อาทิตย์ละประมาณ 200 - 500 บาท

องค์การบริหารส่วนตำบลนครชุมได้รับสมัครมัคคุเทศก์ท้องถิ่น นำเที่ยวขึ้นเขาไปกิโลน และรับสมัครรถไถนาขับพานักท่องเที่ยวไปทางขึ้นเขาโดยการจัดสรรคิวจากทางองค์การบริหารส่วนตำบลนครชุม เพื่อความเสมอภาคและเป็นระเบียบพร้อมกับการเข้าพักโฮมสเตย์ ทำให้คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นอย่างเท่าเทียมกัน

จากการดำเนินการท่องเที่ยวตำบลนครชุมทำให้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) และมีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวตำบลนครชุมให้นักท่องเที่ยวเริ่มรู้จักตำบลนครชุมและมีผู้มาพักมาเที่ยวโฮมสเตย์มากขึ้น การจัดงานต่างๆในชุมชน จะมีเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่างๆเข้าร่วมประชุมหารือเพื่อให้งานสำเร็จ เช่น นายอำเภอนครไทย เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลนครชุม ผู้นำท้องที่ ผู้นำท้องถิ่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล ตำรวจ ครู อาจารย์

ปัจจัยภายในที่สนับสนุนให้การท่องเที่ยวตำบลนครชุมประสบความสำเร็จ คือ การมีทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่สวยงาม สมบูรณ์ ภูมิทัศน์สวยงาม อากาศเย็นตลอดปี (ช่วงกลางคืน-เช้า) คนในชุมชนให้ความร่วมมือในการทำโฮมสเตย์ การต้อนรับนักท่องเที่ยวอย่างเป็นกันเองเหมือนญาติมาเที่ยวบ้าน ใช้ภูมิปัญญาของผู้เฒ่า ผู้แก่ในการทำอาหาร เช่น ไข่บังคับไม้ไผ่ทำหาลาม ไข่ใบตองทำไข่ปาม

การท่องเที่ยวเป็นการทำงานที่สอดคล้องกับแนวทางการดำเนินงานของ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) และองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท. ทำให้ตำบลนครชุมได้รับการสนับสนุนการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องจากหน่วยงานดังกล่าว ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกที่สำคัญที่ทำให้การท่องเที่ยวตำบลนครชุมประสบความสำเร็จ

แนวทางที่จะทำต่อในระยะข้างหน้า หาแหล่งเรียนรู้ แหล่งที่เที่ยวในชุมชนเพิ่ม ให้กับนักท่องเที่ยวหาแหล่งน้ำให้เพียงพอกับการรับนักท่องเที่ยว การทำท่องเที่ยวเชิงเกษตรครบวงจร การจัดงานวิ่ง งานปั่นจักรยาน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในทุกๆปี

ประสานงานพื้นที่

นายจตุพล แสงสุด

0892236387

10-การปลูกแตงโมน้ำหยดพืชใช้น้ำน้อยเพื่อลดพื้นที่ทำนาปรัง

ตำบลหนองกลับ อำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย

เดิมตำบลหนองกลับเป็นตำบลเมืองบางขลัง และได้แยกออกมาเป็นตำบลหนองกลับเมื่อปี พ.ศ. 2520 ซึ่งปัจจุบันมี 8 หมู่บ้าน มีประชากรทั้งหมด 7,300 คน แยกเป็นชาย 3,600 คน แยกเป็นหญิง 3,700 คน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม อาชีพหลักปลูกข้าวนาปี-นาปรัง ส่วนอาชีพเสริมปลูกแตงโม ปลูกยาสูบ ปลูกกล้วยไข่ ปลูกข้าวโพดหวาน ปลูกพริก ฯลฯ

ปัจจุบันตำบลหนองกลับตั้งอยู่ทิศตะวันตกเฉียงใต้ของอำเภอสวรรคโลก ประชากรส่วนใหญ่เป็นคนเกิดในพื้นที่คิดเป็นร้อยละประมาณ 80 % ของพื้นที่ มีอาณาเขตของตำบลประมาณ 38,000 ไร่ ซึ่งมีอาณาเขต ดังต่อไปนี้ ทิศเหนืออยู่ติดกับตำบลนาทุ่ง ทิศใต้อยู่ติดกับตำบลบ้านชาน ทิศตะวันตกอยู่ติดกับตำบลเมืองบางขลัง ทิศตะวันออกอยู่ติดกับตำบลย่านยาว ตำบลคลองกระจง และตำบลท่าทอง มีวัด 4 แห่ง โรงเรียน 3 แห่ง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 2 แห่ง โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ 1 แห่ง องค์การบริหารส่วนตำบล 1 แห่ง กลุ่มทอผ้า 1 แห่ง กลุ่มทำไม้กวาด 1 แห่ง กลุ่มทำดอกไม้จัน 1 แห่ง กลุ่มผลิตปุ๋ยอัดเม็ดปุ๋ยอินทรีย์ 2 แห่ง กลุ่มขยายพันธุ์ข้าวพันธุ์ดี 1 แห่ง และกลุ่มปลูกแตงโมอีกส่วนหนึ่ง ด้านเศรษฐกิจโดยรวมราษฎรส่วนใหญ่มีรายได้จากการทำนา-ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ ค้าขาย และรับจ้างทั่วไป

ในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2540 ราษฎรตำบลหนองกลับจะปลูกข้าวปีละ 1 ครั้ง ช่วงฤดูแล้งหลังจากเก็บเกี่ยวข้าว ราษฎรตำบลหนองกลับได้รวมกลุ่มกันปลูกแตงโมเป็นแตงโมผลใหญ่ ชื่อสายพันธุ์ A122 โดยปลูกปีละ 1 ครั้ง

หลังจากปี พ.ศ. 2540-2545 ราษฎรตำบลหนองกลับเริ่มทำนาปลูกข้าวปีละ 2 ครั้ง เนื่องจากได้รับน้ำจากอ่างเก็บน้ำใน “เขื่อนแม่มอก” ปล่อยมาให้ทำการเกษตรปลูกข้าวนาปรัง ส่วนแตงโมก็จะปลูกในช่วงพักดิน หลังจากเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จ อยู่ในช่วงเดือนพฤศจิกายน เดือนธันวาคม ไปจนถึงเดือนมกราคม โดยปลูกแตงโมน้ำร่องแต่คลุมร่องด้วยพลาสติกดำเงิน เพื่อเก็บความชื้นของดิน การใส่ปุ๋ยโดยหว่านในร่องน้ำ ซึ่งทำให้สิ้นเปลืองปุ๋ยเป็นจำนวนมาก ต้องใช้ปุ๋ยไม่ต่ำกว่าไร่ละ 3 กิโลกรัม

ต่อมาในปี พ.ศ.2545-2550 ราษฎรของตำบลหนองกลับเริ่มปรับปรุงการทำแตงโมแบบใหม่ โดยการยกร่องขึ้นสูงจากพื้นดินประมาณ 20-30 เซนติเมตร ระยะห่างของร่องประมาณ 4 เมตร หลังร่องกว้างประมาณ 50 เซนติเมตร แล้ววางสายน้ำหยด 2 เส้น จากนั้นก็คลุมร่องด้วยพลาสติกดำเงิน ขนาด 16 มิลลิเมตร ระหว่างรูน้ำหยดขนาด 10 เซนติเมตร 1 ร่องวางสายน้ำหยด 2 เส้น จากนั้นก็คลุมร่องด้วยพลาสติกดำเงินขนาดกว้าง 1 เมตร โดยการคลุมแปลง แล้วเอาด้านสีเงินอยู่ด้านบน จากนั้นก็เจาะรูบนหลังร่อง 1 ร่อง เจาะรู 2 แถว ระยะความห่างประมาณ 40-50-เซนติเมตร เจาะแบบสลับฟันปลา ใน 1 ไร่ จะต้องปลูกต้นกล้าประมาณ 1,000 – 1,500 ต้น

ก่อนที่จะปลูกจะต้องวางท่อ PVC ขนาด 2 นิ้ว เพื่อส่งน้ำเข้าสายน้ำหยด โดยใช้ปั้มน้ำแรงดันสูง โดยการได้ไปศึกษา ดูงานที่ อำเภอนาทะโก จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งมีบริษัทเพื่อนเกษตรกรได้ส่งเจ้าหน้าที่มาส่งเสริมทางด้านนี้ และได้มีการเปิดอบรมเพิ่มทักษะความรู้ต่างๆ

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2550-2555 มีเกษตรกรรายใหม่สนใจที่จะเข้าร่วมโครงการขอเข้ากลุ่มเป็นจำนวนมาก ผู้นำหมู่บ้านโดยมี กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ได้มีการประสานงานกับองค์กรท้องถิ่นจัดประชุมเกษตรกรที่สนใจจะเข้าร่วมโครงการพร้อมทั้งได้มีการเชิญเจ้าหน้าที่เกษตรกรประจำตำบลมาชี้แจงการแก้ปัญหาเรื่องโรคแมลง ซึ่งมีเจ้าหน้าที่หรือพนักงานของบริษัทเมล็ดพันธุ์และบริษัทปุ๋ย-ยาปราบศัตรูพืชเข้าร่วมประชุมเพื่อทำความเข้าใจให้กับเกษตรกรช่วงปี 50-55 มีเกษตรกร เข้าร่วมประมาณ 150 รายโดยแยกเป็นกลุ่มๆ ละ 5-10 รายต่อเนื้อที่ต่อกลุ่มประมาณ 50-100 ไร่ นาปี 55-60 เกิดวิกฤตทางการเมืองอย่างรุนแรงทำให้ราคาข้าวตกต่ำติดต่อกันหลายปี ประจวบเหมาะับรัฐบาลได้ตรึงราคาให้เกษตรกรที่ปลูกข้าวนาปรัง ให้ลดพื้นที่ปลูกข้าวนาปรังได้มีเกษตรกรจำนวนมากต้องลดพื้นที่ทำนาปรังเพื่อสนองนโยบายรัฐแต่เนื่องจากพื้นที่ของตำบลหนองกลับเป็นดินเหนียวไม่สามารถปลูกพืชอื่นได้ จะปลูกได้เฉพาะแตงโมซึ่งแตงโมสามารถปลูกได้ทุกพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นดินเหนียวหรือดินร่วน ผู้นำหมู่บ้านก็ได้ประสานหน่วยงานทั้งภาครัฐบริษัทห้างร้าน ผู้รับซื้อผลผลิต มาเข้าร่วมประชุมเปิดรับเกษตรกรใหม่เข้าร่วมโครงการปลูกแตงโมโดยตั้งตัวแทนของแต่ละกลุ่มเพื่อประสานงานกำหนดระยะเวลาการปลูกเพื่อไม่ให้ผลผลิตออกสู่ตลาดพร้อมกันซึ่งจะทำให้ผลผลิตล้นตลาดทำให้ราคาต่ำช่วงปี 55-60 ได้มีเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการปลูกแตงโมน้ำหยดจนถึงปัจจุบันมีประมาณ 500 ราย เนื้อที่ปลูกต่อครั้งประมาณ 2000-3000 ไร่

จากนโยบายการลดพื้นที่การปลูกข้าวนาปรังของรัฐบาล ซึ่งได้ขอความร่วมมือเกษตรกรทุกพื้นที่ๆให้ลดพื้นที่ปลูกข้าวในช่วงฤดูทำนาปรัง เนื่องจากต้องใช้น้ำมากประกอบกับราคาข้าวตกต่ำทำให้เกษตรกรประสบปัญหาขาดทุนทุกปี การปลูกข้าวเกษตรกรต้องใช้จ่ายเงินในการลงทุนสูงต่อไร่ประมาณ 4000-5000 บาท เกษตรกรตำบลหนองกลับร่วมกันหาแนวทางในการปรับเปลี่ยนระบบการผลิต และหาพืชชนิดอื่นปลูกทดแทน จึงรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มปลูกแตงโมซึ่งใช้น้ำน้อยเป็นการปลูกแบบน้ำหยดเป็นการประหยัดน้ำ ประหยัดปุ๋ย ประหยัดเมล็ดพันธุ์ ประหยัดแรงงาน และสร้างรายได้ที่แน่นอนให้กับครัวเรือน

ขั้นตอนการดำเนินงาน

- จัดเวทีปรึกษาหารือเพื่อค้นหาชนิดพืชที่จะนำมาปลูกทดแทนการทำนาปรัง
- รวมกลุ่มกันปลูกแตงโม
- ศึกษาดูงานที่ อำเภอนาทะโก จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งมีบริษัทเพื่อนเกษตรกรได้เข้ามาส่งเสริมและได้มีการเปิดอบรมเพิ่มทักษะความรู้ต่างๆในการปลูกแตงโม

- ขยายผลไปยังเกษตรกรรายใหม่สนใจที่จะเข้าร่วมโครงการขอเข้ากลุ่ม
- ผู้นำหมู่บ้านโดยมี กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ได้มีการประสานงานกับองค์กรท้องถิ่นจัดประชุมให้ความรู้เรื่องโรคแมลงโดย จนท. เกษตรกรประจำตำบล
- วางแผนกำหนดระยะเวลาการปลูกเพื่อไม่ให้ผลผลิตออกสู่ตลาดพร้อมกัน เพื่อป้องกันปัญหาผลผลิตล้นตลาดทำให้ราคาตกต่ำ

ขั้นตอนการปลูกแตงโมในปัจจุบันมีขั้นตอนดังนี้

1. ไถพรวนปรับสภาพดินให้ร่วนซุย
2. ยกร่องระยะห่างของร่อง 4-5 เมตร
3. วางสายน้ำหยดขนาดรูน้ำหยด 10 เซนติเมตรวางแถวเดียวบนหลังร่อง
4. ปลูกพลาสติกดำเงินขนาดกว้าง 100 เซนติเมตร จะรูสำเร็จแถวเดียวระยะห่าง 40-45 เซนติเมตร
5. วางท่อพีวีซีขนาด 2 นิ้ว เป็นช่วงๆระยะความห่างแต่ละช่วงประมาณ 20-30 เมตร
6. การเพาะเมล็ดพันธุ์ประมาณ 3-5 ชั่วโมง แล้วมาเช็ดให้แห้งพอประมาณนำไปอบไว้ที่อุณหภูมิประมาณ 30-35 องศา ทิ้งไว้ประมาณ 1 วันและ 1 คืน เมล็ดจะงอกอย่างสม่ำเสมอจากนั้นก็นำมาลงถาดเพาะ
7. เตรียมถาดเพาะขนาด 104 หลุมต่อ 1 ถาด แล้วนำดินเพาะเข้ามาใส่ให้เต็มหลุมถาดเพาะจากนั้นก็ใช้ไม้เจาะหลุมในถาดเพาะลึกพอประมาณแล้วนำเมล็ดที่งอกแล้วใส่หลุมละ 1 เมล็ด จนครบจำนวนที่ต้องการใน 1 ไร่ ประมาณ 800-1000 ต้น รดน้ำให้ชุ่มจากนี้ใช้เวลาเพาะกล้าประมาณ 12-15 วัน จากนั้นก็นำลงปลูกในแปลง
8. ขั้นตอนการปลูกรองพื้นด้วยปุ๋ยอินทรีย์หรือปุ๋ยเคมีก็ได้เปิดน้ำไปตามสายน้ำหยดให้ดินเปียกพอประมาณทิ้งไว้ 1 คืน เพื่อให้ กรด-ด่าง ของปุ๋ยหมดไปจากนั้นก็นำต้นกล้าลงปลูก
9. การดูแลรักษาช่วงปลูกใหม่เกษตรกรต้องหมั่นดูแลต้นกล้าแต่งเพราะช่วงนี้จะเกิดโคกโคนเนาหรือเนาคอ ดินและแมลงเต่าทองจะกัดกินใบ
10. ขั้นตอนการใส่ปุ๋ยหลังปลูกได้ประมาณ 7-10 วันให้ใส่ปุ๋ยครั้งที่ 1 โดยใส่ปุ๋ยทางสายน้ำหยดเนื้อที่ 5 ไร่ ใส่ น้ำลงถัง 200 ลิตร แล้วนำปุ๋ยสูตร 15-15-15 จำนวน 5 กิโลกรัม นำปุ๋ยยูเรีย 1 กิโลกรัมแช่ลงถังคนให้ละลาย แล้วปล่อยไปตามสายกลับจากนั้นอีกประมาณ 10-15 วันแต่งเริ่มตั้งพุ่มเลื่อยเถาให้ตัดยอดเถาใหญ่ ออกแตงโมมีใบจริงประมาณ 4-5 ใบ หลังตัดยอดออกประมาณ 7-10 วันนี้ยอดแขนงก็จะออกประมาณ ต้นละ 4-5 แขนง จากนั้นเกษตรกรก็เดินสำรวจตัดยอดแขนงที่ไม่สมบูรณ์ออกให้เหลือต้นละ 2 แขนง โดย เลื่อยเถาแขนงไว้ข้างละ 1 เถา หลังจากปลูกได้ประมาณ 20-25 วัน แตงโมเริ่มติดดอกออกผล เกษตรกร ต้องหมั่นตรวจดูผลของแตงที่ติดชุดแรกใกล้โคนต้นประมาณ 5-9 ข้อ ให้เด็ดผลทิ้งรอผลใหม่ระหว่างข้อที่ 13-15 ของผลที่ออกใหม่ จากนั้นใส่ปุ๋ยให้น้ำไปตามปกติจนอายุถึงกำหนดเก็บเกี่ยวส่งขาย ให้พ่อค้าต่อไป

การเปลี่ยนแปลง

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- ทำให้ดินไม่เสื่อมโทรมเนื่องจากเป็นพืชใช้น้ำน้อยใช้ปุ๋ยอินทรีย์และน้ำหมักชีวภาพ
- คนในชุมชนอยู่ดีกินดี
- ผลผลิตที่ได้เป็นแตงโมปลอดสารพิษ

ด้านเศรษฐกิจ

- เกษตรกรลดต้นทุนด้านการผลิตลงจากเดิมปลูกข้าวต้องใช้เวลาในการลงทุนสูงต่อไร่ประมาณ 4000-5000 บาท
- เมื่อเกษตรกรหันมาปลูกแตงโมซึ่งใช้น้ำน้อยเป็นการปลูกแบบน้ำหยดเป็นการประหยัดน้ำ ประหยัดปุ๋ย ประหยัดเมล็ดพันธุ์ ประหยัดแรงงานการปลูกแตงโมลงทุนครั้งเดียวสามารถใช้ได้ตลอดหลายรอบต่อการเพราะปลูกลงทุนครั้งแรกประมาณไร่ละ 6000-8000 บาท
- มีตลาดรับซื้อผลผลิตตลอดทั้งปี ทำให้เกษตรกรมีรายได้สม่ำเสมอ ผลผลิตจากในรอบปีที่ผ่านมากษตรกรปลูกได้ผลผลิตต่อไร่ประมาณ 4000-6000 กิโลกรัม ราคาเฉลี่ยเกรด A กิโลกรัมละ 5-7 บาท เกรด B กิโลกรัมละ 3-4 บาท เกรด C กิโลกรัมละ 2-3 บาท
- เกษตรกรจะมีรายได้ต่อไร่ประมาณ 30000-50000 บาท ขึ้นอยู่กับแต่ละพื้นที่

ด้านความสัมพันธ์ของคนในสังคม

1. มีการรวมกลุ่มปรึกษาและสามัคคีในการทำงาน
2. มีการร่วมมือช่วยกันในหมู่คณะ
3. มีการแบ่งงานกันอย่างมีระบบ
4. มีการจัดงานในพื้นที่ให้คนในพื้นที่มีรายได้เช่น

- การจ้างปลูกแตงโม
- จ้างตัดยอดแตงโม
- จ้างปิดลูกที่ไม่สมบูรณ์ออก
- จ้างตัดผลแตงโมแก่
- จ้างหาบผลแตงโม
- จ้างคัดเกรดพร้อมยกผลแตงขึ้นรถ

ด้านนโยบายรัฐ/การเมือง (ระดับท้องถิ่น/จังหวัด)

- ได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานรัฐให้มีการปลูกพืชใช้น้ำน้อยอายุสั้นมีการส่งเสริมจากสำนักงานเกษตรอำเภอให้การสนับสนุนงบประมาณไปศึกษาดูงานมีการจัดหาตลาดประชารัฐเพื่อรับซื้อผลผลิตตลอดฤดูกาล
- มีการจัดตั้งกลุ่มตลาดประชารัฐ เพื่อส่งเสริมปลูกแตงโมน้ำหยดเป็นที่รู้จักทั่วประเทศโดยการส่งเสริมจากพัฒนาชุมชนทำให้เกษตรกรมีรายได้คนในชุมชนมีงานทำไม่ต้องไปทำงานต่างจังหวัดไม่ต้งงานและมีรายได้เพิ่มให้แก่ครอบครัว

เกษตรกรที่เปลี่ยนพื้นที่ทำนาปรังและมารวมกลุ่มกันปลูกแตงโมน้ำหยดใช้น้ำน้อยอายุสั้นต้นทุนต่ำเดิมทำนาปรังอายุการเก็บเกี่ยวข้าวนาปรังประมาณ 120 วัน ต้นทุนการผลิตไร่ละประมาณ 4000-5000 บาทต่อไร่ เกษตรกรขาดทุนมาตลอดปัจจุบันมารวมกลุ่มกันปลูกแตงโมน้ำหยดต้นทุนประมาณไร่ละ 6000-8000 บาท อายุการเก็บผลผลิตประมาณ 60-65 วัน รายได้ต่อไร่ประมาณ 30000-50000 บาทต่อไร่

เกษตรกรมีน้ำใช้ทำการเกษตรเพียงพอเนื่องจากมีน้ำไหลผ่านตลอดทั้งปีเกษตรกรหมู่ที่ 1-4-6 ได้รับน้ำจากอ่างแม่หมอกต่อมาเมื่อปี 53 มีโครงการลอกคลองชักน้ำฝั่งขวาได้ผันน้ำจากประตูน้ำหาสะพานจันทร์ซึ่งไหลผ่านตำบลวังพินพาท ตำบลวังไม้ขอนผ่านตำบลหนองกลับ เพื่อส่งไปอำเภอศรีสำโรงและไปทุ่งทะเลหลวง คลองชักน้ำสายนี้มีเกษตรกรที่ได้รับประโยชน์รวมทั้งตำบล 8 หมู่บ้านจึงทำให้ราษฎรตำบลหนองกลับมีอาชีพทำการเกษตรตลอดทั้งปี

แผนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตำบลหนองกลับ ที่ดำเนินการต่อยอดต่อไป

1. มีการรวมกลุ่มปลูกพืชเศรษฐกิจหลากหลายชนิด เช่น ปลูกฟักทอง ปลูกกล้วย ปลูกกระเพรา ปลูกโหระพา ปลูกผักเสี้ยน ปลูกแตงไท ขยายเมล็ดพันธุ์
2. นำผลผลิตส่วนที่เหลือนำมาแปรรูป เช่น ทำข้าวเกรียบฟักทอง ฟักทองทอด
3. นำแตงโมที่ตกเกรดมาแปรรูปเป็นข้าวแตน น้ำแตงโม
4. นำส่วนเปลือกเศษสิ่งที่เหลือใช้มาหมักทำน้ำปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพใช้ในชุมชน
5. ส่งเสริมให้คนในชุมชนมีงานทำมีรายได้ทำให้ครอบครัวมีความเป็นอยู่ดีขึ้น

ประสานงานพื้นที่

นส.อ่อนนุช บานแย้ม

0623178976 , 0987515588

11-ป่าชุมชนบ้านแก่งไต้

ตำบลบ้านแก่ง อำเภอสรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

ตำบลบ้านแก่งอยู่ในเขตอำเภอสรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ประกอบด้วย 13 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านแก่ง บ้านศรีสวรรค์ บ้านปากคะยาง หมู่ 3, 4 บ้านห้วยห้วยก บ้านป่าคา บ้านลำโชค บ้านแม่ท่าแพ บ้านแก่งเหนือ บ้านแก่งไต้ บ้านปง บ้านแคทอง บ้านห้วยสูง การคมนาคมสมัยก่อนใช้เส้นทางเกวียน

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ ติดกับ ตำบลหนองอ้อ อำเภอสรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

ทิศใต้ ติดกับ ตำบลบ้านใหม่ชัยมงคล, ตำบลไทยชนะศึก อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย

ทิศตะวันออก ติดกับ ตำบลสารจิตร อำเภอสรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

ทิศตะวันตก ติดกับ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย

ตำบลบ้านแก่ง มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 309,832 ไร่ หรือประมาณ 495.73 ตารางกิโลเมตร ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ผลผลิตที่สำคัญ ได้แก่ ข้าว มันสำปะหลัง อ้อย ยางพารา ภูมิประเทศพื้นที่ทั้งหมดเป็นภูเขา ที่ราบเอียง ที่ราบลุ่ม และสลับกับเนินเขา ราษฎรส่วนใหญ่อาศัยอยู่บริเวณที่ราบ มีทั้งหมด 13 หมู่บ้าน มีแหล่งน้ำในตำบล ได้แก่ น้ำเพื่อการบริโภค (น้ำดื่ม) อุดบโคก (น้ำใช้) ประชาชนส่วนใหญ่ชื่อน้ำดื่มเกือบตลอดปี ส่วนที่เหลือจะบริโภคจากบ่อบาดาล

ด้านประชากร มีจำนวนประชากรทั้งหมด 10,089 คน เป็นชาย 4,979 คน เป็นหญิง 5,110 คน จำนวนครัวเรือนทั้งหมด 4,072 ครัวเรือน วัฒนธรรมและประเพณี ที่สำคัญในท้องถิ่น ได้แก่ ประเพณีทอดกฐิน ประเพณีบวชต้นไม้ และประเพณีออกพรรษาตาซูก เป็นต้น

ทรัพยากรป่าไม้ พื้นที่ตำบลบ้านแก่ง เป็นป่าสงวนแห่งชาติป่าแม่ท่าแพ และป่าที่ชุมชนช่วยกันปลูกและอนุรักษ์ไว้เนื้อที่ประมาณ 700 ไร่ บริเวณเขตเขานางคำ มีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ คือ อุทยานแห่งชาติศรีสัชนาลัย

ก่อนปี 2551 ในพื้นที่บนเขานางคำของตำบลบ้านแก่ง เป็นแหล่งป่าที่ชุมชนบ้านแก่งไต้ได้ใช้ประโยชน์ มีขนาดพื้นที่ 400 ไร่ เป็นแหล่งอาหารที่สมบูรณ์ให้ชาวบ้านได้เก็บหาของป่าเป็นอาหารและไว้อาย แต่เกิดเหตุการณ์บุกรุกป่าชุมชนบ้านแก่งไต้ขึ้นนี้ตั้งมาตั้งแต่ปี 2552 ใช้ชื่อในพื้นที่ที่ตั้งแรก เพื่อขยายบริเวณเป็นพื้นที่ทำกินชาวบ้านจึงรวมตัวกันพูดคุยเพื่อหาทางออก และจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านแก่งไต้ขึ้น ชาวบ้านได้ระดมทุนเพื่อทำป้ายมาติดและปักบริเวณเขตป่าชุมชนบ้านแก่งไต้เพื่อไม่ให้มีการบุกรุกอีก

ปี 2552 มีการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลบ้านแก่ง มีการวางแผนงานเรื่องการจัดการป่าชุมชนเพื่อทำแผนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแก่ง และเริ่มมีหน่วยงานภาคีให้ความสนใจช่วยเหลืองาน

ปี 2553 สภาองค์กรชุมชนตำบลบ้านแก่ง ให้การสนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรมปลูกป่าชุมชนบ้านแก่งใต้

ปี 2555 เครือข่ายที่ดินจังหวัดสุโขทัยให้งบประมาณสนับสนุนในการทำแนวเขตป่าชุมชนบ้านแก่งใต้ มีการสอนจับ GPS ในเขตป่าชุมชน มีป่าชุมชนที่สมบูรณ์ขึ้นและมีแหล่งอาหารที่เกิดขึ้น เช่น เห็ด ผักหวาน ลูกกะโปง ต้นแหลมผี หมอไม้ เป็นต้น มีการทำแนวกันไฟในเขตป่าชุมชน แต่เกิดการบุกรุกเกิดขึ้นอีก

ปี 2561 เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าชุมชน คณะกรรมการป่าชุมชนบ้านแก่งใต้จึงได้มีการขึ้นทะเบียนเป็นป่าชุมชนกับกรมป่าไม้

ปัจจุบัน มีการจัดกิจกรรมบวชป่า ปลูกป่าทุกปี โดยมีสภาองค์กรชุมชนตำบลบ้านแก่งเป็นผู้สนับสนุน ชาวบ้านมีรายได้จากการเก็บผลผลิตจากป่าชุมชน มีการสร้างกฎกติการ่วมกันเพื่ออนุรักษ์ป่าชุมชน มีแหล่งเรียนรู้ป่าชุมชน ปัจจุบันป่าชุมชนบ้านแก่งใต้ มีพื้นที่ 700 ไร่

“รักษาป่า รักษาแหล่งอาหารของชุมชน”

ป่าชุมชนเป็นแหล่งอาหารของชาวบ้านในพื้นที่ การรักษาป่าชุมชนจึงเป็นการเพิ่มแหล่งอาหารให้กับชาวบ้าน และปลูกจิตสำนึกให้กับคนในชุมชน เด็กและเยาวชนในด้านการอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านแก่งใต้ และเป็นการเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้กับชุมชนเพื่อป้องกันการบุกรุกในเขตป่าชุมชนอีกด้วย มีการจัดกิจกรรมบวชป่าปลูกป่าร่วมกันทุกปีๆ มีสมาชิกเริ่มแรกจำนวน 30 คน ปัจจุบันมีสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็น 55 คน มีการแต่งตั้งคณะกรรมการในการดำเนินการอย่างชัดเจน

มีการจัดการประชุมเพื่อพูดคุยเรื่องป่าชุมชนถูกบุกรุก และเกิดการร่วมตัวกันในกลุ่มชาวบ้านเพื่อจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านแก่งใต้ มีการร่วมระดมทุนในการทำป้ายปักแนวเขตป่าชุมชน และได้มีหน่วยงานเข้ามาสนับสนุนในการดูแลป่าจากองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแก่งและสภาองค์กรชุมชนตำบลบ้านแก่งในเรื่องงบประมาณการจัดกิจกรรม และสถาบันสร้างเสริมการจัดการทรัพยากรชุมชนได้เข้ามาให้ความรู้เรื่องการทำขอบเขตป่าชุมชนและสนับสนุนงบประมาณ มีการตั้งกฎ กติกา ในการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน และมีการกำหนดช่วงเวลาเก็บหาของป่าเพื่อไม่ให้ป่าชุมชนทรุดโทรมมากจากการเก็บของป่า มีแหล่งเรียนรู้ป่าชุมชนบ้านแก่งใต้เกิดขึ้น และมีการจัดกิจกรรมบวชป่า ปลูกป่าชุมชนบ้านแก่งใต้ทุกปี

มีการจัดตั้งเพจใน Facebook ชื่อ รักรักษาบ้านแก่ง เพจหมู่บ้าน เพื่อประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมในการบวชป่าปลูกป่าชุมชน มีการแจกต้นไม้ให้กับผู้ที่เข้าร่วมในการจัดกิจกรรม ประสานขอรับ

งบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแก่ง และสภาองค์กรชุมชนตำบลบ้านแก่ง ประกาศเสียงตามสายใน แต่ละหมู่บ้านเพื่อให้คนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมบวชป่าปลูกป่า

คนมีแนวคิดและความสามารถเพิ่มขึ้น

ในปัจจุบันกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านแก่งได้ได้รับการยอมรับจากหลายๆหน่วยงาน มีหลายๆหน่วยงานเข้ามาให้การสนับสนุนและร่วมขับเคลื่อนกลุ่ม เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแก่ง สภาองค์กรชุมชนตำบลบ้านแก่ง กรมป่าไม้ สถาบันสร้างเสริมการจัดการทรัพยากรชุมชน และกลุ่มเครือข่ายสมัชชาประชาชนสุโขทัย เป็นต้น

มีคนรุ่นใหม่ๆ ให้ความสนใจเข้ามาเรียนรู้และร่วมถ่ายทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่น คนในชุมชนมีความสนใจและอยากมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านแก่งได้มากขึ้น เป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องการศึกษาเรื่องพันธุ์ไม้และศึกษาเรื่องแหล่งอาหาร

องค์กรชุมชนเข้มแข็งมีความสามารถในการบริหารจัดการ

ในปัจจุบันกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านแก่งได้มีสมาชิกจำนวน 55 คน ซึ่งมีทั้งเยาวชนคนรุ่นใหม่และผู้ใหญ่เข้ามามีส่วนร่วมเพิ่มมากขึ้น มีพื้นที่ป่าชุมชนที่เป็นแหล่งเรียนรู้ และในปัจจุบันได้รับงบประมาณสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแก่ง สภาองค์กรชุมชนตำบลบ้านแก่ง สถาบันสร้างเสริมการจัดการทรัพยากรชุมชน และกลุ่มเครือข่ายสมัชชาประชาชนสุโขทัยอีกด้วย

คุณภาพชีวิตคนในชุมชนดีขึ้น

จากการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านแก่งได้ ทำให้ชาวบ้านที่เก็บผลผลิตจากป่าชุมชนมีแหล่งอาหารที่อุดมสมบูรณ์มากขึ้น และสามารถเก็บผลผลิตจากป่าชุมชนมาขายได้อีกด้วย เช่น หน่อไม้ ผักหวาน เห็ด ลูกกะโปง ต้นแหลมผี เป็นต้น มีรายได้จากการเก็บผลผลิตจากป่าชุมชนตกเฉลี่ยวันละ 200 – 300 บาท มีการแบ่งปันการใช้ทรัพยากรที่เท่ากัน มีอากาศที่ดีขึ้นเพราะมีต้นไม้มากขึ้น

จากการดำเนินการของกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านแก่งใต้ทำให้หน่วยงานต่างๆสนใจมากขึ้น เห็นได้จากการเข้ามาสนับสนุนต่างๆ เช่น เข้ามาสนับสนุนเรื่องการจัดตั้งกลุ่มและสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการ จัดกิจกรรมต่างๆ และองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแก่ง ร่วมกับสภาองค์กรชุมชนตำบลบ้านแก่งสนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้ให้กับเยาวชนคนรุ่นใหม่เพื่อสานต่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านแก่งใต้มากขึ้น มีข้อเสนอในการตกลงให้กรมป่าไม้เข้ามาช่วยดูแลป่าชุมชนร่วมกัน

ปัจจัยที่ส่งผลให้ประสบ

ปัจจัยภายในที่ส่งผลให้การดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านแก่งใต้ประสบความสำเร็จ คือ คนในชุมชนมีส่วนช่วยกันอนุรักษ์ป่าชุมชนและคนในชุมชนยังเห็นความสำคัญในการทำกิจกรรมอนุรักษ์ป่าชุมชน และมีการถ่ายทอดความรู้ในการอนุรักษ์ป่าชุมชนให้กับคนรุ่นใหม่

อีกปัจจัยความสำเร็จหนึ่งคือคนในชุมชนสามารถพึ่งพาอาศัยป่าได้ในเรื่องของแหล่งอาหาร และได้เห็นความสำคัญของป่าชุมชนจึงช่วยกันดูแลให้ป่าสมบูรณ์สืบต่อไป

ปัจจัยภายนอกที่สนับสนุนให้การดำเนินการของกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านแก่งใต้ประสบความสำเร็จคือการได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแก่ง สภาองค์กรชุมชนตำบลบ้านแก่ง กรมป่าไม้ สถาบันสร้างเสริมการจัดการทรัพยากรชุมชน และกลุ่มเครือข่ายสมัชชาประชาชนสุโขทัย การจัดการป่าชุมชนสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นเป้าหมายที่ทุกหน่วยงานต้องดำเนินการในการเพิ่มขึ้นที่สีเขียว ดังนั้นจึงทำให้หน่วยงานต่างๆสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มป่าชุมชนบ้านแก่งด้วยดี

แนวทาง/แผนที่จะทำต่อในระยะข้างหน้า การสืบสานให้เยาวชนคนรุ่นใหม่หลังมีจิตสำนึกในการช่วยกันดูแลรักษาป่าชุมชนให้เพิ่มมากขึ้น

ประสานงานพื้นที่

น.ส.ภัทวาลัญญ์ นพนรินทร์

0956346289

12-คลังอาหารจากป่าชุมชน

ตำบลปง อำเภอบึง จังหวัดพะเยา

ป่าน้ำมาวจากเดิมเคยเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ เป็นป่าต้นน้ำมาวที่หล่อเลี้ยงพื้นที่การเกษตรของชาวตำบลปงกว่า 8 หมู่บ้าน ต่อมาเกิดการสัมปทานป่าเมื่อ 40 ปีก่อน มีนายทุนทำไม้โดยใช้ช้างลากไม้ มีการบุกรุกป่าเพื่อขยายพื้นที่ทำกิน มีการเผาป่าเพื่อล่าสัตว์ ตัดไม้เพื่อสร้างที่อยู่อาศัย

ผลกระทบที่เกิดขึ้นในตอนนั้น หลังปี พ.ศ. 2534 เกิดความแห้งแล้ง ฝนไม่ตกตามฤดูกาล ฝนทิ้งช่วง มีผู้บุกรุกป่าเพื่อทำที่ทำกิน ตัดไม้ทำลายป่ามากขึ้นเรื่อยๆพื้นที่บางจุดกลายเป็นเขาหัวโล้น แหล่งกักเก็บน้ำตื้นเขิน น้ำไม่เพียงพอต่อการทำการเกษตร ในฤดูฝนมีน้ำป่าไหลหลากเข้าท่วมพื้นที่ทางการเกษตร พอหน้าแล้งขาดแคลนน้ำเพื่อประกอบอาชีพหลักคืออาชีพเกษตรกรรม น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคขาดแคลน

เนื่องจากป่าน้ำมาวถูกบุกรุกพื้นที่ ทำให้เกิดปัญหาต่างๆมากมาย โดยเฉพาะปัญหาภัยพิบัติทางธรรมชาติที่เกิดขึ้น ฝนฟ้าไม่ต้องตามฤดูกาลเกิด

ปัญหาแห้งแล้งน้ำในการทำการเกษตรไม่เพียงพอมีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ ทำให้คนในพื้นที่ตำบลได้ตระหนักถึงปัญหาและเกิดความต้องการที่จะอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและฟื้นฟูความสมบูรณ์ของธรรมชาติ สร้างสำนึกร่วมของคนในชุมชนในการดูแลพื้นที่ป่าต้นน้ำไว้ให้ลูกหลานพร้อมทั้งมีระบบนิเวศที่ดีสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นได้

หลังจากรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นคนในชุมชนก็รวมตัวกันอย่างไม่เป็นทางการเพื่อหารือกับผู้นำและคณะกรรมการหมู่บ้าน และได้มีการจัด ประชุมในระดับหมู่บ้านที่อยู่ในพื้นที่ได้รับผลกระทบ ซึ่งเป็นของของหมู่บ้านหนอง หมู่ที่ 6 ตำบลปง โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมหลากหลายกลุ่มในหมู่บ้าน เช่น พระสงฆ์ ประชาชนชาวบ้าน ผู้เฒ่าผู้แก่ ประชาชนชาวบ้านที่หมู่บ้านให้ความเคารพนับถือ กลุ่มเด็กและเยาวชน เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา สถานการณ์ หาทางออกการแก้ไขปัญหา ร่วมกับหน่วยงานหน่วยงานที่สนับสนุน เพื่อฟื้นฟูป่า ให้กลับมาเป็นสภาพที่สมบูรณ์เหมือนเดิม โดยมีการจัดตั้ง

คณะกรรมการ 1 ชุด เพื่อรับผิดชอบและดำเนินการโดยตรง ซึ่งมีการแบ่งบทบาทกันอย่างชัดเจน มีการจัดตั้งกฎระเบียบข้อบังคับ มาตรการโดยชุมชนร่วมกันพิจารณา หาฉันทามติร่วม จนเป็นที่ยอมรับของคนที่ตำบล จากนั้นจึงร่วมกันจัดทำแผนพัฒนาเพื่อดูแลป่าต้นน้ำ มีการจัดทำโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณมาช่วยในการบริหารจัดการดูแลพื้นที่ป่าดังกล่าว เสนอแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาช่วยเหลือและให้การสนับสนุน และมีการติดตามผลเป็นระยะเพื่อหาปัญหาและแนวทางป้องกันได้ทันท่วงที

ซึ่งการพัฒนาที่เริ่มที่ป่าน้ำท่วมหรือป่าบ้านหนองโดยเริ่มจากคนในพื้นที่ชุมชน เพราะเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน และในชุมชนมีผู้รู้ ผู้ที่เข้าใจตามวิถีวัฒนธรรม การพึ่งพาอาศัยกัน ร่วมกันวิเคราะห์ แลกเปลี่ยน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพียงแค่เปิดเวที เปิดโอกาส และมีพื้นที่ให้ทุกคนได้ร่วมเสนอแนะและแสดงความคิดเห็น

การพัฒนาองค์กร โดยใช้หลักการประเมิน 9 มิติ ดังนี้

1. โครงสร้าง มีคณะกรรมการที่แบ่งบทบาทหน้าที่กันอย่างชัดเจน
2. ผู้นำ ต้องมีภาวะผู้นำ เป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือ เสียสละ จิตอาสา
3. การมีส่วนร่วมของชุมชน มีการประชุมอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง เพื่อร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันแก้ไข ปัญหา ร่วมกันรับรู้ รับผลประโยชน์

4.ความสามารถในการประเมินปัญหา ในเวทีประชุมประจำเดือน ต้องมีการรายงานผลการดำเนินงานในรอบเดือนที่ผ่านมา พบปัญหาที่ร่วมกันวิเคราะห์หาแนวทางแก้ไขและร่วมกันวางแผนการดำเนินงานในครั้งต่อไป

5.การระดมทรัพยากร เริ่มจากการระดมคนที่มีความรู้ความสามารถมาร่วมเป็นคณะกรรมการ พัฒนาองค์ความรู้ แหล่งเงินทุน วัสดุอุปกรณ์ และที่สำคัญคือการมีส่วนร่วมของชุมชน

6.การเชื่อมโยงภาคีเครือข่าย เช่นเครือข่ายป่าชุมชนในจังหวัดพะเยา กับหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น เทศบาลตำบลปง เทศบาลตำบลแม่ยม พัฒนาชุมชนอำเภอปง รพ.สต.บ้านม่วง โรงเรียนบ้านหุน หน่วยงานการศึกษา พัฒนาต้นน้ำมาว หน่วยจัดการป่าชุมชน จังหวัดพะเยา สถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดพะเยา

7.ความสามารถในการถามว่า “ทำไม” คนในชุมชนเองต้องรู้ปัญหาของชุมชนตนเอง ต้องมีการใช้กระบวนการ พูดคุยและแสดงความคิดเห็น ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงร่วมกัน

8.การบริหารจัดการ ชุมชนบริหารจัดการและรับผิดชอบโครงการอย่างเป็นอิสระ โดยมีเครือข่าย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้คำปรึกษา สนับสนุน

9.ความสัมพันธ์กับตัวแทนองค์กรภายนอก มีการประสานเชื่อมโยงกับเครือข่ายและหน่วยงานที่สนับสนุน ทั้งในและนอกพื้นที่ เพื่อช่วยเพิ่มทรัพยากร เครือข่าย องค์ความรู้ และการตัดสินใจต่างๆ ที่มีผลทำให้ชุมชนดีขึ้น

กลไกการจัดการ(กลุ่ม/องค์กร/เครือข่าย/บทบาท)

มีกลุ่มเข้าร่วมบริหารจัดการที่หลากหลาย เช่น

1. คณะกรรมการป่าชุมชน เป็นคณะบริหารจัดการคณะทำงาน จัดกิจกรรมต่างๆ เช่น การปลูกป่าในวันสำคัญต่างๆ การบวชป่า เลี้ยงผีต้นน้ำ ทำฝายชะลอน้ำ ฝายดักตะกอน

2. คณะกรรมการหมู่บ้าน(กม.) เป็นผู้ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ขอความช่วยเหลือ ขอรับการสนับสนุนเป็นแรงเสริม ในการบริหารจัดการ จัดตั้งศูนย์เฝ้าระวังไฟป่าและหมอกควัน การทำแนวกันไฟ และสามารถบูรณาการกับเครือข่ายในชุมชนและชุมชนอื่นๆ

3. สภาผู้นำชุมชน ประกอบด้วย พระสงฆ์ เด็กและเยาวชน ผู้นำกลุ่มต่างๆในชุมชน ข้าราชการในชุมชน และเครือข่าย ที่มีโครงสร้างที่เข้มแข็งและแบ่งบทบาทหน้าที่กันอย่างชัดเจน

มีเป้าหมาย เป็นชุมชนน่าอยู่ มีการบริหารจัดการขยะ การปลูกการบริโภคผักปลอดภัย มีกิจกรรมทางกายอย่างต่อเนื่อง เป็นประจำ

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นใน 3 ระดับ

(เครื่องมือสามเหลี่ยมความเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากการจัดการองค์ความรู้ชุมชน)

ระดับชุมชน

- ชุมชนมีความตื่นตัวเกิดความตระหนักในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งระบบ
- ชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่า สร้างความภาคภูมิใจให้กับชุมชน
- ชุมชนมีแหล่งอาหารในป่า ที่สามารถเข้าไปหาในการบริโภคและจำหน่ายได้ ทำให้มีระบบเศรษฐกิจที่ดีขึ้น
- ชุมชนในพื้นที่เกิดจิตสำนึกและตระหนักร่วมกันถึงความจำเป็นในการพิทักษ์ป่าไม้
- เกิดความรักและสามัคคีในชุมชน ส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็งพร้อมต่อการพัฒนาในทุกด้าน
- ลดปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่า เกิดการหวงแหน ร่วมกันเป็นเจ้าของ
- ลดปัญหาความขัดแย้งในชุมชน โดยใช้ป่านเป็นประเด็นร่วมในการขับเคลื่อนงานในตำบล
- ชุมชนใกล้เคียงให้ความสำคัญในการอนุรักษ์ป่า
- สร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน
- ประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมได้อนุรักษ์ไว้ให้คนรุ่นหลังได้สืบเนื่อง เช่นการบวชป่า
- มีการให้ความสำคัญในการฟื้นฟูอนุรักษ์ป่าชุมชน
- มีการกำหนดกติกาชุมชนในการจัดการป่าร่วมกันทำให้ลดปัญหาความขัดแย้ง
- ชุมชนเห็นความสำคัญของการรวบรวมและถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาในการจัดการป่าอย่างเป็นระบบ เพื่อให้คนในชุมชนและคนภายนอกได้รับรู้

ระดับสังคม

- สร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน
- ประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมถูกอนุรักษ์ไว้
- การเล็งเห็นความสำคัญเรื่องทรัพยากรป่าในพื้นที่ชุมชน
- มีการอนุรักษ์ ปกป้องและใช้ประโยชน์ร่วม
- มีการกำหนดกติกาชุมชนในการจัดการป่าร่วมกันทำให้ลดปัญหาความขัดแย้ง
- เกิดการเชื่อมโยงการทำงานไปสู่ด้านอื่นๆ
- ชุมชนเกิดความตระหนักในการอนุรักษ์ เป็นหูเป็นตาแทนกรรมการ กรณีมีการบุกรุกป่า

ระดับนโยบายรัฐ

- เทศบาลตำบลปลงสนับสนุนในเรื่ององค์ความรู้
- ท้องถิ่นสนับสนุน บุคลากร วัสดุอุปกรณ์
- ป่าไม้และสำนักทรัพยากรให้ความสำคัญและประสานให้ความช่วยเหลือ
- สำนักงานปฎิรูปที่ดิน ให้ความร่วมมือในการจัดทำแนวเขตติดต่อ

ปัจจัยที่ส่งผลให้ประสบผลสำเร็จ

การจัดตั้งคณะกรรมการกำหนดกฎระเบียบที่เป็นลายลักษณ์อักษร การจำแนกประเภทของป่าตามการใช้ประโยชน์ การพัฒนาศักยภาพของผู้นำ มีการทำกิจกรรมในการจัดการป่าชุมชน เป็นต้น มีคนภายนอกได้เข้ามาศึกษาดูงาน สนใจมาเรียนรู้การจัดการป่าของชุมชนหลายกลุ่ม หลังจากนั้นชาวบ้านได้สรุปทบทวนการจัดการป่าชุมชนที่ผ่านมามองเห็นว่า เทศบาลปลงมืองค์ความรู้ภูมิปัญญาในการจัดการป่าที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนในพื้นที่พึ่งพาป่าในการดำรงชีวิต

มีทุนทางสังคมที่เข้มแข็ง มีการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานของความพอเพียง มีความเอื้ออาทร มีจารีตประเพณีของการจัดการทรัพยากรแบบมีส่วนร่วมได้อย่างเข้มแข็ง มีความไว้วางใจ เชื่อใจซึ่งกันและกัน วัฒนธรรมชุมชนแบบชุมชนภาคเหนือ ชนบทที่เรียนรู้และปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงมีการทบทวนตัวเอง เรียนรู้การค้นหาศักยภาพของชุมชน จึงทำให้ชุมชนมีกระบวนการเรียนรู้ เพื่อปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างเป็นระบบและมีความต่อเนื่องที่จะคัดกรองโครงการและการช่วยเหลือจากภายนอก เนื่องจากชุมชนมีบทเรียนและประสบการณ์จากในอดีตทำให้ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้การมีปฏิสัมพันธ์กับหน่วยงานและบุคคล องค์กรภายนอกต่างๆ มีนโยบายดี จาก ท้องถิ่นและจากภาครัฐมีงบประมาณหนุนเสริมซึ่งช่วยเอื้ออำนวยต่อการขับเคลื่อนงานการประสานงานระหว่างชุมชนชนกับหน่วยงานภายนอกอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรม ความเอื้ออาทร กฎหมาย สถาบันทางสังคม กฎกติกาในการดูแลรักษาป่า การให้การยอมรับ การยกย่องให้เกียรติกับชุมชน ความต่อเนื่องของกิจกรรมการให้กำลังใจ ยกย่อง เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นสำหรับชุมชน เพื่อให้คนในสังคมตระหนักและเห็นถึงความสำคัญของการที่ชุมชนได้ทำหน้าที่ดูแลรักษาป่า เพราะผลของการดูแลรักษาป่ามีประโยชน์กับทุกคนในสังคมส่วนร่วมไม่ใช่เฉพาะในชุมชน ผู้นำชุมชนเข้มแข็ง ให้ความใส่ใจ, เน้นประชาสัมพันธ์, ชักนำชาวบ้านเข้าใจและร่วมทำ ทนแรงเสียดทาน สร้างแกนนำจิตอาสา สร้างแรงจูงใจ การมีกฎกติการ่วมชัดเจน มีการปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ทำให้ทุกครัวเรือนรู้บทบาทหน้าที่ในการเข้ามาส่วนร่วมในกระบวนการ การสร้างกระแสปลูกจิตสำนึก ส่งผลให้ชุมชนรักสิ่งแวดล้อม รักความสะอาด รักถิ่นเกิด มีใจอดทน และเป็นการช่วยสร้างเด็ก/เยาวชนในการสืบสานต่อ ท้องที่ /ท้องถิ่น ให้ความร่วมมือและสนับสนุน เรื่องบุคลากร เจ้าหน้าที่ เครื่องจักรกล สถานที่ดำเนินการ สอดคล้องกับนโยบายแห่งรัฐ

ปัญหา/อุปสรรคในการดำเนินงาน

ยังมีการลักลอบตัดไม้ เผาป่าในพื้นที่อยู่ในปริมาณที่น้อยลง

ยังขาดความต่อเนื่องของงบประมาณในการขับเคลื่อนงานทำให้การดำเนินงานบางครั้งเป็นไปได้ล่าช้า

หน่วยงานภาครัฐบางส่วนยังไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร

คนในชุมชนบางคนยังไม่เข้าใจและเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์พื้นที่ป่า

แนวทาง/แผนที่จะทำต่อในระยะข้างหน้า

- สร้างเครือข่ายการทำงานไปยังพื้นที่อื่น
- สืบทอดประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมให้คนรุ่นหลังได้สืบทอดไป
- ถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับคนรุ่นหลัง
- พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์
- หาแหล่งงบประมาณเพิ่มเติมเพื่อการขับเคลื่อนงาน
- สร้างจิตสำนึกให้แก่เยาวชนทั้งในท้องถิ่น และสถาบันการศึกษาภายในจังหวัดพะเยา ให้เกิดความรักและหวงแหนทรัพยากรป่าไม้ในท้องถิ่นของตน
- เชื่อมโยงหน่วยงานภาคีในการจัดการป่าร่วมกัน
- พัฒนาศักยภาพคณะกรรมการรักษาป่า

ประสานงานพื้นที่

นายเสงี่ยม บ้านหนุน

087-1748182

13-“รากฐานของชีวิต พลิกได้ด้วยเงิน 1 บาท”

ตำบลแม่ถอด อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง

ตำบลแม่ถอด เป็นตำบลหนึ่งของอำเภอลำปาง พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขามีสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่ราบมีน้อย มีแม่น้ำวังไหลผ่าน อาชีพส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ทำนาทำไร่ทำสวนและเลี้ยงสัตว์ มีสภาพทางสังคม อยู่กันอย่างเครือญาติส่วนมากจะเป็นคนในพื้นที่ที่อาศัยกันมาหลายชั่วอายุคน ประชากรประมาณ 6,600 คน ทรัพยากรธรรมชาติเป็นป่าไม้สักทองและไม้เบญจพรรณและมีหินอ่อนที่มีคุณภาพรวมทั้งเป็นแหล่งสวนส้มเกลี้ยงที่มีชื่อเสียงของอำเภอลำปาง วัฒนธรรมคนในตำบลแม่ถอดทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ มีประเพณีเป็นของตนเองตามหัวของเดือน และยังรักษาไว้เป็นอย่างดีสืบไป

พัฒนาการความเป็นมาการดำเนินการจัดสวัสดิการชุมชน

ช่วงก่อนปี 2552 ก่อนที่จะมีการตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนในตำบลแม่ถอดนั้น ในพื้นที่ตำบลแม่ถอดทุกหมู่บ้านมีสวัสดิการในรูปแบบการช่วยเหลือซึ่งกันและกันแบบเครือญาติ เมื่อมีการเกิดการตายเกิดขึ้นก็จะไปช่วยเหลือกันแบบตามกำลังทรัพย์แบบทดแทนกันไปมา ไม่มีหลักประกันว่าจะต้องช่วยกันเท่านั้นเท่านั้นหรือมีก็จะจับบันทึกลงไว้ว่าเคยไปช่วยเขาเท่าไร แล้วถึงเวลางานของตนเองเขาจะมาทดแทนเท่าไร บางทีก็ไม่มีการทดแทนกันเลย ในระดับตำบลนั้นก็มีการจัดสงเคราะห์ตำบลเรียกว่า สมาชิกตำบล แต่ก็ทำในเรื่องการเสียชีวิตอย่างเดียว เมื่อมีสมาชิกเสียชีวิตลงก็ต้องทำเรื่องขอเบิก กฎก็คลุมทั้งครัวเรือนคือ ใครจะเป็นสมาชิกนั้นต้องให้เจ้าบ้านสมัครคนเดียว และบางครัวเรือนก็มีสมาชิกคนเดียว บางครัวเรือนก็มีสมาชิกในครัวเรือนมาก เมื่อมีการเสียชีวิตขึ้น กองทุนสมาชิกตำบลก็ต้องจ่ายให้ทั้งหมด

ปี พ.ศ. 2552 ในขณะนั้น นายเกษม สิทธิพันธ์ ซึ่งเป็นกำนันตำบลแม่ถอดได้มีความคิด ทำอย่างไรที่จะจัดสวัสดิการให้กับคนในชุมชนตำบลแม่ถอดได้มีสวัสดิการที่ครอบคลุมตั้งแต่เกิดจนตาย เพื่อให้คนในชุมชนได้มีสวัสดิการที่อบอุ่นใจเมื่อเกิดปัญหาขึ้นในครอบครัว จะได้เข้าถึงสวัสดิการพื้นฐานที่เป็นของคนในพื้นที่และที่สามารถช่วยเหลือคนอื่นได้ด้วยและนายเกษม สิทธิพันธ์ได้เห็นว่าได้มีชาวบ้านในพื้นที่หมู่ที่ 5 บ้านนาบ้านไร่ นำเงินไปฝากออมเป็นสมาชิกกองทุนออมบุญวันละหนึ่งบาทที่บ้านดอนไชย ตำบลล้อมแรดหลายคน และก็ได้รับสวัสดิการตามที่กองทุนล้อมแรดกำหนด จึงคิดว่าตำบลแม่ถอดก็น่าจะตั้งกองทุนขึ้นมาบ้างเพื่อแบ่งเบาภาระของเขาเหล่านั้นที่ต้องเดินทางนำเงินออกไปฝากที่บ้านดอนไชย จึงมีการชักชวนผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่ตำบลแม่ถอดไปดูการทำงานของกองทุนบ้านดอนไชยปรึกษากับคุณยุพิน เถาเปี้ยปลูก ซึ่งเป็นประธานกองทุนบ้านดอนไชยอยู่ในขณะนั้น ให้เข้ามาเป็นที่เลี้ยงให้คำปรึกษาแนะนำ และมีการจัดตั้งกองทุนออมวันละบาทขึ้นในวันที่ 16 มีนาคม 2552

เกิดจากความคิดว่าจะทำอย่างไรให้คนในชุมชนมีหลักประกันสุขภาพที่สามารถเข้าถึงได้ โดยคนในชุมชนเป็นคนจัดการ เพื่อคนในชุมชนจะได้เกิดการเอื้ออาทรส่งเสริมให้สมาชิกรู้จักออมเงิน เพื่อแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อจัดสวัสดิการครบวงจรชีวิต เกิด แก่ เจ็บ ตาย แก่สมาชิกตลอดชีวิต และส่งเสริมให้สมาชิกมีหลักประกันในการดำรงชีวิตเพื่อให้เกิดคุณธรรม ความสามัคคี มีน้ำใจ ร่วมกันแก้ไขปัญหา สร้างสัมพันธภาพที่ดีแก่สมาชิกเพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง มีองค์กรที่คอยช่วยเหลือเมื่อเกิดความเดือดร้อนหรือจำเป็น

กระบวนการดำเนินงาน

- 1) ประสานภาคี เครือข่าย ความร่วมมือและสนับสนุน ได้ประสานขอคำแนะนำแนวคิดขั้นตอนการจัดตั้งกองทุนจากคุณยุพิน เกาเปี้ยปลูก ประธานกองทุนบ้านดอนไชย และนำผู้ที่เป็นแกนนำไปดูงานศึกษาขั้นตอนการดำเนินงานที่ศูนย์บ้านดอนไชยต่างๆ
- 2) รับสมัครสมาชิก เมื่อกลับมาแล้วจึงได้ทำการประชาสัมพันธ์เสียงตามสายนำโบว์ชัวร์อ่านให้ผู้สนใจรับทราบ ร่วมประชุมประจำเดือนกับผู้ใหญ่บ้านทั้ง 13 หมู่บ้าน เริ่มมีผู้สนใจมาสมัครครั้งแรก 110 คน 16 มีนาคม 2552 มีการจัดประชุมผู้ที่มาสมัครทั้ง 110 คน เพื่อประกาศจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลแม่ถอด โดยขอให้สมาชิกทั้ง 110 คน เลือกคณะกรรมการขึ้นทำงาน ปัจจุบันจากสมาชิกที่สนใจเริ่มแรก 110 คน ปัจจุบันมีสมาชิกสมัครเข้ามาร่วม ทั้งสิ้นจำนวน 2,250 คน
- 3) การตั้งคณะกรรมการ เมื่อมีผู้สนใจสมัครเป็นสมาชิกได้ 110 คน ในครั้งแรกจึงได้นัดสมาชิกทั้งหมดมาประชุมที่ วัดนาบ้านไร่ เพื่อเลือกตั้งคณะกรรมการ โดยให้ทุกคนในที่ประชุมเสนอ ผลจึงได้เกิดคณะกรรมการจำนวน 15 คน ดังนี้
 1. นายเกษม สิทธิพันธ์ ประธานกองทุนฯ
 2. นายนิคม มะโนปิง รองประธานฯ ผญบ.ม.10
 3. นายณัฐวุฒิ ศรีวิไล รองประธานฯ ผญบ.ม.8
 4. นางสุพิชชา นวลอ้าย เภรัญญิกกองทุนฯ อสม.ม.5
 5. นางพิจิตร สมภาราช ผู้ช่วยเภรัญญิกฯ อสม.ม.5
 6. นางกันทอง ชุมภูเทพา เลขานุการฯ ผชผญบ.ม.12
 7. นางอรทัย ชันคำ กรรมการ สอบต.ม.2
 8. นางทองคำ รุ่งมาก กรรมการ อสม.ม.3
 9. น.ส.สายชล ชัยลิ่งกาด้อย กรรมการ อสม.ม.4
 10. นางรุจิรา คำนนท์ กรรมการ อสม.ม.6
 11. นางทองจันทร์ เรือนเครือ กรรมการ อสม.ม.7
 12. นางบัวลม ผึ้งไชย กรรมการ อสม.ม.9

13. นางเข็มจิรา มะโนปิง	กรรมการ	อสม.ม.11
14. นายนภดล กุลนะ	กรรมการ	ผชผญบ.ม.1
15. นางผกาวัลย์ ธรรมขันคำ	กรรมการ	อสม.ม.13

โดยกรรมการมีวาระ คราวละ 2 ปี เมื่อครบวาระต้องมีการทบทวนเพื่อแต่งตั้งใหม่

- 4) การจัดทำระเบียบกองทุนฯเมื่อได้คณะกรรมการแล้วจึงได้จัดทำระเบียบกองทุนออมบุญวันละหนึ่งบาท เพื่อสวัสดิการชุมชนตำบลแม่ถอด โดยในขั้นแรกนั้นได้ขออาศัยระเบียบต่างๆของกองทุนบ้านดอนไชยเป็นหลักและมีการเปลี่ยนแปลงระเบียบต่างๆมาจนถึงปัจจุบันนี้
- 5) การสร้างกระบวนการเรียนรู้ การติดตาม/สอบถาม และการรายงานกองทุนมีการพัฒนาศักยภาพผู้จัดทำ ข้อมูลต่างๆอย่างสม่ำเสมอ มีการทบทวนขั้นตอนการจัดการส่งรายงานการบริหารจัดการกองทุนนำเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งกับสมาชิก กรรมการในพื้นที่และระดับจังหวัดระดับภาครวมถึงการนำข้อมูลของกองทุนขึ้นบนเว็บไซต์ด้วย เพื่อทุกคนสามารถตรวจสอบได้ตลอดเวลา

ผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

- คนในตำบลมีความเข้าใจ มีความศรัทธา เชื่อมั่น โดยเห็นได้จากการเพิ่มขึ้นของสมาชิกจากปี2552 มีสมาชิก 110 คน ปัจจุบันเพิ่มขึ้นเป็น 1,730 คน ขยายสมาชิกเต็ม 13 หมู่บ้าน
- คนในตำบลเห็นคุณค่าของเงิน 1 บาท เพราะเงิน 1 บาทช่วยเหลือคนในตำบลได้ทั้งตำบล จากที่ต้องรอคอยความหวังภาครัฐให้ความช่วยเหลือ เรามีเพียงแค่ 1 บาทเราก็ช่วยเหลือตนเองและเพื่อนบ้านได้แล้วตามอัธยาศัย
- ผู้นำเกิดการเปลี่ยนแปลงทางแนวคิด จากที่ต้องทำเรื่องรายงานขอรับความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ ไม่เห็นค่าของเงินเพียง 1 บาท เป็นมาสมัครเป็นสมาชิกและประชาสัมพันธ์ให้เห็นคุณค่าของเงินเพียง 1 บาท สามารถพลิกชีวิตของคนในตำบลได้
- มีการออมและการระดมทุนที่เพิ่มมากขึ้น จาก ปี 2552 จำนวน 3,410 บาท ปัจจุบันมีเงินกองทุนเพิ่มเป็น 2,727,530 บาท
- มีการจัดการด้านระบบบัญชี การเงินที่โปร่งใส เปิดเผย
- มีสถานที่ทำการของกองทุนฯ
- คนในชุมชนมีเงินในการใช้จ่าย
- คนในชุมชนกลับมาอยู่บ้านมากขึ้น
- คนในชุมชน มีความอุ่นใจ ไม่โดดเดี่ยว มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เช่น สมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมของหมู่บ้าน

- เงินกองทุนฯสามารถนำไปจัดสวัสดิการชุมชนได้มากกว่าเรื่องเกิด แก่ เจ็บ ตาย คนในชุมชนเข้าถึงสวัสดิการ เช่น ช่วยเหลือเรื่องการซ่อมแซมบ้านร่วมกับ โครงการบ้านพอเพียงชนบท ช่วยเหลือด้านทุนการศึกษา สร้างฝายสาธารณะ ช่วยเหลือผู้สูงอายุ
- คนในชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดีขึ้น มีความรักต่อชุมชน มีส่วนร่วมในการพัฒนา ตำบล
- ท้องถิ่นมีการสนับสนุนและสมทบเงินกองทุนฯทุกปีโดยมีการตั้งระเบียบ ประมาณและมีแผนงานสนับสนุนที่ชัดเจน
- ภาคเอกชน ให้การสนับสนุน เช่น สมทบงบประมาณเข้ากองทุน
- มีการขยายเครือข่ายเพิ่มขึ้น และมีการเข้าร่วมกับกลุ่มเครือข่ายอำเภอและ จังหวัด

ปัจจัยที่ส่งผลให้ประสบผลสำเร็จ

- ปัจจัยภายใน มีการบริหารจัดการที่เป็นระบบมีการตรวจสอบตลอดและ รายงานให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบทุกขั้นตอนการดำเนินงาน กรรมการทุกคนมีความเสียสละอดทนในการทำงาน ไม่ว่าจะอะไรเกิดขึ้นก็ช่วยกันแก้ไข สามารถ แก้ไขปัญหาต่างๆได้
- ปัจจัยภายนอก ได้รับเงินสมทบงบประมาณรัฐบาลผ่าน พอช.

แผนที่จะทำต่อในระยะข้างหน้า

1. สร้างบุคลากรรุ่นใหม่ เพื่อสานต่อการบริหารองค์กรให้เพียงพอและเพิ่มสมาชิกของกองทุนเพิ่มการจัดการด้านสวัสดิการ โดยคำนึงถึงสถานการณ์คลังขององค์กร
2. ขยายกลุ่มอาชีพ เพื่อให้มีอาชีพหรือมีทุนการศึกษาให้แก่สมาชิก
3. ส่งเสริมกิจกรรมที่เป็นสาธารณะ วงจรชีวิต
4. หาแหล่งทุนสนับสนุนเพิ่มเติม เช่น กองผ้าป่าอมบุญวันละบาท
5. ขอให้ทาง ท้องที่สมทบงบประมาณทุกปี เพราะการบริการต่างๆที่กองทุนจัดสวัสดิการสามารถเข้าถึงมือของสมาชิกตามความเป็นจริง

ประสานงานพื้นที่

นายเกษม สิทธิพันธ์

0987927357

14-“เพิ่มมูลค่า จากเศษผ้า สู่งเงินล้าน”

ตำบลแม่สายมิตรภาพ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

เทศบาลตำบลแม่สายมิตรภาพ ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย อยู่ห่างจากตัวที่ว่าการอำเภอแม่สาย 5 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากตัวศาลากลางจังหวัดเชียงราย 65 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดกับเทศบาลต่างๆ ดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ สาธารณรัฐแห่งสหภาพพม่า

ทิศใต้ ติดต่อกับ เทศบาลตำบลเวียงพางคำ

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลเกาะช้างและตำบลศรีเมืองชุม

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ เทศบาลตำบลแม่สาย

มีเนื้อที่ทั้งหมด จำนวน 20 ตารางกิโลเมตร หรือจำนวน 12,500 ไร่ โดยประมาณ

ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม ใช้เป็นที่ตั้งชุมชนและพื้นที่การเกษตรกรรม จำนวนหมู่บ้านในเขตเทศบาลตำบลแม่สายมิตรภาพ มีจำนวน 8 หมู่บ้าน

สภาพทางเศรษฐกิจ อาชีพส่วนใหญ่ของคนในพื้นที่เขตเทศบาลตำบลแม่สายมิตรภาพ คือ 1) รับจ้างทั่วไป/พนักงานบริษัท 2)นักเรียน/นักศึกษา 3)ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว 4) เกษตรกรรม 5) รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ 6)อาชีพอื่นๆ 7) ไม่มีอาชีพ

สภาพทางสังคม คนในพื้นที่เขตเทศบาลตำบลแม่สายมิตรภาพ ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มี วัด จำนวน 4 แห่ง คือ วัดสันทราย วัดสันมะนะ วัดสันฐาน วัดเวียงหอม

สภาพทางทรัพยากร / สิ่งแวดล้อม ที่ดินมีเอกสารสิทธิ แต่ส่วนใหญ่ไม่ไ้ของของคนในพื้นที่ มีน้ำหลักคือ แม่น้ำสาย

เทศบาลตำบลแม่สายมิตรภาพ พื้นที่เขตเมืองชายแดน ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพค้าขาย และมีผู้สูงอายุที่ว่างงานอยู่เป็นจำนวนมาก

ปี 2558 มีการรวมกลุ่มกันในชุมชนเล่นการพนัน โดยใช้เวลาวางที่มี แกนนำกลุ่มจึงมีแนวคิดในการรวมกลุ่มโดยผู้สูงอายุกับแม่บ้าน

ให้มาทำกลุ่มอาชีพ โดยการใช้เศษผ้า มาผลิตสินค้า โดยการสนับสนุนของ กศน. เรืองวิศุ วิทยากร เดิมทีของนำเศษผ้ามาจากจังหวัดแพร่ ต่อมาก็ปรับมาใช้ผ้าสำลี ซึ่งต้องไปซื้อที่ อำเภอมะจัน ปัจจุบันมีร้านผ้ามาในอำเภอมะสาย สนับสนุนเศษผ้ามาเพื่อมาผลิตสินค้าชนิดต่างๆ เช่น แบลยูน หมอน เอี่ยมที่ ปิดฝุ่น ที่ลองครก ลองเชียง ถุงมือ ถุงยาม ผ้าถูพื้น เบาะนั่งสมาธิ กระเป๋าผ้า ผ้าเช็ดเท้า โดยมีการจัดทำกันอาทิตย์ละ 2 วัน จนถึงปัจจุบัน

มุมมององค์ความรู้ 4 มิติ

๑. หลักคิด/แนวคิด

- ๑) ผู้สูงอายุว่างงาน
- ๒) ลดการเล่นการพนันในกลุ่ม
- ๓) สร้างกิจกรรมในชุมชน สร้างความสามัคคี
- ๔) เปิดพื้นที่ในการคุยกันของกลุ่มผู้สูงอายุ

๒. กระบวนการ/ขั้นตอนการดำเนินงาน

- ๑) การจัดตั้งคณะทำงานกรรมการ
- ๒) การจัดสรรงบประมาณ 6 เดือนครั้ง
- ๓) การจัดสรรงบประมาณตามร้อยละการทำงาน

๓. เทคนิค/ทักษะ

- ๑) การบริหารจัดการด้วยความเป็นพี่เป็นน้อง
- ๒) การถนอมน้ำใจกัน

๔. กลไกการจัดการ(กลุ่ม/องค์กร/เครือข่าย/บทบาท)

- ๑) คณะกรรมการ 22 คน

การเปลี่ยนแปลง 4 ระดับ

๑) คน/ผู้นำ

๑. ชาวบ้าน

- ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้น (ครั้งละ 2,000 บาท/ครั้ง/คน)
- ชาวบ้านได้ใช้สินค้าในชุมชน

๒. ผู้นำ

- ชุมชนใกล้เคียงได้ใช้สินค้าในชุมชน
- ตำบลศรีเมืองชุม (ปรับจากที่รองเชียงเป็นรองแก้ว)
- ตำบลโป่งผา (ออกงาน / จำหน่าย)

2) คุณภาพชีวิต

- ๑) เป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์
- ๒) ลดการเล่นการพนัน
- ๓) สร้างกำลังใจให้คนทำงาน สุขภาพ กาย ใจ สังคม ดีขึ้น

3) ความเข้มแข็งขององค์กร

- ๑) เกิดการยอมรับ
- ๒) ได้รับการสนับสนุนจากหลายภาคส่วน
- ๓) เกิดการเชื่อมโยงการทำงานที่มากกว่าการส่งเสริมอาชีพ (ออกกำลังกาย)

๔) ความสัมพันธ์กับภาครัฐ/นโยบายรัฐ

- กศน. สนับสนุนความรู้ อุปกรณ์ และงบประมาณ
- เทศบาล สนับสนุนความรู้ อุปกรณ์ และงบประมาณ
- พัฒนาฝีมือแรงงาน สนับสนุนความรู้ อุปกรณ์ และงบประมาณ

ปัจจัยที่ส่งผลให้ประสบผลสำเร็จ

๑. การมีส่วนร่วมของชุมชน
๒. การสร้างกฎระเบียบ

ปัญหา/อุปสรรคในการดำเนินงาน

๑. ผลิตภัณ์มาก แต่ไม่มีตลาด
๒. เครื่องมือในการผลิตมีน้อย (จัก 2 จักโพง 1) และ บุคลากรที่มีความรู้เรื่องการเย็บจักมีน้อย (2 คน)
๓. วัสดุในการผลิตมีน้อย/หายาก (ผ้ายัด / ผ้าสำลี) ซื้อมาจากต่างพื้นที่ ต้นทุนในการเดินทางซื้อวัสดุสูง(น้ำมัน)

แนวทาง/แผนที่จะทำต่อในระยะข้างหน้า

๑. ค้นหาแหล่งวัสดุเพื่อลดต้นทุน
๒. การเชื่อมโยงหน่วยงานเพื่อขอรับการสนับสนุน
๓. งบประมาณการอบรมเรื่องการเย็บจัก
๔. งบประมาณเรื่องการพัฒนาต่อยอดผลิตภัณ์ชุมชน

ประสานงานพื้นที่

นางศรีพรรณ วงศ์สา

081-8838727

15-“คลังอาหารชุมชน คนบ้านสบเปาใหม่”

ตำบลแม่เปา อำเภอกงหรา จังหวัดเชียงราย

ป่าชุมชน คือ พื้นที่ป่าไม้ที่ได้รับการจัดการโดยกระบวนการมีส่วนร่วมจากประชาชน และองค์กรชุมชน ทั้งทางตรงและทางอ้อม ตามความเชื่อและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน เป็นป่าที่ประชาชนเข้าไปใช้สอยตามวิถีชีวิตของคนทุกคนในชุมชนนั้น ทั้งเรื่องการทำมาหากิน ระบบครอบครัวเครือญาติ ประเพณีความเชื่อ อำนาจและกฎระเบียบในชุมชน ป่าชุมชนจึงมีหลายรูปแบบขึ้นอยู่กับลักษณะภูมินิเวศ และวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชนในท้องถิ่น

ป่าชุมชนของตำบลแม่เปา ซึ่งมี กำนันอุดม จันตะวงศ์ เป็นประธานในการดูแลมีเนื้อที่ทั้งหมด 1,000 ไร่ ซึ่งเป็นพื้นที่อยู่ในเขตป่าสงวนในมีเมื่อก่อนเป็นทางคนเดินและปัจจุบันมีถนนล้อมรอบเพื่อสะดวกในการดูแลเมื่อก่อนมีการตัดไม้ทำลายป่าจากชุมชนใกล้เคียง ในปี 2557 จึงมีกฎระเบียบในการดูแลรักษาป่าซึ่งมีคณะกรรมการป่าชุมชนเป็นผู้รักษากฎระเบียบ ซึ่งได้รับงบประมาณจาก องค์การบริหารส่วนตำบลและป่าไม้ จะมีงบประมาณดูแลป้องกันไฟป่า

ในปี 2558 ถึงปัจจุบันมีการปรับถนนเพื่อให้เดินทางสะดวกขึ้นเพื่อให้ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์ เช่น เก็บหน่อไม้ อาหารป่า ซึ่งมีปี 2561 มีชุดลอกปรับปรุงบ่อปลาซึ่งมีจำนวน 2 บ่อซึ่งได้รับงบประมาณจาก ทหารปัจจุบันจะมีหมูนักท่องเที่ยวในชุมชนขึ้นไปเที่ยว ซึ่งจะมีบ่อน้ำรดตน้ำเป็นสีเขียวซึ่งจะมีสัตว์น้อยใหญ่อาศัยอยู่จำนวนมากและป่าชุมชนตำบลแม่เปาซึ่งใช้ประโยชน์จากหลายชุมชนและมีส่วนร่วมช่วยกันจัดการดูแลรักษา **“คนกับป่าอยู่ร่วมกันได้”** หลักในการดูแลป่าบริเวณใกล้เคียงชุมชน แ จะแบ่งพื้นที่ออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนเพื่อการอนุรักษ์ และส่วนเพื่อการใช้ประโยชน์ ซึ่งส่วนที่ 2 นี้ จะเน้นให้คนในชุมชนที่อาศัยอยู่ใกล้พื้นที่ป่าเข้ามามีส่วนร่วมบริหารจัดการป่าในพื้นที่ได้มากขึ้นกว่าเดิม ก็จะทำให้ดำเนินการอะไร ๆ ได้คล่องตัวขึ้น และเป็นไปตามความต้องการของชุมชนจริง ๆ ซึ่งเมื่อเกิดความร่วมมือกัน ชุมชนนั้นก็มีความเข้มแข็ง สามัคคี เกิดความสำนึกรักบ้านเกิด ผลักดันให้แรงงานคืนถิ่นกลับไปพัฒนาบ้านเกิด **เป็นคลังอาหารชุมชน**

ป่าชุมชนเปรียบเหมือน "คลังอาหารชุมชน" ที่จะช่วยลดรายจ่าย และสร้างรายได้ให้ชาวบ้านเพิ่มขึ้น เพราะชาวบ้านสามารถปลูกต้นไม้ ปลูกป่าในพื้นที่ป่าชุมชน แล้วเก็บพืชผักสมุนไพร ของป่า ออกมาใช้สอยในครัวเรือนได้

เก็บของป่าไปขาย ภายใต้กติกาชุมชนและกฎหมาย สร้างรายได้ให้ชุมชน นอกจากชาวบ้านจะสามารถเก็บของป่าออกมาไว้ในครัวเรือนแล้ว ยังสามารถนำผลผลิตจากป่าไปใช้ประโยชน์เพื่อการค้าได้อีก เช่น เก็บเห็ด

ไปขาย นำสมุนไพรจากป่ามาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชน ต่อยอดพัฒนาเป็นวิสาหกิจชุมชน ส่งขาย สร้างรายได้ให้ชุมชนได้อีกทาง โดยต้องอยู่ภายใต้กฎหมายและกติกาที่ชุมชนตกลงร่วมกัน

ได้ใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำในป่า

ชาวบ้านซึ่งเป็นผู้ดูแลป่าชุมชนมีส่วนร่วมพัฒนาแหล่งน้ำ และนำมาใช้ประโยชน์เพื่อการเกษตรได้ ก็จะช่วยให้ชาวบ้านมีทรัพยากรในการประกอบอาชีพ เช่น ทำเกษตร ทำประมง ฯลฯ เลี้ยงดูครอบครัวและชุมชนได้อย่างยั่งยืน

เกิดแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่

เมื่อเกิดการอนุรักษ์ก็สามารถพัฒนาป่าชุมชนให้เป็นแหล่งศึกษาธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ให้คนทั่วไปรวมถึงนักท่องเที่ยวเข้ามาสัมผัสสัมผัสกลิ่นอายของป่า โดยชาวบ้านสามารถดำเนินการได้เองตามแผนบริหารจัดการที่ตกลงร่วมกัน เป็นการกระจายรายได้ ทำให้เศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชนแล้วคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนจะดียิ่งขึ้น

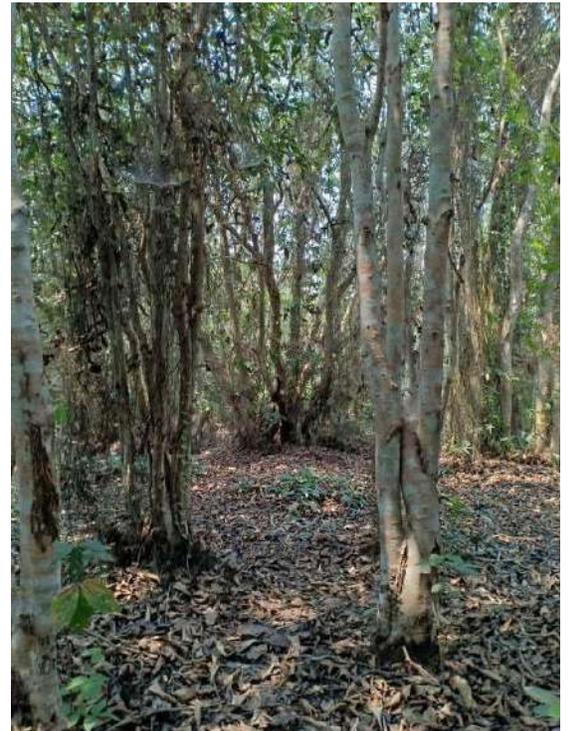
เพิ่มพื้นที่สีเขียว

เมื่อให้ชาวบ้านเข้าไปดูแลและใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ชาวบ้านก็จะช่วยกันปลูกป่า จัดการ ป้องกัน อนุรักษ์ป่าไม้ไม่ให้ถูกทำลาย พื้นที่สีเขียวของชุมชนก็จะค่อย ๆ เพิ่มขึ้นด้วยความร่วมแรงร่วมใจของคนในพื้นที่

สัตว์น้อยใหญ่ได้พึ่งพิง

ป่าไม้เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้อยใหญ่ หากเราช่วยกันดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้ให้มีความอุดมสมบูรณ์ ก็จะทำให้ระบบนิเวศสมดุล และเกิดความหลากหลายทางชีวภาพตามมา

จะเห็นได้ว่าการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติไม่ใช่หน้าที่ของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง หากแต่จะสำเร็จได้ด้วยความร่วมมือร่วมใจกันทุกภาคส่วน โดยเฉพาะชาวบ้านและชุมชนในพื้นที่ที่จะช่วยกันดูแลรักษาสิ่งมีค่าที่ธรรมชาติสรรค์สร้างไว้ และใช้ทรัพยากรอย่างรู้ค่า เพื่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

การจัดการองค์ความรู้โดยชุมชน

หลักคิด/แนวคิด

1. มีป่าที่อุดมสมบูรณ์ ซึ่งรักษากันมาชานานเพื่อป้องกันป่าถูกทำลายโดยคนข้างนอกชุมชนและรักษาสิทธิของคนในชุมชนในการจัดการทรัพยากรและใช้ประโยชน์จากที่ดิน
2. มีรูปแบบการจัดการป่าโดยชุมชน นำไปสู่ความยั่งยืน
3. มีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาดูแลร่วมกับชุมชนเพื่อให้ง่ายต่อการบริหารจัดการที่สอดคล้องและเหมาะสมกับวิถีชีวิตชุมชน
4. พื้นที่ป่าผืนใหญ่ซึ่งเหลือที่เดียว
5. เป็นแหล่งอนุรักษ์ที่สืบทอดกันมาเป็นมรดกส่วนรวมของชุมชนที่ต้องดูแลรักษาสืบทอดชั่วลูกชั่วหลาน

กระบวนการ/ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. ประชุมหมู่บ้านเพื่อจัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านมีคณะกรรมการ 30 คน
2. จัดทำกฎระเบียบป่าชุมชน โดย คณะกรรมการยกร่างแล้วจัดเวทีประชาคมเพื่อรับรองกฎระเบียบป่าชุมชน
 - กฎระเบียบป่าชุมชน
 - การตัดไม้ ปรับ 1,000 บาท
 - การดูแลรักษา
3. จัดทำแนวเขตโดยใช้หลักโฉนดและถนนเป็นหลัก
4. จัดทำแผนในการดูแลรักษาป่า เช่น การปลูกจิตสำนึกคนในชุมชนในการรักษาป่า เช่น การบวชป่า ปลูกป่า ทำแนวกันไฟ (ผูกผ้าเหลืองให้ต้นไม้)

เทคนิค/ทักษะ

1. มีระเบียบในการจัดการป่า
2. ไม้ที่แก่หรือตายแล้วสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้โดยผ่านกระบวนการของชุมชน
3. คนในชุมชนรักและหวงแหนพื้นที่ เพื่อสร้างรายได้ให้คนในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง
4. รักษาใบไม้ที่ร่วงหล่นเพื่อให้เป็นแหล่งอาหาร

กลไกการจัดการ(กลุ่ม/องค์กร/เครือข่าย/บทบาท)

1. คณะกรรมการป่าชุมชน 30 คนซึ่งมาจาก 1 หมู่บ้าน (ใช้ประโยชน์ 6 หมู่บ้านที่มาจาก) บทบาทดูแลรักษา

2. กำหนดผู้ใหญ่บ้าน 6 หมู่บ้าน มีบทบาทแนะนำในการรักษาป่า/ การใช้ประโยชน์จากป่า/ไกล่เกลี่ยกรณีมีข้อพิพาท
3. สภาองค์กรชุมชน เป็นพื้นที่กลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้คนในตำบล
4. กลุ่มองค์กรชุมชนในหมู่บ้าน ช่วยดูแลรักษา /ใช้ประโยชน์จากป่า
5. ป่าไม้ อำเภอ มีบทบาท..สนับสนุนงบประมาณ
6. ราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า(รสทป.) มีบทบาท.ดูแลรักษาป่า.
7. องค์การบริหารส่วนตำบลแม่เปา มีบทบาท.สนับสนุนงบประมาณในการทำถนนรอบป่า/ดูแลรักษา
8. ทหาร มีบทบาท สนับสนุนการขุดลอกบ่อน้ำตามโครงการของสำนักนายกรัฐมนตรี

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นใน 4 ระดับ

ระดับชุมชน

1. คนในชุมชนมีรายได้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น
2. คนต่าง พื้นที่ที่สามารถเข้ามาหาของป่าได้
3. มีอาหารป่าในพื้นที่
4. ลดรายจ่าย
5. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์และหวงแหนป่า
6. มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือกันในการรักษาป่า

ระดับสังคม

1. คนต่าง พื้นที่ที่สามารถเข้ามาหาของป่าได้

ระดับนโยบายรัฐ

1. มีการขึ้นทะเบียนป่าชุมชน.
2. มีพรบ.ป่าชุมชนคุ้มครอง

ปัจจัยที่ส่งผลให้ประสบผลสำเร็จ

ปัจจัยภายใน

- ผู้นำมีการเอาใจใส่ดูแลอย่างจริงจัง ในการดูแลรักษา เช่น ทำแนวกันไฟ ฝักระวัง คอยชี้แนะ
- คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่า
- มีการสร้างจิตสำนึกในชุมชนอย่างต่อเนื่อง
- คนในชุมชนมีรายได้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

- มีอาหารป่าในพื้นที่
- มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์และหวงแหนทรัพยากรในชุมชน

ปัจจัยภายนอก

- คนต่างพื้นที่สามารถเข้ามาใช้ประโยชน์ร่วมกัน
- คนต่างพื้นที่มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือรักษาป่าร่วมกัน
- ได้รับการขอสนับสนุนพันธุ์ปลาจากกรมประมงมาปล่อย
- ป่าไม้ อ่างเก็บน้ำ สนับสนุนงบประมาณ
- ราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า(รสทป.) ดูแลรักษาป่า.
- องค์การบริหารส่วนตำบลแม่เปา สนับสนุนงบประมาณในการทำถนนรอบป่า/ดูแลรักษา
- ทหาร สนับสนุนการขุดลอกบ่อน้ำตามโครงการของสำนักนายกรัฐมนตรี
- ชุมชนมีอิสระในการบริหารจัดการงบประมาณ เช่น อุปกรณ์ เงินทุน

ปัญหา/อุปสรรคในการดำเนินงาน

1. งบประมาณในการดูแลมีจำกัด
2. ใบไม้ในป่าทับถมซึ่งทำให้ดูแลยากในช่วงหน้าแล้ง เสี่ยงต่อการเกิดไฟป่า
3. ในช่วงฤดูแล้งส่งผลให้ต้นไม้แห้ง อาหารจากป่าลดลง
4. ในช่วงฤดูแล้งจะมีการเสี่ยงต่อการเกิดไฟป่า

แนวทาง/แผนที่จะทำต่อในระยะข้างหน้า

1. พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แหล่งเรียนรู้
 - เส้นทางเดินป่า
 - ปรับปรุงจุดชมวิว ในบริเวณสระน้ำมรกต
2. สร้างศาลเพื่อเป็นศูนย์รวมจิตใจ
 - จัดเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์หนองมรกต
 - เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจในชุมชน

ประสานงานพื้นที่
น.ส.อมรรัตน์ ติระรักษา
089-8789672

16-เกษตรปลอดภัย “วิชาลัยชาวนาตำบลหัวดง”

ตำบลหัวดง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร

ความเป็นมาของตำบลหัวดง จากการบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่สมัยดั้งเดิม ตำบลหัวดง แต่เดิมมีสภาพทั่วไปเป็นป่าดงดิบ หลังจากมีผู้คนจากหลายพื้นที่ย้ายถิ่นฐานเข้ามาจาก เมืองเวียงจันทน์ ประเทศลาว บางส่วนย้ายมาจาก ลพบุรี สระบุรี หนองคาย และร้อยเอ็ด โดยพื้นที่ป่าส่วนหนึ่งปลูกสร้างเป็นพื้นที่อยู่อาศัยของชุมชน แต่ก็ยังคงสภาพและอนุรักษ์ความเป็นป่าซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านจึงตั้งชื่อว่า “บ้านหัวดง”ซึ่งเกิดเป็นหมู่บ้านแรกของตำบล ต่อมามีการขยายพื้นที่มากขึ้นและมีการแบ่งเขตการปกครองอย่างชัดเจน จึงได้ตั้งชื่อว่าตำบลหัวดง ลักษณะการปกครองเดิมจะปกครองท้องถิ่นเป็นสองส่วนคือ สภาตำบลและสุขาภิบาล ปัจจุบันเปลี่ยนการปกครองเป็นเทศบาลตำบลหัวดงและองค์การบริหารส่วนตำบลหัวดง

พื้นที่ตำบลหัวดง แบ่งการปกครองออกเป็น 9 หมู่บ้าน อยู่ในเขตเทศบาลตำบลหัวดง จำนวน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 8 ส่วนเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหัวดง มีจำนวน 6 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 2 หมู่ที่ 4 หมู่ที่ 5 หมู่ที่ 6 หมู่ที่ 7 และหมู่ที่ 9 โดยสภาพการตั้งถิ่นฐานของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหัวดงจะมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มหมู่บ้าน แยกตามเชื้อสายภาษา ประเพณีวัฒนธรรมอย่างชัดเจน โดยประชาชนที่มีเชื้อสายลาวที่อพยพมาจากเวียงจันทน์ หนองคาย ร้อยเอ็ด สระบุรีและลพบุรีจะอาศัยตั้งบ้านเรือนอยู่ที่หมู่ที่ 2 หมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 5 ปัจจุบันมีประชากรจำนวน 2,228 คน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป ทำนา ข้าว ค้าขาย รับราชการ ตามลำดับ ในส่วนพื้นที่ หมู่ที่ 6 หมู่ที่ 7 และหมู่ที่ 9 ประชาชนส่วนใหญ่เป็นคนภาคกลาง มีเชื้อสายไทย พูดภาษาภาคกลาง ประเพณีวัฒนธรรมทางไทยภาคกลางขึ้นชอบกีฬาการแข่งขันเรือยาวที่เป็นเอกลักษณ์มาตั้งแต่โบราณ มีพื้นที่ติดกับแม่น้ำน่าน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาข้าว รับจ้างทั่วไป ค้าขาย รับ

ราชการ ตามลำดับ ซึ่งปัจจุบันมีประชากรทั้งหมดจำนวน 1,114 คน

ลักษณะกายภาพพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยดง มีพื้นที่จำนวน 50.40 ตารางกิโลเมตร หรือจำนวน 31,500 ไร่ มีครัวเรือนตามทะเบียนราษฎร จำนวน 1,046 ครัวเรือน ครัวเรือนที่มีผู้อยู่อาศัยจริง จำนวน 906 ครัวเรือน มีประชากรทั้งสิ้นจำนวน 3,342 คน แยกเป็นผู้ชายจำนวน 1,638 คน และ ผู้หญิงจำนวน 1,704 คน มีแม่น้ำน่านไหลผ่านพื้นที่หมู่ที่ 7 บ้านห้วยดง จะอยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่านหมู่เดียว พื้นที่ที่ติดกับแม่น้ำน่านจะมีความเสี่ยงกับการเกิดอุทกภัยเป็นอย่างมากถ้าน้ำล้นฝั่งแม่น้ำน่าน การทำการเกษตรจะอยู่ในเขตบริการน้ำของโครงการชลประทานพิจิตรในส่วนของพื้นที่ที่อยู่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน่านจะประกอบด้วย หมู่ที่ 2 หมู่ที่ 4 หมู่ที่ 5 หมู่ที่ 6 และหมู่ที่ 9 จะมีลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มคล้ายท้องกระทะ พื้นที่ที่ติดกับแม่น้ำน่าน ได้แก่ หมู่ที่ 6 และหมู่ที่ 9 ส่วนพื้นที่ หมู่ที่ 2 หมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 5 จะไม่ติดกับแม่น้ำน่าน ในช่วงฤดูฝนจะมีน้ำจากเทือกเขาจังหวัดพิษณุโลกและเพชรบูรณ์ไหลหลากมาท่วมพื้นที่เกษตรกรรม โดยเฉพาะพื้นที่ หมู่ที่ 6 กับหมู่ที่ 9 น้ำจะท่วมซึ่งเป็นระยะเวลาประมาณ 3 เดือน ส่วนพื้นที่ หมู่ที่ 2 หมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 5 น้ำจะไหลผ่านท่วมซึ่งไม่นานนัก ในพื้นที่ทั้ง 5 หมู่บ้านนี้จะมีแหล่งน้ำธรรมชาติและคูคลองที่องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยดงได้ขุดไว้กักเก็บน้ำ เพื่อทำการเกษตรกรรมเป็นจำนวนมาก

ตำบลห้วยดงตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมืองพิจิตรอยู่ห่างจากตัวอำเภอ ประมาณ 15 กิโลเมตร ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลบ้านบุงและตำบลชะมัง อำเภอเมืองพิจิตร ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลหนองปล้อง อำเภอวังทรายพูน ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลจี่วราย อำเภอตะพานหิน ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลชะมังและตำบลดงป่าคำ อำเภอเมืองพิจิตร

พัฒนาการความเป็นมาขององค์ความรู้

พัฒนาการของการขับเคลื่อนงาน“รวมพลังเครือข่ายร่วมพัฒนาชุมชนจัดการตนเองสู่ตำบล สุขภาวะ” ตำบลห้วยดง อำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร มีพัฒนาการความเป็นมาดังนี้

พ.ศ. 2551-2555 อาชีพหลักของประชาชนในพื้นที่ตำบลห้วยดง ประกอบกับการใช้สารเคมีในการทำการเกษตรมีมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง มีการปลูกข้าวโดยใช้สารเคมี เช่น ยาฆ่าแมลง ปุ๋ยเคมี ยากำจัดวัชพืช ในขั้นตอนการปลูกข้าวเป็นจำนวนมากจึงทำให้มีสารพิษตกค้างลงสู่ดิน และ แหล่งน้ำธรรมชาติ จึงทำให้ดินขาดความอุดมสมบูรณ์และแหล่งน้ำก็มีสารเคมีปนเปื้อนทำให้สัตว์น้ำอยู่อาศัยไม่ได้ พื้นที่จึงขาดความสมดุลตามธรรมชาติก็ให้เกิดปัญหาการดำรงชีวิตและอาหารไม่ปลอดภัยทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยดง ตระหนักถึงปัญหาเหล่านี้ จึงมีแนวคิดที่จะก่อตั้งวิชาลัยชาวนาขึ้นเพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติของเกษตรกรรวมไปถึงผลิตเกษตรกรรุ่นใหม่ เพื่อให้เกิดการทำเกษตรกรรมแบบยั่งยืนขึ้น เป็นแหล่งให้ประชาชน ได้มาเรียนรู้การปลูกพืชโดยใช้สารอินทรีย์ลดการใช้สารเคมี โดยให้ปลูกพืชในเชิงผสมผสาน ตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง แทนการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ซึ่งการปลูกพืชปลอดสารพิษจะส่งผลดีต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนเอง เช่น ไม่มีสารพิษเข้าร่างกาย อาหารปลอดภัย

สิ่งแวดล้อมไม่มีมลภาวะ มีสัตว์น้ำมากขึ้น ลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ลดต้นทุนการผลิตทำให้การเกษตรมีผลกำไรมากขึ้นส่งผลให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

ปี พ.ศ. 2554 ตำบลหัวดงประสบภัยพิบัติครั้งใหญ่ คือ เกิดอุทกภัยน้ำท่วมครั้งใหญ่ทั้งพื้นที่ทำให้พื้นที่เกษตรกรรม บ้านเรือน เส้นทางคมนาคม บ่อมา สัตว์เลี้ยง เสียหายจำนวนมาก ประชาชนได้รับความเดือนร้อนอย่างมาก จึงทำให้เศรษฐกิจตกต่ำประชาชนต้องเดินทางไปทำงานในเมืองใหญ่ ต่อมากรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมได้เข้ามาประชาสัมพันธ์ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการจัดการด้านการบริหารทรัพยากรธรรมชาติที่ดีเข้ามาเป็นเครือข่ายในการพัฒนาชุมชนให้น่าอยู่อย่างยั่งยืน ภายใต้โครงการ Local agenda 21 (องค์กรที่มีการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อม) ซึ่งทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลหัวดงมีภาคีเครือข่ายในการดำเนินการในเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เช่น กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดพิจิตร เกษตรจังหวัดพิจิตร สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพิจิตร ซึ่งทำงานบูรณาการร่วมกันเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับประชาชนตำบลหัวดง

พ.ศ.2556 – พ.ศ.2558 ตำบลหัวดงได้รับการคัดเลือกให้เป็นตำบลต้นแบบด้านการพัฒนาสังคมและสวัสดิการสังคมประจำปีงบประมาณ 2558 ของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีการบูรณาการทำงานร่วมกับทุกภาคส่วน ได้แก่ องค์กรบริหารส่วนตำบลหัวดง กำนันผู้ใหญ่บ้าน ส่วนราชการอื่น ๆ ในพื้นที่ และประชาชนต้องร่วมกันคิดและตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อม ที่เป็นอันตรายต่อการดำรงชีวิตอยู่ในปัจจุบันนี้ ปัญหาหนักสุดได้แก่ ปัญหาการใช้สารเคมีในการปลูกข้าวซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลหัวดงได้ตั้ง “วิซชาลัยตำบลหัวดง” เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวโดยให้เป็นแหล่งเรียนรู้การทำเกษตรปลอดสารเคมีในการที่จะฟื้นฟูทรัพยากร ดิน น้ำ พืชพันธุ์ต่าง ๆ ให้กลับมาอุดมสมบูรณ์และให้ประชาชนมีอาหารปลอดภัยไว้รับประทานเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตและมีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีวิตต่อไป

ทั้งนี้โดยมีศักยภาพทุนที่หนุนเสริม ได้แก่ มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพจำนวน 2 แห่ง และมีวัดลำชะล่า หมู่ที่ 2 รวมทั้ง องค์กรบริหารส่วนตำบลหัวดงและกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นฝ่ายสนับสนุนให้เป็นชุมชนปลอดมลภาวะประชาชนดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

ทางด้านสุขภาพอนามัย พบว่า ประชาชนได้ใช้บริการแพทย์ทางเลือกตำบลหัวดงทั้งที่ใช้บริการจากหน่วยบริการสาธารณสุขในพื้นที่ คือ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหัวดง โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพบ้านเนินยาว และใช้บริการจากอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน หรือ อสม. ที่ให้บริการในหมู่บ้านไม่ว่าจะเป็น อบสมุนไพรรวด ประคบ การใช้สมุนไพรที่ได้ภายในพื้นที่ตำบลหัวดง และประชาชนยังได้รับการดูแลด้านสุขภาพจาก อบต. หัวดง ตามโครงการจ้างเหมาดูแลผู้สูงอายุในพื้นที่ โดยมีการจ้างเหมาบุคคล ออกตรวจเยี่ยมผู้ป่วยติดเตียง ผู้สูงอายุ ผู้พิการ โดยให้คำแนะนำด้านสุขภาพต่างๆ เช่น การตรวจสุขภาพเบื้องต้นโดยมีการตรวจวัดความดันโลหิต และมีการจัดบันทึกการตรวจสุขภาพให้แก่ประชาชนเดือนละ 1 ครั้ง เพื่อเป็นข้อมูลด้านสุขภาพในการดูแลประชาชนใน

พื้นที่และส่งต่อข้อมูลด้านสุขภาพไปยังโรงพยาบาลส่งเสริมตำบล รวมถึงประชาชนในพื้นที่ตำบลหัวดง ยังสามารถมีทางเลือกในการดูแลสุขภาพโดยการใช้บริการกับหน่วยบริการสาธารณสุข คือ โรงพยาบาลพิจิตร

พ.ศ.2558 – จนถึงปัจจุบัน เกิดภัยแล้งในช่วงปลายปี 2558 ถึงต้นปี 2559 ประชาชนประสบภัยแล้งอย่างหนักไม่มีน้ำในการทำเกษตรกรรม เกิดการว่างงานไม่มีรายได้ต้องอพยพไปทำงานต่างถิ่น มีผู้ได้รับผลกระทบจำนวนประมาณ 2,000 คน ได้มีการทำสัญญาข้อตกลงความร่วมมือตามโครงการรวมพลังเครือข่ายร่วมพัฒนาชุมชนจัดการตนเองสู่ตำบลสุขภาพระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลหัวดงกับโครงการรวมพลังเครือข่ายร่วมพัฒนาชุมชนสู่ตำบลจัดการตนเอง ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 โครงการย่อย ซึ่งทั้ง 3 โครงการได้ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงในชุมชนเป็นอย่างมาก ซึ่งจะเห็นได้จากการดำเนินการพัฒนาพื้นที่ของตนเอง ในฐานะศูนย์จัดการเครือข่ายและศูนย์การเรียนรู้ระดับตำบล จึงมีการถอดบทเรียนตนเอง ทำให้ค้นพบถึงทุนและศักยภาพทั้ง 6 ระดับ ได้แก่ 1. ระดับบุคคลและครอบครัว 2. ระดับระดับกลุ่มและองค์กรทางสังคม 3. ระดับหน่วยงานและแหล่งประโยชน์ 4. ระดับหมู่บ้าน 5. ระดับตำบล 6. ระดับเครือข่าย ซึ่งทุนต่าง ๆ ทั้ง 6 ระดับนั้นมีส่วนในการหนุนเสริมในการจัดการปัญหาในชุมชนเกิดความสำเร็จและยังสามารถสร้างการเรียนรู้กับชุมชนอื่น ๆ และองค์กรปกครองท้องถิ่นเครือข่าย ดังจะเห็นได้ว่าแหล่งเรียนรู้ตำบลหัวดงนั้น สามารถสร้างการเรียนรู้ได้ 21 แหล่ง มีทุนระดับบุคคลจำนวน 126 คน สามารถจัดการตนเองได้ดี 47 คน สามารถจัดการตนเองได้ 64 คนและสามารถจัดการตนเองได้น้อย 85 คน ในระดับกลุ่มจำนวน 16 กลุ่ม หน่วยงานและแหล่งประโยชน์มีจำนวน 61 แหล่ง ระดับหมู่บ้าน 14 กลุ่ม ระดับตำบลมีจำนวน 12 ทุน และระดับเครือข่ายมีจำนวน 2 กลุ่ม ซึ่งทำให้รู้ว่าตำบลหัวดงสามารถจัดการตนเองได้ดี องค์การบริหารส่วนตำบลหัวดงทำงานผ่านคณะกรรมการทั้ง 4 ฝ่าย ได้แก่ องค์กรปกครองท้องถิ่น ท้องที่ ภาครัฐทั้งภายในและภายนอก ประชาชน และยังหนุนเสริมทางด้านสถาบันทางศาสนา เช่น วัดในพื้นที่ จำนวนทั้ง 5 วัด ได้แก่ วัดหัวดง วัดลำชะล่า วัดเนินยาว วัดหนองนาคำ วัดน้ำโจนเหนือ เป็นต้น

หลักคิดหรือหลักการสำคัญของการขับเคลื่อนการพัฒนาประกอบด้วย 4 ฐานคิดหลัก ได้แก่

(1) มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชนโดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง

(2) เน้นพัฒนาอย่างบูรณาการโดยมีประชาชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา

(3) สร้างการเรียนรู้และสร้างอาชีพที่หลากหลาย

(4) สร้างเครือข่าย 5 ภาคี (ท้องถิ่น ท้องที่ หน่วยงานภาครัฐ ประชาชน วัด) โดยมีประชาชนเป็นแกนกลาง และภาคีอื่นๆ ทำหน้าที่เป็นตัวกระตุ้น อำนวยความสะดวก ส่งเสริม สนับสนุน เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน รายละเอียดดังนี้

กระบวนการ/ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. ตำบลหัวดงมีกระบวนการแก้ปัญหาในพื้นที่โดยการบูรณาการทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมประชุมหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลหัวดง (นายก/ผู้แทน) กำนันผู้ใหญ่บ้านและส่วนราชการที่เกี่ยวข้องและประชาชนที่ประสบปัญหาโดยหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาร่วมกันซึ่งเป็นการแก้ไขปัญหาที่ถูกต้องและตรงจุดยั่งยืนและมีการปรึกษาผู้เชี่ยวชาญทางด้านเทคนิคในเรื่องนั้นทุกปัญหาที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ในการแก้ปัญหาที่จะเป็นเวทีประชาคมหมู่บ้าน/ตำบล หน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง องค์การบริหารส่วนตำบลหัวดง ศูนย์ยุติธรรมตำบลเป็นเครื่องมือไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต่างๆ

2. ดำเนินการรวบรวมข้อมูลปัญหา สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในตำบลโดยผู้นำท้องที่ ท้องถิ่น ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลหัวดงและแกนนำชุมชน
3. กำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาพื้นที่ตำบลให้เป็นสุขภาวะอยู่เย็นเป็นสุขอย่างยั่งยืน วิสัยทัศน์การพัฒนาได้มาจากการประชาคมร่วมกันของผู้แทนชุมชน หน่วยงานในพื้นที่ และองค์การบริหารส่วนตำบลหัวดง โดยมีความเห็นร่วมกันและมีความสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของจังหวัดพิจิตร ได้แก่ “แหล่งผลิตข้าวคุณภาพ สินค้าเกษตรปลอดภัยได้มาตรฐาน ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง ยึดหลักการบริหารธรรมาภิบาลพร้อมก้าวสู่ประชาคมอาเซียน”
4. ดำเนินการแก้ไขปัญหาโดยใช้ทุนและศักยภาพที่มีอยู่มาใช้ในการแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการในพื้นที่ อาทิเช่น
 - ร่วมกับศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจัดการฝึกอาชีพต่าง ๆ เช่น การทำขนมไทย การทำดอกไม้จันทน์ การเย็บผ้า เพื่อให้เป็นอาชีพเสริมแก่แม่บ้าน ในการเพิ่มรายได้ในครอบครัว
 - จัดตั้ง “วิทยาลัยชานาตำบลหัวดง” เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ในการทำการเกษตรปลอดสารพิษ ให้เกษตรกรได้มาเรียนรู้และนำกลับไปใช้ในการลดต้นทุนทางการผลิตและการจัดหาปัจจัยการผลิตต่าง ๆ เช่นการทำปุ๋ยชีวภาพ การทำน้ำหมักฮอร์โมนต่าง ๆ ยาสมุนไพรไล่แมลง เป็นต้น
 - 2.3 ส่งเสริมให้เกษตรกรทำนาข้าว โดยให้ปลูกข้าวที่มีคุณภาพสูง เช่น ข้าวหอมมะลิ ข้าวไรท์เบอร์รี่ เป็นต้น เพื่อให้ได้ข้าวที่มีคุณภาพและราคาสูง
 - 2.4 มีการขุดลอก คูคลอง หนองบึง ให้เป็นแหล่งกักเก็บน้ำเพื่อทำการเกษตร เช่น บึงตาเพชร คลองไต่หนองคา เป็นต้น
 - ส่งเสริมให้มีการปลูกพืช บำรุงดิน เช่น ถั่วเขียว ปอเทืองและการกำจัดตอซัง โดยใช้ จาวปลวกหมักทำปุ๋ยพืชสด
 - จัดทำโครงการลดอบายมุขต่าง ๆ เช่น งดเหล้า เลิกการสูบบุหรี่ ไม่เล่นการพนัน เพื่อลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น

เทคนิค/ทักษะ ในการขับเคลื่อนงานที่สำคัญๆ ดังนี้

- ใช้ผู้นำชุมชนผู้นำทางศาสนาที่ประชาชนให้ความเคารพนับถือเป็นคนเชื่อมประสานให้เกิดความรักและความสามัคคีในชุมชนที่มีความแตกความสามัคคีทั้งที่มาจากการเลือกตั้งทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น
- จัดโครงการ/กิจกรรมที่สร้างความรักความสามัคคีในชุมชน เช่น การแข่งขันกีฬาในระดับหมู่บ้าน การจัดงานประเพณีลอยกระทง และจัดทำหมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง โดยให้ประชาชนมีกิจกรรมร่วมกันให้สัมผัสอาชีพที่ผิดใจแตกแยกแบ่งพรรคแบ่งพวกกัน
- จัดตั้ง “กลุ่มร่วาง 3 ส.” (สนุก สุขภาพดี สามัคคีเกิด) เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนทั้ง 3 วัย ได้แก่ ผู้สูงอายุ วัยทำงาน และเด็กเยาวชน ได้มาออกกำลังกาย โดยการร่วางที่มีท่ารำมาตรฐาน จำนวน 22 ท่า ซึ่งเป็นการออกกำลังกายที่มีความสนุกสนานเพลิดเพลินและรักษาวัฒนธรรมไทยไว้ไม่ให้สูญหายไป โดยมีประโยชน์ต่อร่างกาย ทำให้ประชาชนมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง ไม่ป่วยง่าย มีความรัก ความสามัคคีภายในชุมชน

กลไกการจัดการ(กลุ่ม/องค์กร/เครือข่าย/บทบาท)

กลไกการบริหารจัดการภายในตำบล เพื่อ “รวมพลังเครือข่ายร่วมพัฒนาชุมชนจัดการตนเองสู่ตำบล
สุขภาวะ” ซึ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ดังนี้

- องค์การบริหารส่วนตำบลหัวดง
- ผู้นำท้องที่ ท้องถิ่น
- สภาองค์กรชุมชนตำบลหัวดง
- รพ.สต.ตำบลหัวดง
- โรงเรียน
- วัด
- ประชาชนในพื้นที่
- กลุ่มผู้สูงอายุ
- วิทยาลัยชานนา
- ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติพิจิตร”
- สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองพิจิตร
- สำนักงานพัฒนาที่ดินจังหวัดพิจิตร
- สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดพิจิตรและกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

ผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลง

คนมีแนวคิดและความสามารถเพิ่มขึ้น (ความรู้/ทัศนคติ/ทักษะ)

- คนในชุมชนมีทักษะความรู้และทางเลือกในการประกอบอาชีพมากขึ้น เช่น มีองค์ความรู้ในการทำนาที่ปลอดภัย ลดต้นทุนในการผลิตจากการเข้าไปเรียนรู้ในวิทยาลัยชานา นักเรียนชานาสามารถนำองค์ความรู้ที่พัฒนาขึ้นไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการทำนาประกอบอาชีพหลักและอาชีพเสริม และนักเรียนชานายังสามารถเป็นวิทยากรเผยแพร่องค์ความรู้ด้านเกษตรกรรมปลอดภัยได้
- ผู้สูงอายุที่มีองค์ความรู้ ความชำนาญในเรื่องต่างๆ ในตำบลได้รับการยอมรับที่สำคัญผู้สูงอายุได้เห็นคุณค่าของตนเองและทำประโยชน์ให้กับสังคมได้ จนสามารถจัดตั้งเป็นวิทยาลัยผู้สูงอายุชีวิต
- คณะทำงาน / แกนนำในชุมชนได้มีโอกาสในการเรียนรู้ พัฒนาทักษะการทำงานเป็นทีม

องค์กรชุมชนเข้มแข็ง/มีความสามารถในการบริหารจัดการ

- คณะทำงานขับเคลื่อนตำบลสุขภาวะมีการแบ่งบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจน สามารถออกแบบกระบวนการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพทีมงาน
- มีความสามารถในการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาคีจากภายนอกให้เข้ามาหนุนช่วยกระบวนการขับเคลื่อนงานในชุมชน
- องค์กรได้รับการยอมรับจากหน่วยงานภายนอกทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชน และภาคประชาสังคม

คุณภาพชีวิตคนในชุมชนดีขึ้น

- คนในชุมชนทั้ง 3 วัย ได้แก่ ผู้สูงอายุ วัยทำงาน และเด็กเยาวชน ได้มีกิจกรรมร่วมกัน มีการออกกำลังกายอย่างต่อเนื่อง กล้ามเนื้อในหลายๆ จุดของมัดกล้ามเนื้อทั้งหมดในร่างกาย ระบบการหมุนเวียนโลหิตดีทำให้ร่างกายมีภูมิคุ้มกันโรคได้ดีประชาชนมีสุขภาพที่แข็งแรง มีความสามัคคี อารมณ์ดีสดชื่น แจ่มใส ยิ้มแย้มให้กัน ประชาชนได้มาพบปะสังสรรค์กันทุกเย็นทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดีมากขึ้น ได้พูดคุยกันมากขึ้น แลกเปลี่ยนกันสื่อสารกันด้วยวาจามากขึ้น มีอารมณ์แจ่มใสโดยใช้กิจกรรมร่วางเป็นสื่อในการให้ประชาชนได้มาพบปะพูดคุยและเรียนรู้ทำร่วมนกัน เกิดความสามัคคีในชุมชน

ปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์โครงสร้าง/นโยบาย

- หน่วยงานท้องถิ่นเห็นความสำคัญและให้การสนับสนุนกิจกรรมและการขับเคลื่อนการสร้างสุขภาวะตำบลผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบลหัวดงร่วมกับศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน

จัดการฝึกอาชีพต่าง ๆ เช่น การทำขนมไทย การทำดอกไม้จันทน์ การเย็บผ้า เพื่อให้เป็นอาชีพเสริม แก่แม่บ้าน ในการเพิ่มรายได้ในครอบครัว

- องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยด่างร่วมกับชมรมผู้สูงอายุตำบลห้วยด่าง จัดตั้งวิทยาลัยผู้เฒ่าชีวิต เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมารวมกลุ่มและเรียนรู้การรักษาสภาพอนามัยของตนเองและคนในครอบครัวและมีกิจกรรมการออกกำลังกายต่าง ๆ ได้มีสังคมกับคนวัยเดียวกัน ทำให้มีสุขภาพจิตที่ดีขึ้นไม่เป็นโรคซึมเศร้าและมีความภาคภูมิใจในตนเอง
- องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยด่างได้ส่งเสริมให้ประชาชนลดการใช้สารเคมี ซึ่งทำลายสิ่งแวดล้อม โดยการจัดตั้ง “วิทยาลัยชาวนาตำบลห้วยด่าง” ซึ่งในปัจจุบันมีประชาชนผ่านการเรียนตามหลักสูตรจำนวน 100 คนและจากการติดต่อผลการเรียนรู้ที่นำไปใช้ในการปลูกพืชของผู้ที่ผ่านการเรียนมาแล้ว ปรากฏว่าได้นำไปใช้จริงในการลดสารเคมีประมาณร้อยละ 40 ของคนที่เคยปลูกข้าวก่อนเข้าการเรียนรู้อจากวิทยาลัยชาวนาตำบลห้วยด่าง

ปัจจัยที่ส่งผลให้ประสบผลสำเร็จ (เครื่องมือที่ 4 ปัจจัย/เงื่อนไขความสำเร็จและกำหนดอนาคต)

ปัจจัยภายใน

- ผู้นำ แกนนานชุมชนมีความมีความมุ่งมั่น
- ในชุมชนมีผู้รู้ที่มีความรู้ ความชำนาญ และความสามารถในการประกอบอาชีพที่ส่งเสริมประสบการณ์ และสืบทอดมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ เช่น อาชีพการทำนา การทำขนม ฯลฯ สิ่งเหล่านี้กลายเป็นต้นทุนสำคัญที่ทำให้การขับเคลื่อนงานมีความก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น
- มีการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น
- คนในชุมชนมีความเสียสละ มีความเป็นผู้นำ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ทุ่มเทแรงกายและแรงใจในการจัดกิจกรรมต่างๆ และให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน
- มีความตั้งใจ ใส่ใจสุขภาพ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน
- มีแหล่งเรียนรู้การทำเกษตรปลอดภัย และ เกษตรตามแนวพระราชดำริ เศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ “วิทยาลัยชาวนาตำบลห้วยด่าง”

ปัจจัยภายนอก

- ได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยด่างเป็นประจำทุกปีทั้งด้านงบประมาณและการสนับสนุนต่างๆ ดังนี้
 - องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยด่างได้สนับสนุนให้อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ดำเนินกิจกรรมที่ได้เกี่ยวข้องกับสาธารณสุข ตามงบประมาณการสนับสนุนของศูนย์สาธารณสุขมูล

ฐานประจำหมู่บ้าน ไปให้บริการสาธารณสุขในหมู่บ้านเป็นประจำทุกเดือน เช่น การชั่งน้ำหนัก การตรวจวัดความดันโลหิต การให้คำปรึกษาทางด้านสุขภาพเบื้องต้น ก่อนที่จะถึงหน่วยบริการสาธารณสุขในพื้นที่ เป็นต้น อีกทั้งยังได้รับงบประมาณบางส่วนที่เป็นการบริการสาธารณสุขจากกองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่นหรือพื้นที่ อบต.หัวดง เพื่อให้บริการเชิงรุกด้านสาธารณสุขแก่ประชาชนในพื้นที่ตามชุดสิทธิประโยชน์ตั้งแต่หญิงตั้งครรภ์ เด็กแรกเกิด เยาวชน ประชาชนผู้ใช้แรงงาน ผู้พิการทุพพลภาพ ผู้ป่วยติดเตียง และผู้สูงอายุ

- หน่วยบริการการแพทย์ฉุกเฉินประจำ องค์การบริหารส่วนตำบลหัวดง (FR) ที่ให้บริการประชาชนที่ประสบอุบัติเหตุ – เจ็บป่วยฉุกเฉิน ตลอด 24 ชั่วโมง (สายด่วน 1669) โดยมีเจ้าหน้าที่ที่ผ่านการอบรมจากสำนักงานสาธารณสุข จังหวัดพิจิตร จำนวน 9 ราย โดย อบต.หัวดง ได้ตระหนักถึงความจำเป็นในการช่วยเหลือประชาชนที่เจ็บป่วยฉุกเฉิน ให้มีระบบการลำเลียง ขนย้าย ผู้ป่วย ได้ถูกวิธี และนำส่งผู้เจ็บป่วยฉุกเฉิน ให้แก่โรงพยาบาลได้อย่างถูกต้อง มีคุณภาพและรวดเร็ว ตลอด 24 ชั่วโมง อบต.หัวดง มีการฝึกอบรมบุคลากรปฏิบัติงานในระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉิน โดยเห็นว่าเป็นระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉิน เป็นระบบที่มีประสิทธิภาพ เพื่อแก้ไขปัญหา การตาย การพิการ การทุพพลภาพ และการสิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย อันเกิดจากการล่าช้าในการเข้าถึง การดูแลรักษา การเคลื่อนย้ายที่ไม่ถูกวิธี และการนำส่งยังสถานพยาบาลที่ไม่เหมาะสม นอกเหนือจากระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินดังกล่าวข้างต้นแล้ว อบต.หัวดง ยังเล็งเห็นความจำเป็นในการอบรมและพัฒนาบุคลากรในการปฏิบัติงานในระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉิน ให้มีความสามารถเพิ่มมากขึ้น รวดเร็วขึ้น ถูกต้องเหมาะสม และส่งเสริมให้บุคลากร ที่เกี่ยวข้องมีความชำนาญและเชี่ยวชาญต่อไป
- อบต.หัวดง มีการสนับสนุนงบประมาณแพทย์ทางเลือกและมีการใช้สมุนไพรในชุมชน โดยมีการสนับสนุนกลุ่มนักเรียนชาวนา เป็นแกนนำในการทำเกษตรปลอดสาร รวมถึงการปลูกพืชสมุนไพรบนแปลงสาธิตที่วิซชาลัยชาวนา โดยกลุ่มนักเรียนชาวนาทำหน้าที่เป็นเครือข่ายในการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร ที่สามารถปลูกเองได้ให้กับคนในหมู่บ้าน ให้สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดูแลสุขภาพต่อไป
- มีการบูรณาการ การทำงานในการแก้ปัญหา โดยมีหน่วยงาน ราชการ เป็นหลัก ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลหัวดง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สถานีตำรวจภูธรเมืองพิจิตร รพ.สต.บ้านหัวดง รพ.สต.บ้านเนินยาว โรงเรียนในเขตพื้นที่ วัดในเขตพื้นที่ และประชาชนโดยทุกภาคส่วน ต้องดำเนินงานซึ่งมี ทุนในชุมชน เช่น ศูนย์พัฒนาครอบครัวตำบลหัวดง โรงเรียน วัด ปราชญ์ชาวหัวดงที่ต้องขับเคลื่อนแก้ปัญหาให้สำเร็จโดยมีหน่วยงานราชการเป็นหน่วยหนุนเสริม
- หน่วยงานภาคีเครือข่ายจากภายนอกให้การสนับสนุน

แนวทาง/แผนที่จะทำต่อในระยะข้างหน้า

1. พัฒนาศักยภาพให้กับบุคลากรในชุมชนเพื่อเพิ่มขีดความสามารถให้ชุมชนมีอาชีพที่หลากหลายภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
2. ผลักดันให้เกิดการรวมกลุ่มโดยการสนับสนุนทุนและฝึกอบรมโดย เชื่อมประสานงบภาคียุทธศาสตร์เพื่อรับงบประมาณในการพัฒนาด้านอาชีพ
3. สร้างการเรียนรู้ภายในเช่น ปรากฏุ แหล่งเรียนรู้ กลุ่มองค์กรชุมชนและวัดเพื่อสร้างความรู้ภูมิปัญญาเพื่อประกอบอาชีพ อย่างเท่าเทียมกันทุกกลุ่มวัย
4. พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้เอื้อต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น การบริหารจัดการแหล่งน้ำ

ประสานงานพื้นที่

นายปรีชา ศรีบุปผา

0619240365

17-การจัดการกลุ่มข่าวสารชุมชนคนวัดขวาง

ตำบลวัดขวาง อำเภอบึงสามพัน จังหวัดพิจิตร

กลุ่มข่าวสารชุมชนคนวัดขวางเกิดขึ้นจากการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลวัดขวาง อ.บึงสามพัน จ. พิจิตร ได้จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2553 คณะกรรมการขับเคลื่อนสวัสดิการชุมชนจังหวัดพิจิตร ประกอบด้วย ภาคประชาชนจังหวัดพิจิตร สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดพิจิตร เข้าร่วมประชุมผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลวัดขวาง และตัวแทนกลุ่มอาชีพทั้ง 8 หมู่บ้าน โดยนำเสนอความคิดเห็น นโยบาย วัตถุประสงค์ และความสำคัญที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนตำบลวัดขวางด้านการจัดสวัสดิการให้กับประชาชนและเป็นสวัสดิการตั้งแต่แรกเกิดจนถึงเชิงตะกอนที่เข้าถึงประชาชนทุกเพศทุกวัย คณะผู้นำตำบลวัดขวางตอบรับคณะกรรมการขับเคลื่อนสวัสดิการชุมชนจังหวัดพิจิตร ว่าตำบลวัดขวางจะจัดตั้ง “กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลวัดขวาง” พร้อมทั้งดำเนินการคัดเลือกกรรมการตามความสมัครใจและพร้อมที่จะทำงานเพื่อส่วนรวมของตำบลวัดขวาง ได้คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลวัดขวาง ระดับหมู่บ้านละ 5 คน จำนวน 8 หมู่บ้าน และคณะกรรมการระดับตำบลจากผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมดจำนวน 60 คน

กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลวัดขวางจัดทำระเบียบ ข้อบังคับ สิทธิประโยชน์ที่สมาชิกกองทุนสวัสดิการตำบลวัดขวางจะได้รับจากการระดมความคิดเห็นของคณะกรรมการโดยยึดหลักการทำงานแบบธรรมาภิบาล ด้านการมีส่วนร่วม ทุกคนมีสิทธิเสนอความคิดเห็นและลงมติตามความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่ โดยคำนึงถึงประโยชน์ที่จะได้รับตกกับประชาชนตำบลวัดขวางอย่างแท้จริง กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลวัดขวางได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน) และสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดพิจิตร เพื่อนำงบประมาณนั้นมาจัดขบวนการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลวัดขวาง จำนวน 110,000 บาท

ในปี พ.ศ. 2557 กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลวัดขวาง ได้นำเสนอของงบประมาณตำบลรูปธรรม เสนอ “โครงการพัฒนาเศรษฐกิจและชุมชนสู่ความเข้มแข็งและยั่งยืนตำบลวัดขวาง ปีงบประมาณ 2557 ได้รับการสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนองค์การมหาชน(พอช.) จำนวน 60,000 บาท โดยได้มีการวิเคราะห์ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ความเป็นอยู่ของประชาชนตำบลวัดขวางและพบว่าประชาชนส่วนใหญ่ซื้อข้าวสารจากร้านค้าในตลาด และการบริโภคข้าวนั้นไม่ปลอดภัยต่อสุขภาพและนำไปสู่ประชาชนตำบลวัดขวางเป็นโรคร้ายกันมากขึ้น ผู้นำและผู้สนใจเข้าร่วมโครงการเพื่อต้องการที่จะมีข้าวสารไว้บริโภคที่ปลอดภัย จึงได้เสนอโครงการและ

ได้ดำเนินกิจกรรมตามโครงการ ได้มีการประชุมสภาองค์กรชุมชนตำบลวัดขวาง เพื่อทบทวนกระบวนการทำงาน กลไก บทบาทหน้าที่และข้อมูลกลุ่มองค์กรที่จัดแจ้ง การอบรมเพื่อเพิ่มองค์ความรู้เรื่องการปลูกข้าวหอมประทุม เทพ การจัดทำแปลงข้าวสาธิต และ การทำแปลงข้าวสาธิตโดยโครงการพัฒนาเศรษฐกิจและชุมชนสู่ความเข้มแข็ง และยั่งยืนตำบลวัดขวาง ได้ร่วมความคิดเห็นแล้วจัดตั้งเป็นกลุ่ม “ กลุ่มข้าวสารชุมชนคนวัดขวาง ” ขึ้น และหลังจากได้งบประมาณมาสนับสนุนก็มาดำเนินกิจกรรมต่างๆ แต่กลุ่มก็ยังคงมีความสนใจที่ต้องการจะทำการแปรรูป ข้าวสารชุมชนคนวัดขวาง ในการจัดทำข้าวสารพร้อมการบรรจุภัณฑ์ต่างๆ จึงได้เสนอ

ปี พ.ศ. 2558 สภาองค์กรชุมชนได้เสนอโครงการต่อ พอช. เพื่อส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพทุนชุมชน และเศรษฐกิจ สภาองค์กรและสวัสดิการชุมชน และได้รับงบประมาณ จำนวน 117,200 บาท ได้ดำเนินการทำ ความเข้าใจคณะกรรมการข้าวสารชุมชนคนวัดขวาง การควบคุมมาตรฐานการผลิต การออกแบบผลิตภัณฑ์เพื่อ เพิ่มมูลค่าส่งเสริมการตลาด ทางกลุ่มได้มีการออกแบบผลิตภัณฑ์ จัดทำถุงข้าวสารชุมชนคนวัดขวาง ขนาด 15 กก. และ ได้รับค้ำจุนจากผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ และผู้สนใจเข้าร่วมโครงการได้ ระดมทุนหุ้นจำนวน 97,000 บาท(หุ้นละ 1,000 บาท) และกลุ่มก็ได้ดำเนินกิจกรรมกลุ่มมามีรายได้ดังนี้

1. ระดมทุนหุ้น	จำนวน 97,000 บาท
2. ขายข้าวพันธุ์	จำนวน 15,000 บาท
3. ขายข้าวสาร	จำนวน 65,660 บาท
รวมเป็นเงิน	จำนวน 177,660 บาท

รายจ่ายของกลุ่มข้าวสารชุมชนคนวัดขวาง ดังนี้

1. การซื้อพันธุ์ข้าว	จำนวน 93,467 บาท
2. การซื้อข้าวมาเป็นข้าวสาร	จำนวน 49,800 บาท
3. ค่าสถานที่เก็บข้าว/ตาก	จำนวน 13,772 บาท
รวมเป็นเงิน	จำนวน 157,032 บาท

ปัญหาที่พบกับกลุ่ม

1. ขายพันธุ์ข้าวไม่ได้
2. ประชาชนยังขาดความเชื่อถือในคุณภาพข้าวของกลุ่มทั้งข้าวสารและข้าวพันธุ์
3. คณะกรรมการยังไม่เสียสละเพื่อส่วนร่วม มองไม่เห็นความสำคัญของกลุ่มข้าวสารชุมชนคนวัดขวาง

ปี พ.ศ. 2559 ได้รับการสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนองค์การมหาชน(พอช.) อีกจำนวน 90,000 บาท จากโครงการส่งเสริมพัฒนาเศรษฐกิจการเพิ่มมูลค่า เรื่องข้าวตำบลวัดขวาง มีการพัฒนา วิเคราะห์ ศักยภาพการบริหารจัดการกลุ่มข้าวสาร ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1. เรื่องสถานะกลุ่มข้าวสารชุมชนคนวัดขวาง ควรจะเพิ่มคณะกรรมการให้มากขึ้นและครอบคลุมทุก ด้านในการจัดการบริหารกลุ่ม
2. กลุ่มยังขาดในการเรื่องการวางระบบการผลิต ระบบการจัดเก็บข้าวเปลือก(ไม่มีที่จัดเก็บ) ระบบการจัดเก็บข้าวสาร(ไม่มีที่จัดเก็บ)และระบบตลาด
3. การวิเคราะห์ระบบตลาด กลุ่มข้าวสารชุมชนคนวัดขวาง เป็นประเภทกลุ่ม จัดเป็นกลุ่ม วิสาหกิจชุมชน การบริหารเป็นโครงสร้าง รูปแบบการจัด ข้าวพันธุ์ตามสภาพพื้นที่ ความ ต้องการการในตำบล ต้องทำการสำรวจประชาชนว่ามีจำนวนที่รับปริมาณข้าวอ่อน ข้าว แข็งและปานกลางจำนวนเท่าไรแน่นอน เพื่อส่งผลต่อการผลิตถึงการผลิตข้าวของกลุ่มต่อไป ช่องทางการจำหน่ายจุดสำคัญคือ คนภายในตำบลวัดขวาง ราคาในการจำหน่าย มีความ เหมาะสม การบรรจุภัณฑ์ต้องมีการเพิ่มจากมีแค่ 1 ถึง(15 กก.) ให้เพิ่มคือ 5 กก. และต้องมีโลโก้ข้าวที่มีสีให้สดใสมากกว่านี้ เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้บริโภคอีกทางหนึ่ง

หลักการแนวคิดในการจัดระบบสวัสดิการชุมชน

การดำเนินกิจกรรมของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลวัดขวาง ยึดหลักการทำแบบธรรมาภิบาล 6 หลัก ดังนี้

๑. **หลักนิติธรรม** กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลวัดขวาง นำหลักนิติธรรมมาใช้ในการจัดตั้ง กฎระเบียบข้อบังคับ สิทธิประโยชน์ โดยยึดหลักการเสนอความคิดเห็นของคณะกรรมการและมติที่ประชุมยึด เสียส่วนใหญ่เป็นสำคัญ

2. **หลักคุณธรรม** คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลวัดขวาง คณะกรรมการกองทุน สวัสดิการระดับหมู่บ้านจะอำนวยความสะดวกให้กับสมาชิกทุกหมู่บ้าน โดยจะทำการเก็บเงินออมและการจ่าย สวัสดิการทุกเดือนถึงบ้านของสมาชิกและนำเงินส่งให้เหรียญกกองทุนสวัสดิการตำบลในวันที่ 15 ของทุกเดือน เวลา 09.00 – 12.00 น. และเหรียญกกองทุนสวัสดิการตำบลก็จะนำเงินออมที่เก็บนำฝากกับธนาคารในวันที่ 15 ของทุกเดือน

3. **ความโปร่งใส** กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลวัดขวาง มีคณะกรรมการกองทุนฝ่ายตรวจสอบจะทำบทบาทหน้าที่ในการตรวจสอบกองทุนสวัสดิการทุก 6 เดือน

4. **หลักการมีส่วนร่วม** ตั้งแต่การก่อตั้งกองทุนสวัสดิการตำบลวัดขวาง ก็ให้หลักการมีส่วนร่วมเป็นหัวใจในการดำเนินกิจกรรมของกองทุนสวัสดิการ เริ่มจากปัญหาของประชาชนที่ต้องการมีสวัสดิการที่เข้าถึงการได้สวัสดิการทุกเพศ ทุกวัย ไม่ว่าจะยากจน หรือผู้ด้อยโอกาส ก็สามารถเข้าถึงสวัสดิการเท่าเทียมกันและยังเป็นการเอื้ออาทรในการช่วยเหลือผู้เดือดร้อนในชุมชนอีกทางหนึ่ง

5. **หลักความรับผิดชอบ** กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลวัดขวาง ทุกคนที่เป็นผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน และสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชน มีส่วนเสนอความคิดเห็น ระดมพลังทางความคิดในการก่อตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน

6. **หลักการคุ้มค่า** กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลวัดขวาง ก่อตั้งจากระดมความคิดเห็นของคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน สมาชิกกองทุนสวัสดิการและประชาชนตำบลวัดขวาง การมีอุดมการณ์ความเป็นหนึ่งเดียวกัน กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลวัดขวางเป็นของประชาชนตำบลวัดขวางการใช้จ่ายเงินต่างๆของกองทุนสวัสดิการต้องมีความประหยัด เกิดคุณค่า และคุ้มค่าจะจ่ายไป ขอให้คิดเสมอว่า “ เงินของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลวัดขวาง เป็นเงินของตนเอง ”

กระบวนการขั้นตอนในการดำเนินงาน

- การประชุมเพื่อวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นในตำบลโดยสภาองค์กรชุมชน และกลุ่มสมาชิกต่างๆในตำบล
- จัดทำแผนพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น และหาช่องทางในการเสนอโครงการเพื่อขอสนับสนุนงบประมาณจาก พอช.
- จัดตั้งกลุ่มข่าวสารชุมชนคนวัดขวางขึ้น มีการรับสมัครสมาชิกและระดมทุนภายในเพื่อนำเงินมาซื้อข้าวที่ปลอดภัยและจัดจำหน่ายให้กับคนในตำบลในราคาที่เป็นธรรม
- มีการแต่งตั้งคณะกรรมการ กำหนดกฎระเบียบ กติการ่วมกัน
- การเชื่อมโยงระบบตลาดของตำบลและจังหวัด/ วิเคราะห์เรื่องระบบตลาดสถานะข่าวสารชุมชน
- การพัฒนาแบบบรรจุภัณฑ์ เรื่องการประชุมออกแบบบรรจุภัณฑ์ข่าวสารชุมชนคนวัดขวาง
 - ถุงข้าวขนาด3 กิโลกรัม
 - ถุงข้าวขนาด5 กิโลกรัม

- ติดตามผลการดำเนินงานกิจกรรมและสรุปผลองค์ความรู้ของตำบล สรุปผลการดำเนินงานกิจกรรมตาม

เทคนิค ทักษะสำคัญ

- เทคนิคการวิเคราะห์ตลาดข้าวสาร
- เทคนิคการแปรรูปข้าวเปลือกมาเป็นข้าวสารบรรจุภัณฑ์

กลไกคณะกรรมการ

มีการตั้งคณะกรรมการกลุ่ม “ข้าวสารชุมชนคนวัดขวาง” เพื่อบริหารจัดการกลุ่มดังนี้

ที่	ชื่อ - สกุล	บ้านเลขที่	หมู่ที่	อายุ(ปี)	ตำแหน่ง
1.	นางสาวสาทร้าย โตเทศ	66	2 ต.วัดขวาง	45	ประธาน
2.	นายธมชัย กันสุข	5	7 ต.วัดขวาง	56	รองประธาน
3.	นายจตุพร จันทร์พรหม	39	8 ต.วัดขวาง	49	เลขานุการ
4.	นางสาววนิษา ภู่อำนาจ	32/1	1 ต.วัดขวาง	39	เหรัญญิก
5.	นายกาเรียน พรหมอยู่	43/2	2 ต.วัดขวาง	43	ประชาสัมพันธ์ และการตลาด
6.	นายนิสัน ทับทอง	93	5 ต.วัดขวาง	40	ฝ่ายตรวจสอบ
7.	นางฉลาด ลอประเสริฐ	130/1	6 ต.วัดขวาง	46	ฝ่ายตรวจสอบ
8.	นายสายน้อย จันทร์เหลือง	134/1	4 ต.วัดขวาง	45	กรรมการ
9.	นายเชาว์ มากอิม		6 ต.วัดขวาง	48	กรรมการ

ผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลง

ผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลง	มูลค่า	คุณค่า
ด้านเศรษฐกิจ	<ul style="list-style-type: none"> ● มีการระดมทุนหุ้น จำนวน 117,200 บาท เพื่อการจัดทำข้าวพันธุ์ การแปรรูปข้าวสาร และจัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ● สรุปผลการดำเนินงานกิจกรรมของกลุ่มข้าวสารชุมชน ด้านผลิตภัณฑ์ ดังนี้ 	<ul style="list-style-type: none"> ● เกิดการระดมทุนกันภายในชุมชน ● คนในกลุ่มเกิดการเรียนรู้เรื่องระบบตลาด การพัฒนาผลิตภัณฑ์

	<ol style="list-style-type: none"> 1. ซื้ข้าวเปลือกมาสีเป็นข้าวสาร ข้าวหอมประทุม จำนวน 10 ตัน 2. ซื้ข้าวเปลือกมาสีเป็นข้าวสาร ข้าวมะลิ 105 จำนวน 5 ตัน 3. ซื้พันธุ์ข้าวไว้จำหน่าย ข้าวหอมประทุม จำนวน 4.5 ตัน <ul style="list-style-type: none"> ● มีเงินทุนหมุนเวียนภายในกลุ่มข้าวสารชุมชนดังนี้ <ol style="list-style-type: none"> 1. เงินสมทบจากสมาชิกกลุ่มและผู้นำต่างๆ จำนวน 70,000.-บาท 2. ได้รับสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(พอช.พิจิตร) จำนวน 90,000.-บาท 3. ผลกำไรจากปี 2558 จำนวน 20,538.-บาท 	
ด้านความสัมพันธ์ของคนในชุมชน		<ul style="list-style-type: none"> ● เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและมีการร่วมกันหาทางออก ● การความสามัคคีของคนในชุมชน ● ได้พัฒนาความรู้และองค์การการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากข้าว
นโยบายรัฐท้องถิ่น / จังหวัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	<ul style="list-style-type: none"> ● สภาองค์กรชุมชนได้รับการสนับสนุน 60,000 บาท จัดตั้งกลุ่ม “ข้าวสารชุมชนคนวัดขวาง” 	

ปัจจัยที่ทำให้เรื่องนี้ประสบความสำเร็จ

ภายในชุมชน

- มีสภาองค์กรชุมชน และผู้นำที่มีมุมมอง วิสัยทัศน์ที่มองการไกลสามารถแก้ไขปัญหาของคนในตำบลได้

- สมาชิกให้ความร่วมมือและสนใจ ใส่ใจในปัญหาของตนเอง
- มีการพัฒนาระดับศักยภาพการดำเนินงานของกลุ่มอย่างต่อเนื่อง
- มีระบบการบริหารจัดการภายในกลุ่มที่มีประสิทธิภาพ

ภายนอกชุมชน

- ได้รับการสนับสนุนงบประมาณอย่างต่อเนื่องจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน หรือ พอช. มาดำเนินการเรื่องข่าวสารชุมชน

ปัญหา อุปสรรคที่เกิดขึ้น

1. ขาดข่าวสารเปลี่ยนแปลงไม่หมด
2. ขาดพันธุ์ข้าวไม่หมด
3. ไม่มีที่เก็บข้าวเปลือก-ข้าวสาร/โรงสี/เครื่องสีลึงสุญญากาศ

ประสานงานพื้นที่

นส.วณิชชา ภูจำนงค์

0857359554

18-“ก้าวอย่างในเส้นทางเศรษฐกิจชุมชนตำบลนาป่า”

ตำบลนาป่า อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

“นาป่า”เป็นชื่อตำบลหนึ่งในอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ อยู่ห่างจากตัวจังหวัดเพชรบูรณ์ไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ไปเพียง 15 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมด 137 ตารางกิโลเมตร แบ่งออกเป็นพื้นที่ที่อยู่อาศัย และพื้นที่ประกอบอาชีพ 56 ตารางกิโลเมตร และเป็นพื้นที่ป่าสาธารณะ 81 ตารางกิโลเมตร จัดตั้งเป็นตำบลเมื่อปี 2495 ปัจจุบันมีทั้งหมด 17 หมู่บ้าน แม้ว่าจะอยู่ไม่ห่างจากตัวเมืองของจังหวัดเพชรบูรณ์ไม่มาก แต่นาป่ากลับตั้งอยู่ในพื้นที่ชัยภูมิที่มีธรรมชาติสวยงาม ด้านทิศตะวันออกติดเทือกเขาสูงของเขตอุทยานแห่งชาติตาเดหมอก ซึ่งเป็นต้นน้ำสำคัญของห้วยคลองบง ห้วยเฉลียงลับและลำห้วยสาขาอีกหลายสาย ไหลผ่านชุมชนจากด้านตะวันออกไปด้านตะวันตกก่อนไหลลงสู่แม่น้ำป่าสักต่อไป เป็นพื้นที่ที่เหมาะสมกับการทำเกษตรอย่างมาก ดังนั้นผู้คนที่นี่จึงทำเกษตรกรรมเป็นหลักเกือบร้อยเปอร์เซ็นต์ พืชหลักที่สำคัญคือข้าว ข้าวโพด สวนผลไม้

เมื่อ “ข้าว” กลายเป็นพืชเศรษฐกิจหลักสร้างรายได้ให้ครัวเรือนและชุมชน นอกเหนือไปจากการมีไว้กินในครัวเรือนแต่เพียงอย่างเดียวเหมือนเช่นอดีต การเปลี่ยนวิถีจากปลูกกินมาเป็นปลูกขาย กระบวนการผลิตในแต่ละขั้นตอนก่อนการขายย่อมมีการลงทุนอย่างหนักทั้งสารเคมี ปุ๋ยและเมล็ดพันธุ์ ซึ่งต้องพึ่งพาจากคนอื่นทั้งนั้น รวมถึงการขายก็ต้องพึ่งพาคนอื่น ซึ่งเกษตรกรไม่สามารถควบคุมได้เช่นกัน บางปีข้าวราคาดีเกษตรกรมีความสุข แต่ปีไหนที่ข้าวราคาตกต่ำความทุกข์ย่อมตกอยู่กับเกษตรกรแน่นอน เมื่อรายได้ที่ไม่สมดุลงกับรายจ่าย ทำให้ **หนี้รายครัวเรือน** ในตำบลพุ่งสูงขึ้นทุกปี บางปีเจอปัญหาน้ำท่วมหรือภัยแล้งก็ยิ่งทำให้ภาวะเศรษฐกิจในครัวเรือนย่ำแย่ลงไปอีก แล้วทางออกของเกษตรกรนาป่าอยู่ที่ไหนกัน?

ก้าวอย่างทางรอดของคนทำนา

หนี้สินเป็นปัญหาร่วมกันทั้งตำบล ผู้นำในตำบลเห็นว่า “เงิน” เป็นปัจจัยสำคัญต่อการลงทุน หากมีทุนภายในที่เป็นของชุมชนเองแล้ว คงช่วยแบ่งเบาภาระหนี้สินที่มีได้ **มีหนี้ก็ควรจะมีเงินออม** ด้วยคนจึงจะมีหลักประกัน จึงรวบรวมกองทุนต่างๆ ที่มีในตำบลจัดตั้งเป็นสถาบันการเงินในตำบลขึ้นในปี 2548 ดำเนินการฝากถอน และให้สมาชิกกู้ยืมไปลงทุน แต่ปัญหาหนี้สินยังคงมีอยู่เหมือนเดิม หลังจากนั้นในปี 2557-2558 สภาองค์กรชุมชนตำบลนาป่าได้รับงบประมาณสนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจในชุมชนซึ่งถือว่าเป็นฐานรากในการพัฒนาประเทศ ปัญหาหนี้สินครัวเรือนในชุมชน ถูกยกกลับมาคิดทบทวนกันใหม่ ในที่ประชุมสภาองค์กรชุมชน โดยเวทีใช้กระบวนการวิเคราะห์ถึงรากเหง้าของปัญหาที่เกิดขึ้น รวมถึงทางออกที่ควรจะเป็น แล้วนำไปสู่การแก้ไขให้ตรงจุดปัญหาอย่างแท้จริงได้ กระบวนการวิเคราะห์ปัญหาในเวทีร่วมกันมีประเด็นพูดคุย

- 1).กระบวนการผลิตและการตลาด
- 2).การบริหารจัดการตั้งแต่ปลูกจนถึงตลาด
- 3).แนวทางการลดค่าใช้จ่ายในการลงทุน

จากเวทีพบว่ากระบวนการปลูก การเก็บเกี่ยว การจัดเก็บ ล้วนแล้วแต่มีรายจ่ายแทบทุกขั้นตอน และมีรายจ่ายทุกวัน ในขณะที่การขายข้าวต้องรอเก็บเกี่ยว 3-4 เดือน บางปีอาจจะขายได้ราคาดี แต่บางปีอาจจะไม่โชคเหมือนปีก่อน ทำให้คนทำนาดินไม่หลุดจากภาวะการเป็นหนี้ หากจะแก้ปัญหา ต้องจัดการให้การลงทุนน้อยกว่ารายรับที่จะได้เมื่อมาถึงขั้นตอนการขาย

ในเวทีมีแนวทางลดหนี้สินโดยมีแผนลดรายจ่ายเพื่อลงทุนในการทำนาและเพิ่มรายได้ในครัวเรือน โดยการสร้างมูลค่าเพิ่มให้ข้าว กลุ่มทำนาข้าวปลอดภัยตำบลนาป่า มีสมาชิกจำนวน 34 คน ซึ่งมีลุงสวัสดิ์ ติตผาย เป็นผู้นำกลุ่ม นำแผนไปดำเนินการลดรายจ่ายในการทำข้าวปลอดภัย โดยลดการซื้อทั้งสารเคมีต่างๆและปัจจัยการผลิตอื่นในการปลูกข้าวลง โดยใช้ความรู้จากภูมิปัญญาและลงแรงทำด้วยตัวเองให้มากขึ้น ในเบื้องต้น เมล็ดพันธุ์ข้าวมีความสำคัญในกระบวนการทำนา การคัดเลือกเมล็ดพันธุ์เองจะช่วยลดรายจ่ายของบุคคลและกลุ่มได้ ซึ่งลุงสวัสดิ์บอกว่า “...เมล็ดพันธุ์ข้าวที่เราซื้อมาปลูกมีราคาแพง ไม่ปลอดภัยเพราะร้านค้าจะคลุกสารเคมีกันเชื้อราต่างๆก่อน ถ้าเราเอามาปลูกก็แสดงว่าไม่ปลอดภัยตั้งแต่เริ่มต้น และอีกอย่างเราสามารถคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ข้าวเองได้ ทำไมต้องไปซื้อให้เสียเงินอีก..” ทางกลุ่มจึงได้คัดเลือกเมล็ดพันธุ์ข้าวเจ้าหอมมะลิ 105 จัดจำหน่ายให้สมาชิกและบุคคลทั่วไปในราคาถ่วงละ 250 บาท การคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ข้าวปลูกเองและจัดจำหน่ายมีทิศทางที่ดีขึ้น สามารถขายเมล็ดพันธุ์ได้หมดทุกปี แต่ปีนี้(2562) เมล็ดพันธุ์ข้าวไม่พอขาย “.....กลุ่มเราขายในราคาถูก เมล็ดพันธุ์ข้าวมีเปอร์เซ็นต์การงอกดี รู้จักที่มาของข้าวจึงเชื่อใจกันได้....” **ลุงสวัสดิ์ ติตผาย** กล่าว

อีกก้าวที่ขยับย่าง

การปรับตัวของชุมชนตำบลนาป่าที่ผ่านมาแม้จะดีขึ้นบ้าง มีช่องทางให้ชาวบ้านลดรายจ่ายตามแผนที่วางไว้ได้ แต่ก็ยังไม่ที่นำพอใจของคนที่ทำนาเท่าใดนัก เพราะเห็นว่าการลดต้นทุนด้วยการคัดเลือกพันธุ์ใช้เอง ก็เป็นทางเลือกหนึ่งที่จะช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายลงไปได้ หากยังมีวิธีการหรือรูปแบบการทำนาแบบเดิมอีก คงไม่พ้นวังวนของการจ่ายเพื่อลงทุนอีกแน่นอน “...ผมว่าที่เราทำมาก่อนหน้านั้นมันก็ดีนะ แต่ยังไม่พอที่จะทำให้เราหลุดพ้นจากภาวะหนี้สินได้ เราต้องเปลี่ยนวิธีการใหม่ ทำนาแบบเดิมที่ใช้พื้นที่มาก เราต้องลงทุนเรื่องค่าจ้างแรงงานอีก แรงงานเราน้อย แต่จะทำอย่างไรให้ทำน้อยแต่ได้มากทั้งผลผลิตและราคาที่ดีกว่านี้...” **พีจักสาน ญัฐศักดิ์ เถาว์แก้ว** หนึ่งในกลุ่มคนที่ทำนาอินทรีย์ กล่าวถึงแนวคิดทำน้อยให้ได้มาก เพื่อการลดต้นทุนว่า หากจะลดค่าใช้จ่ายแล้ว ก็ควรปรับวิธีการทำนาใหม่ ให้สามารถลดได้ทุกขั้นตอนตั้งแต่ลดพื้นที่ปลูก เพื่อให้การดูแลควบคุมวัชพืชสามารถทำได้ด้วยแรงงานในครัวเรือน ลดการใช้เมล็ดพันธุ์ในปริมาณที่มากที่สุดไม่ใช่เพียงการลดราคา ปรับปรุงดินโดยการใช้อินทรีย์วัตถุที่มีในท้องถิ่นด้วย ที่ผ่านมามาตัวเองทดลองทำนาแบบใหม่ โดยใช้พื้นที่ 8 ไร่ มาปลูกข้าวอินทรีย์ ใช้ต้น

กล้าในการปลูกเพียงต้นเดียวต่อหลุม การปลูกข้าวต้นเดียวอาจจะใช้วิธีการดำ การโยนหรือการปักลงในหลุม ข้าวสามารถแตกกอได้ดีกว่าการใช้ต้นกล้าหลายต้นในหลุมเดียวกัน การดูแลควบคุมหญ้าต้องทำอย่างสม่ำเสมอ ไม่เช่นนั้นหญ้าจะเติบโตแข่งกับต้นข้าว ผลผลิตจะได้ไม่เต็มที่

ผลผลิตที่ได้ต่อไร่ขึ้นอยู่กับพันธุ์ข้าวที่ปลูกข้าวเจ้าหอมมะลิ 105 ข้าวไรซ์เบอร์รี่ และข้าวสังข์หยดได้ผลผลิตเท่ากันคือ 400 กิโลกรัมต่อไร่ ส่วนข้าวมันบุรีรัมย์ได้ผลผลิต 500 กิโลกรัมต่อไร่ ซึ่งเจ้าตัวเพิ่มเติมอีกว่าหากเพิ่มอินทรีย์วัตถุในดินได้มากกว่านี้พร้อมทั้งมีน้ำในนาเพียงพอให้ต้นข้าวเจริญเติบโต คาดว่าผลผลิตจะได้ถึง 600 กิโลกรัมต่อไร่ ไม่แตกต่างจากการใช้สารเคมีมากนัก “..ถ้าเราจะนาอินทรีย์เพื่อลดรายจ่าย เราต้องอดทนมาก ใจต้องนิ่ง หนักแน่นมากพอ ไม่เช่นนั้นเราจะกลับไปสู่วิถีแบบเดิมๆอีก ต้องซื้อ ต้องจ้าง ต้องจ่าย สิ่งใดที่ไม่รู้ต้องหมั่นศึกษากับผู้รู้และทดลองทำสำเร็จเราก็มีความสุข แต่ถ้าไม่สำเร็จเราต้องลองทำซ้ำๆหลายครั้งจนให้มันรู้มันแหละ มันจะกลายเป็นความเคยชินไปเอง...”นายณัฐศักดิ์ กล่าวทิ้งท้าย

ความพยายามของกลุ่มผู้ทำนาปลอดภัยที่จะลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ในครัวเรือน นอกจากจะมีกิจกรรมการลดค่าใช้จ่ายแล้ว กลุ่มผู้ทำนาปลอดภัยยังสร้างรายได้เพิ่มให้กับตนเองจากการทำเกษตร โดยจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจเกษตรแปรรูปขึ้นมาในปี2560 เพื่อแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรให้มีมูลค่าสูงขึ้น และจัดจำหน่าย เพิ่มช่องทางการสร้างรายได้ให้ครัวเรือนสินค้าที่แปรรูป ได้แก่

1.แปรรูปข้าว ครั้งแรก มีเพียงสีข้าวและบรรจุขายเฉพาะข้าวกล้องธรรมชาติ ขายในราคากิโลกรัมละ 60-80 บาท แต่ต่อมากลุ่มคิดต่อยอดจากข้าวกล้องธรรมชาติ เป็นการทำข้าวกล้องงอกและข้าวฮางอกในชื่อแบรนด์ “อัมรินทร์”

ด้วยแนวคิด ทำข้าวให้แตกต่างจากที่อื่น ประการหนึ่ง ทำข้าวให้มีคุณภาพสูงขายในราคาที่เหมาะสมประการที่สอง และเป็นประโยชน์ต่อสุขภาพผู้บริโภค เพราะในข้าวกล้องงอกและข้าวฮางอกมีคุณประโยชน์ทางด้านสารอาหารสูง โดยเฉพาะสารกาบา (GABA) ที่มีสรรพคุณบำรุงร่างกาย บำรุงสมอง คลายความเครียด ป้องกันอัลไซเมอร์ ฯลฯ เหมาะสำหรับกลุ่มผู้รักสุขภาพและกลุ่มผู้สูงอายุ ด้วยกรรมวิธีการผลิตที่บังคับให้ข้าวเปลือกงอกก่อน เพื่อกกระตุ้นให้สารอาหารที่อยู่ในเปลือกข้าวซึมเข้าไปในเมล็ดข้าว นำไปนึ่งให้สุก แล้วตากผึ่งลมให้แห้ง ค่อยนำข้าวไปสีเป็นข้าวสารแล้วนำไปหุงให้สุกอีกครั้ง บรรจุถุงขายในราคา100-120 บาทต่อกิโลกรัม ในปีที่ผ่านมากลุ่มมีรายได้จากผลิตภัณฑ์ข้าวกล้องงอกและข้าวฮางอกเป็นเงิน 12,000บาท (100 กิโลกรัม)

2.แปรรูปพืชสมุนไพรเป็นชาชงดื่ม และน้ำผลไม้พร้อมดื่ม เนื่องจากเห็นว่าพืชสมุนไพร ผลไม้ในท้องถิ่นที่สามารถนำมาแปรรูปเป็นเครื่องดื่มได้ เช่นใบเตย กล้วยชัน ตะไคร้ หญ้าหวาน พักข้าว เสาวรส ฯลฯ มีมากมายจึงรวบรวมวัตถุดิบเหล่านี้มาแปรรูปสำหรับบริโภคในครัวเรือนและจัดจำหน่ายเป็นรายได้อีกหนึ่งทางหนึ่ง

“...เรามีรายจ่ายทุกวัน ถ้ารอรายได้จากขายข้าวแต่ละครั้งมันนานไป กว่าจะได้มาเรามีรายจ่ายไปแล้ว แต่ไม่ได้ห้ามว่าไม่ให้ขายเป็นเกวียนนะ ต้องมีการจัดการผลผลิตสร้างรายได้ให้เราตลอดปี สร้างรายได้รายวันเพื่อจัดสมดุลรายจ่ายกับรายได้ที่มีในแต่ละวัน จะช่วยลดภาระหนี้สินของครัวเรือนได้เยอะ...” นายจรงค์ เหล็กสีนาค ประธานกลุ่มวิสาหกิจเกษตรแปรรูป กล่าวถึงการสร้างรายได้เพื่อลดหนี้สิน

ก้าวที่ติดขัดและต้องการพัฒนา

การขับเคลื่อนงานเศรษฐกิจชุมชนในตำบลนาป่า เพื่อลดปัญหาหนี้สิน โดยมีข้าวเป็น “พระเอก” ยังมีปัญหาและข้อติดขัดมากมาย ทั้งการผลิต การแปรรูปและการตลาด เพื่อให้การดำเนินงานกิจกรรมของกลุ่มบรรลุสำเร็จได้ในอนาคต จึงใช้เครื่องมือห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain) มาช่วยในกระบวนการวิเคราะห์กิจกรรมแต่ละขั้นตอน ดังนี้

1.การผลิต ประกอบด้วย

1.1.ปัจจัยการผลิต

- น้ำแหล่งน้ำที่สะอาด มีการจัดระบบชลประทานให้เข้าถึงทุกพื้นที่
- การเตรียมดิน ปรับปรุงดินให้สมบูรณ์
- มีเมล็ดพันธุ์ที่มีคุณภาพ เต็มเมล็ด ต้นทุนต่ำ มีพันธุ์ข้าวเหมาะสมกับท้องถิ่น
- หนุนเสริมให้มีการใช้เทคโนโลยีการผลิตที่เหมาะสม เครื่องเป่าลมคัดแยกเมล็ดพันธุ์

1.2.สนับสนุนให้ลดต้นทุนในการผลิต ใช้ต้นทุนอื่นเข้ามาแทนในตัวเอง

1.3.ความรู้ ทักษะผู้ผลิต

- พัฒนาทักษะ ความรู้ในการคัดเมล็ดพันธุ์ การทำนาอินทรีย์
- พัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่มในการบริหารจัดการกลุ่ม
- พัฒนาด้านแบบเพื่อการเรียนรู้

จากการวิเคราะห์ในเวทีพบว่า การทำนาของตำบลนาป่าต้องอาศัยน้ำเช่นเดียวกับที่อื่น แม้ว่าตำบลมีพื้นที่อยู่ติดเขตอุทยานแห่งชาติตาดหมอกที่เป็นต้นน้ำหลายสายไหลผ่านเขตพื้นที่ตำบล แต่ในพื้นที่ที่กลุ่มทำนาอินทรีย์มีปัญหาการขาดแคลนน้ำทำนา อาศัยเพียงน้ำฝนอย่างเดียว ที่ผ่านมามีหน่วยงานมาอุดหนุนเพื่อเก็บน้ำทำในพื้นที่ป่าสาธารณะ 2 บ่อ แต่ด้วยการออกแบบไม่สอดคล้องกับพื้นที่จึงไม่มีน้ำกักเก็บในสระน้ำ เกษตรกรไม่สามารถใช้ประโยชน์จากสระน้ำที่ขุดไว้ได้ และดินซึ่งเป็นปัจจัยในการผลิตอีกปัจจัยหนึ่ง ส่วนใหญ่เป็นดินเหนียวเมื่อไม่มีน้ำ ดินจะแห้งแข็ง ข้าวเจริญเติบโตช้า จึงอยากมีความรู้เรื่องการปรับปรุงดินให้เป็นดินที่มีคุณภาพได้ ส่วนพันธุ์ข้าวที่สามารถปลูกได้ดีในพื้นที่ได้แก่ ข้าวหอมมะลิ 105 ข้าวสังข์หยด ข้าวมันปูและข้าวไรซ์เบอร์

ปัญหาที่พบในเวทีนอกจากสมาชิกจะแก้ไขปัญหาด้วยตนเองแล้ว แต่ส่วนมีบางปัญหาที่ทางกลุ่มต้องการให้หน่วยงานเข้ามาช่วยเหลือ คือหน่วยงานท้องถิ่น (อบต./อบจ) มาปรับปรุงแก้ไขรูปแบบสระน้ำใหม่ สามารถกักเก็บน้ำเพื่อการเกษตรตามเจตนาเดิมได้ สำนักงานชลประทานที่10 พัฒนาระบบชลประทานให้มีน้ำทำการเกษตรอย่างทั่วถึง สถานีพัฒนาดินอำเภอเมือง ให้ความรู้เรื่องการปรับปรุงดินให้มีคุณภาพเหมาะแก่การทำเกษตร ศูนย์วิจัยข้าวให้ความรู้และข้อคิดเห็นการใช้เมล็ดพันธุ์ที่เหมาะสมกับพื้นที่รวมถึงการวิจัยพัฒนาพันธุ์ข้าวร่วมกับกลุ่มผู้ทำนา นอกจากนี้การคัดเมล็ดพันธุ์ของกลุ่มยังใช้เครื่องมือแบบพื้นบ้าน ใช้มือหมุนและใช้พัดโบกลมคัดแยกเมล็ดพันธุ์ข้าว ทำให้การคัดแยกเมล็ดพันธุ์ข้าว ได้ปริมาณน้อยและใช้แรงงานมาก ดังนั้นจึงอยากให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาช่วยเหลือ เช่น

2.การแปรรูป ประกอบด้วย

- 1.เครื่องอบข้าวกล้องงอก/ข้าวฮางอก/ชาขงเต็ม
- 2.พัฒนาเครื่องบรรจุภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ให้ได้มาตรฐาน
- 3.สนับสนุนให้มีโรงเรือนที่ได้มาตรฐานสำหรับการแปรรูปผลผลิต

4. เพิ่มมูลค่าให้ผลิตภัณฑ์และสร้างความหลากหลายของสินค้า

การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรของกลุ่มยังมีข้อติดขัดหลายด้านด้วยกัน เช่น ไม่มีโรงเรือนและเครื่องมือที่มีมาตรฐานและทันสมัย ยังใช้เครื่องมือแบบชุมชนประดิษฐ์ เช่นการทำข้าวฮางงอกและข้าวกล้องงอก มีกระบวนการและขั้นตอนที่ต้องควบคุมอุณหภูมิในการอบ การนึ่ง ถ้าทำไม่ถูกต้องข้าวจะเสีย หรือหุงแล้วไม่นุ่ม ไม่อร่อย การแปรรูปชาชงและน้ำผลไม้ก็เช่นกัน ต้องมีระบบการควบคุมความสะอาด ปลอดภัย มีบรรจุภัณฑ์ที่สะอาดและสวยงาม โดยกลุ่มเสนอให้มีโรงผลิต แปรรูปที่เป็นมาตรฐานกลางที่ใช้ร่วมกันอย่างน้อยอำเภอละ 1 โรง ดังนั้นสิ่งที่กลุ่มต้องการความช่วยเหลือจึงเป็นการสนับสนุนโรงเรือน เครื่องมือต่างๆที่เกี่ยวกับการแปรรูป การพัฒนาความรู้ขีดความสามารถเพื่อให้กลุ่มสามารถแปรรูปสินค้าได้อย่างมีคุณภาพ จากหน่วยงานดังนี้ สำนักงานพัฒนาอุตสาหกรรมจังหวัด หอการค้าจังหวัด สถาบันการศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ สำนักงานพัฒนาชุมชน เป็นต้น

3. การตลาด ประกอบด้วย

1. สนับสนุนให้สินค้าได้รับมาตรฐาน อย.
2. สนับสนุนให้มีการประชาสัมพันธ์ในทุกช่องทาง
3. การสร้างจุดขายที่โดดเด่น สร้างแบรนด์ที่โดดเด่น
4. ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีช่องทางการขายที่หลากหลาย
5. เพิ่มกลุ่มลูกค้าที่หลากหลาย

การตลาดเป็นขั้นตอนที่ชุมชนขาดทักษะเป็นอย่างมาก ส่วนใหญ่จะเป็นหน่วยการผลิตเท่านั้น และการตลาดมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจในปัจจุบัน กลุ่มจำเป็นต้องพัฒนาขีดความสามารถให้มีความรู้ทักษะในการตลาด ในช่วงเดือนเมษายนและเดือนกรกฎาคม(2562) ที่ผ่านมาผู้นำได้เข้าอบรมการจัดทำแผนธุรกิจชุมชน คานงัดสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน (CBMC) ได้เห็นช่องทางการพัฒนาระบบการตลาดเพื่อระบายสินค้า จากการประเมิน ทบทวนและระดมความคิด ช่องทางการขายสินค้าของกลุ่มยังอยู่ในวงแคบ เช่น ภายในชุมชน งานออกร้านของหน่วยงานต่างๆ และช่องทางsocial media แต่จากการประเมินสินค้าของกลุ่มมีบางช่วงที่พอขายได้และบางช่วงที่สินค้ามีไม่พอต่อความต้องการของลูกค้า ซึ่งส่วนใหญ่กลุ่มลูกค้าจะเป็นกลุ่มผู้รักสุขภาพ นักท่องเที่ยว และร้านค้า อีกประการหนึ่งที่สินค้าของกลุ่มยังไม่สามารถนำออกไปขายในตลาดข้างนอกได้ เนื่องจากมีข้อติดขัดการรับรองมาตรฐาน อย.ซึ่งจำเป็นต้องมีความร่วมมือจากหลายฝ่าย หากสามารถแก้ไขข้อติดขัดนี้ได้ กลุ่มจะมีช่องทางการขายได้มากขึ้น หน่วยงานที่สามารถช่วยเหลือกลุ่มได้คือ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด สถาบันการศึกษา กรีนมาร์เก็ต จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นต้น

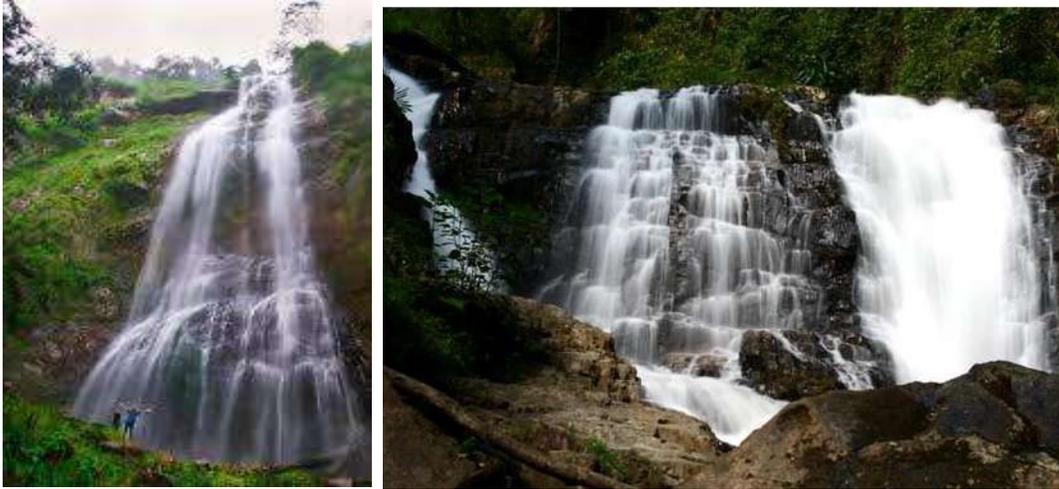
วางแผนก้าวต่อไป

จากปัญหานี้สินครัวเรือนซึ่งเป็นปัญหาร่วมของคนตำบลนาป่ามาสู่กระบวนการแก้ไขปัญหาของกลุ่มผู้ทำนาปลอดภัยถึงกลุ่มวิสาหกิจเกษตรแปรรูป หากนำไปเทียบกับคนทั้งหมดของตำบลนับว่ามีสัดส่วนที่น้อยมาก เศรษฐกิจระดับครัวเรือนและระดับชุมชนถือว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาและสร้างความเข้มแข็งของประเทศ เพราะ “..ระบบเศรษฐกิจฐานรากเป็นระบบเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น ที่สามารถพึ่งตนเองภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีการช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน เป็นระบบที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาในด้านอื่นในพื้นที่ ทั้งเศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรมอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน เป็นระบบเศรษฐกิจที่มีลักษณะความร่วมมือ เป็นหุ้นส่วนสร้างความสัมพันธ์ทั้งชุมชนในท้องถิ่น ดังนั้นเศรษฐกิจฐานรากจึงเปรียบเสมือน **เสาเข็ม** ของเศรษฐกิจทั้งระบบของประเทศ..” ลำพังการขับเคลื่อนงานเศรษฐกิจชุมชนของ 2 กลุ่ม คงไม่สามารถเปลี่ยนแปลงอะไรได้มากนัก ผู้นำทั้งสองกลุ่มจึงมีข้อเสนอให้พัฒนาต่อยอดเศรษฐกิจชุมชนด้วย เรื่องราวของข้าวจะร้อยเรียงเรื่องราวของดีและผู้คนในตำบลนาป่ามาร่วมกันสร้างเศรษฐกิจฐานราก **ด้วยการท่องเที่ยวชุมชน**

มองหาทุนที่ไม่ใช่เงินในตำบล

ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของตำบลนาป่าเป็นพื้นที่ราบเชิงเขาด้านทิศตะวันออกเป็นเขตอุทยานแห่งชาติหมอก ซึ่งเป็นเทือกเขาสูงสลับซับซ้อนมีผืนป่าที่สมบูรณ์ และยังเป็นป่ากันชนให้แก่อุทยานแห่งชาติน้ำหนาวและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและพรรณพืชภูเขาเขียว ทำให้อุทยานแห่งชาติตาดหมอกมีอากาศเย็นสบายตลอดปี ด้านทิศตะวันตกเป็นแม่น้ำป่าสักและพื้นที่ตรงกลางเป็นที่ตั้งของชุมชนมีลักษณะเป็นพื้นที่ราบสำหรับตั้งบ้านเรือนและทำการเกษตรนาข้าวและไม้ผล ด้วยความพิเศษของลักษณะทางภูมิศาสตร์เช่นนี้ ทำให้ตำบลนาป่ามีต้นทุนทางธรรมชาติหลากหลายรูปแบบ ทั้งทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้ แม่น้ำและท้องทุ่ง และยังไม่ไกลจากตัวเมืองเพชรบูรณ์มากนัก นาป่าจึงเป็นสถานที่ท่องเที่ยวได้ตลอดทั้งปี

สถานที่ท่องเที่ยวที่สวยงามและขึ้นชื่อของอุทยานแห่งชาติตาดหมอกได้แก่ (1) น้ำตกตาดหมอกเป็นน้ำตกขนาดใหญ่ไหลตกจากหน้าผาสูงชันเดี่ยวโดดๆ เมื่อสายน้ำหล่นลงมากกระทบพื้นล่างจะเห็นเป็นละอองน้ำเล็กๆ คล้ายกับสายหมอก จึงเป็นที่มาของชื่อน้ำตก ส่วนคำว่า “ตาด” มีความหมายอีกอย่างหนึ่งว่า “ หน้าผา ” นั่นเอง (2) น้ำตกสองนางเป็นน้ำตกที่สวยงามอีกแห่งหนึ่ง อยู่ในเส้นทางเดียวกันกับน้ำตกตาดหมอก เป็นน้ำตกที่มีสายน้ำไหลผ่านโขดหินลดหลั่นกันลงมาทั้งหมด 12 ชั้น แต่ละชั้นสูงต่ำไม่เท่ากัน มีตั้งแต่ชั้นที่สูงเพียง 5 เมตร และชั้นที่สูงถึง 100เมตร ไหลลงสู่คลองห้วยบง สู่เขื่อนบ้านเฉลียงลับ สิ้นสุดที่แม่น้ำป่าสัก

และ (3) ในเขตอุทยานายังมี “ลานชมดาว” มีลักษณะเป็นลานโล่งเนื้อที่ประมาณ 3 ไร่ สำหรับกางเต็นท์ชมวิวและชมดาวได้รอบทิศทางทั้งดาวบนดินซึ่งมาจากแสงไฟในตัวเมืองเพชรบูรณ์และดวงดาวบนท้องฟ้า มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวศึกษารวมชาติได้ตลอดทั้งปี

ในพื้นที่ราบที่ตั้งหมู่บ้านชุมชน มีวิถีการทำนา ทำสวน มีทั้งสวนผสมผสานและสวนผลไม้ ซึ่งที่นี่สามารถปลูกไม้ผลได้ทั้งเงาะ ทุเรียน ลองกอง มังคุด ให้ผลผลิตดี มีรสชาติอร่อย ในปีที่ผ่านมาทุเรียนนาป่าถูกเผยแพร่ออกทางสื่อออนไลน์ต่างๆ จนเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป สำหรับปีนี้พ่อค้าแม่ค้ามาจองซื้อในสวนไว้ทุกต้น สร้างความคึกคักให้ชาวสวนเป็นอย่างมาก รวมถึงมะขามหวานพันธุ์พิเศษ “เพชรบัวทอง” ซึ่งเป็นมะขามหวานที่กลายพันธุ์มาจากพันธุ์ประกายทอง ในศูนย์พัฒนาเพิ่มประสิทธิภาพทางการเกษตรของนายสวัสดิ์ คะเซนรัมย์ มีความพิเศษเหนือหนาเมล็ดเล็กมีรสชาติหวานอมเปรี้ยวเมื่อห่ามและหวานฉ่ำเมื่อสุกเต็มที่แล้ว มีที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้แก่กลุ่มทอผ้าที่กระตุกที่เป็นสินค้าโอท็อปขึ้นชื่อ และไหว้พระวัดป่าสักเรไร ที่มีหลวงพ่อเพ็ง อติภักโท เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน

ด้วยศักยภาพที่มีในพื้นที่ผู้นำกลุ่มทำนาข้าวปลอดภัยและกลุ่มวิสาหกิจเกษตรแปรรูปจึงชวนกันจับมือกับกลุ่มกลุ่มผู้สูงอายุที่ทำการกรมปันจักรยานขึ้นอุทยานแห่งชาติตาดหมอกอยู่แล้ว มาจัดทริปท่องเที่ยวในชุมชนแบบครบ

วงจรรเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและการกระจายรายได้ในตำบล โดยวางแผนจัดการท่องเที่ยวชุมชน จากเดิมที่ปั่นจักรยานขึ้นไปชมน้ำตกตาดหมอก-สองนาง เพียง 2 ชั่วโมง จะปรับแผนการท่องเที่ยวเป็น ท่องเที่ยวชุมชนไหว้พระและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่วัดป่าสักเรไร ชม-ซื้อของดีเด่นดังในหมู่บ้าน-กินอาหารสุขภาพ-ศึกษาธรรมชาติที่อุทยานแห่งชาติตาดหมอกและสวนผลไม้-พักกายใจกับโฮมสเตย์ ซึ่งแผนการจัดท่องเที่ยวชุมชนจะมีขึ้นปลายปี 2562 นี้

ประสานงานพื้นที่

นายจรุง เหล็กสีนาค

0966670552

19-ส่งเสริมสืบสานลานวัฒนธรรม “ไทยพวน”

ตำบลจอมจันท์ อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

ชาวไทยพวน ข้อมูลจากวิกิพีเดีย ไทยพวน หรือ ลาวพวน เป็น กลุ่มชาติพันธุ์ไท ใช้ ภาษาพวน ซึ่งเป็น ตระกูลภาษาขร้า-ไท อาศัยอยู่ในหลายจังหวัดของประเทศไทย เดิมอาศัยอยู่ในประเทศลาวพวน (Phuen, Puen) เป็นคำที่เรียกกลุ่มชนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในแคว้นเชียงขวางในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกับญวน และเชียงขวางมีแม่น้ำสายสำคัญ ชื่อแม่น้ำพวน ไหลผ่านจึง ได้ชื่อว่า “พวน” ชาวพวนนิยมตั้งถิ่นฐานสร้างที่ทำกิน บริเวณลุ่มแม่น้ำ มีอาชีพเกษตรกรรม ทำไร่นา ชาวไทยพวน มีอุปนิสัยยิ้มแย้มแจ่มใส โอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และรักสงบ ใจคอเยือกเย็น ยึดมั่นในศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี มีวัฒนธรรม มีภาษา มีความผูกพันในระบบเครือญาติ เผ่าพันธุ์ เป็นเอกลักษณ์ของตนเองมาช้านาน รักอิสระ มีความขยันขันแข็งในการประกอบอาชีพเมื่อว่างจากการทำไร่ทำนา ก็จะทำงานหัตถกรรม คือ ผู้ชายจะสานกระบุง ตะกร้า เครื่องมือหาปลา ตีเหล็ก ส่วนผู้หญิงจะทอผ้า

ชาวไทยพวนจะพูดได้ทั้งภาษาไทยกลาง และภาษาไทยพวน โดยจะใช้ภาษาไทยกลางพูดกับคนต่างถิ่น แต่จะพูดภาษาไทยพวนกับกลุ่มชนเดียวกัน ภาษาพูดของไทยพวนมีสำเนียงไพเราะ ซึ่งจะแตกต่างจากภาษาพูดของลาวเวียง ที่มีสำเนียงสั้นๆ ห้วนๆ

ชาวพวนมีความเชื่อเรื่องผี มีประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวพวนหลายประเพณี เช่น ประเพณีกำฟ้า ซึ่งเป็นการแสดงถึงการสักการะฟ้า เพื่อให้ผีฟ้าหรือเทวดาพอใจเพื่อไม่ให้เกิดภัยพิบัติ

วัฒนธรรมภาษา ชาวพวนจะมีภาษาที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน ภาษาไทยพวนใช้ภาษาไทยแท้เสียงวรรณยุกต์ใกล้เคียงกับภาษาภาคกลาง มีความใกล้เคียงกับภาษาผู้ไทย หรือ ไทยญ ปัจจุบันภาษาเขียนแทบจะไม่มีใครเขียนได้ ยังคงเหลือเพียงภาษาพูด ซึ่งมีสำเนียงคล้ายเสียงภาษาถิ่นเหนือ อักษร “ร” ในภาษาไทยกลางก็จะออกเสียงเป็น “ฮ” ในภาษาไทยพวน

ปัจจุบันชาวไทยพวนยังคงสภาพความเป็นสังคมเกษตรกรรม ยังมีความผูกพันกันแน่นแฟ้นในหมู่ชาวพวน และมีความสัมพันธ์อันดีกับชาวไทยกลุ่มอื่น ยังคงพยายามรักษาประเพณี วัฒนธรรมของเผ่าพันธุ์อย่างดีแต่เพราะสภาพสังคม เศรษฐกิจ ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีที่เปลี่ยนไปทำให้วิถีชีวิตของชาวพวนเปลี่ยนไปจากเดิมบ้าง เช่น ภาษาพูด ประเพณีพื้นบ้านบางอย่างก็มีการปรับปรุงให้สอดคล้องกับสภาพสังคม เศรษฐกิจ

ประเพณีที่สำคัญของชาวพวนได้แก่ ประเพณีกำฟ้า คำว่า "กำ" เป็นคำพวน หมายถึงการสักการะ คำว่า "ฟ้า" หมายถึงเจ้าฟ้า เจ้าแผ่นดิน หรือผู้ที่อยู่สูงเทียมฟ้า คือพวงเทวดา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ไม่อาจเห็นได้ คำว่า "กำฟ้า" หมายถึง การนับถือการสักการบูชาฟ้า ซึ่งจะถือเอาวันขึ้น 3 ค่ำเดือน 3 เป็นวันกำฟ้า ก่อนวันกำฟ้า 1 วัน คือวันขึ้น 2 ค่ำเดือน 3 จะถือเป็นวันสุกดิบ ในวันที่เป็นช่วงของ

ประเพณี ชาวไทยพวนจะไม่ประกอบกิจกรรมทางอาชีพ จะไม่เข้าสวนเข้าไร่ จะหยุดกิจกรรมที่เคร่งเครียด แต่เดิมจะมีการปิดหมู่บ้านเพื่อทำกิจกรรมสันตนาการร่วมกัน อาทิเช่น วิวชน ไก่ชน การเล่นเกม เล่นเป็ย เพราะโดยนิสัยแล้วชาวไทยพวนมีอัธยาศัยที่เป็นมิตร ชอบความสนุกสนาน ใจเย็น

ในพื้นที่ตำบลจอมจันทร์ อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน มีพื้นที่โดยประมาณ 71.58 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 44,737 ไร่ พื้นที่เป็นน้ำ 5 % พื้นที่เป็นพื้นดิน 90 % เป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ ประมาณ 23,750 ไร่ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูง มีที่ราบระหว่างเชิงเขา มีลำห้วยไหลผ่าน แบ่งพื้นที่เป็น 2 ส่วนใหญ่ๆคือ 1. พื้นที่ลุ่มลำห้วยหลักมีนและลำห้วยสัก บริเวณ หมู่ 5 หมู่ 6 2. พื้นที่ลุ่มลำน้ำฮ้าง บริเวณหมู่ 1,2,4,7,8 ซึ่งมีสภาพเหมาะกับการเพาะปลูกหรือทำการเกษตร และพื้นที่บ้านปางสาอยู่ในเขตพื้นที่ป่าสงวนมีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขา ลูกคลื่นทำการเกษตรได้เฉพาะการทำไร่

อาณาเขตพื้นที่

ทิศเหนือ ติดกับ ต. นาเหลือง อ. เวียงสา จ. น่านทิศใต้ ติดกับ ต. ไหล่น่าน อ. เวียงสา จ. น่าน

ทิศตะวันออก ติดกับ อ. แม่จริม จ. น่านทิศตะวันตก ติดกับ ต. ตาลชุม อ. เวียงสา จ. น่าน

มีประชากรจำนวน 1,255 ครัวเรือน 3,973 คน ประกอบอาชีพหลัก ทำสวน/ทำไร่ อาชีพเสริมรับจ้าง, ก่อสร้าง มีหมู่บ้าน 8 หมู่บ้าน ดังนี้

หมู่ที่ 1 บ้านจอมจันทร์

หมู่ที่ 2 บ้านนาเคียน

หมู่ที่ 3 บ้านปางสา

หมู่ที่ 4 บ้านนาแฮน

หมู่ที่ 5 บ้านหลับมีนพรวน

หมู่ที่ 6 บ้านหลับมีนพรวนเหนือ

หมู่ที่ 7 บ้านจอมจันทร์เหนือ

หมู่ที่ 8 บ้านนาเคียนเหนือ

คนในตำบลจอมจันทร์มี 2 คนเผ่า คือ คนพื้นเมืองจำนวน 6 หมู่บ้าน และ คนไทยพวนจำนวน 2 หมู่บ้าน คือหมู่ 5 บ้านหลับมีนพรวน และหมู่ 6 บ้านหลับมีนพรวนเหนือ

แต่ดั้งเดิมมาชาวไทยพวนในตำบลจอมจันทร์ก็จะมีการดำรงชีพด้วยวิถีเกษตรกรรมมีประเพณีวัฒนธรรมที่สืบสานกันมาแต่บรรพบุรุษ นอกจากนี้ก็จะมีอาชีพอื่นเช่น การตีเหล็กซึ่งแต่เดิมจะใช้ “เตาเสา” ในการสูมไฟในเตาเพื่อเผาเหล็ก ปัจจุบันได้มีการปรับเปลี่ยนวิธีการแล้วตามความก้าวหน้าของยุคสมัย

พัฒนาการความเป็นมา

ปีพ.ศ. 2548 ในยุคของ นายเปลี่ยน อนุมา ดำรงนายกองค์การบริหารส่วนตำบลจอมจันทร์ ได้มีการผลักดันริเริ่มในการขอให้มีการส่งเสริมสนับสนุนประเพณีวัฒนธรรมของชาวไทยพวน โดย ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลจอมจันทร์ คุณ กนกวรรณ บุญก้อน ซึ่งเป็นชาวไทยพวนและเห็นว่าควรอย่างยิ่งที่ชาวไทยพวนในพื้นที่ควรมีการสืบสานความเป็นไทยพวน ให้เกิดการเรียนรู้ ความมีรากเหง้าของตนให้คนรุ่นหลังได้ตระหนักและเผยแพร่เอกลักษณ์วัฒนธรรมประเพณีของชาวไทยพวนให้สาธารณะได้รับรู้ จึงมีการเสนอแผนงานต่อองค์การบริหารส่วนตำบลจอมจันทร์และได้รับอนุมัติ งบประมาณในการทำกิจกรรมจำนวน 25000 บาท และในปีเดียวกันนี้ ตำบลจอมจันทร์ก็ได้รับมอบหมายจากชมรมไทยพวนแห่งประเทศไทย ให้เป็นเจ้าภาพการจัดงานไทยพวนระดับชาติเป็นครั้งแรก แต่ก็ไม่ใช่ที่รับรู้อย่างกว้างขวางเนื่องจากปัญหาทางด้านการสื่อสาร

ปี พ.ศ.2555 ได้มีการจัดตั้งวัฒนธรรม หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ นายนิพล สมภารวงศ์ซึ่งได้รับตำแหน่งประธานสภาวัฒนธรรมตำบลและได้เป็นคณะกรรมการวัฒนธรรมในระดับจังหวัด ซึ่งถือเป็นโอกาสในการให้ข้อมูลต่อที่ประชุมสภาวัฒนธรรมระดับจังหวัด ผลักดันให้เกิดลานวัฒนธรรมไทยพวนของตำบลจอมจันทร์ ขณะเดียวกันองค์การบริหารส่วนตำบลจอมจันทร์ได้นำแผนงานด้านวัฒนธรรมของ หมู่ 5 และ หมู่ 6 พิจารณาและนำเสนอวัฒนธรรมจังหวัดน่านเพื่อบรรจุเป็นเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดน่าน จนเกิดเป็นลานวัฒนธรรมไทยพวนขึ้นมา ซึ่งวัฒนธรรมจังหวัดน่านเป็นเจ้าภาพด้านงบประมาณ

ปี พ.ศ. 2559 องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) อพท. ได้เข้าร่วมสังเกตการณ์ในงานลานวัฒนธรรมไทยพวน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่านได้บรรจุไว้ในแผนยุทธศาสตร์จังหวัดเป็นเส้นทางและแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของจังหวัดน่าน

ปี พ.ศ.2560 ตำบลจอมจันท์ได้เป็นเจ้าภาพการจัดงานไทยพวนระดับชาติครั้งที่ 2 ซึ่งทำให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางขึ้น มีชาวไทยพวนจากทั่วประเทศเข้าร่วมงาน มีนักท่องเที่ยวเข้ามาสัมผัสบรรยากาศวิถีวัฒนธรรมของชาวไทยพวน ทำให้เกิดการหมุนเวียนของเศรษฐกิจในชุมชน

ปี พ.ศ.2562 อพท.ได้เข้ามาทำเรื่องราวไทยพวนในตำบลจอมจันท์เพื่อสื่อสารในรายการ ที่นี่เมืองน่าน และ ในปีเดียวกันนี้ ลานวัฒนธรรมไทยพวนตำบลจอมจันท์ก็ได้รับโล่รางวัลที่ 3 ของสภาวัฒนธรรมจังหวัดน่าน ซึ่งถือเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านเกิดความภาคภูมิใจและเกิดแรงบันดาลใจในการให้ความร่วมมือร่วมใจในการทำกิจกรรมต่อไป

ปลัด กนกวรรณ บุญก้อน ปลัด อบต.จอมจันท์ ลูกหลานชาวไทยพวนได้บอกเล่าความภาคภูมิใจว่า สิ่งที่ทำให้ชุมชนไทยพวน ของตำบลจอมจันท์มีวันนี้ได้เพราะความรักความภาคภูมิใจในชาติพันธุ์ เป็นสำนึกใน รากเหง้าของตนเอง ต้องการบอกกล่าวให้ผู้คนได้รับรู้ ไม่อยากให้ประเพณีจารีตวัฒนธรรมที่ดีงามของชาวไทย พวนเลือนหายไปตามกาลเวลา ต้องมีการสืบสานถ่ายทอดรุ่นต่อรุ่นในคงอยู่ การจัดงานลานวัฒนธรรมไทยพวนใน ระดับชาติเป็นงานที่ใหญ่ แต่ได้เห็นความร่วมมือร่วมใจของพี่น้องในพื้นที่แล้ว “ ทิ้ง ” การจัดงานลานวัฒนธรรม เป็นการต่อยอดสิ่งดีดีที่ชุมชนมีอยู่ให้เกิด การแลกเปลี่ยนเชิงวัฒนธรรมร่วมกันทั้งของชาวไทยพวนและวัฒนธรรม อื่นๆ และเกิด มิติทางด้านเศรษฐกิจร่วมด้วย ในงานก็จะมีการจัดกิจกรรม การแสดง การสาธิต วิถีชีวิตของ ชาวไทยพวน ชาวไทยพวนจะพากันนุ่งห่มเครื่องแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ ผู้หญิงจะนุ่งซิ่นก่านคอควาย คือพื้นสี ดำคาดแถบแดงตรงตีนผ้าซิ่น ก่านต้องแดงดำเท่านั้นจึงจะเป็นเอกลักษณ์ที่ใช่ของไทยพวน เสื้อจะใส่หม้อฮ้อม ผู้ชายจะใส่หม้อฮ้อมกับเต๋ว(กางเกงสะดอ)ผ้าขาวม้าขาวแดงทอมือคาดเอว มาร่วมงาน

นอกจากนั้นสิ่งที่สร้างแรงดึงดูดในงานประเพณีไทยพวนก็คือเรื่องอาหารที่สามารถสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน ซึ่งเป็นอาหารที่เป็นอาหารพื้นถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ของไทยพวนในตำบลจอมจันทร์ ได้แก่ หลามเห็ด หลามบอน หลามไก่ ยำหมอน้อย **คุณ เริญ แก้วเทพ** รองประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลจอมจันทร์บอกว่า “หมอน้อย” เป็นพืชเถาชนิดหนึ่งสามารถขยายพันธุ์ได้โดยการนำเหง้ามาปลูก “หมอน้อย” ให้อายุธรรมชาติทำได้โดยการนำใบหมอน้อยมายีหรือตำกรองเอาแต่น้ำหมอน้อยทิ้งไว้สักครึ่งชั่วโมงน้ำใบหมอน้อยจะกลายเป็นวุ้นสีเขียวใสโดยไม่ต้องใส่สารปรุงแต่งใดๆลงไป สามารถนำมาทำยาทรงเครื่องเป็นของควา ซึ่งถือเป็นอาหารธรรมชาติที่สามารถหาซื้อมารับประทานได้ในงานลานวัฒนธรรมไทยพวนที่ตำบลจอมจันทร์ นอกจากนี้ปลัดกนกวรรณ บุญก้อน ปลัดอบต.จอมจันทร์ บอกว่า “หมอน้อย” สามารถ นำมาทำของหวานได้ คือ “หมอน้อยลอยแก้ว” ซึ่งได้ให้ ผดด.(ผู้ดูแลเด็กเล็กได้ตัดแปลงและทดลองทำ) รสชาติอร่อย

จากการประเมินภาพรวมของการจัดงานลานวัฒนธรรมไทยพวน จากการสอบถามชาวบ้านที่เป็นแม่ค้าขายอาหารและขายสินค้าชุมชนพบว่าการจัดงานลานวัฒนธรรมไทยพวน ทำให้เกิดรายได้ให้กับร้านค้าต่างๆซึ่งยังไม่ได้มีการเก็บข้อมูลเชิงสถิติที่มีความแม่นยำในเรื่องของตัวรายได้ที่เป็นตัวเงิน แต่สังเกตได้จากจำนวนนักท่องเที่ยวปริมาณอาหาร และสินค้าที่นำมาจำหน่ายในงาน ในระยะตั้งแต่ปี 2560 เป็นต้นมาถือเป็น “ยุคทองของชาวไทยพวน”

แต่สิ่งหนึ่งที่เป็นเอกลักษณ์สำคัญของชาวไทยพวนที่เป็นกังวล คือ อักษรของภาษาไทยพวนซึ่งในจังหวัดน่านเองนั้นยังไม่ได้มีการถ่ายทอดและการสืบทอด เพราะยังขาดพลังในการขับเคลื่อนให้เกิดเป็นรูปธรรม รวมถึงการขาดคนรุ่นใหม่ที่มีความเข้าใจชุมชนและเป็นกลไกในการจัดกระบวนการของชุมชน และคนในชุมชนบางส่วนก็ยังมีความเห็นว่าเป็นเรื่องของ อบต. เป็นเรื่องของพี่น้องชาวไทยพวนเท่านั้น งบประมาณก็มีน้อย มองไม่เห็น

ความสำคัญของการสืบสานวัฒนธรรมของพี่น้องชาวไทยพวน สิ่งที่ยากทำแต่ยังไม่สามารถทำได้คือการจัดให้หมู่บ้านไทยพวนเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมแบบถาวร เช่น การสร้างที่อยู่อาศัยยกให้มีโอกาสที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยพวนอย่างแท้จริงให้วัสดุที่มาจากธรรมชาติไม่ใช้วัสดุแบบสมัยใหม่ การฟื้นฟูอาชีพของบรรพบุรุษเช่น การตีเหล็กแบบโบราณ เครื่องจักสาน การทอผ้า ให้คนที่เข้ามาเที่ยวตำบลจอมจันท์ได้สัมผัสวิถีชีวิตกลิ่นอายเสน่ห์ของชาวไทยพวนที่นี่ ปัจจุบันทำได้แบบเป็นงานอีเว้นท์เพียงอย่างเดียวเฉพาะกิจกรรมในช่วงการจัดลานวัฒนธรรม ของงานประเพณี “กำฟ้า” คนในพื้นที่เองยังไม่สามารถเอาศักยภาพของตัวเองขึ้นมาแสดงต่อสาธารณะได้อย่างเต็มที่และด้วยการมีอาชีพเกษตรกรรมเพียงอย่างเดียวจึงมุ่งเฉพาะเรื่องของการทำมาหากินเป็นหลัก ซึ่งมีแนวคิดที่พาแกนนำพี่น้องไทยพวนไปศึกษาดูงานในต่างพื้นที่เพื่อนำมาพัฒนาฝีมือ และพัฒนาการทำการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

นายนิพล สมภารวงศ์ ประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลจอมจันท์ กล่าวว่า นอกจากการจัดการในพื้นที่ลานวัฒนธรรมแล้ว พื้นที่ชุมชนใกล้เคียงก็ได้รับอานิสงส์จากการจัดงานดังกล่าวด้วย ซึ่งตำบลจอมจันท์ มีแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติหลายแห่งที่สามารถเชื่อมโยงกัน เช่น โรงเรียนชวานาที่บ้านนาเคียน กลุ่มจักสานที่บ้านจอมจันท์ ผาโงก ซึ่งเป็นโอกาสของการเผยแพร่ความรู้และสื่อสารให้คนรู้ว่ามาเที่ยวงานประเพณีไทยพวนที่ตำบลจอมจันท์ สามารถเที่ยวต่อในพื้นที่แบบได้ปัญญาและได้สัมผัสความงดงามของธรรมชาติ ส่งเสริมการสร้างอาชีพสร้างรายได้สร้างเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น ให้คนในชุมชนท้องถิ่นพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

มุมมององค์ความรู้ 4 มิติ

2.1 หลักคิด/แนวคิด

- ต้องการชูความเป็นเอกลักษณ์วัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น(ชาวไทยพวน)
- ภาคภูมิใจในรากเหง้า ความเป็นตัวตน ความเป็นชาติพันธุ์ของชาวไทยพวน
- ต้องการสื่อสารแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่ายวัฒนธรรม
- สร้างสำนึกรักบ้านเกิดสำนึกในรากเหง้าวิถีให้กับคนรุ่นใหม่ เพื่อการสืบสานจารีตประเพณีของตน
- อยากให้คนในชุมชนมีรายได้

2.2 กระบวนการ/ขั้นตอนการดำเนินงาน

- ประชุมหารือกันของคนในชุมชน
- เสนอแผนงานต่อ อบต.ให้มีการสนับสนุนกิจกรรม
- ตั้งคณะกรรมการกลานวัฒนธรรมไทยพวน จากผู้นำท้องถิ่น และคณะกรรมการผู้นำของชาวไทยพวน
- ประชุมเฉพาะกิจกรรม มอบหมาย บทบาท ภารกิจ
- สร้างความร่วมมือภายในชุมชน
- เสนอแผนงานต่อหน่วยงานที่สามารถสนับสนุนได้ เช่น วัฒนธรรมจังหวัด
- บรรจุเข้าในแผนยุทธศาสตร์จังหวัด
- การเชื่อมโยงเครือข่ายชาวไทยพวนในระดับจังหวัดและระดับชาติ
- การสื่อสารประชาสัมพันธ์

2.3 เทคนิค/ทักษะ

- ใช้ความเป็นชาติพันธุ์ความเป็นเอกลักษณ์ในการสร้างการมีส่วนร่วมสร้างพลัง
- ผู้นำหนักแน่นและอดทน
- การแสวงหาภาคีในการสนับสนุน
- การใช้สื่อโซเชียลมีเดียในการขยายข้อมูลข่าวสาร

2.3 กลไกการจัดการ(กลุ่ม/องค์กร/เครือข่าย/บทบาท)

- คณะกรรมการชนเผ่า(หมู่บ้านไทยพวน)ทำหน้าที่ดำเนินงานกลานวัฒนธรรม
- คณะกรรมการระดับตำบล ผู้นำท้องถิ่น ท้องถิ่น
- องค์กรบริหารส่วนตำบลจอมจันทร์ทำหน้าที่ในการหนุนเสริมงบประมาณและกระบวนการ
- อพท.ให้การสนับสนุนในการทำสื่อประชาสัมพันธ์
- วัฒนธรรมจังหวัดน่านสนับสนุนงบประมาณและการบรรจุเข้าแผนยุทธศาสตร์จังหวัด

- ชมรมไทยพวนแห่งประเทศไทย เป็นภาคีเครือข่ายในการประสานงานกับชาวไทยพวนพื้นที่อื่นๆ

3. เปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคม 3 ระดับ (เครื่องมือสามเหลี่ยมความเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากการจัดการองค์ความรู้ชุมชน)

ชุมชน

- คนในชุมชนมีพลังมีความสามัคคีร่วมไม้ร่วมมือในการทำกิจกรรมของชุมชน
- ประเพณีวัฒนธรรมถูกฟื้นฟูแต่เกิดความภาคภูมิใจในรากเหง้าของตนเอง
- วิธีการกิน การอยู่ อาหารพื้นถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ ถูกนำมาสร้างมูลค่าเป็นรายได้
- เครื่องแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ได้ถูกฟื้นฟูให้ขึ้นมาให้เป็นที่นิยมสวมใส่
- ระบบเศรษฐกิจในชุมชนเกิดการขับเคลื่อน คนในชุมชนมีรายได้จากการจัดงานลานวัฒนธรรมไทยพวน มีรายได้จากการจำหน่ายสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชน
- เกิดแนวทางในการพัฒนาชุมชน ต่อยอดจากต้นทุนเดิมของชุมชนที่มีอยู่
- เกิดการเชื่อมโยงกลุ่มองค์กรต่างๆในชุมชนเข้าด้วยกัน

สังคม

- คนในสังคม หรือ ชุมชนข้างเคียง ได้รับอานิสงส์จากการจัดงานลานวัฒนธรรมไทยพวน มีรายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน
- เกิดการเชื่อมโยงกันมากขึ้นของชาวไทยพวน จากการสร้างเครือข่าย การเชื่อมโยงกลุ่มชาติพันธุ์
- ทำให้คนในสังคมรับรู้ถึงความเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน
- ทำให้คนในสังคมได้รู้จักให้ความสนใจรู้จักตำบลจอมจันท์มากขึ้น

นโยบายรัฐ

- อบต.จอมจันท์สนับสนุนการดำเนินการ สนับสนุนงบประมาณ เชื่อมโยงหน่วยงานภาคีความร่วมมือ
- ได้รับรางวัลด้านวัฒนธรรมระดับจังหวัดและถูกบรรจุเข้าแผนยุทธศาสตร์จังหวัดน่าน
- นโยบายของหน่วยงานภาครัฐในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
- อพท. ได้จัดทำสื่อในการสื่อสารประชาสัมพันธ์ให้เกิดการรับรู้ในวงกว้างขึ้น

ผลลัพธ์ความสำเร็จ

เชิงคุณค่า

ด้านเศรษฐกิจ

- ชุมชนและครอบครัวมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน เช่น อาหาร ผ้าทอ
- เกิดการสร้างมูลค่าเพิ่มจากการนำอาหารพื้นถิ่นขึ้นมาเป็นสินค้าของชุมชน ในงานลานวัฒนธรรมไทยพวน
- คนในชุมชนมีส่วนร่วมเกิดความร่วมมือรู้บทบาทหน้าที่
- คนในสังคมมีการเชื่อมโยงกันมากขึ้นจากการเชื่อมโยงพื้นที่ภายใต้การท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้เส้นทางท่องเที่ยวภายในตำบลและชุมชนข้างเคียง
- พี่ชพื้นถิ่นได้รับการอนุรักษ์ พื้นฟู คิดค้นต่อยอดให้เกิดมูลค่ามากขึ้น

ด้านทรัพยากร

- ใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ต้นทุนที่มีในชุมชนอย่างคุ้มค่า
- ทำให้อาหาร พี่ชพื้นถิ่น มูลค่าทางเศรษฐกิจ
- พี่ชพื้นถิ่นได้รับการอนุรักษ์ พื้นฟู เช่นต้นหมอน้อย
- เกิดแนวคิดในการสร้างพื้นที่อาหารปลอดภัย ปลูกพืชโดยไม่ใช้สารเคมี

เชิงมูลค่า

- ร้านค้ามีรายได้จากการขายอาหารและผลิตภัณฑ์ของชุมชน(ยังไม่มีตัวเลขเชิงสถิติที่ชัดเจน)
- อบต.ให้การสนับสนุนงบประมาณจำนวน 25000 บาทเป็นงบตั้งต้น
- วัฒนธรรมจังหวัดสนับสนุนงบประมาณและเป็นเจ้าภาพในการจัดงาน ลานวัฒนธรรมไทยพวน

ปัจจัยความสำเร็จ(ภายใน)

- ชุมชนมีแกนนำที่มีวิสัยทัศน์ มีความเข้มแข็ง ความอดทน
- ลูกหลานชาวไทยพวนที่เป็นแกนนำชุมชนและเป็นข้าราชการของท้องถิ่นที่เป็นแรงผลักดัน
- แกนนำชุมชนมีความสามารถในการเชื่อมประสานมีโอกาส ช่องทางและความกล้าในการนำเสนอ
- อบต.ให้การสนับสนุน
- ความเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยพวน
- การชูความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การสร้างสำนึกรักถิ่นเกิดเกิดความภาคภูมิใจในชาติพันธุ์ของตนเอง
- ความร่วมมืออย่างแข็งขันของชาวไทยพวนในพื้นที่

ปัจจัยแห่งความสำเร็จ(ภายนอก)

- มีหน่วยงานที่เป็นที่ปรึกษาให้ความรู้และสนับสนุน เช่น วัฒนธรรมจังหวัดน่าน
- การสื่อสาร โฆษณามีเดียที่ทำให้มีการรับรู้อย่างกว้างขวางเข้าถึงง่ายขึ้น
- อพท.ทำสื่อประชาสัมพันธ์ ออกรายการ ที่นี้เมืองน่าน
- นโยบายของรัฐ ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
- การถูกบรรจุเข้าในแผนยุทธศาสตร์ของจังหวัด
- การมีชมรมไทยพวนแห่งประเทศไทย

แนวทาง/แผนที่จะทำต่อในระยะข้างหน้า

- พัฒนาจัดระบบศูนย์การเรียนรู้วิถีประเพณีวัฒนธรรมของชาวไทยพวนให้มีความถาวร
- พัฒนาต่อยอดการแปรรูป อาหารพื้นถิ่น
- การสร้างพื้นที่อาหารปลอดภัย เพื่อสุขภาพของคนในชุมชนและนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมเยือนชุมชน
- เชื่อมโยงศูนย์การเรียนรู้ต่างๆของชุมชนอย่างเป็นระบบ
- การพัฒนาบุคลากรของชุมชนให้มีทักษะมีความรู้ในการพัฒนาฝีมือด้านผลิตภัณฑ์ของชุมชน
- การฟื้นฟูสืบสานการเรียนรู้ด้านอักษรภาษาเขียนที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยพวน

เจ้าขององค์ความรู้ : นางกนกวรรณ บุญก้อน ปลัดอบต. จอมจันทร์ นายนิพล สมการวงศ์ ประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลจอมจันทร์ นายบุญเพ่ง หมื่นพรมแสน รองประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลจอมจันทร์ นายเจริญ แก้วเทพ รองประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลจอมจันทร์ นายไพรุ้ง ศรีแก้ว กำนันตำบลจอมจันทร์ นายบุญยืน สมการวงศ์ ผู้ใหญ่บ้านหลักหมื่นพรวน

ประสานงานพื้นที่

นายนิพล สมการวงศ์

0818853012

20-การส่งเสริมเกษตรปลอดภัย

ตำบลเมืองลี อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน

เมืองลี เดิมเรียก “เมืองลี” ปัจจุบันคือเขตตำบลเมืองลี และตำบลปิงหลวง ในปี พ.ศ.2522 ทางราชการ เห็นว่าการรวมแขวงไม่สะดวกต่อการปกครอง จึงตั้งเป็นอำเภอขึ้น เรียกว่าอำเภอศรีสะเกษหรืออำเภอนาน้อยในปัจจุบัน ซึ่งรวมเมืองหิน เมืองลี ดังกล่าวด้วย ต่อมาทางราชการพิจารณาเห็นว่าอำเภอนาน้อยมีพื้นที่กว้างขวาง และมีสภาพเป็นป่าเขาทุรกันดาร การสัญจรไปมาระหว่างตำบลกับอำเภอนาน้อยไม่สะดวก ทำให้การบริหารราชการเป็นไปด้วยความลำบากและไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ยากแก่การติดต่อกับทางราชการ และยากแก่การสอดส่องดูแลทุกข์สุขของประชาชน อีกทั้งยังมีปัญหาการแทรกซึมของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ จึงให้แยกเมืองหิน เมืองลี ซึ่งมีตำบลบ่อแก้ว ตำบลนาทะนุง และตำบลเมืองลีออกจากอำเภอนาน้อย ตั้งเป็นกิ่งอำเภอนาหมื่น เมื่อวันที่ 9 ตุลาคม 2521 2525 ต่อมากิ่งอำเภอนาหมื่นได้ขอตั้งตำบลเพิ่มอีก 1 ตำบล คือตำบลปิงหลวง โดยแยกออกจากตำบลเมืองลี หลังจากนั้น กิ่งอำเภอนาหมื่น ได้รับการยกฐานะ เป็นอำเภอเมื่อวันที่ 7 เมษายน พ.ศ. 2537

บริบททั่วไป

ตำบลเมืองลี เป็นตำบลหนึ่งที่อยู่ในอำเภอนาหมื่น ตั้งอยู่ทางทิศใต้สุดของจังหวัดน่านสำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองลี ตั้งอยู่เลขที่ 66 หมู่ที่ 2 บ้านป่าซาง ตำบลเมืองลี อำเภอนาหมื่น ห่างจากตัวอำเภอประมาณ 25 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากจังหวัดน่าน ระยะทางประมาณ 105 กิโลเมตร ตำบลเมืองลีมีเนื้อที่โดยประมาณ 75 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 46,500

อาณาเขตติดต่อ

- ทิศเหนือ ติดต่อกับตำบลสันทะ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน
- ทิศใต้ ติดต่อกับตำบลปิงหลวง อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน
- ทิศตะวันออก ติดต่อกับตำบลนาทะนุง อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน
- ทิศตะวันตก ติดต่อกับตำบลบ้านเวียง อำเภอร้องกวาง จังหวัดแพร่

มีจำนวน 7 หมู่บ้าน 531 ครัวเรือน 2020 คน

- 1.บ้านน้ำอูน
- 2.บ้านป่าซาง
- 3.บ้านนาหมอ
- 4.บ้านนาคา
- 5.บ้านวังน้ำเย็น

6.บ้านน้ำแขวง

7.บ้านนาม่วง

ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพพื้นที่ของตำบลเมืองลี ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสลับซับซ้อน คิดเป็นร้อยละ 95.95 จะมีที่ราบเฉพาะบริเวณที่อยู่อาศัย และพื้นที่เกษตรกรรมบางส่วน พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นลักษณะสูงชัน (Steep Land) ซึ่งไม่เหมาะกับการเกษตรกรรม ส่วนที่เหลือเป็นพื้นที่ลาด (Slop Land) ซึ่งมีประมาณ 3% ของพื้นที่ทั้งหมด

มีแหล่งน้ำสำคัญคือ

1. แม่น้ำลี
2. แม่น้ำอูน
3. แม่น้ำแขวง

อาชีพ คนในชุมชนประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก พืชเศรษฐกิจ เช่น

ข้าว/ ข้าวโพด/ มะแข่น (ภาษากลาง เรียกว่า กำจัด)/ ถั่วเหลือง/มะตาว (ภาษากลาง เรียกว่า ลูกชิด) เงาะ/ลิ้นจี่

เส้นเวลา

ปี 2555 ตำบลเมืองลีโดยสภาองค์กรชุมชนตำบลเมืองลีร่วมมือกับ อบต.เมืองลี ได้รับงบประมาณสนับสนุนในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่อยู่อาศัยจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน องค์กรมหาชนหรือ พอช. จำนวน 2,000,000 บาท ซึ่งได้นำมาพัฒนาพื้นที่ให้เกิดรูปธรรมการดำเนินงานในการแก้ไขปัญหาซึ่งกิจกรรมที่ตำบลเมืองลีได้ดำเนินการเพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น คือ การแก้ไขปัญหาระบบเกษตรกรรมในพื้นที่ จึงมีการนำงบประมาณมาพัฒนาแหล่งน้ำซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของการทำการเกษตร การแสวงหาแนวทางในการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างยั่งยืน โดยการค้นหาแนวทางและชนิดพืชที่จะนำมาสร้างรายได้ทดแทนการปลูกข้าวโพดที่เป็นพืชเศรษฐกิจเดิมที่มีต้นทุนการผลิตสูง ราคาไม่แน่นอน และมีการใช้สารเคมีในปริมาณที่สูงที่กระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ เช่น ทำให้หน้าดินเสื่อม ดินสไลด์ สารพิษตกค้างในดิน น้ำ สารพิษตกค้างในเลือดเกษตรกร

ในช่วงสถานการณ์นี้จึงมีกลุ่มคนจำนวน 10 ครอบครัวที่ต้องการเปลี่ยนแปลงอาชีพและหาทางออกจากการทำไร่ข้าวโพดโดยการหาพืชอื่นทดแทน จึงเกิดการรวมกลุ่มในการศึกษาโครงการพัฒนาพื้นที่สูง การไปศึกษาดูงานโครงการพระราชดำรินี่ต่างๆ โดย อบต.เมืองลี ให้การสนับสนุนแนวคิดในการปรับเปลี่ยน จึงได้ริเริ่มในการเป็นพื้นที่ขยายผลโครงการหลวง “โครงการพัฒนาพื้นที่สูงขยายผลโครงการหลวงบ้านน้ำแขวง” โดยเริ่มกระบวนการในการสร้างความรู้ความเข้าใจกับเจ้าหน้าที่โครงการหลวงในการศึกษาการปลูกพืชปลอดภัยในโรงเรียนซึ่งเริ่มจากชุมชนบ้านน้ำแขวงเป็นพื้นที่แรกก่อน

ปี 2556 กลุ่มสมาชิกได้รับคำแนะนำให้ปลูกแตงกวาญี่ปุ่นและมะเขือเทศเชอร์รี่แดง กลุ่มเริ่มมีสมาชิกขยายตัวขึ้นจาก 10 คนเป็น 40 คน ในการปลูกแตงกวาญี่ปุ่นและมะเขือเทศเชอร์รี่แดงนั้นจะได้รับความรู้เรื่องการดูแลรักษาจากเจ้าหน้าที่โครงการหลวง มีการกำหนดปฏิทินการดูแลอย่างเคร่งครัดเพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ

และได้ปริมาณตามความต้องการของตลาด ซึ่งตลาดนั้น ส่งเป็นผลผลิตของโครงการหลวงจำหน่าย และส่งตลาดไทย ในส่วนที่ไม่ได้มาตรฐานของโครงการหลวง ซึ่งกลุ่มจะเป็นคนหาตลาดเอง จากการทดลองทำให้สมาชิกกลุ่มเริ่มมีรายได้และเลิกทำข้าวโพดอย่างถาวร มายึดการปลูกพืชผักในโรงเรือนของโครงการหลวงแทน

ปี 2557-2559 เกิดนโยบายทวงคืนผืนป่าซึ่งกระทบกับเรื่องพื้นที่การปลูกข้าวโพด หรือยางพาราของตำบลเนื่องจากพื้นที่ทั้งตำบลเป็นพื้นที่ในเขตป่าสงวนแม่น้ำน่านฝั่งขวาตอนใต้ มีการใช้นโยบายในการยึดคืนพื้นที่ทำให้เกษตรกรได้รับผลกระทบ ในปี2558 สภาองค์กรชุมชนตำบลเมืองลีได้เสนอให้ อบต.เมืองลีข้อบัญญัติว่าด้วยการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นพื้นที่ นำร่องจาก 34 พื้นที่ของจังหวัดน่านซึ่งทำให้เกิดกติกาในการจัดการทรัพยากรดินน้ำป่า สิ่งแวดล้อมของตำบล เกิดคณะกรรมการ มีการสำรวจปรับปรุงการจัดทำแผนที่รายแปลงของตำบล ที่ทำให้เห็นสภาพพื้นที่และมีการนำข้อมูลมาวิเคราะห์วางแผนในการปรับเปลี่ยนชนิดพืชให้เหมาะสมพื้นที่ และในช่วงนี้ สถานการณ์ราคาข้าวโพดเข้าขั้นวิกฤติ คือมีราคาตกต่ำลงมากเกษตรกรขาดทุน จึงทำให้ชาวบ้านหันมาให้ความสนใจและร่วมกลุ่มปลูกพืชผักให้โครงการหลวงขยายเพิ่มมากขึ้น จนเต็มพื้นที่คือมีสมาชิกทั้ง 7 หมู่บ้าน มีการขยายการปลูกพืชผักเป็น การปลูกไม้ผล เช่น เงาะ อโวคาโด มังคุด

ปี2560 ได้มีการสนับสนุนให้มีการปลูกกะทกรกเนื่องจากมีความต้องการทางด้านการตลาดและดูแลรักษา ง่ายให้ผลผลิตเร็ว อบต.เมืองลีให้การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ เช่น ตาข่ายโครงเหล็ก สภาองค์กรชุมชนตำบลเมืองลีได้รับการสนับสนุนงบประมาณและทุนชุมชนจำนวน 30000 บาทและได้นำมาสนับสนุนกิจกรรมของกลุ่ม เป็นงบประมาณร่วมในการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ และกระบวนการในการสร้างความรู้ความเข้าใจ การจัดวางหรือของสมาชิกกลุ่มร่วมกับทาง อบต. เกิดการวางแผนการพัฒนาจากการทำเกษตรปลอดภัยไปสู่การทำเกษตรอินทรีย์โดยการเริ่มทดลองปรับเปลี่ยนทีละน้อย เพราะแม้ว่าการทำเกษตรปลอดภัยกับโครงการหลวงจะทำให้เกษตรกรมีรายได้แต่การลงทุนในการทำโรงเรือนและการดูแลพืชผลทางการเกษตรก็ต้องมีการใช้สารเคมีและวัสดุอุปกรณ์ที่มีต้นทุนทั้งสิ้น ซึ่งยังไม่เป็นการพึ่งพาตนเองหรือพึ่งพาทุนภายในที่มีในชุมชนมากนักแล จึงศึกษาเรื่องของการทำเกษตรอินทรีย์ จึงมีการส่งเสริมให้มีการใช้ปุ๋ยหมัก น้ำหมัก สารชีวภัณฑ์ทดแทนการใช้สารเคมีเพื่อเริ่มต้นในการปรับปรุงดินให้มีคุณภาพก่อนเป็นอันดับแรก เพื่อเป็นการรณรงค์เรื่องของการรักษาสุขภาพและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการผลิตภาคเกษตรและการบริโภคผักปลอดภัย อบต.เมืองลีร่วมกับ รพสต.เมืองลีได้ทำการตรวจสอบสารพิษตกค้างในเลือดของชาวบ้านในตำบลเพื่อเปรียบเทียบผลของการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและมีการคืนข้อมูลผลการตรวจให้กับชาวบ้านในพื้นที่รับทราบ

ปัจจุบันสมาชิกกลุ่มที่ทำเกษตรปลอดภัยของโครงการหลวงมีรายได้อย่างสม่ำเสมอและเลิกปลูกข้าวโพดเพิ่มมากขึ้นจึงถือเป็นความสำเร็จอย่างหนึ่งของการลดพื้นที่ในการทำเกษตรเนื่องจากการทำเกษตรในโรงเรือนใช้พื้นที่น้อย ใช้ทักษะและเทคนิค การดูแลเอาใจใส่ จึงทำให้เกษตรกรต้องทุ่มเทเวลาอยู่กับโรงเรือนเพาะปลูกเป็นอย่างดีแต่ผลตอบแทนได้ดีกว่าการทำข้าวโพดเนื่องจากมีตลาดรองรับชัดเจนมีพี่เลี้ยงช่วยในการให้คำปรึกษาแก้ไขปัญหา มีการรวมกลุ่มช่วยเหลือกัน จึงเป็นเหตุจูงใจให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการผลิต

มุมมององค์ความรู้ 4 มิติ

หลักคิด

- ปัญหาสุขภาพและกระแสนิยมบริโภคพืชผักปลอดภัยของผู้คนในสังคม
- สถานการณ์แรงกดดันจากนโยบายรัฐ
- ราคาข้าวโพดที่ตกต่ำ
- ต้องการใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแต่สร้างรายได้สูงเนื่องจากอยากลดการปลูกข้าวโพดในที่สูง
- การแก้ไขปัญหาหนี้สินครัวเรือน
- ต้องการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจครัวเรือน ดูแลสุขภาพ สังคมและสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นจากที่เป็นอยู่

กระบวนการ/ขั้นตอน

- รวมตัวด้วยคนมีใจ
- การศึกษาดูงานพื้นที่โครงการหลวงหลายๆแห่ง
- การประสานงานกับโครงการหลวงโดยตรง
- ประสานงานกับ อบต.
- มีการประชุมสม่ำเสมอ ทุกเดือน
- การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม
- การแจ้งสถานการณ์ปัญหาของการปลูกพืช
- สรุบบทเรียนการทำงานร่วมกัน
- วางแผนการผลิตในระยะต่อไป
- จนท.โครงการหลวงร่วมประชุมทุกครั้งและดูแลเรื่องการตลาด
- กลุ่มทำหน้าที่ในการผลิต
- ทรัพยากร/ทุนจากโครงการหลวง และของตนเอง

กลไกในการทำงาน

- ใช้คนที่สนใจเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อน
- สภาพองค์กรชุมชนทำหน้าที่เป็นผู้ประสาน วงประชุม
- เจ้าหน้าที่โครงการขยายผลบ้านน้ำแฉ่งให้ห้องครัวความรู้/การวางแผน การตลาด/การผลิต/การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยวผลผลิต การวิเคราะห์ ควบคุมการใช้สารเคมี/ให้ได้มาตรฐาน GAP
- คณะกรรมการกลุ่มมีการรวบรวมผลผลิตและหาตลาดในกรณีผลผลิตไม่ได้มาตรฐานของโครงการ(พืชเกรดรอง)

- อบต.เมืองลีเป็นหน่วยประสานงานระหว่างชุมชนกับโครงการอบรมเรื่องการทำปุ๋ยหมัก สารชีวภัณฑ์ การศึกษาดูงาน
- มีกองทุนสนับสนุนตั้งต้น และมีทุนหมุนเวียนจากโครงการหลวง (ซื้อวัสดุอุปกรณ์)

เทคนิค/ทักษะ

- เลือกคนมีใจ
- กล้าลงมือทำ / กล้าคิด / กล้าเสี่ยง
- มีความคิดที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
- มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในกลุ่ม
- การมีพี่เลี้ยงช่วยเหลือและวางแผนให้
- องค์กรความรู้ในการทำเกษตรปลอดภัย
- การเข้าสู่โครงการร่วมประชุมวางแผนกับ จนท.โครงการ วางแผนการปลูก การดูแล การเก็บเกี่ยว

ตัวอย่างการปลูกแตงกวาญี่ปุ่น

อุปกรณ์ในการปลูกและการดูแลการจัดการ

- โรงเรือน ทำด้วยโครงไม้ไผ่ ฝ้ายาง 2 ม้วน มุ้งและพลาสติกบังข้าง
- ปลูกแบบถุงขาวขุนน้ำนมภายในโรงเรือน
- ใช้ระบบน้ำหยด
- เมล็ดพันธุ์/ต้นกล้า
- ปุ๋ย เอบี ชุดต้นกล้า
- ยาฆ่าเชื้อรา(คาโลนิน)/ยาฆ่าแมลง
- ค่าขนส่ง
- สมาชิกส่งสินค้าให้โครงการหลวงเอง
- เงินค่าสินค้าโอนเข้าบัญชีกลุ่ม ให้กลุ่มบริหารจัดการให้สมาชิก

วิธีการทำ

การเตรียมวัสดุเพื่อการปลูก

1. ถุงปลูกสีขาวขุนน้ำนม หรือปลูกแบบยกร่องสูงในโรงเรือน
2. กาบมะพร้าวสับหยาบ/แฉ่น้ำ 1 อาทิพย์ ผสมดินดำ
3. เพาะเมล็ดพันธุ์แบบถาดหลุม โดยใช้ดินมีเตี้ย (ดินเพาะ/ดินดำ)
4. อายุ 14 วัน นำต้นกล้าลงถุง 20 วันหลังจากปลูกใส่ปุ๋ยเอบี
5. ใช้ระบบน้ำหยดในโรงเรือน น้ำละลายปุ๋ยเอบี
6. อายุ 45 วันเก็บเกี่ยว

7. คัดเกรด/แยกขนาดตามไซส์ บรรจุถุง ส่งโครงการหลวง

8. ตกไซส์ส่งขายในชุมชนและตลาดไทย

3. เปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคม 3 ระดับ (เครื่องมือสามเหลี่ยมความเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากการจัดการองค์ความรู้ชุมชน)

ชุมชน

- คนในชุมชนใส่ใจสุขภาพมากขึ้น
- คนในครอบครัวมีความสัมพันธ์ดีขึ้น
- คนในครอบครัวมีความภาคภูมิใจที่สามารถสร้างรายได้เพิ่มขึ้น
- มีรายได้ทุกอาทิตย์
- มีความมั่นใจทางด้านการตลาด
- พฤติกรรมการผลิตทางการเกษตรเปลี่ยนไปเลิกทำไร่ข้าวโพด

ด้านสังคม

- กระแสสังคมมีการตื่นตัวในการบริโภคผักปลอดภัย
- มีผลผลิตที่มีคุณภาพออกสู่ชุมชน
- คนในชุมชนได้กินอาหารปลอดภัย
- สุขภาพโดยรวมของคนในชุมชนดีขึ้นระดับหนึ่ง
- คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ดีขึ้น
- ภาวะหนี้สินลดลง
- มีคนสนใจร่วมเป็นสมาชิกมากขึ้น

นโยบายรัฐ

- โครงการขยายผลโครงการหลวง
- ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี เรื่องเกษตรอินทรีย์ทำให้เห็นทิศทางในการดำเนินงาน
- นโยบายประชารัฐเกิดการบูรณาการการทำงานร่วมกัน
- บริษัทประชารัฐรักสามัคคีประสานเชื่อมโยงด้านการตลาดให้กลุ่ม
- หน่วยงานสนับสนุนงบประมาณดำเนินการหนุนเสริมด้านองค์ความรู้ เช่น สถานีพัฒนาที่ดิน กรมทรัพยากรฯ พอช. ชลประทาน

ผลลัพธ์ความสำเร็จ

เชิงคุณค่า

ด้านเศรษฐกิจ

- ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการปลูกผักปลอดภัย มีความสามารถในการชำระหนี้

- ลดค่าใช้จ่ายด้านการผลิต
- มีพืชทางเลือกรองรับคนในชุมชนมากกว่าการทำพืชเชิงเดี่ยวอย่างข้าวโพด
- มีตลาดรองรับผลผลิตมีช่องทางการตลาดที่มากขึ้น

ด้านสังคม

- คนในชุมชนมีส่วนร่วม เกิดความร่วมมือ เกิดการเชื่อมโยงการทำงาน
- มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
- คนในสังคมมีความตระหนักรู้ด้านสุขภาพอนามัย การเลือกบริโภคอาหารปลอดภัย
- ลดความเสี่ยงด้านสุขภาพ โรคมะเร็ง ลดสารเคมีในร่างกาย สุขภาพดีขึ้น
- คนในสังคม ครอบครัวมีความสุข มีความเข้าใจกันมากขึ้น
- คุณภาพชีวิตของคนในสังคมภาพรวมดีขึ้น

ด้านทรัพยากร

- พื้นฟู การอนุรักษ์ดิน น้ำ ป่า พื้นที่ทางการเกษตรให้มีดีขึ้น
- ลดความเสี่ยงเรื่องภัยพิบัติเนื่องจากพื้นที่ทางการเกษตรเดิมลาดชันแลใช้พื้นที่มาก
- ลดปริมาณสารเคมีในแหล่งน้ำ พื้นดิน ของชุมชน
- ลดพื้นที่ปลูกข้าวโพดได้ระดับหนึ่ง

เชิงมูลค่า

- สมาชิกกลุ่มมีรายได้จากการปลูกผักปลอดภัย 20,000 บาทต่องวดการผลิตครัวเรือน มีรายได้ปีละ 3 ครั้งต่อครัวเรือน ปลูกปีละ 60000 บาทเป็นอย่างน้อย

ปัจจัยความสำเร็จ(ภายใน)

- ความสำเร็จของทีมอาสาสมัครอาสา มีต้นแบบในพื้นที่
- มีการวางแผนการทำงาน (การผลิต การตลาด)
- พื้นที่มีความเหมาะสม อากาศเหมาะสมกับการทำพืชผัก
- อปท.หนุนเสริมทุกกระบวนการ หนุนเสริมบุคลากร การอำนวยความสะดวก งานข้อมูลความรู้

ปัจจัยแห่งความสำเร็จ(ภายนอก)

- มีพี่เลี้ยง หน่วยงานหนุนเสริม เช่น โครงการหลวง พอช.
- แนวโน้มพฤติกรรมผู้บริโภค
- กระแสสังคม
- นโยบายของรัฐเอื้อให้เกิดความต้องการทางด้านตลาด

ข้อจำกัดในการทำเกษตรปลอดภัยมาตรฐาน GAP

- ใช้ต้นทุนการผลิตสูง

- ใช้สารเคมีมาก
- ไม่มีอิสระในการจัดการ
- มาตรฐานผลผลิตไม่ได้
- ฟังฟังโครงการหลวงไม่ได้พึ่งพาตนเองอย่างแท้จริง

แผนงานในอนาคต

- ยกระดับการทำเกษตรปลอดภัยให้เป็นเกษตรอินทรีย์
- ขยายผลเรื่องการทำผลไม้อินทรีย์ ผลไม้ปลอดภัยทั้งตำบล
- ยกระดับการพัฒนาพืชพื้นถิ่นให้มีมูลค่าทางเศรษฐกิจเป็นที่ต้องการของตลาด
- พึ่งพาตนเองให้ได้มากที่สุด
- ลดต้นทุนการผลิต
- ยกระดับการบริหารจัดการกลุ่ม
(การวางแผนการผลิต แผนการตลาด การแปรรูป)

ประสานงานพื้นที่

นายมนัส ธานี

0846163252

21-การพัฒนาระบบไฟส่องเกษตรยั่งยืนในพื้นที่ป่า

ตำบลบ้านทับ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

หากย้อนหลังไปช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ผืนป่าต้นน้ำแม่แจ่มถูกแปรสภาพเป็นพื้นที่ทำกินมากขึ้นตามลำดับ นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2549 เป็นต้นมา อัตราการขยายตัวของพื้นที่ทำกินในผืนป่าต้นน้ำเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะช่วงปี พ.ศ.2552 - 2554 และปี 2557 ผืนป่า สงวนแห่งชาติแม่แจ่ม ถูกแปรสภาพเป็นไร่ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เพิ่มขึ้น จาก 86,304 ไร่ เป็น 105,465 ไร่ในปี 2554 และเป็น 144,880.25 ไร่ในปี 2556 อย่างไรก็ตามแม้การปลูกพืชเศรษฐกิจ โดยเฉพาะข้าวโพดเลี้ยงสัตว์นั้น แมื่อด้านหนึ่งจะก่อให้เกิดหนี้สิน แต่ก็ยังคงเป็นพืชหลักที่ตอบโจทย์ของเกษตรกรกระบวนการผลิตไม่ ซับซ้อน ใช้เวลาสั้น มีการประกันราคา และเกษตรกรเองก็รู้สึกได้เงินเป็นกอบ ในขณะในช่วงเวลาดังกล่าวนั้น เกิดวิกฤติหมอกควัน ไฟป่าปกคลุมทั่วเมืองเชียงใหม่โจทย์ใหญ่จึงพุ่งเป้ามาที่ชุมชนที่อยู่อาศัย ทำกินในพื้นที่ป่า เป็นสาเหตุของการทำให้เกิดไฟป่า หมอกควัน นำมาซึ่งการแก้ไขปัญหาตามยุทธศาสตร์ “แม่แจ่มโมเดล” โดยได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนโดยเฉพาะประชาชน อำเภอแม่แจ่มทำให้สามารถเปลี่ยนจากพื้นที่ลำดับต้นๆ เกิดค่าจุดความร้อนที่สุดเกือบทุกปี มาเป็นพื้นที่จุดความร้อนน้อยที่สุดในช่วง 60 วันอันตรายในปี 2559 และยกระดับการแก้ไขปัญหาวิกฤติเฉพาะหน้าซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นปัญหาไปสู่การแก้ไขปัญหาทั้งระบบตอบโจทย์การพัฒนาคุณภาพชีวิตขับเคลื่อน “แม่แจ่มโมเดลพลัส”

ด้วยปัญหาดังกล่าว อำเภอแม่แจ่มมีเป้าหมายร่วมกันที่จะรักษาผืนป่าที่เหลืออยู่ 72% ให้เป็นฐานทรัพยากรสำคัญในพื้นที่อำเภอแม่แจ่ม โดยใช้ข้อมูลการจัดทำแนวเขตที่ดินโครงการต้นแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอำเภอแม่แจ่ม ซึ่งทำแล้วเสร็จปี พ.ศ.2554 เป็นเกณฑ์ในการกำหนดแนวเขตป่าไม้และที่ดินส่วนที่ทำกินออกจากแนวเขตผลการจัดทำแนวเขตที่ดินปี พ.ศ.2554 ยินดีคืนเป็นผืนป่าเพื่อพัฒนาพื้นที่ร่วมกันกับทุกภาคส่วน โดยได้ประสานความร่วมมือกันขับเคลื่อนนโยบายแก้ไขปัญหาป่าไม้และที่ดินทำกิน ต่อยอดจากโครงการต้นแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่อำเภอแม่แจ่ม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2553 ให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐบาล ที่มุ่งรักษาความมั่นคงฐานทรัพยากรและสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐจัดทำแนวเขตที่ดินของรัฐให้ชัดเจนๆ กำหนดพื้นที่แนวกันชนและที่ราบเชิงเขาให้เป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์การปลูกป่าเพื่อป้องกันภัยพิบัติและการป้องกันการบุกรุกป่า ขยายป่าชุมชน และส่งเสริมการปลูกไม้ที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจเพื่อลดแรงกดดันจากการตัดไม้จากป่าธรรมชาติ

บ้านทับยายกล้วยพันธุ์สิน มีระบบการผลิตที่เป็นทางเลือกและทางรอด

ตำบลบ้านทับ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของอำเภอแม่แจ่ม ราษฎรส่วนใหญ่เป็นชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่บนที่ราบเชิงเขาโดยมีถนนลูกรังตัดผ่านลัดเลาะไปตามไหล่เขา ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูงลาดชัน มีบางส่วนที่เป็นพื้นที่ราบหุบเขาและที่ราบเชิงเขาที่ใช้เป็นที่อยู่อาศัยของพี่น้องชนเผ่า และพื้นที่ราบร้อยละ 10 ของพื้นที่ในตำบลและมีพื้นที่ภูเขาเป็นวงกว้างมากถึงร้อยละ 85 ของพื้นที่ตำบล ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่นึ่งปกากะเอยู ชุมชนพื้นราบบางส่วนรวม 13 หมู่บ้าน แต่เดิมทำนาขั้นบันได ทำไร่หมุนเวียน คนรุ่นก่อนได้บุกเบิกขุดนา ทำนา และทำไร่หมุนเวียนกันมาโดยไร่หมุนเวียนสมัยก่อนจะทำสลับพื้นที่กัน ปล่อยให้ไร่ได้พักพื้นที่ระหว่าง 7 – 10 ปีก่อนกลับมาทำที่เดิม

ปัจจุบัน ตำบลบ้านทับปลูกข้าวโพดเป็นหลัก เนื่องจากเป็นพืชที่ขึ้นง่าย ให้ผลผลิตเร็ว ราคาพออยู่ได้ จึงเริ่มรุกคืบเข้ามาในปี 2542 ซึ่งการปลูกข้าวโพดนั้นย่อมมีการขยายพื้นที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ตามลำดับ โดยเฉลี่ยชาวบ้านปลูกข้าวโพดน้อยสุดเฉลี่ย 1 ไร่ สูงสุด 30 ไร่ จากการสำรวจข้อมูลพบว่า เกษตรกรปลูกข้าวโพด จำนวน 1 ไร่ มีค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น รวมทั้งสิ้น 9,130 บาท เมล็ดพันธุ์ประมาณ 100 กิโลกรัม ราคา 4,500 บาท ใช้ปุ๋ย 1,980 บาท ยาฆ่าแมลง ฮอร์โมน 550 บาท แรงงาน 2,100 บาท รายรับ ขายได้ 2,000 กิโลกรัมๆละ 4 บาท รวมรับ 8,000 บาท เท่ากับรายรับน้อยกว่ารายจ่าย 1,130 บาท ชาวบ้านเห็นรายจ่าย กับรายรับจากการปลูกข้าวโพด ทุกคนเริ่มเครียดและส่ายหน้าว่า หากทำต่อไปไม่ใช่เพียงรายจ่ายที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ แต่เป็นหนี้หมุนเวียนที่ไม่สามารถหลุดพ้นจากวงจรได้

“คนข้างล่างบอกว่า ปลูกข้าวโพดราคาดี อยู่ได้ แต่เราไม่มีทุน จำเป็นต้องเข้าเป็นสมาชิก ธกส.เพื่อนำมาซื้อปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ปัจจัยการผลิต ทำยสุดสองปีที่ผ่านมาราคากิโลกรัมละ 8 บาทพออยู่ได้ แต่ปีที่ผ่านมาราคา กิโลกรัมละ 4 บาท ทำให้ขาดทุน หนี้สินที่เราต้องชำระปีต่อปีนั้นมันหนัก ถ้าไม่มีรายได้อื่นจะเอาเงินที่ไหนไปใช้หนี้ธกส.” พระสุติ เมฆาปราโมทย์ ชาวบ้านบ้านแม่ขี้มูกน้อย ตำบลบ้านทับกล่าว

ดังนั้นภายใต้การขับเคลื่อนแม่แจ่มโมเดลพลัส ในปี 2560 ริเริ่มในการนำ “ไผ่” มาเป็นพืชในการปลูกทดแทนข้าวโพด ไผ่เป็นพืชที่เป็นความต้องการของตลาด สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้หลากหลาย พืชที่ทนแล้งขึ้นได้สภาพทุกพื้นที่ ไผ่ จึงเป็นทางเลือกของเกษตรกรในอำเภอแม่แจ่มและตำบลบ้านทับ นำร่อง เปิดตัว kick of แม่แจ่มโมเดลพลัส จากแผนสู่การปฏิบัติการร่วมกันของทุกฝ่าย

“หากชุมชนยอมรับที่จะปรับระบบการผลิตของตัวเองจากการปลูกข้าวโพดมาสร้างป่า สร้างรายได้ เลี้ยงสัตว์ หรือการเกษตรผสมผสานพร้อมก็มีบริษัทภายนอกมาทำสัญญาเพื่อรับซื้อผลผลิตอย่างต่อเนื่อง กรณีบ้าน

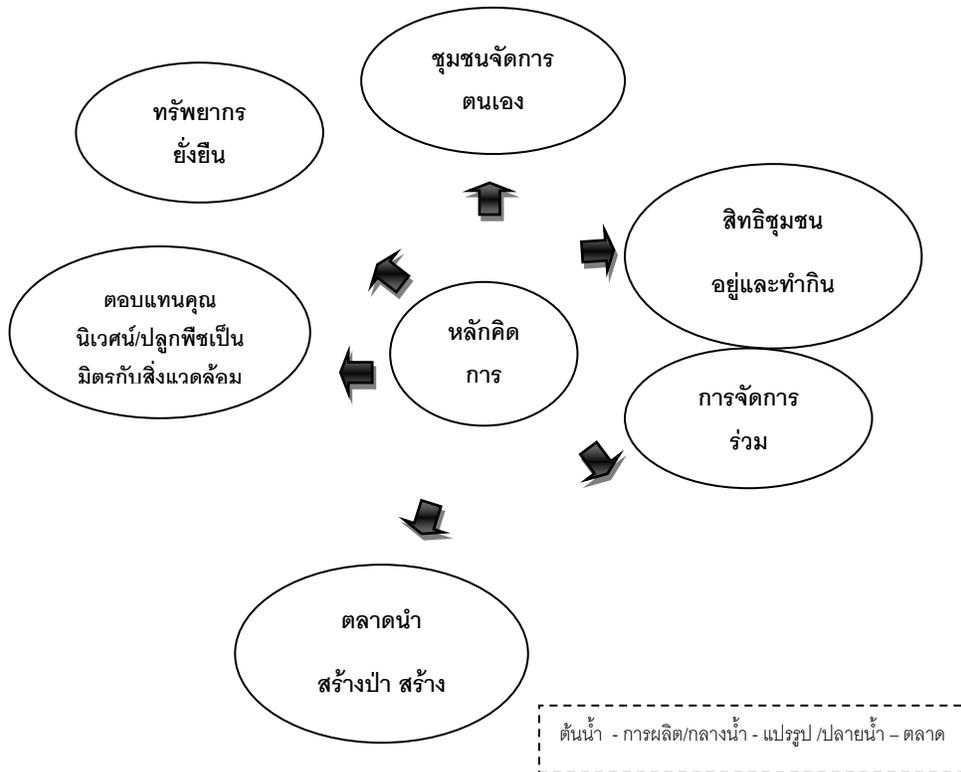
แม่ขี้มูกน้อย 2 ปีที่ผ่านมา ยังไม่มีการชำระหนี้ นั่นอาจจะต้องอยู่เนิ่นๆ ที่จะไม่เพิ่มภาระหนี้ของตัวเองเพิ่ม พร้อมกับดำเนินการปรับระบบการผลิตของตัวเองไป เพื่อที่จะรอการชำระหนี้หรือแก้ไขปัญหาระบบหนี้ต่อไป” นายกองค้การบริหารส่วนตำบลบ้านทับกล่าวเพิ่มเติม

เริ่มปรับความคิด ปรับวิถีชีวิตและเลือกที่จะเปลี่ยนระบบการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

การเปลี่ยนระบบการผลิต จากที่อยู่วงเวียนกับหนี้สินภาระรายจ่ายจำต้องจ่ายทุกวัน ถึงเวลาที่ชุมชนจะต้องลุกขึ้นมา ปรับเปลี่ยนตัวเอง ปรับเปลี่ยนความเป็นอยู่ของคนในครอบครัวให้ประหยัด อดออม ปลูกพืชผักสวนครัว ลดรายจ่าย ปลูกไม้ที่หลากหลายในแปลงเกษตรและสวนหลังบ้านตัวเอง บางส่วนที่จะนำ “ไม้” ไปปลูกในแปลงเริ่มศึกษาพันธุ์ไม้ ชนิดที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ สร้างความเข้าใจร่วมกัน เอาคนที่สมัครใจเข้าร่วม แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับพื้นที่อื่นๆที่ประสบความสำเร็จ และลงมือปฏิบัติการในพื้นที่ โดยเริ่มจากบ้านสองธาร ปลูกไม้ในแปลงเกษตรให้เกิดการสร้างป่า สร้างรายได้ สร้างพื้นที่สีเขียวไปพร้อมกัน และบางหมู่บ้านเช่น กรณีบ้านกองกาย ใช้แนวทางการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจผู้ปลูกกาแฟ จำนวน 16 ราย เป็นอีกทางหนึ่งของการสร้างรายได้ และเกิดกลุ่มวิสาหกิจผู้ปลูกไม้ตำบลบ้านทับ โดยมีสมาชิกเข้าร่วม 5 หมู่บ้านรวม 81 ครอบครัว รวมพื้นที่ 200 ไร่ จำนวนกล้าไม้ 10,000 กล้า โดยมีระเบียบของกลุ่มวิสาหกิจ ไร่ไป 1 ต้องคืน 3 กล้าเพื่อที่จะขยายผลให้สมาชิกที่สนใจเข้าร่วมโครงการต่อไป

“ ผมคิดว่าเราต้องทำเป็นตัวอย่างให้พี่น้อง ให้ชุมชนได้เห็นและมั่นใจในการที่ค่อยๆปรับเปลี่ยน รูปแบบและระบบการผลิตที่ดีกว่าเดิม หากไม่เปลี่ยนผมคิดว่าหนี้สินก็มีเรื่อยๆ ความเชื่อข้อตกลงในชุมชนก็อ่อนแอไปเรื่อยๆจัดการกันเองคงเอาไม่อยู่ เพราะมีอะไรมากมายที่เข้ามาและชุมชนเองก็ดิ้นรนเพื่อความสุขความสะดวกสบายเหมือนคนที่อื่นๆอันนี้เราก็ปฏิเสธไม่ได้ ผมคิดว่าเป็นเวลาเป็นจังหวะเป็นยุคสมัยที่เหมาะสม ไม่ใช่แค่ชุมชนเท่านั้นที่จะได้รับประโยชน์ คนในเมืองคน ข้างล่าง ลัด้ว หรือหลายๆสิ่งหลายๆอย่างก็ได้ประโยชน์” นายจิตตกานต์ เลิศวงค์รัตนกุล กลุ่มเกษตรกรต้นแบบกล่าว

นอกจากนี้ ตำบลบ้านทับและอำเภอแม่แจ่ม ยังเป็นพื้นที่ตอบโจทย์แนวทางการจัดการปัญหาที่ดิน ป่าไม้ในเขตป่า โดยเฉพาะการอยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่ลุ่มน้ำ 1 และ 2 นำมาสู่นโยบายทางกฎหมายที่เรียกว่า “นโยบายที่ดินแห่งชาติ (คทช.)” หรือที่เรียกว่า รถไฟ 4 ขบวน รวมไปถึงแนวทางการปรับแก้กฎหมาย ทั้งการใช้ไม้ในพื้นที่ป่า พื้นที่เกษตรที่ยังไม่มีเอกสาร ที่จะทำให้ชุมชน เกษตรกรปลูกและตัดไม้ได้ในพื้นที่ของตนเอง ทำให้แนวทางดังกล่าวขยายผลไปสู่พื้นที่อื่นๆทั่วประเทศ

การจัดการระบบไม้เบิกนำ สร้างป่า สร้างรายได้ สร้างเศรษฐกิจสีเขียวที่ยั่งยืน

“ไม้” ไม่ใช่ไม้ปลูกเชิงเดี่ยว แต่เป็นไม้เบิกนำที่จะนำเอาต้นไม้ชนิดอื่นๆ ปลูกแทรกเข้าไปในพื้นที่เกษตรให้มีความหลากหลายและยั่งยืนในระยะยาว โดยวางระบบการผลิตไว้ 4 ระบบ ได้แก่

รูปแบบ A ประกอบด้วย ไม้ เป็นหลักและมีไม้เศรษฐกิจ ไม้ใช้สอยและอื่นๆเป็นไม้ประกอบ ในพื้นที่ หมู่ที่ 1 ,หมู่ที่ 5 ,หมู่ที่ 10, หมู่ที่ 12 และ หมู่ที่ 13

รูปแบบ B ไม้ไม้เกือบ100% มีไม้อื่นๆเพียงเล็กน้อย ในพื้นที่หมู่ที่ 1 ,หมู่ที่ 5

รูปแบบ C ประกอบด้วยกาแฟเป็นหลัก โดยมี ไม้ผล ไม้เศรษฐกิจ ไม้เป็นองค์ประกอบ ในพื้นที่หมู่ที่ 10

รูปแบบD เป็นระบบผสมผสานประกอบด้วยไม้ ไม้ผล ไม้เศรษฐกิจ ไม้ใช้สอย พืชสมุนไพรและพืช อื่นๆ ตามแนวทางการจัดการป่าอนุรักษ์ตามศาสตร์พระราชา และโคกหนองนาโมเดล ในพื้นที่ หมู่ ที่ 1

รูปแบบอื่นๆ ได้แก่ ไร่หมุนเวียนในพื้นที่ หมู่ที่ 4 ,หมู่ที่ 5 และหมู่ที่ 8

อีก 3 ปีจากนี้ไปจะเกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นที่จากพื้นที่ภูเขาหัวโล้น ป่าข้าวโพดให้กลายเป็นพื้นที่สีเขียว ที่สร้างรายได้ให้กับชุมชนได้ พัฒนาไปสู่การผลิตที่หลากหลายเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ลดภาระหนี้สินที่ไม่ต้องเพิ่มขึ้น เพราะไม่ต้องกู้ยืมเงินเพื่อนำมาเป็นปัจจัยการผลิต ระยะสั้นสิ่งที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน หยุดการบุกรุกขยายพื้นที่จาก

การกำหนดขอบเขตร่วมกันของชุมชน ท้องถิ่น ท้องที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ลดการเกิดไฟในพื้นที่เกษตรและไฟที่ลุกลามเข้าไปในพื้นที่ป่า เพิ่มพื้นที่สีเขียวที่สามารถเป็นแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค พื้นฟูดินและลดการชะล้างของหน้าดินได้ ที่สำคัญเห็นรอยยิ้มของชุมชนที่สุขภาพกายและจิตที่ดี สร้างระบบความสัมพันธ์แบบใหม่โดยมีกฎระเบียบกติกาให้ชุมชนอยู่ร่วมกัน

สิ่งใหม่ๆที่เป็นต้นทุน นำไปขับเคลื่อนการทำงานในอนาคต

บทเรียนและประสบการณ์การทำงานที่ผ่านมา บ้านทับไม้ได้เริ่มต้นจากศูนย์ แต่ฐานและต้นทุนการทำงานที่มีอยู่นั้นทำให้แนวทางในการจัดการและแก้ไขปัญหาได้ดำเนินไปอย่างถูกที่ถูกทาง ทางเลือกของการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เป็นฐานเศรษฐกิจสีเขียวที่สำคัญในพื้นที่อำเภอแม่แจ่ม ให้เกิดระบบกลไกการจัดการตั้งแต่ต้นน้ำ – กลางน้ำ – ปลายน้ำ โดยมีต้นทุนที่สามารถนำไปขับเคลื่อนการทำงานได้ ที่สำคัญ ดังนี้

1) กลไกและกระบวนการจัดการแบบมีส่วนร่วม กลไกการแก้ไขปัญหาในอำเภอแม่แจ่ม เป็นการบูรณาการทำงานร่วมระหว่างภาคีหุ้นส่วนที่เกี่ยวข้องในลักษณะของกลไกประชารัฐ ที่มีองค์ประกอบของภาคประชาชน กำนันผู้ใหญ่บ้าน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคประชาสังคม ภาควิชาการ และภาคธุรกิจเอกชน

2) สัญญาประชา รัฐ-มติประชาคม การใช้ประโยชน์จากที่ดินอย่างยั่งยืน การสั่งสมของกระบวนการทำงานได้สะท้อนเป็นผลสำเร็จของการแก้ไขปัญหาไฟป่าหมอกควันในปี 2559 ซึ่งมีการจัดกลไกความร่วมมือที่สามารถบูรณาการภาคส่วนที่เกี่ยวข้องรวมตัวเป็น “ประชารัฐแม่แจ่ม” และได้ร่วมกันพิจารณากำหนดยุทธศาสตร์การจัดการปัญหาดังกล่าวแบบมีส่วนร่วมโดยยึดหลักสายกลางรักษาสมดุลในทุกมิติที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันให้มากที่สุด

โดยร่วมกันทำเป็น **ข้อเสนอสัญญาประชาชาติ** เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2559 โดยมีเจตนารมณ์เพื่อยุติปัญหาไฟป่า หมอกควันอย่างยั่งยืน ยุติปัญหาการบุกรุกแผ้วถางพื้นที่ทำกินในเขตป่าสงวนแห่งชาติ เร่งฟื้นฟูสภาพสิ่งแวดล้อม ดิน น้ำ ป่า และชุมชนต้นน้ำ ไปพร้อมๆ กันอย่างสมดุลและเป็นระบบ รวมถึงการพัฒนาอาชีพที่ยั่งยืน

3) ระบบข้อมูล- ศูนย์ภูมิสารสนเทศเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยการมีส่วนร่วม อำเภอแม่แจ่ม ระบบข้อมูลถือเป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการทำงาน สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการวางแผน ติดตาม ตรวจสอบ และใช้เชื่อมต่อข้อมูลระหว่างหน่วยงานได้ และที่สำคัญคือระบบข้อมูลดังกล่าวต้องเอื้อ ประโยชน์ต่อการพัฒนาและแก้ไขปัญหาให้เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพต่อชุมชน

4) ข้อบัญญัติท้องถิ่นสนับสนุนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและการพัฒนาคุณภาพชีวิต องค์การบริหารปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นหน่วยงานระดับพื้นที่ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนชุมชน มีงบประมาณในการดำเนินงานต่อเนื่อง อีกทั้งยังมีอำนาจในการออกแบบการแก้ไขปัญหาในระดับพื้นที่ได้ ถือเป็นเครื่องมือและกระบวนการสำคัญในการใช้อำนาจของท้องถิ่น ในการสนับสนุนงบประมาณให้ชุมชน รวมถึงการประสานเชื่อมโยง การสนับสนุนจากหน่วยงาน องค์กรภาคส่วนต่างๆ เข้ามาดำเนินการในพื้นที่ให้เกิดการดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ โดยที่ผ่านมานั้นในอำเภอแม่แจ่มมีการออกข้อบัญญัติท้องถิ่น ไปแล้ว 1 ตำบล คือ อบต.บ้านทับ

5) การนำร่องพัฒนาคุณภาพชีวิตกับการฟื้นป่าอย่างยั่งยืน ทางเลือกสำคัญในการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตเพื่อตอบโจทย์คุณภาพชีวิต และการฟื้นฟูระบบนิเวศ เชื่อมโยงกับนโยบายระดับประเทศเรื่องการเพิ่มพื้นที่ป่า แนวทางการดำเนินที่เป็นทางเลือกสำคัญที่แม่แจ่มได้เริ่มดำเนินการ ได้แก่ การปรับระบบการผลิตตามแนวทางการปลูกไม้ สร้างป่า สร้างรายได้ การนำแนวคิดเรื่อง “ฟาร์มป่าไม้” หรือ Forest farm มาเป็นแนวทางในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาระบบเศรษฐกิจที่ยั่งยืน สามารถเพิ่มพื้นที่ป่าและพัฒนาคุณภาพชีวิตในระยะยาวได้ สามารถเพิ่มพื้นที่ป่าตามเป้าหมายของประเทศได้

ประสานงานพื้นที่

นายสมเกียรติ มีธรรม

089-0380047

22-เศรษฐกิจฐานรากนำมาสร้างพัฒนาให้เกิดเศรษฐกิจสีเขียว

ตำบลแสนไห อำเภอเวียงเหนือ จังหวัดเชียงใหม่

อำเภอเวียงเหนือ เมืองชายแดนไทย – พม่า เมืองมนต์เสน่ห์ของชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในหุบเขา โอบล้อมไปด้วยผืนป่าเทือกเขาผีปันน้ำ ต้นกำเนิดของสายน้ำแม่แตงที่ไหลหล่อเลี้ยงชุมชนในพื้นที่ ตั้งแต่ต้นน้ำมาบรรจบกับสายน้ำแม่ปิง เวียงเหนือ “เมิงเหนือ” (เรียกชื่อตามภาษาพูดของพี่น้องไทใหญ่) อยู่ร่วมกันฉันท์พี่น้อง “พริกบ้านเหนือ เกือบบ้านใต้” 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลเมืองเหนือ ตำบลแสนไหและตำบลเปียงหลวง อยู่ร่วมกันบนความหลากหลายชาติพันธุ์ 8 ชนเผ่า ชุมชนพื้นเมือง, ลีซู, ลาหู่, ชุมชนคนจีน, ปกาเกอญอ, ปะโอ ,คนไทยพื้นราบ (คนในเมือง) และ “ชุมชนไทใหญ่” เป็นกลุ่มใหญ่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ดั้งเดิม มีภาษาพูดที่ทุกชนเผ่าใช้เป็นภาษากลางในการสื่อสาร มีภาษาเขียน วัฒนธรรมการแต่งกาย ประเพณีที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน การกระจายตัวของชุมชนตั้งถิ่นฐานไปตามหุบเขา ที่สำคัญ เวียงเหนือ ยังเป็นเส้นทางประวัติศาสตร์สมเด็จพระนเรศวรมหาราช เส้นทางเดินทัพที่ทรงเสด็จยกกองทัพ 20 กองทัพ จากเชียงใหม่ไปตีเมืองอังวะ เมื่อถึงเมืองเหนือ แขวงเมืองเชียงใหม่ได้ประจวบและเสียชีวิต ณ ที่นั่น ซึ่งมีการคาดเดาว่า แห่ง จะเป็น เหนือ หรือไม่ ซึ่งยังต้องศึกษาค้นคว้าของนักวิชาการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

ความเป็นเมืองชายแดนไทย – พม่า เมืองหุบเขาที่อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลโดยเฉลี่ยประมาณ 750 เมตร - 1,905 เมตรการเดินทางที่จะไปถึง เมืองเหนือ หรือ เวียงเหนือ ต้องใช้ระยะเวลาและเส้นทางที่คดเคี้ยวขึ้น – ลง เขาเป็นถนนลาดยางโดยใช้เส้นทางจากเชียงใหม่ – แม่ริม – แม่แตง – เชียงดาว แยกไปตามถนนหมายเลข 1178 ไปบ้านเมืองงาย ก่อนถึงทางแยกแม่จาง – อำเภอเวียงเหนือ ไปตามถนนหมายเลข 1322 รวมระยะทาง 192 กิโลเมตร จุดสิ้นสุดปลายทางบ้านหลักแตง ตำบลเปียงหลวง ด้านเล็กๆประตูชายแดนไทย – พม่าที่ถูกปิดตายมาจนถึงปัจจุบัน แต่ความเป็นที่เป็นน้องความสัมพันธ์ระหว่างประเทศยังคงไปมาหากันภายใต้ระเบียบและข้อตกลงของทั้งสองประเทศ

เมืองประวัติศาสตร์ที่มีมาอย่างยาวนาน ปัจจุบันจะพบร่องรอยปรากฏของแหล่งโบราณ โบราณวัตถุ ทั้งด้านทิศเหนือ ทิศตะวันออกในพื้นที่แอ่งอำเภอเวียงเหนือ ทั้งร่องรอยคูน้ำและคันกำแพงโบราณ วัดร้างมากกว่า 50 แห่ง โดยเฉพาะวัดป่าสัก พบฐานเจดีย์ วิหาร ศาลา บนเนื้อที่กว่า 40 ไร่ และยังมีพระธาตุแสนไห ที่ยังคงเป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองของคนในพื้นที่อำเภอเวียงเหนือ นำมาซึ่งคำขวัญที่ว่า “พระธาตุแสนไหเป็นศรี ประเพณีหลายเผ่า ชมทิวเขาสุดสยาม งามล้ำค่าฟ้าเวียงเหนือ”

คุณค่าความงดงาม ชุมชนและเมืองในหุบเขา คุณค่าทางประวัติศาสตร์ที่มีมาอย่างยาวนาน วิถีชีวิตของชุมชนยังคงมีความสัมพันธ์กับฐานทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ต่างพึ่งพาอาศัยแหล่งน้ำธรรมชาติ “สายน้ำแม่แตง” และลำน้ำสาขากว่า 14 สาขาที่ไหลมารวมกับสายน้ำแม่แตง ผืนป่า เป็นแหล่งอาหาร เก็บหาของป่า ไม้ใช้สอย

สมุนไพร ที่สำคัญเป็นต้นพุน้ำที่ทำให้มีปริมาณน้ำที่เพียงพอ มีที่ดินทำกินในพื้นที่เล็กๆพอให้ทำการเกษตรปลูกข้าว พืชผัก บริโภคในครัวเรือน สถานการณ์เริ่มเปลี่ยนเมื่อกระแสการพัฒนาประเทศ การพัฒนาเศรษฐกิจ และนโยบายกฎหมายที่เข้ามาควบคุมพื้นที่ประกาศให้เป็นป่าอนุรักษ์ทั้งอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ป่าสงวนแห่งชาติ และบางพื้นที่มีหน่วยงานขอใช้ประโยชน์ทั้งพื้นที่โครงการหลวง พื้นที่ความมั่นคงในแนวชายแดน ทำให้วิถีชีวิต วิธีการผลิตของชุมชนเริ่มเปลี่ยนไป “กระเทียม” คือพืชเศรษฐกิจที่สำคัญด้วยสภาพอากาศที่เหมาะสม แหล่งน้ำที่เพียงพอ และเป็นพืชที่สร้างอาชีพและรายได้ให้กับเกษตรกรในอำเภอเวียงแหงได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะตำบลแสนไห ตำบลกึ่งกลางสองตำบล เป็นแหล่งปลูกกระเทียมขนาดใหญ่ที่สุดในอำเภอเวียงแหง

แสนไห ตำบลนาอยู่ ความสัมพันธ์ต่างวัฒนธรรมอยู่แบบพี่น้อง

ตำบลแสนไห ตำบลกึ่งกลางสองตำบล ครอบคลุมพื้นที่ 22 ตารางกิโลเมตร หรือ 13,750 ไร่ ตั้งบ้านเรือนและพื้นที่เกษตรอยู่ที่สูงสลับภูเขา เนินเขาและที่ราบลุ่มน้ำตามสายน้ำแม่แดง มีความหลากหลายของชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ร่วมกัน 5 หมู่บ้าน โดยมีหมู่บ้านที่ตั้งถิ่นฐานตามลำน้ำแม่แดงไหลผ่านพื้นที่ 3 หมู่บ้าน คือ บ้านม่วงป๋อก และบ้านปางป๋อ บ้านมหาธาตุ นอกจากนี้ยังมีลำน้ำสาขาคือห้วยแม่ลาดซึ่งไหลผ่าน 2 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านสันดวงดี บ้านสามปู แต่เดิมต่างพึ่งพาอาศัยทั้งสายน้ำแม่แดงและลำห้วยสาขาหล่อเลี้ยงพื้นที่เกษตร โดยเฉพาะ “กระเทียม” พืชหลักที่สำคัญของตำบลแสนไห ต่างมีวิธีการผลิตและวิถีชีวิตที่พึ่งพาอาศัยกัน เอามื้อเอาร่างช่วยกัน ด้วยสภาพพื้นที่ของแต่ละหมู่บ้านนั้นไม่ห่างไกลกันมา ที่สำคัญผู้คนในพื้นที่มีความสัมพันธ์กันแบบพี่น้อง แม้ว่าจะอยู่ร่วมกันบนความหลากหลายทางชาติพันธุ์ทั้งชุมชนพื้นเมือง ไทใหญ่ ปะโอ (กลุ่มชาติพันธุ์สุดท้ายที่อพยพมาจากพม่า) และลีซูบางส่วน รวมประชากรทั้งสิ้น 11,086 คนมีทั้งกลุ่มคนที่มีสถานะเป็นคนไทย และมีกลุ่มคนที่ไม่ได้มีสถานะที่จะได้รับสัญชาติไทย บางส่วนรอการพิสูจน์สัญชาติ ในยามเจ็บป่วย เกิดภัยพิบัติ หรือบุญประเพณีต่างๆผู้นำชุมชน ท้องถิ่น ท้องที่ จะร่วมมือ ร่วมใจกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นที่ตั้งของ “พระธาตุแสนไห” พระธาตุคู่บ้านคู่เมืองของอำเภอเวียงแหง ที่ชุมชนให้ความเคารพ ศรัทธานำมาซึ่งงานบุญประเพณี พิธีกรรมต่างๆที่ยึดโดยจิตใจของกลุ่มคนที่หลากหลายมารวมกันให้เป็นหนึ่งเดียวได้ และเป็นที่มาของการตั้งชื่อ ตำบลแสนไห มาจนถึงปัจจุบัน

สถานการณ์พื้นที่เปลี่ยน วิถีชีวิต วิธีการผลิตจำต้องเปลี่ยนตาม

กระแสทุน การพัฒนาประเทศ การเมือง เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศส่งผลทำให้เกษตรกรและชุมชนในพื้นที่ตำบลแสนไห กลับต้องเปลี่ยนวิถีชีวิต วิธีการผลิตของตนเอง ปลูกเพื่อกินเหลือไว้ขาย หันมาปลูกพืชเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยเฉพาะ “กระเทียม” ที่สามารถสร้างรายได้ให้กับเกษตรกร จากข้อมูลย้อนหลังปี 2561 พบว่า มีเกษตรกรที่ปลูกกระเทียมในพื้นที่อำเภอเวียงแหงทั้งสิ้น 338 ราย รวมพื้นที่ปลูก 5,331 ไร่ ได้ผลผลิตทั้งสิ้น 7,248,000 กิโลกรัม เฉพาะตำบลแสนไหมีเกษตรกรที่ปลูกกระเทียม รวม 161 ราย รวมพื้นที่ 2,616

ไร่ ผลผลิตที่ได้ 3,307,500 กิโลกรัมหากคิดเป็นรายได้ ราคา กิโลกรัมละ 32 บาท ตำบลแสนไหจะมีรายได้ทั้งสิ้น 105,840,000 บาทต่อปี

อย่างไรก็ตามในขณะที่เศรษฐกิจของชุมชนกำลังได้รับกระแสความนิยมและขยายพื้นที่ในการปลูกกระเทียมออกไปทุกหมู่บ้านรวมถึงหมู่บ้านในพื้นที่ตำบลใกล้เคียง กลับพบว่า **พื้นที่ป่าถูกบุกรุกแผ้วถางเพื่อทำการเกษตรเพิ่มมากขึ้น** ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากนโยบายแปลงสินทรัพย์เป็นทุนของรัฐบาลและกำลังการเร่งการผลิตกระเทียมที่ได้ความนิยมนั้น ทำให้ความต้องการใช้พื้นที่สูงยังมีพื้นที่ปลูกมาก ยิ่งทำให้เกษตรกรมีรายได้ที่เพิ่มขึ้น ส่งผลทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐ กับชุมชนในการใช้ประโยชน์จากที่ดิน ภายหลังที่ได้มีการ **ประกาศพื้นที่ป่าอนุรักษ์ทับซ้อนพื้นที่ทำกิน ที่อยู่อาศัยของชุมชน** ทั้งอุทยานแห่งชาติผาแดง อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง ป่าสงวนแห่งชาติป่าเชียงดาว เกิดปัญหาแนวเขตไม่ชัดเจน ความขัดแย้งชุมชนกับชุมชน ชุมชนกับกลุ่มทุน ชุมชนกับเจ้าหน้าที่รัฐ ในการเข้าไปใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าไม้ ซึ่งเป็นปัญหาอย่างต่อเนื่อง **วิถีชุมชน มีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต** ที่เคยมีวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย พึ่งพาอาหารในชุมชน ยารักษาโรคจากป่า กลับกลายเป็นการพึ่งพาอาหารจากตลาดสดและรถเร่ขาย ส่วนยารักษาโรค ก็ไปพึ่งไปจากโรงพยาบาล ทำให้ภูมิปัญญาหมอพื้นเมืองถูกละเลยและหลงลืมไป **ต้นทุนน้ำเริ่มลดลง ปริมาณน้ำไม่เพียงพอกับกำลังการผลิต** การเปลี่ยนระบบการผลิตที่มีการขยายการปลูกกระเทียมมากขึ้นส่งผลทำให้เกิดการใช้น้ำมากขึ้น ปริมาณต้นทุนน้ำเริ่มลดลง **การใช้ไม้เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ทางการเกษตร เริ่มเข้าถึงได้ยาก** เพิ่มต้นทุนการผลิตด้วยการไปซื้อจากภายนอก เข้ามาใช้ประโยชน์ทั้งไม้ไผ่ ที่นำมาทำราวแขวนกระเทียม ไม้ไผ่ทำไม้ค้ำต้นส้ม ไม้ไผ่จักรสารเป็นเส้นไว้มัดกระเทียม

“ในอดีตเวียงแหงนั้นอุดมสมบูรณ์มีทั้งแหล่งน้ำ ผืนป่า ถือว่าเป็นตัวชี้วัดความอุดมสมบูรณ์ส่วนหนึ่ง แต่พอมาระยะหลัง ปริมาณน้ำฝนเริ่มน้อยลง น้ำแม่แตงเริ่มแห้ง ไม่เหมือนในอดีตเมื่อเข้าสู่ฤดูฝน น้ำมักจะท่วมทุกปี แต่ช่วงสี่ห้าปีที่ผ่านมา น้ำไม่เคยท่วมเลย น้ำแห้ง หลายจุดถึงขั้นต้องกั้นน้ำแตงเป็นแห่งๆ เพื่อให้ปลาได้อยู่อาศัย ส่วนหนึ่งเกิดจากการใช้น้ำในลำห้วยแม่แตงมากเกินไป และเพิ่มขึ้นทุกขณะ จากการใช้น้ำเพาะปลูก กระเทียมกันเป็นพืชหลัก มาจนกระทั่งเกษตรกรหลายรายเริ่มปรับเปลี่ยนไปปลูกส้มเขียวหวาน ยิ่งทำให้ใช้น้ำมากขึ้นกว่าเดิม นอกจากนั้นยังมีการปลูกพืชเชิงเดี่ยวโดยเฉพาะข้าวโพด เริ่มบุกรุกแผ้วถางพื้นที่ ขยายพื้นที่ ยิ่งทำให้เกิดปัญหามากขึ้นกว่าเดิม” นายประสิทธิ์ สุวรรณเลิศ ประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลแสนไห กล่าวเพิ่มเติม

แสวงหาความร่วมมือ สร้างแนวทางการจัดการร่วมโดยใช้ข้อมูลเป็นฐาน

ผู้นำชุมชนในพื้นที่ตำบลแสนไห มองว่า หากไม่ดำเนินการเร่งแก้ไขปัญหา ณ ขณะนี้ นับวันสถานการณ์จะยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น จึงเริ่มต้นในปี 2556 ด้วยกระบวนการพูดคุย จัดตั้งกลไกการทำงานร่วมในระดับตำบล โดยมีผู้บริหารท้องถิ่น ลงนามคำสั่งแต่งตั้ง คณะทำงานแก้ไขปัญหาป่าไม้ที่ดิน ตำบลแสนไห ดำเนินการสำรวจข้อมูลที่ดินทำกิน รายแปลงกับพื้นที่ป่าให้เกิดความชัดเจนในพื้นที่ 5 หมู่บ้านร่วมกับหน่วยงานเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ร่วมกระบวนการสำรวจพบว่า มีเกษตรกรที่ทำกินในพื้นที่ป่าทั้งสิ้น 1,022 แปลง รวมพื้นที่

5,768 ไร่ (ไม่รวมพื้นที่ที่มีเอกสารสิทธิ์) จัดทำเป็นเอกสาร “ทะเบียนประวัติการใช้ประโยชน์ที่ดิน” ไม่ใช่เอกสารสิทธิ์ตามประมวลกฎหมายที่ดิน แต่เป็นเอกสารที่จัดทำขึ้นมาเพื่อควบคุมการขยายพื้นที่ ป้องกันการบุกรุก โดยมีระเบียบกติกาข้อตกลงร่วมของชุมชน

“ก่อนหน้านี้อจะมีปัญหาเรื่องการบุกรุกพื้นที่ป่ามาทำเป็นพื้นที่ทำกิน ต่างคนต่างทำเอาของใครของมัน และก่อนหน้านั้น ไม่มีหน่วยงานใดๆเข้าไปกำกับดูแลเข้มงวดอย่างจริงจัง ทำให้บางคนที่ไม่กล้าก็ไม่มีการทำกินเลย ส่วนคนที่กล้าได้กล้าเสียก็บุกรุกเอาขยายพื้นที่ป่าไปเรื่อยๆ โดยไม่มีเขตจำกัด” ประธานสภาองค์กรชุมชน ตำบลแสนไหกล่าวเพิ่มเติม

ดังนั้นปัญหาที่ดินทำกิน จึงเป็นปัญหาเร่งด่วนและเป็นปัญหาสำคัญที่ผู้นำชุมชนตำบลแสนไห โดยท้องถิ่นและภาคประชาสังคม มุขนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ภาคเหนือเข้าไปสนับสนุนข้อมูล เครื่องมือ ความรู้ ให้เกิดกระบวนการทำงาน โดยใช้ฐานข้อมูลไปสู่ความร่วมมือและการจัดการร่วมของทุกภาคส่วน ที่สำคัญฐานข้อมูลดังกล่าว ภายหลังจากประกาศพ.ร.บ.อุทยานแห่งชาติ 2562 ได้นำไปเป็นฐานในการขึ้นทะเบียนแจ้งการครอบครองการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ป่า ตามกระบวนการทางกฎหมายที่จะทำให้ชุมชนได้รับสิทธิชอบด้วยกฎหมายต่อไป

ข้อมูล ความรู้ ความร่วมมือ ปัจจัยเงื่อนไขที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาทั้งระบบ

ชุมชนเริ่มเห็นปัญหา และอยากที่จะหาทางออกร่วมกัน มีปัจจัยและเงื่อนไขหลายประการ และมีปัญหาที่หลากหลายประเด็น ไม่สามารถที่จะจัดการกับปัญหานั้นๆไปพร้อมกันได้หมด เริ่มต้นจากสิ่งที่ใกล้ตัว เริ่มจากสิ่งที่เป็นปัญหาปากท้องของชุมชน “เมื่อปากท้องอึด ชุมชนมีแรงที่จะจัดการปัญหา และร่วมแรง ร่วมใจที่จะดำเนินการอย่างจริงจังได้” เลขาธิการสภาองค์กรชุมชนตำบลแสนไหกล่าว

การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นมานั้น จึงเป็นสิ่งใหม่ๆที่ชุมชนคิด ปฏิบัติการร่วมกันมาจนทำให้เกิดการยอมรับร่วมกันของทุกภาคส่วน สิ่งใหม่ๆที่ว่านั้น ที่สำคัญ คือ

1) ข้อมูลสารสนเทศทางภูมิศาสตร์นำมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดทำแนวเขตที่ดิน ป่าไม้ที่ชัดเจน เกิดการยอมรับร่วมกันของทุกภาคส่วน

2) การยกระดับข้อมูลความรู้ไปดำเนินการจัดทำเป็น “ทะเบียนประวัติการใช้ประโยชน์ที่ดิน” โดยกระบวนการรับรองร่วมกันของชุมชน โดยมีท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่น ท้องที่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าของแปลงที่ดินร่วมลงนาม

3) กติกาของชุมชน ที่มาจากการระดมความคิดเห็นร่วมของชุมชน มีการรับรองร่วมกันของชุมชน เพื่อให้เป็นระเบียบกติกาที่ทุกคนยอมรับและนำไปปฏิบัติที่เป็นจริงได้

4) กลไกการทำงานที่หลากหลายระดับ เป็นมิติใหม่ของการทำงานตั้งแต่ระดับชุมชนโดยมีคณะกรรมการดำเนินการสำรวจ คณะกรรมการพิจารณา มีคณะกรรมการตำบลที่ท้องถิ่น โดยผู้บริหารท้องถิ่นลง

นามประกาศแต่งตั้งเป็นการใช้อำนาจท้องถิ่น ที่จะให้ชุมชนลุกขึ้นในการจัดการฐานทรัพยากรของตัวเอง รวมไปถึง มิติใหม่ของการทำงานชุมชน ที่มีตัวแทนไปอยู่ในกลไกของรัฐ อาทิเช่น คณะกรรมการที่ปรึกษาอุทยานแห่งชาติ

5) การทำงานลำพังชุมชน ไม่สามารถดำเนินการได้ทุกระบวนการ ให้นำไปสู่การแก้ไขปัญหาโดย ลำพัง จำเป็นต้องเกิดความร่วมมือของทุกภาคส่วน ที่จะร่วมกัน ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมจัดการ ร่วมปฏิบัติการ และรับผลประโยชน์ร่วมกัน

6) ข้อมูล ความรู้ นำมาออกแบบวางแผนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนก้าวข้ามจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ไปสู่การสร้างเศรษฐกิจสีเขียว สร้างป่า สร้างรายได้

ต้นทุนการทำงาน ข้อมูล ความรู้แนวเขตที่ดิน – ป่าไม้สู่การพัฒนาเศรษฐกิจสีเขียว

แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตำบลแสนไห

บทเรียนการทำงาน แนวทางการขับเคลื่อนให้เกิดการแก้ไขปัญหาที่หลากหลายของชุมชนตำบลแสนไหทั้ง เศรษฐกิจ ทรัพยากร สังคมที่อยู่ร่วมกันที่ผ่านมา ยังคงต้องเดินหน้าต่อไปโดยพัฒนาจากต้นทุนการทำงานที่ขับเคลื่อน มายึดโยงจากความมั่นคงที่ดินและขยายผลไปสู่เรื่องอื่นๆ

“เมื่อเริ่มทำงานแก้ไขปัญหาเรื่องที่ดิน ก็ทำให้เรามีวิธีคิดในเรื่องของการสร้างความร่วมมือ สร้างความ เข้าใจร่วมกัน ซึ่งเป็นงานที่ยากที่จะให้คนทุกคนมาฟังและร่วมมือกันทำงานและเดินไปด้วยกัน มีการพูดคุยกันจน เกิดการยอมรับและให้ความร่วมมือ มันเกิดประโยชน์มาก เป็นหนทางในการแก้ไขปัญหาได้ดี ซึ่งชาวบ้านจากที่ ผ่านมาก็มองเห็นวิกฤตที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เช่น ภัยแล้งถ้าชาวบ้านยังบุกรุกแผ้วถางป่าไปเรื่อยๆ คงไม่เหลือซึ่ง อนาคตปัญหาการแย่งชิงน้ำกินน้ำใช้ก็จะเกิดขึ้นอย่างแน่นอน เราพูดตรงนี้ให้ชาวบ้านฟังและเขาเองก็มองเห็น ปัญหาร่วมกัน ก็พร้อมที่จะให้ความร่วมมือและเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่เราสามารถนำมาพูดคุยได้ ซึ่งปีนี้เราก็เห็นแล้ว ว่ามันแล้งจริงๆ ต่อให้เขามีพื้นที่มากเท่าไร แต่ถ้าหากคุณไม่มีน้ำที่มาทำการเกษตรมันก็ไม่เกิดประโยชน์เป็นการ สร้างความมั่นใจให้กับชาวบ้านมากขึ้นว่า ให้เขาได้ทำกินในพื้นที่อย่างสบายใจไม่มีเจ้าหน้าที่ป่าไม้เข้ามารบกวน”
คุณแวใจ สมเต็ม เลขานุการ เครือข่ายทรัพยากรลุ่มน้ำแดงตอนบน

“สำรวจข้อมูล ข้อมูลนี้ กลไกพร้อมทำงาน หลังจากนั้นจะอย่างไรต่อ” นั่นคือ เสียงสะท้อนของผู้นำ ผ่านเวทีพูดคุยที่ผ่านมาและวิเคราะห์ไปพร้อมกับประเด็นอื่นๆที่จะไปข้างหน้าร่วมกัน

- **น้ำ** น้ำแล้ง ต้นทุนน้ำเริ่มลดลง เริ่มวางแผนที่จะสำรวจเส้นทางน้ำ “ห้วยทราย” ห้วยแม่ลาด และห้วย ผักกูด ตำบลแสนไห รูปแบบการใช้น้ำ ผลผลิตที่ใช้น้ำ จำนวน ปริมาณ เพื่อนำมาวางแผนที่จะทำให้กำลังการผลิต ของน้ำกับการปลูกพืชแต่ละชนิดมีความเหมาะสมและสอดคล้องกัน

- **พืชเศรษฐกิจ** “กระเทียม” พืชหลักที่เป็นรายได้สำคัญของตำบลแสนไห นำมาสู่การวิเคราะห์ร่วมกัน ของผู้นำชุมชนพบ เงื่อนไข ข้อจำกัดปัจจัยการผลิต ต้นทุนการผลิต ราคาผลผลิต และกระแสเศรษฐกิจของ

ประเทศ กระแสการค้าเสรี ที่มีกระเทียมเป็นหนึ่งในสินค้านำเข้า วางแผนร่วมกันของเกษตรกรที่สนใจเริ่มปรับระบบการผลิตของตนเองจากกระเทียมไปเป็นไม้ผล ชุมชนวิเคราะห์ร่วมกันแล้วบอกว่า นี่แหละ คือ ไม้ผลที่อยากปลูก “มะม่วง” เนื่องจากอำเภอเวียงแหงมีอากาศที่ต่าง จึงทำให้มะม่วงออกช้าและปลายสุดกว่าทุกพื้นที่ มีราคาสูง จะเป็นทางเลือกอีกทางหนึ่งที่จะทดแทนการปลูกกระเทียมได้ รวมไปถึงไม้ยืนต้น สร้างพื้นที่สีเขียวและสร้างรายได้ให้กับเกษตรกร ที่สำคัญ การใช้ไม้ยืนต้น เช่น ไม้ไผ่ มาปลูกเสริมในแปลงเกษตร เป็นการลดต้นทุนการผลิตของเกษตรกรที่ต้องรับซื้อไม้ไผ่จากข้างนอกเข้ามา “ตางแก้วเอาไว้เป็นคาวหอม ตางปายเอาไว้กำส้ม” เริ่มพัฒนาให้มีศูนย์เพาะพันธุ์ไผ่ ในพื้นที่ 10 ไร่ หมู่ที่ 4 (บ้านมหาธาตุ) ตำบลแสนไห เป็นพื้นที่ขยายพันธุ์ไผ่ที่จะให้เกษตรกรได้นำไปปลูกในพื้นที่แปลงเกษตรของตัวเองได้ใช้ประโยชน์ ปลูก ตัดใช้ลดรายจ่ายในครอบครัว

- **พัฒนาพื้นที่สร้างเศรษฐกิจพอเพียง** ปลูกไม้หลากหลายตั้งแต่พืชผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์ ปลูกไม้ใช้สอย พัฒนาแหล่งน้ำให้เหมาะสมที่สามารถใช้ได้ในพื้นที่เกษตร ปลูกไวกินเหลือแล้วขาย ใช้ชีวิตพอเพียงลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ที่เป็นรายวัน รายเดือนและรายปี เริ่มจากครอบครัวผู้นำชุมชนทำเป็นตัวอย่างแล้วชาวบ้านจะเดินตาม

ณ เวลานี้เชื่อว่า ชุมชนในตำบลแสนไห เดินมาถูกทาง แม้ว่าจะอยู่ช่วงของการปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ แต่การเปลี่ยนแปลงครั้งนี้เป็นมิติใหม่ของการจัดการตนเอง ปัญหาทุกปัญหาไม่ใช่เรื่องยากที่จะแก้ไข หากความร่วมมือที่มาจากชุมชนโดยใช้ต้นทุนความรู้ ข้อมูลที่มีอยู่นำมากำหนดทิศทางขับเคลื่อนร่วมกัน ปัญหานั้นๆจะเป็นวิกฤติที่เป็นโอกาสให้ชุมชนได้เรียนรู้ว่าจะเลือกไปทางไหน ที่ปกป้องฐานชีวิต ฐานวัฒนธรรม ฐานทรัพยากรของชุมชนให้ยั่งยืนได้

“ผมมีความฝันอยากให้พี่น้องในพื้นที่รักบ้านตัวเอง ไม่รู่กล้าก้าวเกินควร ทำให้พอกิน พอใช้ อย่างในหลวงบอกสอนมาตลอดว่า มีกินมีใช้ ให้พอเลี้ยงลูกหลานเราได้ก็พอใจ ความร่ำรวยเป็นวาสนาที่จะส่งมาให้เรา แต่เราก็ทำเพื่อจะเลี้ยงตัวได้ก็พอแล้ว” คุณประสิทธิ์ สุวรรณเลิศ ประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลแสนไหกล่าวทิ้งท้าย

23-การจัดการทรัพยากรป่าชุมชน

ตำบลท่าไม้ อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร

ตำบลท่าไม้ อำเภอพรานกระต่ายได้ผลกระทบของภัยแล้ง ทำให้เกิดความแห้งแล้งปัญหาการขาดแคลนแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรและอุปโภคโดยเฉพาะฤดูแล้งบางปีต้องไปแสวงหาน้ำอุปโภคบริโภคเป็นระยะทางไกลการประกอบอาชีพของประชากรจำนวนมากจะทำอาชีพทางการเกษตรที่ต้องอาศัยน้ำฝน พึ่งพาธรรมชาติ และใช้ทรัพยากรในพื้นที่ป่า ยามที่ว่างจากอาชีพหลักต้องอาศัยผืนป่าเป็นแหล่งทำมาหากินเป็นส่วนเสริมรายได้เป็นครัวเรือน และประกอบกับพิบัติภัยทางธรรมชาติทำให้ผลผลิตเสียหายจากสถานการณ์อุทกภัยที่เกิดขึ้น มีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตการดำรงชีวิต ทรัพย์สิน รวมถึงระบบเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เมื่อภาวะเศรษฐกิจจัดตัวในที่สุดจึงเป็นวงจรให้เกิดปัญหาหนี้สิน ชุมชนในปัจจุบันมีสภาพอ่อนแอลงเมื่อเปรียบเทียบกับในอดีต เนื่องจากได้รับผลกระทบจากการพัฒนากระแสหลัก โดยทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ดิน น้ำ ป่าไม้ ถูกนำไปใช้เป็นตัวดุดิบในการพัฒนาอย่างเข้มข้น ในขณะที่ชุมชนกลายเป็นผู้รับผลพวงจากความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสภาพสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นสาเหตุส่งผลกระทบอย่างมากต่อระบบนิเวศต่างๆจึงทำให้ผู้คนในชุมชนตื่นตัวและตระหนักถึงผลเสียที่จะเกิดขึ้น ชุมชนมีการรวมกลุ่มกันจัดตั้งเป็นกลุ่มองค์กรเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในรูปแบบของป่าชุมชน โดยมีองค์กรชุมชนและประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการรักษาป่าไม้ เพื่อใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้อย่างสมดุลและยั่งยืนโดยนำเอาความต้องการพึ่งพาของประชาชนมาเป็นวัตถุประสงค์ในการดำเนินการ

การผสมผสานวิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อมที่สมดุล ครอบคลุมกิจกรรมการจัดการป่าชุมชน “คนและชุมชนมีสิทธิในการจัดการทรัพยากรของชุมชน” มีรูปแบบการสร้างรูปธรรม การรวมฐานข้อมูล และการรวบรวมองค์ความรู้เรียนรู้ผ่านเวทีแลกเปลี่ยน ทั้งในระดับพื้นที่ ระดับภูมิภาคเพื่อสร้างเป้าหมายร่วมบนฐานความเชื่อ การสร้างความมั่นคงของครอบครัว บนฐานการพึ่งพิงทรัพยากรภายในชุมชน ซึ่งเป็นฐานสำคัญให้เกิดความมั่นคงด้านอาหารของชุมชน ให้ชุมชนจัดการตนเอง นำสู่การพึ่งตนเองระยะยาว มีกรอบความคิด ความมั่นคงด้านอาหาร คือความมั่นคงของครอบครัวชุมชน บนฐานทรัพยากรธรรมชาติ การเชื่อมโยงองค์กรชุมชน เพื่อให้มีเป้าหมายและกรอบแนวคิดร่วม เป็นเป้าหมายของโครงการให้ชุมชนเข้าใจความสำคัญของฐานทรัพยากรที่เป็นฐานสำคัญในการดำเนินชีวิต

การจัดการทรัพยากรป่าชุมชนโดยชุมชนเป็นพื้นที่สร้างรูปธรรมฐานข้อมูลเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการดูแลรักษาทรัพยากรโดยชุมชนของวิธีการและรูปแบบฐานเป้าหมายยุทธศาสตร์อย่างมีส่วนร่วม และตอบสนองต่อ

วิถีชีวิตเรื่องอาหารรายได้สิทธิเพื่อก่อให้เกิดความชัดเจนในเชิงวิชาการแหล่งเรียนรู้เป็นการสร้างคุณค่าให้คนภายในชุมชนเห็นความสำคัญให้เกิดการถ่ายทอดเผยแพร่รวมถึงการดำเนินกิจกรรมที่เป็นรูปธรรมในการสร้างความเชื่อมั่นของชุมชนโดยการจัดการทรัพยากรป่าชุมชน

ลำดับพัฒนาการความเป็นมา

พ.ศ. 2529 มีการสัมมนาป่าไม้ โดย ออป. ในพื้นที่ ม.1,4,5 ทำให้พื้นที่ป่าเสื่อมโทรม ต่อมา ปีพ.ศ. 2539 แกนนำได้เห็นตัวอย่างการจัดการป่าชุมชนที่จังหวัดน่าน จึงเกิดความสนใจอยากจะทำป่าชุมชนในหมู่บ้านขึ้น ปี พ.ศ. 2540 ได้มีนักพัฒนาองค์กรชุมชนเข้าไปจัดตั้ง/ให้ความรู้การจัดการป่าชุมชนในพื้นที่ ม.6 บ้านน้ำดิบมะพร้าว ชาวบ้านให้ความสนใจ และเห็นสภาพปัญหาป่าเสื่อมโทรม และเริ่มมีการสร้างความเข้าใจให้กับชุมชนที่อยู่รอบๆ ป่าร่วมกับคนที่เข้าไปทำกินในพื้นที่ป่า และได้มีการจัดทำแนวเขตรอบป่าชุมชน โดยใช้ถนน (เส้นทางสัมมนาป่าเดิม) เขียนแนวเขตมีพื้นที่ทั้งหมด 1,700 ไร่ มีการตั้งกฎกติกาในการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน

พ.ศ. 2542-2545 ได้ทำการขึ้นทะเบียนขอจัดตั้งป่าชุมชนกับกรมป่าไม้ มีการจัดเวรยาม/ตรวจลาดตระเวนป่า เพื่อเฝ้าระวังไฟป่า สภาพป่าที่เสื่อมโทรมเริ่มมีการฟื้นตัวขึ้น มีการปรับปรุงเพิ่มเติมกฎระเบียบที่มีอยู่ ร่วมเข้าซื้อเสนอ พรบ. ป่าชุมชน 50,000 ราย เมื่อช่วงปลายปี 2543

ปี พ.ศ. 2546-2550 มีการจัดกิจกรรมบวชป่า,ปลูกป่า,ทำแนวกันไฟ,สำรวจป่า,จัดเวรยามตรวจป่า สัปดาห์ละ 1 ครั้ง ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์จากป่า มีการเชื่อมโยงเครือข่ายป่าชุมชนในพื้นที่ ต.ลานดอกไม้ตอก อ.โกสัมพี ต.เพชรชมพู ตั้งเป็นเครือข่ายป่าชุมชน จ.กำแพงเพชร และทำการขยายพื้นที่จัดการป่าชุมชนไปที่ ม.7

ปีพ.ศ. 2550-2555 เข้าปี พ.ศ. 2552 ได้ทำการวิจัยร่วมกับนักวิชาการ ม.เกษตร เรื่องความหลากหลายทางชีวภาพผืนป่าตะวันตก ชุมชนเริ่มมีความเข้าใจและมีข้อมูล มีความรู้เพิ่มขึ้น มีการสำรวจข้อมูลป่าชุมชนโดยใช้เครื่องมือ GPS และยังได้รับรางวัลป่าชุมชนอันดับ 1 ของจังหวัด

พ.ศ. 2554-2560 คนทำงานเริ่มหาย เนื่องจากขาดการสนับสนุนจากผู้นำ

พ.ศ.2556-2560 ได้ขยายการจัดการป่าชุมชนในเขต ม.14 โดยแกนนำได้ลงไปสร้างความเข้าใจร่วมกับกรมป่าไม้ ทั้งนี้กรมป่าไม้ได้สนับสนุนงบประมาณบางส่วนให้กับชุมชนอีกด้วย

พ.ศ.2556 ได้รับขบสนับสนุนการแก้ไขปัญหาที่ดินจาก พอช. เพื่อมาดำเนินการสำรวจข้อมูลที่ดินทำกิน รายแปลง และการจัดทำกฎระเบียบการจัดการที่ดินและทรัพยากรของชุมชน

พ.ศ. 2558 ได้มีการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชน ต.ท่าไม้ซิ่น ปัจจุบันชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์จากป่าทั้งบริเวณในครัวเรือนและจำหน่ายสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน และมีการจัดรวบรวมข้อมูลผลผลิตจากป่าชุมชน เช่น เห็ดหน่อไม้ แผลง สมุนไพร ฯลฯ พื้นที่ป่าจำนวน 1,800 ไร่ ให้ผลผลิตเห็ดโคน จำนวน 2 กก./ไร่ มีมูลค่าถึง 580,000 บาท/ปี รายได้จากการขายผักหวานป่า 36,000 บาท/ปี

องค์ความรู้ของชุมชน

หลักคิด/แนวคิด

ตำบลท่าไม้มีหลักการแนวคิดในการจัดการป่าชุมชนดังนี้

1. เพื่อสร้างป่าในระยะยาว
2. ให้คนในชุมชนสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน
3. ป่า เป็นแหล่งอาหาร และสร้างรายได้
4. ป่า เป็นแหล่งเรียนรู้

กระบวนการ ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. แคนนำได้ไปเห็นตัวอย่างการจัดการป่าชุมชนที่ จ.น่าน นำมาพูดคุยกับคนในชุมชน
2. มีการสร้างความเข้าใจให้ความรู้เพิ่มโดย NGOs
3. จัดตั้งป่าชุมชนในพื้นที่นาร่อง ม.6 ต่อมาขยายการจัดการป่าไปยัง ม. 1,4,7 และมีแนวทางที่จะขยายไป ม.12
4. จัดทำแนวเขตป่าชุมชนโดยการรังวัดโดยใช้ GPS
5. ขึ้นทะเบียนขอจัดตั้งป่าชุมชนกับกรมป่าไม้
6. ศึกษาวิจัยความหลากหลายทางชีวภาพผืนป่า

เทคนิค/ทักษะ

1. การสร้างความเข้าใจกับคนในชุมชนโดยชี้ให้เห็นว่าชุมชนดูแลแล้วสามารถใช้ประโยชน์ได้ในระยะยาว
2. การสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคีเครือข่าย
3. เทคนิคการใช้เครื่องมือ GPS ในการสำรวจข้อมูลแผนที่
4. เทคนิคการศึกษาวิจัยชาวบ้าน

กลไกการจัดการ(กลุ่ม/องค์กร/เครือข่าย/บทบาท)

1. แต่งตั้งคณะกรรมการป่าชุมชน/ตำบล
2. จัดตั้งป่าชุมชนกับกรมป่าไม้จังหวัด
3. นักพัฒนาองค์กรเอกชน สนับสนุนความรู้ แนวคิด
4. เครือข่ายทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า จ.กำแพงเพชร
5. เครือข่ายที่ดิน ต.ท่าไม้
6. ผู้นำท้องที่ ท้องถิ่น

ผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลง

- ด้านเศรษฐกิจ

1. ชาวบ้านมีรายได้จากป่าเพิ่มขึ้น เช่น มีรายได้จากการเก็บเห็ดขายปีละประมาณ 580,000 บาท ขายผักหวานได้ปีละ 36,000 บาท

ไข่มดแดงปีละ 20,000 บาท เห็ดต่างๆ ปีละ 80,000 บาท และรายได้จากการขายผลผลิตอื่นๆ เฉลี่ยปีละ 6,000,000 บาท

2. คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้นเนื่องจากมีรายได้จากป่า มียาสมุนไพร มีอาหารที่ปลอดภัยบริโภค

- ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1. ทรัพยากรป่าไม้เพิ่มขึ้น มีความอุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายทางชีวภาพเพิ่มขึ้น

2. ทำให้สภาพอากาศสิ่งแวดล้อมในชุมชนดีขึ้น เป็นแหล่งดูดซับคาร์บอน ทำให้ฝนฟ้าอากาศตกต้องตามฤดูกาลมากขึ้น

3. ทรัพยากรแหล่งน้ำเพียงพอต่อการเกษตร/บริโภคไม่เกิดปัญหาวิกฤตน้ำแล้งเหมือนในอดีต

- ด้านความสัมพันธ์ของคนในสังคม

1. ทำให้คนในชุมชนมารวมตัวกันในการทำกิจกรรมที่มีประโยชน์ต่อส่วนรวม

2. คนในชุมชนได้เรียนรู้ มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเห็นคุณค่าของการดูแลทรัพยากร

3. เยาวชนคนรุ่นใหม่ในชุมชนได้ศึกษาเรียนรู้ทรัพยากรป่าไม้ในชุมชน เกิดการปลูกจิตสำนึกให้กับคนรุ่นใหม่

4. เกิดการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงาน ภาคีต่างๆ

- ด้านนโยบายรัฐ/การเมือง (ระดับท้องถิ่น / จังหวัด)

หน่วยงานภาครัฐให้การยอมรับการจัดการป่าชุมชน/แกนนํา และมีแนวทางในการสร้างความร่วมมือ และการสนับสนุนด้านต่างๆ

ปัจจัยที่ส่งผลให้ประสบผลสำเร็จ

ภายใน

- แกนนําในชุมชนมีความมุ่งมั่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้คนในชุมชนมีความเชื่อมั่นและเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และและฟื้นฟูทรัพยากรจนเกิดผลสำเร็จเป็นรูปธรรม

- คนในชุมชนมีความสามัคคีกัน เคารพและยอมรับในกฎกติกาที่ตั้งขึ้นร่วมกันและปฏิบัติตามกฎอย่างเคร่งครัด

ภายนอก

- มีหน่วยงานองค์กร ภาคี ต่างๆ เข้ามาสนับสนุนให้ความรู้ สนับสนุนงบประมาณในการขับเคลื่อนการจัดการป่าของชุมชน

7. แนวทาง/แผนการพัฒนาด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนที่จะทำต่อในระยะข้างหน้า

- ขยายการจัดการป่าชุมชนไปหมู่บ้านอื่นๆ
- ร่วมผลักดันให้มีกฎหมายรับรองสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากร ดิน - น้ำ - ป่า โดยชุมชนที่มีส่วน

ร่วม

ประสานงานพื้นที่

นส.ปวีศา บุญประสพ

0814368889

24-การแปรรูปกล้วยไข่เพื่อเพิ่มมูลค่า

ตำบลท่าพุทรา อำเภอ คลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร

เดิมตำบลท่าพุทรา ประกอบด้วย 15 หมู่บ้าน ประชาชนส่วนหนึ่งเป็นคนในเขตพื้นที่อำเภอคลองขลุง อีกส่วนหนึ่งได้อพยพมาจากภาคกลาง และภาคอีสาน มาตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่เพิ่มมากขึ้น ต่อมาในปี พ.ศ. 2527 ได้มีการแบ่งเขตการปกครอง โดยจัดตั้งตำบลขึ้นมาใหม่โดยถือเป็นแนวเขตแม่น้ำปิง เป็นการแบ่งเขตการปกครอง ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิงเป็นตำบลวังป่า และฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิง เป็นตำบลท่าพุทรา ซึ่งตำบลท่าพุทรานั้น ประกอบด้วย 7 หมู่บ้าน คือ

- หมู่ที่ 1 บ้านคลองแขยง
- หมู่ที่ 2 บ้านปรักมะกรูด
- หมู่ที่ 3 บ้านท่าพุทรา
- หมู่ที่ 4 บ้านคลองเจริญ
- หมู่ที่ 5 บ้านท่าพุทราเหนือ
- หมู่ที่ 6 บ้านคลองยาง
- หมู่ที่ 7 บ้านท้องคั่ง

องค์การบริหารส่วนตำบลท่าพุทราเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลตามประกาศกระทรวงมหาดไทยเรื่องการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2539 ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของอำเภอคลองขลุง ซึ่งอยู่ห่างจากอำเภอประมาณ 10 กิโลเมตร ติดถนนสายพหลโยธิน-กรุงเทพฯ-เชียงใหม่ อยู่ห่างจากจังหวัดกำแพงเพชร ประมาณ 33 กิโลเมตร

พื้นที่สภาพพื้นที่โดยทั่วไปมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำปิง ซึ่งประกอบไปด้วยดินเหนียวและดินร่วนปนทราย โดยมีพื้นที่ทอดเป็นแนวยาวจากทิศเหนือไปสู่ทิศใต้ตามริมฝั่งแม่น้ำปิงไปทางทิศตะวันตก มีเนื้อที่ประมาณ 24.7 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 15,437 ไร่เขตพื้นที่ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลชำมรงค์ อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลคลองขลุง อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลวังบัว อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลหัวถนน อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชรอาชีพประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม คิดเป็นประมาณร้อยละ 80 ของประชากรทั้งหมดสาธารณูปโภคจำนวนครัวเรือนที่มีไฟฟ้าใช้ในเขต อบต. 940 ครัวเรือน จำนวนบ้านที่มีโทรศัพท์ 390 หลังคาเรือน คิดเป็นร้อยละ 32.49 ของจำนวนหลังคาเรือน

เนื่องจากบริบทพื้นที่ของตำบลท่าพุทราเป็นพื้นที่ในการปลูกกล้วยไข่สำหรับเกษตรกรที่อยู่ฝั่งตะวันออก เป็นชุมชนที่มีที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยติดริมแม่น้ำปิง ด้วยปัจจัยสิ่งแวดล้อมของพื้นที่มีน้ำที่อุดมสมบูรณ์ และที่ดิน เหมาะสมกับการปลูกกล้วยไข่ มีพื้นที่ หมู่ 1 2 5 7

2.2 ลำดับพัฒนาการความเป็นมาของปัญหาหรือองค์ความรู้

ปี 2558 เมื่อมีปัญหาทางเศรษฐกิจเข้ามาเรื้อรังยิ่งขึ้น เกิดกระแสค่านิยมตามกระแสวัฒนธรรมสมัยใหม่ กระทั่งวิถีการผลิตเกษตรกรรมเปลี่ยนไป โดยมุ่งผลิตเพื่อตอบสนองเศรษฐกิจเป็นหลัก การทำมาหากินเพื่อยังชีพ อย่างพอเพียงของชุมชนเปลี่ยนไป ประกอบการพิบัติภัยทางธรรมชาติที่ดินที่มีอยู่ก็สูญหายสลายไปกับกระแสน้ำทำให้ผลผลิตเสียหาย และผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตการดำรงชีวิต ทรัพย์สิน รวมถึงระบบเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เมื่อภาวะเศรษฐกิจรัดตัวในที่สุดจึงเป็นวงจรให้เกิดปัญหาหนี้สิน ชุมชนในปัจจุบันมีสภาพอ่อนแอลง เมื่อเปรียบเทียบกับในอดีต

ปี 2559 สภาองค์กรชุมชนตำบลท่าพุทรา จึงเกิดแนวคิดในการแก้ไขปัญหที่เกิดกับชุมชน โดยวางอยู่บนแนวคิดการส่งเสริมอาชีพทางเลือกให้กับคนในชุมชน การสร้างทางเลือกด้านอาชีพที่มีความสอดคล้องและเหมาะสมกับวิถีการผลิตแบบเกษตรกรรมและทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่น ในปัจจุบัน การทำเกษตรและการตลาดชุมชนกำลังเป็นที่ต้องการของคนในชุมชน เนื่องจากสภาองค์กรชุมชนท่าพุทราได้มีสินค้าแปรรูปด้านการเกษตร โดยเฉพาะปลูกกล้วยไข่ ซึ่งตลาดกล้วยไข่ราคาตกต่ำ กลุ่มองค์กรจึงหันมาศึกษาและพัฒนาการแปรรูปกล้วยไข่ให้เป็นข้าวเกรียบ รวมไปถึงการปลูกข้าวและการแปรรูปซึ่งเป็นการเพิ่มมูลค่าสินค้าโดยการผลิตข้าวซ้อมมือ จึงเกิดธุรกิจการซื้อขายสินค้าแปรรูป ทั้งกล้วยไข่ และข้าวหอมมะลิ ขึ้นอย่างกว้างขวางในชุมชน ดังนั้นเมื่อมีการผลิตและแปรรูป ซึ่งเป็นโอกาสดีที่พื้นที่ตำบลท่าพุทรา เป็นพื้นที่ติดถนนพหลโยธินซึ่งมีพื้นที่เหมาะสมในการทำตลาดชุมชน เพื่อจำหน่ายสินค้าและผลิตภัณฑ์แปรรูปการเกษตรสำหรับคนในชุมชน ในนามของกลุ่มอาชีพต่างๆในชุมชนนั้น

ปี 2560 มีแนวความคิดการพัฒนาเรื่องแผนชุมชน จึงเป็นจุดเกิดของกลุ่มองค์กร ซึ่งมีหลากหลายกลุ่มองค์กรที่ได้มีการจัดแจ้งกับสภาองค์กรชุมชนตำบลท่าพุทรา และได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงาน เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบลท่าพุทรา ศูนย์การศึกษาตามอัธยาศัยตำบลท่าพุทรา และ สำนักงานส่งเสริมการเกษตรตำบลท่าพุทรา ให้ความรู้ด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ต่างๆ รวมไปถึงการเรียนรู้ที่จะเพิ่มมูลค่าสินค้าจากโครงการ 9101 ของปี 2560 การปลูกพืช การปฏิบัติงานระดับพื้นที่ตำบลและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของเครือข่ายองค์กรชุมชนและภาคความร่วมมือ การศึกษารูปแบบทางเลือกของชุมชน การดำเนินการ ประสานงาน ติดตามและบริหารการจัดการปฏิบัติงาน

องค์ความรู้ของชุมชน

หลักคิด/แนวคิด

จากหลักคิดนี้ เน้นเรื่องกล้วยไข่ ซึ่งมีปัจจัยในการสร้างมูลค่าลดรายจ่ายเพิ่มรายได้พร้อมกับมองการตลาดและอาชีพด้านเกษตรกรรม โดยมีเป้าหมายให้เกษตรกร อยู่บนสภาพเศรษฐกิจปัจจุบันตามบริบทพื้นที่ของตำบลท่าพุทราซึ่งเป็นท่าเรือการค้าทางเลือทางด้านอาชีพที่มีความสอดคล้องและเหมาะสมกับวิถีการผลิตแบบเกษตรกรรมและทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่น ซึ่งเป็นการสร้างโอกาสในการสร้างอาชีพการผลิตที่เหมาะสม โดยเป็นไปตามความสมัครใจของสมาชิกในการมีอาชีพที่ไม่ต้องใช้น้ำในการผลิตมากซึ่งเป็นปัจจัยการผลิต เพื่อการดำรงชีพและไม่เสี่ยงต่อการลงทุน เกษตรกรที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติและคนในชุมชน มีอาชีพที่เหมาะสม และมีรายได้สามารถสร้างความมั่นคงของครอบครัวชุมชน บนฐานการพึ่งพิงทรัพยากรภายในชุมชน เกิดกลุ่มการพัฒนาการอาชีพบนฐานการพึ่งพิงทรัพยากรภายในชุมชน

กระบวนการ/ขั้นตอนการดำเนินงาน

การยกระดับการพัฒนาอาชีพการผลิต มีคุณภาพปลอดภัยในชุมชนท้องถิ่น ส่งเสริมการแสวงหาทางเลือกการพัฒนาการผลิตกล้วยไข่ การแปรรูป และการตลาด จัดเวทีที่ประชุมทำความเข้าใจกลุ่มเกษตรกรที่มีความสนใจและวิเคราะห์สถานการณ์การเกษตร

- การประชุม กลุ่มย่อยในพื้นที่ชุมชน
- การศึกษารูปแบบทางเลือกของชุมชน
- แต่งตั้งคณะทำงาน และมอบหมายหน้าที่ในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น

เทคนิค/ทักษะ

-วิเคราะห์คุณภาพของดินการได้มาซึ่งคุณภาพในการผลิตข้าวที่มีคุณภาพ และการเกษตรที่คนในกลุ่มองค์กรในชุมชนมีความต้องการ

-การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในเวที พร้อมกับหาแนวทางแก้ไข หรือเสนอแนะเพิ่มเติมให้คนในกลุ่มองค์กรซึ่งกันและกัน

-มีผลงานที่สามารถเผยแพร่และแลกเปลี่ยนการทำงานได้

กลไกการจัดการ (กลุ่ม/องค์กร/เครือข่าย/บทบาท)

-รวมกลุ่มองค์กรในการเชื่อมโยงโดยใช้สภาองค์กรชุมชนเป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยง

-หน่วยงานที่ทำการเชื่อมโยง

-สำนักงานเกษตรอำเภอคลองขลุง

-การศึกษานอกสถานที่ตำบลท่าพุทรา

-มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

- สถาบันรักถิ่นกำแพงเพชร
- เครือข่ายทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า จังหวัดกำแพงเพชร
- มหาวิทยาลัยเจ้าพระยา จังหวัดนครสวรรค์
- องค์การบริหารส่วนตำบลท่าพุทรา
- สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอคลองขลุง
- ประจักษ์รัฐ
- สำนักงานพาณิชย์จังหวัด

ผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลง (มูลค่าทางเศรษฐกิจ+คุณค่าทางสังคมและทรัพยากรสิ่งแวดล้อม)

- ด้านเศรษฐกิจ

- ทำให้ประชากรมีรายได้ รายวัน รายเดือน รายปี
- สร้างมูลค่าเพิ่มจากผลิต
- การแปรรูป การดูแล เก็บผลผลิตที่แปรรูป จำนวน 64 วัน วันละ 305 บาท
- กล้วยดิบ กก./ละ 10 บาท แปรรูปเป็นข้าวเกรียบที่ตากแห้งยังไม่ได้ทอด กก./ละ 200 บาท ข้าวเกรียบที่ทอดแล้ว กก./ละ 240 บาท

- ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- สามารถลดรายจ่ายได้จำนวน 1,000 บาท/ไร่

- ด้านความสัมพันธ์ของคนในสังคม

- เกิดกองทุนวิสาหกิจชุมชน โดยการรวมหุ้นๆละ 50 บาท จำนวน 240 หุ้น ปัจจุบันมีทั้งหมด จำนวน 12,000 บาท

- ด้านนโยบายรัฐ/การเมือง (ระดับท้องถิ่น / จังหวัด)

- แผนการต่อยอดของกลุ่มวิสาหกิจได้รับงบจากประจักษ์รัฐ จำนวน 500,000 บาท

ปัจจัยที่ส่งผลให้ประสบผลสำเร็จ

-ภายใน

- คนในชุมชนมีส่วนร่วม
- มีการรวมกลุ่มทำให้มีอำนาจในการต่อรองราคา
- คนในชุมชนมีความสนใจที่จะพัฒนาผลผลิตเพื่อเพิ่มมูลค่า
- มีกองทุนภายในกลุ่ม

-ภายนอก

-มีหน่วยงานหนุนเสริมและรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์มาตรฐาน GAP มาตรฐาน GI

-มีแหล่งข้อมูลความรู้ในการแปรรูปผลผลิตหลากหลาย

แนวทาง/แผนการพัฒนาด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนที่จะทำต่อในระยะข้างหน้า

-สร้างตลาดชุมชน

-เพิ่มศักยภาพการบริหารจัดการที่ดีกับกลุ่ม

-วางแผนการผลิตอย่างต่อเนื่อง

-เพิ่มทางเลือกในการจำหน่ายสินค้า ผลิตภัณฑ์ เช่น ตลาดออนไลน์

-การสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จัก

ประสานงานพื้นที่

นายสมบัติ น้าชม

0967468386

25-การจัดการป่าชุมชน “สร้างสุขแม่ก็ ด้วยวิถีความพอเพียง”

ตำบลแม่ก็ อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ประวัติศาสตร์การจัดการป่าชุมชน 30 กว่าปีที่ผ่านมา หลายชุมชน หลายหมู่บ้าน หลายเครือข่าย ต่างมีบทเรียน ประสบการณ์การเคลื่อนไหวในการเรียกร้องให้เกิดการรับรองสิทธิชุมชนในการจัดการป่าของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งป่าที่ชุมชนจัดการแต่ไปอยู่ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ทั้งอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ป่า ซึ่งตามระเบียบกฎหมายไม่มีพื้นที่ให้ชุมชนเข้าไปจัดการหรือเปิดโอกาสให้เข้าถึงในการใช้ประโยชน์จากป่าได้ดังเช่นในอดีตที่ผ่านมา พ.ร.บ.ป่าชุมชน 2562 พ.ร.บ.อุทยานแห่งชาติ 2562 พ.ร.บ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า 2562 รวมไปถึง นโยบายที่ดินแห่งชาติ (คทช.) จึงเป็นมติใหม่ของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดการและแก้ไขปัญหาป่าไม้ – ที่ดินในพื้นที่ป่า ซึ่งเป็นปัญหาที่ยืดเยื้อมาอย่างยาวนาน

จึงเป็นโจทย์ท้าทายของตำบลแม่ก็ อยากเห็นกระบวนการรับรองคุ้มครองสิทธิในระดับตำบล ใช้อำนาจท้องถิ่นในการออกข้อบัญญัติท้องถิ่นว่าด้วย การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่จะทำให้ชุมชนได้เข้าถึงงบประมาณและสิทธิอื่น ๆ ที่เป็นไปตามเนื้อหาสาระสำคัญๆ ในข้อบัญญัติ รวมถึงการเชื่อมโยงกระบวนการ “สิทธิ” กับรัฐในช่องทางมติคณะรัฐมนตรี 3 สิงหาคม 2553 การแก้ไขปัญหาที่ดินในเขตป่าสงวนแห่งชาติตามช่องทางนโยบายที่ดินแห่งชาติที่เป็นไปตามข้อเท็จจริง การจัดการป่าและการจัดการไฟป่าที่มีกฎหมายใหม่ๆ ออกมาจะทำให้ชุมชนได้รับสิทธิที่ชอบด้วยกฎหมาย

แม่ก็ ศักยภาพในการจัดการป่าชุมชนกับระบบไร่มุมนเวียนที่มีมาอย่างยาวนาน

“คนแม่ฮ่องสอนน่าจะไ้รางวัล เพราะมีพื้นที่ป่ามากกว่าจังหวัดอื่น น่าคิดว่าเราทำลายป่าแบบที่คนข้างนอกว่า หรือเรารักษาป่า ที่ป่าเหลือเยอะเป็นเพราะฝีมือของชาวบ้าน ของคนแม่ฮ่องสอนที่รักษาไว้ ที่ทำกินของชาวบ้านในจังหวัดแม่ฮ่องสอนไม่มีเอกสารสิทธิ ส่วนที่มีไม่น่าเกิน 2% โดยเฉพาะตำบลแม่ก็ ฉะนั้นน่าจะไ้รางวัล โดยการจัดการที่ดินให้ชาวบ้าน ออกโฉนดให้ชัดเจน ของใคร อยู่ที่ไหน เนื้อที่เท่าไร จะได้ไม่มีปัญหาเรื่องแนวเขตกัน” นายวีรชัย กอดวิเชียร ประธานชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตำบลแม่ก็

แม่ก็ ชุมชนปกาเกอะญอ ตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่การกระจายตัวของชุมชนที่อยู่ตามหุบเขา ก่อตั้งเป็นหมู่บ้านเล็กๆที่มีประชากร 18 ครัวเรือน เป็นหมู่บ้านห้วยสำนที่อยู่ในเขตปกครองตำบลเมืองปอน ในปี 2450 จากนั้นทางบาทหลวงมิชชันนารีเข้ามาในพื้นที่สนับสนุนการสร้างชุมชนที่มั่นคง ทำฝายเพื่อการเกษตร ตั้งกลุ่มกองทุนข้าว ตั้งธนาคารการศึกษาให้กับเด็ก ในขณะเดียวกันผืนป่าโดยรอบที่ชุมชนดูแลมาตั้งแต่เริ่มต้นของการอยู่อาศัยก็ได้รับการประกาศให้เป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ “ป่าแม่ยมฝั่งซ้าย” ที่ทำกิน การใช้ประโยชน์จากป่าเริ่มมีกฎหมายนโยบายเข้ามาควบคุม รวมไปถึงการเปิดให้มีการสัมปทานตัดไม้ทั่วประเทศ ทำให้พื้นที่ป่าที่เคยสมบูรณ์ถูกแผ้วถาง

มีการขยายตัวของชุมชนมากขึ้นเรื่อยๆ บางครอบครัวลงมาตั้งถิ่นฐานใหม่ จุดกึ่งกลางที่ทำกินกับรอยต่ออำเภอเมืองปอน ขณะเดียวกัน ขณะเดียวกันมีการประกาศพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ “ป่าแม่เงาและป่าแม่สำเพ็ง” ทับซ้อนที่ทำกินและที่อยู่อาศัยของชุมชน

แม่กิ๊ เป็นชื่อหมู่บ้านก่อตั้งขึ้นมาในปี 2524 แต่เดิมเป็นหมู่บ้านบริวารของบ้านเมืองปอน จากการเผยแพร่ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ระหว่างนั้นมีการแต่งตั้งหมู่บ้านทั้งที่เป็นทางการและหมู่บ้านบริวาร พร้อมกับประกาศเป็นตำบลแม่กิ๊ มีชุมชนอยู่อาศัย 4 หมู่บ้านหลัก 5 หมู่บ้านบริวาร ปัจจุบันมีประชากรรวมทั้งสิ้น 1,504 คน ประกอบด้วย 5 หมู่ที่ 9 กลุ่ม(หย่อม)บ้าน มีอาณาเขตบางส่วนติดกับประเทศพม่าระยะทางเป็นแนวยาวประมาณ 30 กิโลเมตร พื้นที่รวมทั้งตำบล 100,250 ไร่ อยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยเวียงหล้า เขตป่าสงวนแห่งชาติ และเขตลุ่มน้ำชั้น1A (ตามมติกรม.การจัดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำปี 2528)

นับตั้งแต่ปี 2535 เป็นต้นมา ข้อตกลงร่วมที่จะไม่บุกรุกพื้นที่ ที่เกิดการตื่นตัวในการจัดการดูแลทรัพยากรรวมกลุ่มชุมชนเป็น “ชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรตำบลแม่กิ๊” ในปี 2538 มีเป้าหมายเพื่ออนุรักษ์ปกป้องรักษาทรัพยากรป่าไม้ของตำบลให้เกิดความอุดมสมบูรณ์เป็นแหล่งต้นน้ำและแหล่งทรัพยากรที่ต่อใจทัศนภาพชีวิตของคนแม่กิ๊ทั้งด้านอาหารและรายได้จากป่า โดยเฉพาะเรื่องหัวบุกและเห็ดถอบ แต่ละหมู่บ้านมีอาณาเขตที่ชัดเจนและมีการแบ่งพื้นที่ออกเป็นหลายโซน เช่น พื้นที่อนุรักษ์ไว้ให้เป็นต้นน้ำของชุมชนแหล่งที่พักขยายพันธุ์ของสัตว์ป่าห้ามล่าสัตว์ตัดไม้ พื้นที่เพื่อใช้ประโยชน์ ฯลฯ รวมพื้นที่ป่า 3,000 ไร่ โดยเฉพาะการนำหลักคิดเรื่อง “**ได้กินจากป่าต้องรักษาป่า ได้กินจากน้ำต้องรักษาน้ำ**” เป็นหลักคิดที่แทรกอยู่ในนิทาน คำสอนของคนปกากะญอและนำมาสู่การจัดการที่สร้างความสมดุลระหว่างการดูแลปกป้องฟื้นฟูและการใช้ประโยชน์จากป่าเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

ความเข้มแข็งของการจัดการในระดับพื้นที่ : แม่กิ๊เป็นพื้นที่ศักยภาพที่มีการจัดการป่าชุมชน และระบบการเกษตรแบบไร่หมุนเวียนด้วยระบบความรู้ภูมิปัญญาของกะเหรี่ยงมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน ชุมชนมีหลักคิดที่เอื้อต่อการจัดการทรัพยากร โดยมีระเบียบเพื่อการปฏิบัติร่วมกัน 2 ระดับคือ ระดับหมู่บ้าน และระดับตำบล เรียก “ระเบียบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติตำบลแม่กิ๊” มีทั้งหมด 23 ข้อ ซึ่งได้จากการจัดทำร่วมกันของตัวแทน 5หมู่บ้านผ่านเวทีประชุมระดับตำบล โดยตัวแทนแต่ละหมู่บ้านได้นำระเบียบข้อตกลงที่จัดทำขึ้นนี้ไปสื่อสารชี้แจงให้กับสมาชิกชุมชนตนเองให้ได้รับรู้ในเวทีประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน และที่สำคัญคือมีการทบทวนปรับปรุงประจำปีร่วมกันอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ และนโยบาย ตัวอย่างระเบียบชมรมฯ เช่น

- ทุกหมู่บ้านมีพื้นที่บวชป่า พื้นที่ป่าต้นน้ำ ห้ามผู้ใดเข้าไปหาของป่าและกระทำการใดๆให้ป่าเสียหาย หากใครเข้าไปก็จะมีคณะกรรมการระดับหมู่บ้านพิจารณาตักเตือนหรือปรับไหม
- การใช้ไฟในไร่หมุนเวียนและสวนจะต้องแจ้งคณะกรรมการหมู่บ้าน/คณะกรรมการชมรมฯระดับหมู่บ้าน เพื่อให้มีส่วนร่วมช่วยป้องกันควบคุมดูแลไม่ให้ไฟลามเข้าไปในพื้นที่ป่า

มีการประชุมติดตามสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ที่ดินทรัพยากรร่วมกันเดือนละ 1 ครั้ง กิจกรรมหลักในแต่ละรอบปีคือ การดูแลสำรวจลาดตระเวนตรวจป่าเป็นประจำต่อเนื่อง การบวขป่า(ปัจจุบันมีทั้งหมด 14 จุด) การดูแลจัดการไฟป่า(แนวกันไฟ ดับไฟ) พื้นฟูดูแลป่าต้นน้ำ เป็นต้น

ป่ายั่งยืน คนอยู่ได้หากได้รับการรับรองสิทธิตามกฎหมาย

การจัดการป่าชุมชนตำบลแม่กิ๊ มีความเข้มแข็งในการบริหารจัดการ ป่าอยู่ได้ คนต้องอยู่ได้ นำมาซึ่งการกำหนดขอบเขตที่ดินทำกินให้ชัดเจน ในปี 2556 โดยการสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) และจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนขึ้นมาเป็นกลไกในการขับเคลื่อนให้เกิดการสำรวจที่ดินรายแปลง การใช้ประโยชน์ของชุมชน การเรียนรู้เครื่องมือ GPS ของคนรุ่นใหม่เข้ามาสนับสนุนการจัดการข้อมูลรายแปลง นำมาสู่การจัดระเบียบที่ดินทำกินของชุมชน ในปี 2558 เป็นชุมชนต้นแบบการจัดการที่ดินและทรัพยากรโดยชุมชน ยกย่องการจัดการที่ดิน ให้เกิดสวัสดิการ กองทุนที่ดินโดยมีระเบียบกติกาของชุมชนในการบริหารกองทุน ยกย่องข้อมูล จัดทำ “ทะเบียนประวัติการใช้ประโยชน์ที่ดิน” เป็นเครื่องมือสำคัญของพื้นที่ลดความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์ที่ดินกับแนวเขตกันชนพื้นที่ป่า เป็นประโยชน์ต่อการจัดทำแผนการบริหารจัดการพื้นที่ ให้สามารถควบคุม จัดการดูแลร่วมกันได้ รวมไปถึงการกำหนดโซนพื้นที่นำมาซึ่งการบริหารจัดการไฟป่าที่มีประสิทธิภาพ

“สิ่งที่แม่กิ๊ปฏิบัติมาคือ เราเผาก่อนระยะเวลาให้เผาเพื่อให้ใบไม้กับวัชพืชมีมันบาง ปีที่แล้วเราปล่อยให้เดือนเมษายน ช่วงนั้นวัชพืชหนา เวลาเผาทำให้ไฟแรง มีควันเยอะ ปี 2563 มลพิษทางอากาศน้อยลงเพราะเราเผารวดๆไม่รอให้วัชพืชหนาแน่น ไม่ใช่เราเผาทั้งหมด มีการบริหารจัดการทำแนวกันไฟเป็นแปลงๆไป ไฟป่าแม่กิ๊เรามีมาตรการ ทั้งระดับหมู่บ้านและระดับตำบล มีการบริหารจัดการโดยการชิงเผา ซึ่งปีนี้ราชการเป็นฝ่ายกำหนดให้พื้นที่ไหนไม่ต้องการให้ไฟเข้าก็รวมตัวกันไปทำแนวกันไฟ พื้นที่เสี่ยงจัดการด้วยการเผาแบบควบคุมไม่ให้ลามไปที่อื่น” นายวีรชัย กอดวิเชียร ประธานชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตำบลแม่กิ๊

ในขณะที่ ชลธิชา เกียรติแดนไพร คณะกรรมการชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตำบลแม่กิ๊ กล่าวย้าว่า “โซนที่เราแบ่งเอาไว้เพื่อการอนุรักษ์ห้ามแตะต้อง ชาวบ้านช่วยกันรักษา ทำพิธีบวขป่า ไฟก็ไม่ให้เข้า สัตว์ป่ามีความอุดมสมบูรณ์เหมือนบริเวณนั้นเป็นธนาคารให้สัตว์ป่าได้ขยายพันธุ์ มีสมุนไพรรักษาที่สำคัญที่สามารถนำมาใช้ได้ตามความจำเป็น ใช้ด้วย พื้นฟูรักษาด้วยเพื่อให้ลูกหลานได้มีใช้เหมือนคนรุ่นเรา หมู่บ้านที่เห็นผลชัดเจนคือหมู่บ้านที่มีแม่น้ำใหญ่ มีปลาเพิ่มขึ้นจำนวนมาก ทำให้หากินนอกเขตได้ง่ายขึ้น นอกจากนี้ยังมีการคืนพื้นที่ทำกินบางส่วนที่อยู่ใกล้ป่าต้นน้ำให้กลับเป็นพื้นที่ป่าของชุมชน และจัดสรรพื้นที่ที่เหมาะสมไม่ให้เกิดกระทบกับต้นน้ำ/ธรรมชาติให้แต่ละครอบครัวโดยคณะกรรมการชมรมฯระดับตำบล”

แม่กิ๊ จึงเป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่ประสบความสำเร็จในการจัดระเบียบโซนนิ่งพื้นที่ จัดผัง ทำขอบเขต และไม่มี การขยายพื้นที่ออกไปจากแนวเขตตามข้อตกลงโดยใช้เครื่องมือภูมิสารสนเทศทางภูมิศาสตร์เป็นเครื่องมือ พุดคุยตกลงกันระหว่างเจ้าของแปลง ท้องถิ่น และชมรมอนุรักษ์ฯ กระบวนการแนวเขตระดับหมู่บ้าน ตำบลดำเนินการ

แล้วเสร็จ เหลือเพียงกระบวนการด้านสิทธิทั้งสิทธิในระดับตำบลที่ชุมชนยังมีความหวังว่า จะทำให้เกิดนโยบายกฎหมายท้องถิ่น ท้องถิ่นใช้อำนาจในการออกข้อบัญญัติว่าด้วยการจัดการทรัพยากรฯ อยู่ระหว่างช่วงของการเรียนรู้ศึกษา ที่จะทำให้เกิดขึ้นให้ได้ในพื้นที่ รวมไปถึงสิทธิภายใต้กฎหมาย นโยบายใหม่ๆ โดยเฉพาะ พ.ร.บ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า 2562 และนโยบายที่ดินแห่งชาติ (คทช.) แม้ว่า ณ เวลานี้ระบบไร่หมุนเวียนของชุมชน ยังใช้มติคณะรัฐมนตรี 3 สิงหาคม 2553 คุ้มครองระบบและวิถีปกาเกอญะญอทั้งพื้นที่ป่าและพื้นที่ทำกินของชุมชนหากจะทำให้เกิดความยั่งยืนชุมชนได้รับการรับรองสิทธิในๆที่ชอบด้วยกฎหมาย

สร้างสุขแม่กิ ป่าชุมชน ที่ดินทำกินต้องได้รับการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทรัพยากร

ความสุขของคนแม่กิ สุขที่มีป่า สุขที่ได้กินอาหารจากป่า สุขที่มีแหล่งน้ำใช้ตลอดทั้งปี สุขที่มีการบริหารจัดการแล้วทำให้หน่วยงานได้รับการยอมรับเข้ามาสนับสนุนกิจกรรมต่างๆของชุมชน แต่นั่นเป็นการสร้างสุขที่เป็นต้นทุนเดิมของชุมชน หากการสร้างสุขที่แท้จริงและทำให้ยั่งยืนได้ จำเป็นที่จะต้องพัฒนาฐานเศรษฐกิจของชุมชน ทั้งความมั่นคงในที่ดินทำกิน พัฒนาเศรษฐกิจ บนฐานทรัพยากรในพื้นที่ป่าให้เกิดมูลค่ากับชุมชนได้นอกจากการใช้ประโยชน์ทางเดียว

ปัจจุบันแม่กิ มีการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานทรัพยากร ยกระดับจัดการป่าชุมชนมาสร้างมูลค่า สร้างเศรษฐกิจจากป่า มีอยู่ 3 รูปแบบภายใต้เงื่อนไข ข้อจำกัดที่ยังมีอยู่นั้น

1) การพัฒนาเศรษฐกิจบนที่ดินทำกินนอกจากระบบไร่หมุนเวียนที่มีอยู่เดิมแล้วนั้น ยังมีบางส่วน ที่เริ่มเปลี่ยนระบบการผลิตไปเป็นไม้ผล กล้วย มะม่วง รวมไปถึงการปลูกข้าวโพด จึงรวมกลุ่มกันของเกษตรกรที่อยากปรับระบบการผลิตของตนเองให้เป็นเกษตรผสมผสาน ที่สำคัญเป็นการขยายผลจากบุกในป่ามาอยู่ในที่ทำกินแล้วสร้างรายได้ให้กับชุมชน โดยมีสมาชิกสนใจเริ่มแรก จำนวน 21 คน และขยายเพิ่มขึ้นเป็น 100 รายในพื้นที่รวมกว่า 300 ไร่ เฉลี่ยครอบครัวละ 1 – 3 ไร่ จัดตั้งเป็น “กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ผู้ปลูกบุกแปลงใหญ่” ในปี 2560 ในพื้นที่หมู่ที่ 1 เป็นแนวทางที่เกษตรกรและชุมชนเห็นว่า จะทำให้ชุมชนมีรายได้มากกว่าปลูกพืชชนิดเดียว และการรวมกลุ่มกันเป็นวิสาหกิจชุมชน จะทำให้สามารถต่อรองกับพ่อค้าคนกลางได้ ไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบ ปัจจุบันราคาขายอยู่ที่กิโลกรัมละ 20 บาท

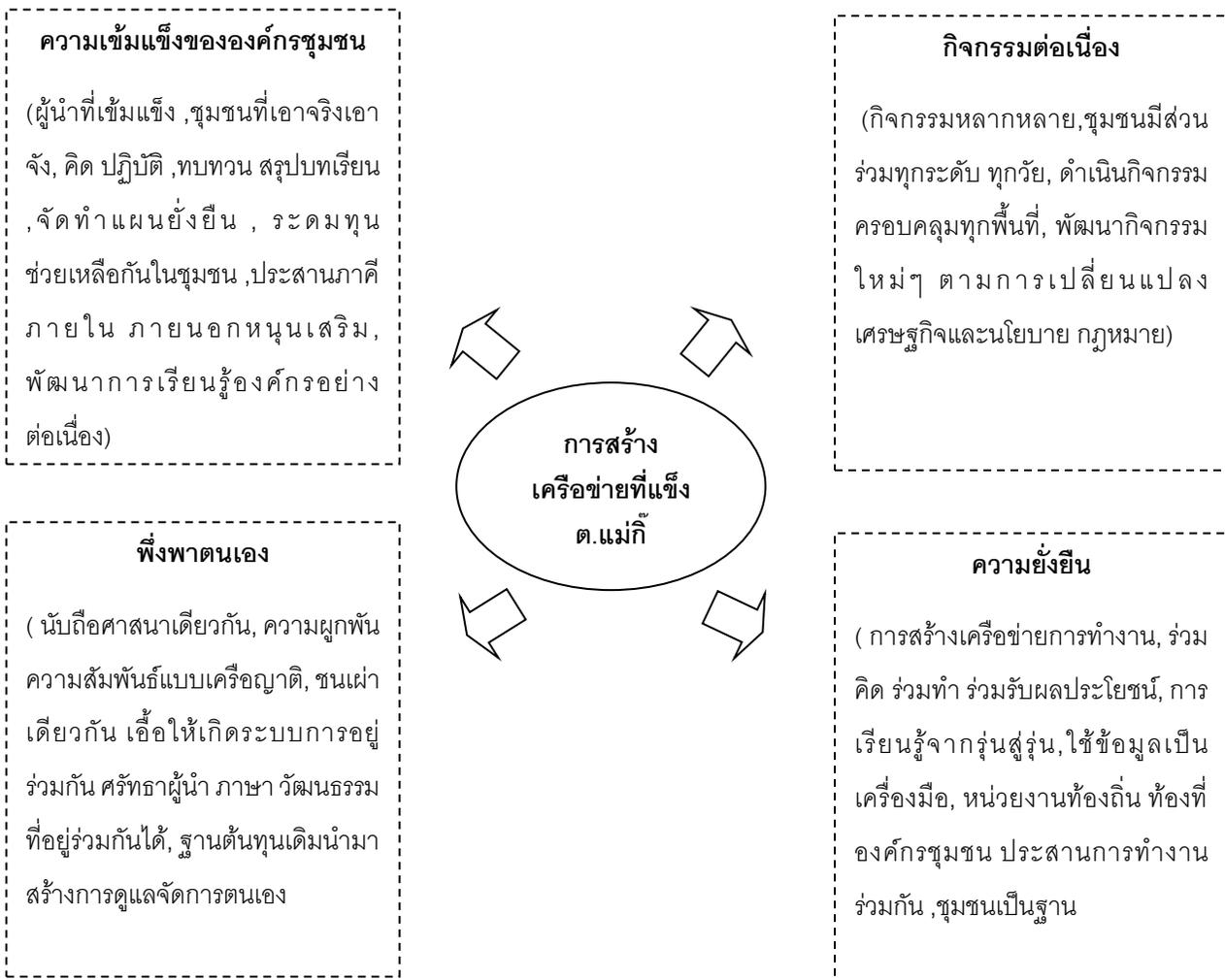
2) ป่าชุมชนนอกจากจะให้ผลผลิตที่เป็นของป่าแล้ว ร่มเงาของไม้ใหญ่ในพื้นที่ป่ายังสร้างมูลค่าให้กับชุมชนที่สามารถนำเอากาแฟ และสมุนไพรเข้าไปปลูกแทรกในพื้นที่ป่าให้เป็นรายได้ของชุมชนโดยมีระเบียบ กติกาข้อตกลงร่วมกัน และยกระดับความรู้ของชุมชนด้านยาสมุนไพร กาแฟ ให้เกิดหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงสมุนไพร ในพื้นที่หมู่ที่ 3 เป็นรายได้ให้กับชุมชนอีกทางเลือกหนึ่ง

3) การเก็บหาของป่า พัฒนาระเบียบกติกาของชุมชนให้เกิดการเก็บหาของป่าอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะ บุก กระชายป่า และเห็ดถอบ เป็นผลผลิตจากป่าที่สร้างรายได้ให้กับชุมชนปีหนึ่งๆมีรายได้เฉลี่ยอยู่ที่ประมาณ 30 ล้านบาท จากงานวิจัยของ สกว.ที่เก็บรวบรวมงานข้อมูลในการเก็บหาของป่าชุมชนแม่กิ ในปี 2558 และเริ่มที่จะนำ

ของป่ามาชนิด เช่น กระจายออกมาปลูกในพื้นที่แปลงเกษตร เนื่องจากจำนวนและปริมาณของป่าลดลง เป็นพืชที่ขึ้นได้ง่าย ไม่ใช่สารเคมี มีความต้องการของตลาดสูง

อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะทำให้ชุมชนมีรายได้จากพืชที่หลากหลาย โดยเฉพาะบุก แต่ที่ดินทำกินของเกษตรกรยังคงอยู่ในพื้นที่ป่า ที่ยังไม่ได้สิทธิชอบตามกฎหมาย นโยบาย กฎหมายใหม่ๆที่อยู่ระหว่างการพิจารณาเป็นแนวทางสำคัญที่จะทำให้การพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนยั่งยืนได้

ทั้งนี้ทางเลือกของการจัดการป่าชุมชน การจัดการที่ดินสร้างเศรษฐกิจจากฐานทรัพยากรในชุมชนยัง ต้องเรียนรู้และพัฒนาต่อเนื่องภายใต้สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางนโยบาย การเข้าถึงการใช้ประโยชน์ โดยเฉพาะคำนิยามความหมาย “ของป่า” ในทางกฎหมาย อะไรที่เก็บได้ อะไรเก็บไม่ได้ สิทธิการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์ การกำหนดขอบเขตพื้นที่ให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการได้ บนฐานของการสร้างเครือข่ายชุมชนแม่กึ่งที่เข้มแข็งเป็นทุนสำคัญที่จะสามารถขยายการเรียนรู้ไปสู่พื้นที่อื่นๆได้ 4 ปัจจัยสำคัญ ดังนี้

ท้ายสุด สิ่งใหม่ๆจากนี้ไปตำบลแม่กิ๊ จากบทเรียน ประสบการณ์การขับเคลื่อนการจัดการ
ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่มีมาอย่างยาวนาน ต้นทุนความรู้ ข้อมูล กลไกการทำงาน “ชมรมอนุรักษ์
ทรัพยากรตำบลแม่กิ๊” ความร่วมมือทุกภาคส่วน จะทำให้การจัดการป่าชุมชนได้รับสิทธิในการใช้ประโยชน์ ที่ชอบ
ด้วยกฎหมาย เช่นเดียวกับที่ดินทำกินสร้างเศรษฐกิจ สร้างสุขให้กับคนแม่กิ๊ได้อย่างยั่งยืน

ประสานงานพื้นที่

นายกอุดม

0931752684, 0931752684

26-กลุ่มกล้วยอินทรีย์ทำสบเส้า

ตำบลทาสบเส้า อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

ชื่อตำบลทาสบเส้า มาจากลำห้วยแม่เส้าไหลมาบรรจบน้ำแม่ทาที่บ้านเกาะ หมู่ที่ 1 เมื่อมีชุมชนจึงเรียกว่าบ้านทาสบเส้า ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบสูงเชิงเขา มีแม่น้ำไหลผ่านตลอดทั้งตำบลคือลำน้ำแม่ทา แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 11 หมู่บ้าน จำนวนประชากรในตำบลทาสบเส้า มีจำนวน 2,261 ครัวเรือน จำนวนประชากร 5,411 คน มีพื้นที่ 9,500 หมู่บ้านต่างๆที่มีพื้นที่เหมาะสมต่อการเพาะปลูก การประกอบอาชีพ ประชากรส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 70 ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ไร่ อาชีพหลักคือ ทำนา ทำสวน ทำไร่ อาชีพเสริมคือ รับจ้าง และการทำสวนกล้วย

พัฒนาการความเป็นมาขององค์ความรู้

เมื่อประมาณ ปี 2557 มีชาวบ้านประมาณ 5-6 คนได้เริ่มมีการพูดคุยกันถึงเรื่องปัญหาสุขภาพที่เกิดจากการเจ็บป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ

1.นางสมบุรณ์ ธรรมชัย เริ่มจากการที่ประสบปัญหาจากตัวเองคือป่วยเป็นโรคมะเร็ง จึงหันมาปลูกผักปลอดสารพิษเพื่อไว้กินในครัวเรือน เหลือก็นำไปจำหน่ายเป็นอาชีพเสริมให้กับครอบครัว ปลูกในพื้นที่สวนหลังบ้าน ประมาณ 1 งาน จนปัจจุบันมีพื้นที่ที่ปลูกประมาณ 3 ไร่ เป็นสวนลำไยและพืชผักสวนครัว

2.นางณภาพร องค์จันตะ เริ่มจากการที่ลาออกจากงานที่นิคมอุตสาหกรรม มาค้าขายได้สักระยะหนึ่ง เศรษฐกิจไม่ดีจึงเลิกขายของ หลังจากนั้นจึงหันมาทำอาชีพเกษตร แต่ด้วยความที่เป็นคนรุ่นใหม่ ไม่อยากใช้สารเคมีเหมือนที่ชาวบ้านทั่วไปใช้ เนื่องจากกลัวพิษภัยที่จะเกิดตามมา เริ่มปลูกในพื้นที่ที่นาประมาณ 1 งาน จนปัจจุบันขยายพื้นที่ที่ปลูกประมาณ 3 ไร่ เป็นไร่นาสวนผสม มีบ่อเลี้ยงปลาจระเม็ด ปลาสร้อย ปลานิล ปลาดุก ปลาตะเพียน บนเนื้อที่ 2 งาน ขอบสระปลูกพืชผสมผสาน เช่น หน่อไม้ มะนาว กล้วยหักมุก กล้วยไข่ เป็นต้น

3.นางศศิวิมล เริ่มจากการที่ไม่อยากใช้สารเคมี อยากมีสุขภาพที่ดี มีอาหารปลอดภัยไว้บริโภคในครัวเรือน เหลือก็นำไปจำหน่ายเป็นอาชีพเสริมให้กับครอบครัว ปลูกในพื้นที่สวนหลังบ้าน ประมาณ 2 งาน เป็นพืชผักสวนครัว จนปัจจุบันขยายเป็นการปลูกแบบไร่นาสวนผสม บนเนื้อที่ประมาณ 2 งาน ปลูก กล้วยหอมทอง กล้วยหอมเขียว ประมาณ 1 งาน มีบ่อเลี้ยงปลาดุกเป็นบ่อดิน 3*5 เมตร ปลูกลำไยบนเนื้อที่ประมาณ 2 งาน

4.นายสุรชัย เริ่มจากการที่สุขภาพไม่ดี สุขภาพเริ่มอ่อนแอ เพื่อยังงาน ไม่มีแรง และไม่อยากใช้สารเคมี อยาก มีอาหารปลอดภัยไว้บริโภคในครัวเรือน เหลือก็นำไปจำหน่ายเป็นอาชีพเสริมให้กับครอบครัว ปลูกในพื้นที่ประมาณ 2 งาน ปัจจุบันมี 1 ไร่ 2 งาน เป็นเกษตรไร่นาสวนผสม ปลูกพืชผักสวนครัว ต้นไม้ยืนต้นที่เป็นไม้ผล มีบ่อเลี้ยงปลา ซึ่งกำลังทำการปรับพื้นที่

5.นางแสงหล้า จันทรหาญ เริ่มจากการที่ไม่อยากใช้สารเคมี อยากมีสุขภาพที่ดี มีอาหารปลอดภัยไว้บริโภคในครัวเรือน เริ่มจากปลูกไว้กินในครัวเรือน ในสวนหลังบ้าน ปัจจุบันมีการปลูกพืชผสมผสาน มีลำไย พืชผักต่าง ๆ ในเนื้อที่ 3 ไร่

6.นางสมจิตต์ สุวรรณ เริ่มจากการที่ไม่อยากใช้สารเคมี อยากมีสุขภาพที่ดี มีอาหารปลอดภัยไว้บริโภคในครัวเรือน ในสวนหลังบ้านเนื้อที่ประมาณ 1 งาน ปัจจุบันมีสวนกล้วยน้ำว้า 2 ไร่ ปลูกพืชผสมผสาน

ตอนนั้นเริ่มจากกลุ่มเล็ก ๆ ทำตามวิธีของตนเอง คือปลูกผักไว้ในสวนหลังบ้าน ไม่ใช้สารเคมี ใช้ปุ๋ยธรรมชาติ เหลือก็นำไปขายเป็นรายได้เสริม

ปลายปี พ.ศ. 2557 ทางเกษตรอำเภอแม่ทา ได้เข้ามาส่งเสริมให้มีการปลูกพืชปลอดภัยหรือปลูกพืชปลอดสารพิษ มีสมาชิกที่สนใจรวมกลุ่ม จึงเกิดการพูดคุย โดยการจัดเวทีประชุมร่วมกับทางเกษตรอำเภอแม่ทา ครั้งแรกมีสมาชิกจำนวน 15 คนที่สมัครใจเข้าร่วม โดยมี 6 คนข้างต้นเป็นสมาชิกของกลุ่มด้วย โครงการปลูกผักปลอดสารพิษ ใช้ชื่อกลุ่ม “เกษตรอินทรีย์แม่ทา” โดยมีนางณภาพร องค์กรจันตะ เป็นประธานกลุ่มและเป็นผู้ชักชวนชาวบ้านมารวมกลุ่ม และมีนางสาวกรรณิการ์ ต้นเส้า ให้การสนับสนุนส่งเสริมเสมือนเป็นที่ปรึกษาให้กับสมาชิกในกลุ่ม การดำเนินการเริ่มจากการสำรวจว่าแต่ละครัวเรือนที่เป็นสมาชิกของกลุ่มปลูกพืชอะไรบ้าง มีสวนกี่ไร่ มีที่นา กี่แปลง มีบ่อเลี้ยงปลากี่บ่อ และสมาชิกที่อยู่ในกลุ่มใช้สารเคมีอะไรในการทำสวน ทำนา เพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการรวมกลุ่มและเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการสำรวจความต้องการว่าสมาชิกต้องการเพิ่มเติมความรู้ด้านใดบ้าง เพื่อที่จะได้ประสานไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้สนับสนุนด้านความรู้ให้ตรงกับความต้องการที่แท้จริง

ต่อมาใน ปี พ.ศ.2558 หลังจากมีการรวมกลุ่มในปลายปี 2557 นั้น ได้มีการจัดตั้งให้มีการออมเงินภายในกลุ่ม จัดเวทีประชุมเพื่อหาข้อสรุปเกี่ยวกับการออมเงินของสมาชิกในกลุ่มเพื่อให้สมาชิกมีทุนหมุนเวียนภายในกลุ่ม ได้ข้อตกลงโดยเริ่มจากการออม เดือนละ 50 บาท มีเงินทุนตั้งต้น 12,000 บาท และได้มีการขอความช่วยเหลือไปยังเกษตรอำเภอแม่ทา เพื่อมาให้ความรู้ในเรื่องของการทำปุ๋ย ทำฮอร์โมน ทำน้ำหมัก การปลูกพืชแบบไร่นาสวนผสม พืชเชิงเดี่ยว(ตรงนี้จัดสรรพื้นที่อย่างไร ไร่นาสวนผสมตามหัวไร่ปลายนานา หรือแยกส่วนจากกัน หรือปลูกผักสวนครัวได้ต้นไม้ใหญ่ พืชเชิงเดี่ยวใช้สารเคมีหรือไม่) และในปีนี้ก็กล้วยน้ำว้าราคาตกต่ำ เหลือหวีละ 2 บาท เนื่องจากที่สวนอนุรักษ์ช้างไทย ลำปางเคยเข้ามารับซื้อเดือนละ 2 ครั้ง ครั้งละไม่ต่ำกว่า 1 ตัน ช่วงปลายปีเริ่มห่างหายไป กล้วยน้ำว้าเริ่มล้นตลาด ขายไม่ได้ ไม่มีราคา ปล่อยให้สุกเน่าไปก็มี

ปี พ.ศ. 2559 เริ่มมีการพูดคุยกันอย่างจริงจัง ลงมือทำจริงจัง สาเหตุเนื่องมาจากเกิดปัญหาช่วงปลายปี พ.ศ. 2558 ที่ผ่านมา ชาวบ้านมีรายได้ลดลง ปีนี้มีจำนวนสมาชิกเพิ่มเป็น 16 คน มีการเปลี่ยนชื่อกลุ่มจาก “เกษตรอินทรีย์แม่ทา” มาเป็น “กลุ่มเกษตรอินทรีย์ทาสบเส้า” เริ่มมีการจัดสรรบทบาทหน้าที่ต่างๆ เช่น กลุ่มทำปุ๋ยหมัก, กลุ่มทำแปลงนาข้าว เริ่มมีการทำปุ๋ยหมัก, ฮอร์โมน, ยาฆ่าแมลงชีวภาพ สมาชิกกลุ่มมีการพูดคุยถึงเรื่อง กล้วย

น้ำว่าที่เริ่มออกมาล้นตลาด ในปีนี้บังเอิญเกษตรกรอำเภอแม่ทาเข้ามาให้คำแนะนำในเรื่องการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากกล้วยมีการอบรมให้ความรู้ แต่ทางกลุ่มยังไม่มีกรเริ่มทำอย่างจริงจังเนื่องจากกลุ่มมีเงินทุนไม่เพียงพอ

ปี พ.ศ. 2560 ทางกลุ่มได้รับข้อมูลเกี่ยวกับการส่งเสริมให้มีการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากสภาองค์กรชุมชนตำบลทาสบเส้า โดยนายพิพัฒน์ จันทร์ตระกูล ประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลทาสบเส้า ติดต่อประสานงานผ่านนางสาวกรรณิการ์ ต้นเส้า ซึ่งในขณะนั้นดำรงตำแหน่ง รองนายกเทศบาลตำบลทาสบเส้า ให้จัดหากลุ่มเกษตรกรที่ต้องการแปรรูปผลิตภัณฑ์ นางสาวกรรณิการ์ ต้นเส้า ได้เสนอกลุ่ม “เกษตรอินทรีย์ทาสบเส้า” และมีการประชุมปรึกษาร่วมกันกับทางสภาฯ ถึงการแปรรูปกล้วยน้ำว่า ซึ่งล้นตลาดและราคาตกต่ำ เพื่อต้องการให้เป็นสินค้าของหมู่บ้าน ทำโดยชาวบ้าน และเป็นกล้วยน้ำว่าที่ปลูกแบบปลอดสารพิษ เป็นกล้วยน้ำว่าอินทรีย์ ทั้งยังเป็นการสร้างรายได้เสริมให้กับสมาชิกหลังฤดูทำนา จึงได้มีการจัดเวทีประชาคมและดำเนินการรวมกลุ่ม จัดตั้งกลุ่มขึ้น เมื่อวันที่ 13 มีนาคม พ.ศ. 2561 ชื่อกลุ่ม “วิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์วิถีชาวบ้าน” มีสมาชิกก่อตั้งจำนวน 26 คน

ปัจจุบันเทศบาลตำบลทาสบเส้าได้เข้ามาให้ความรู้เรื่องการแปรรูปผลผลิตจากกล้วยน้ำว่า โดยการนำวิทยากรภายนอกเข้ามาอบรมเพิ่มความรู้ให้กับสมาชิกกลุ่ม ในเดือนมีนาคม 2561 จากการประชาคมของสมาชิกกลุ่ม ตกลงกันว่าจะแปรรูปกล้วยฉาบเริ่มจากการรับซื้อ กล้วยน้ำว่าจากสมาชิกก่อนเนื่องจากเป็นกลุ่มเกษตรอินทรีย์อยู่แล้วโดยการใช้เงินทุนของกลุ่ม ที่เกิดจากการออมเงินของสมาชิกเอง มีทุนตั้งต้น 12,000 บาท แต่เนื่องจากช่วงที่เริ่มทำเป็นเดือนเมษายน กล้วยน้ำว่าที่สมาชิกลำมาขายให้ ทางกลุ่มยังไม่ได้ลงมือทำ ทำให้กล้วยน้ำว่าที่มีเริ่มสุก จึงมีการพูดคุยเพื่ออีกครั้งเพื่อปรับเปลี่ยนให้เกิดความเหมาะสม ไม่เกิดความเสียหาย จึงเปลี่ยนการแปรรูปเป็นกล้วยกวนก่อนในครั้งแรก เริ่มจากการทำเพื่อให้สมาชิกชิม ลองผิด ลองถูก ปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตเพื่อให้สินค้าอยู่ได้นานขึ้น ปรับเปลี่ยนรูปแบบ(บรรจุภัณฑ์)ของสินค้าให้สวยงามถูกใจผู้ซื้อ ณ ปัจจุบันนี้กลุ่มได้วิธีการผลิตกล้วยกวนที่เหมาะสม แต่บรรจุภัณฑ์ยังไม่เป็นที่พึงพอใจ ต่อมาสมาชิกกลุ่มได้หัดทำกล้วยอบน้ำผึ้ง ทำแบ่งกล้วย ทำคุกกี้แบ่งกล้วย ผลิตภัณฑ์ทั้ง 4 ชนิดได้ผลลัพธ์เป็นที่น่าพอใจ และอยู่ระหว่างปรับปรุงบรรจุภัณฑ์เช่นกัน ทางบริษัทประชารัฐ ได้เข้ามาให้ความช่วยเหลือในด้านการออกแบบหีบห่อบรรจุผลิตภัณฑ์ และการทำฉลากสินค้า ปัจจุบันสินค้าของทางกลุ่มยังไม่ได้ออกวางจำหน่าย

องค์ความรู้การจัดการกลุ่มเกษตรอินทรีย์ทาสบเส้า

หลักคิด/แนวคิด

เริ่มจากการพูดคุยกันของชาวบ้าน 4-5 คน ถึงเรื่องปัญหาด้านสุขภาพ จากการที่ใช้สารเคมีเป็นประจำ จึงเกิดแนวคิดการเกษตรเพื่อสุขภาพขึ้น โดยมีเกษตรกรที่เป็นต้นแบบในการทำเกษตรอินทรีย์ เกษตรปลอดภัย จำนวน 4-5 ครัวเรือน ผลจากการทำเกษตรอินทรีย์ เกษตรปลอดภัยครัวเรือนมีสุขภาพดีขึ้น และมีการขยายจำนวนสมาชิกจนมาถึงในปีปัจจุบันเป็นจำนวน 26 ครัวเรือน

กระบวนการ/ขั้นตอนการดำเนินงาน

ในระยะเริ่มต้นเป็นการผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือน ปลูกไว้ในสวนครัวหลังบ้าน ในกระถางต้นไม้ ปลูกแค่ออไว้บริโภคในครัวเรือน

ระยะต่อมาเริ่มผลิตเพื่อจำหน่ายในชุมชน การปลูกขยายไปยังสวน หรือไร่นาสวนผสม เพื่อให้เพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือน เมื่อเพิ่มพื้นที่ปลูก ทำให้มีเพียงพอสำหรับขายในชุมชนด้วย โดยการนำไปฝากขายไว้ร้านค้าภายในชุมชน หลังจากที่มีการรวมกลุ่มของสมาชิกเพิ่มขึ้น ส่งผลให้มีผลผลิตมากขึ้นตามมา จึงเกิดแนวคิดเพื่อการจำหน่ายไปยังชุมชนใกล้เคียง และนำมาขายที่ตลาดในชุมชนด้วย

ต่อมาใน ปี พ.ศ.2558 หลังจากมีการรวมกลุ่มในปลายปี 2557 นั้น ได้มีการจัดตั้งให้มีการออมขึ้นภายในกลุ่ม จัดเวทีประชุมเพื่อหาข้อสรุปเกี่ยวกับการออมเงินของสมาชิกในกลุ่มเพื่อให้สมาชิกมีทุนหมุนเวียนภายในกลุ่ม ได้ข้อตกลงโดยเริ่มจากการออม เดือนละ 50 บาท มีเงินทุนตั้งต้น 12,000 บาท

มีการเพิ่มเติมความรู้โดยการให้สมาชิกเข้าร่วมการอบรมให้ความรู้ของหน่วยงานต่าง ๆ เช่น กลุ่มทำปุ๋ยหมัก, กลุ่มทำแปลงนาข้าว เริ่มมีการทำปุ๋ยหมัก, ฮอริโมน, ยาฆ่าแมลง กับเกษตรกรอำเภอแม่ทา การแปรรูปผลผลิตกับเทศบาลตำบลทาสบเส้า มีการพัฒนาปัจจัยการผลิตเกิดขึ้นภายในกลุ่ม เพื่อลดต้นทุนการผลิต

เกิดการพัฒนาการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เนื่องจากในพื้นที่ที่มีการปลูกกล้วยน้ำว้าเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านว่างงานหลังจากการเก็บเกี่ยวผลผลิต ทำให้มีอาชีพ มีรายได้เสริมกับครอบครัว ดังนั้นจึงเกิดการรวมกลุ่มเพื่อสร้างอาชีพให้กับคนในชุมชนให้มีรายได้เสริมมาจุนเจือครอบครัว และพัฒนาแปรรูปผลผลิตที่ปลูกได้ดีในพื้นที่ให้กลายเป็นสินค้าที่เป็นที่ต้องการของตลาดและมีราคาดี

กระบวนการ/ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. เริ่มจากคนที่สนใจอยากทำเกษตรปลอดภัยจำนวน 4-5 คน
2. มีการประชุมประชาคมหมู่บ้าน พัฒนาข้อมูล สืบหาข้อมูลของแต่ละครัวเรือนในหมู่บ้าน การพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์กล้วยน้ำว้า

3. เกิดการออมทรัพย์ของกลุ่ม เพื่อใช้เป็นทุนหมุนเวียน

4. เทศบาลตำบลทาสบเส้าเข้ามาให้ความรู้และฝึกอบรมการแปรรูปกล้วยน้ำว้า โดยวิทยากรภายนอก

5. ขั้นตอนการทำ

3.1 กล้วยกวน

วัตถุดิบ

๑. กล้วยน้ำว้าสุกงอม (ปอกเปลือก-ยีให้ละเอียด)

๒. น้ำตาล

๓. กะทิ 4 ถ้วย

ขั้นตอนการทำกล้วยกวน

๑. ตั้งกระทะใส่กะทิ 2 ถ้วย เคี่ยวไฟแรงให้เป็นขี้ไล่ ตักใส่ภาชนะพักไว้
๒. ตั้งหม้อใส่กะทิ 2 ถ้วย (ที่เหลือ) ใส่น้ำตาลทราย ตั้งไฟให้น้ำตาลละลาย กรองด้วยผ้าขาวบาง ใส่กระทะทอง ใส่กล้วย ตั้งไฟกลาง ใช้พายไม้คนอย่าให้ติดก้นกระทะ อย่าให้ไหม้ ใช้ไฟอ่อนค่อย ๆ กวนจนส่วนผสมเหนียวตัวขึ้น จึงค่อย ๆ ตักขี้ไล่ น้ำมันมะพร้าวใส่ทีละทัพพี คนให้เข้ากัน ค่อย ๆ ใส่ขี้ไล่ น้ำมันมะพร้าวจนหมด และกวนจนกล้วยเริ่มแห้ง เหนียวปั้นได้ ปิดไฟ พักให้เย็นตัว พอจับได้ แล้วคลึงกล้วยให้เป็นแท่งยาว ๆ ตัดเป็นท่อน ๆ ห่อด้วยใบตอง

3.2 กล้วยตาก

วัตถุดิบ

๑. กล้วยสุกงอม

ขั้นตอนการทำกล้วยตาก

๑. ปอกเปลือกกล้วย เรียงใส่ตะแกรงตาก 3 แดด
๒. นำมาล้างให้สะอาด พักให้สะเด็ดน้ำ
๓. นำเข้าตู้อบที่อุณหภูมิ 180 องศา นาน 25 นาที
๔. พักให้เย็น ทูบให้แบน เพื่อให้กล้วยนุ่ม บรรจุหีบห่อ

3.3 คุกกี้แบ่งกล้วย

วัตถุดิบ

๑. แบ่งกล้วย 2 ถ้วยตวง
๒. แบ่งเนกประสงค์ 2 ถ้วยตวง
๓. เกลือ ½ ช้อนชา
๔. น้ำตาลทราย 1 กรัม
๕. ผงฟู ½ ช้อนชา
๖. เนย 200 กรัม
๗. ไข่ไก่ 1 ฟอง
๘. เนื้อมะพร้าวแห้ง 80 กรัม

ขั้นตอนการทำคุกกี้

๑. การทำแบ่งกล้วย กล้วยน้ำว้าดิบปอกเปลือก หั่นบาง นำไปตาก 2 แดด ปล่อยให้เย็ดทำเป็นข้าวแบ่งกล้วย
๒. ตีเนย ไข่ไก่ น้ำตาลทราย ผงฟู เกลือ ให้เนียนเป็นเนื้อเดียวกัน
๓. ใส่แบ่งทีละน้อย ตีผสมให้เข้ากันดี

๔. เทใส่พิมพ์ แต่หน้าด้วยกล้วยตาก นำเข้าเตาอบที่ 160 องศา 18-20 นาที พักให้เย็น บรรจุหีบห่อ

4. ราคาจำหน่ายผลิตภัณฑ์การแปรรูปกล้วยน้ำว้า

4.1 กล้วยกวน

- ขายปลีก เม็ด ๆ ละ 2 บาท

- -ขายเป็นมัด ๆ ละ 20 บาท

4.2 กล้วยอบน้ำผึ้ง

- ขายเป็นกระปุก ๆ ละ 35 บาท

4.3 คุกกี้แบ่งกล้วย

- ขายเป็นชิ้น ๆ ละ 5 บาท

- ขายเป็นกระปุก ๆ ละ 35,50 บาท

เทคนิค/ทักษะ

เกิดการรวมกลุ่มโดยการทำงานเป็นกลุ่ม ให้สมาชิกในกลุ่มแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ เช่น ถ้าต้องการได้รับความรู้ต้องการเรื่องใดบ้าง ต้องการการส่งเสริมเรื่องอะไรบ้าง ให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการทำงานทุกด้าน มีการแบ่งหน้าที่ในการทำงานอย่างชัดเจน มีการขอความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ เช่น เกษตรอำเภอแม่ทา พัฒนาชุมชนอำเภอแม่ทา เทศบาลตำบลทาสะเส้า และกลุ่มวิสาหกิจต่าง ๆ ในชุมชนใกล้เคียง เพื่อศึกษาดูงาน ขอความรู้เพิ่มเติมด้านต่าง ๆ ที่สมาชิกกลุ่มต้องการ

วิธีการผลิตได้มีการทดลองทำ ปรับเปลี่ยนวิธีการโดยสมาชิกกลุ่ม การบรรจุหีบห่อบริษัทประชารัฐฯ ได้เข้ามาให้ความรู้ แนวทางในการบรรจุผลิตภัณฑ์ และในด้านการตลาดได้มีการนำผลิตภัณฑ์ไปวางจำหน่ายยังตลาดประชารัฐของต.จ.จังหวัดลำพูน ณ ลานพุทธามหาชัย ตั้งแต่วันที่ 22 มิถุนายน 2561 เป็นต้นมา

กลไกการจัดการและหน่วยงาน/ภาคีที่ให้การสนับสนุนและเรื่องที่สนับสนุน

- หน่วยงานที่สนับสนุน พอช., ท้องที่, ท้องถิ่น, โดย พอช.สนับสนุนในเรื่องงบประมาณ
- ท้องที่, ท้องถิ่น, สนับสนุนบุคลากรและสถานที่ สำนักงานเกษตรอำเภอแม่ทาส่งเสริมและให้ความรู้

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นใน 3 ระดับ

4.1 ระดับชุมชน		
	การเปลี่ยนแปลงด้านคุณค่า	การเปลี่ยนแปลงด้านมูลค่า
ด้านเศรษฐกิจ	-อยู่ดี กินดี มีงานทำอย่างต่อเนื่อง	-เกิดกองทุนเงินออมของกลุ่ม -เกิดการสร้างอาชีพ สร้างงาน

		<p>-ลดรายจ่าย 500 บาทต่อเดือนต่อครัวเรือนในการซื้อสารเคมี</p> <p>-ที่ดินเกิดการเปลี่ยนแปลงมูลค่า 52 งาน เป็นจำนวนเงิน 1,820,000 บาท</p> <p>-ยกระดับผลผลิตจากกล้วยน้ำว้าหวีละ 2 บาท เป็น 7 บาท</p>
ด้านสังคม	<p>-เกิดการรวมกลุ่ม</p> <p>-เกิดการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตจากเกษตรเคมี เป็นเกษตรอินทรีย์</p> <p>-เกิดความสามัคคีในชุมชน</p> <p>-ชุมชนเข้มแข็ง</p> <p>-เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน</p>	
ด้านวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม	<p>-ชุมชนสะอาด ปราศจากสารเคมี</p> <p>-สิ่งแวดล้อมน่าอยู่</p>	
ด้านนโยบาย	<p>-เกษตรอำเภอแม่ทาส่งเสริมด้านการให้ความรู้เรื่องเกษตรอินทรีย์</p> <p>-เทศบาลตำบลทาสบเส้าส่งเสริมด้านการให้ความรู้เรื่องการแปรรูป การอบรม</p> <p>พัฒนาชุมชนส่งเสริมด้านการให้ความรู้เรื่องการแปรรูปและการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน</p> <p>-สภาองค์กรชุมชนตำบลทาสบเส้าสนับสนุนส่งเสริมด้านการให้ความร่วมมือ การพัฒนาผลิตภัณฑ์</p> <p>-บริษัทประชารัฐส่งเสริมด้านการให้ความรู้เรื่องบรรจุภัณฑ์</p>	

ปัจจัยที่ส่งผลให้ประสบผลสำเร็จ

มีวัตถุประสงค์ในพื้นที่จำนวนมาก มีแรงงานในพื้นที่ผลิตภัณฑ์ มีรสชาติต่างจากที่อื่น ผลิตภัณฑ์ต่างจากที่อื่น ผลิตภัณฑ์มีมาตรฐาน

มีหน่วยงานเข้าร่วมสนับสนุนการดำเนินงานให้ความร่วมมือในการให้ความรู้ การอบรม

-เกษตรกรอำเภอแม่ทาส่งเสริมด้านการให้ความรู้เรื่องเกษตรอินทรีย์

-เทศบาลตำบลทาสบ่ส่งเสริมด้านการให้ความรู้เรื่องการแปรรูป การอบรม

-พัฒนาชุมชนส่งเสริมด้านการให้ความรู้เรื่องการแปรรูปและการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน

-สภาองค์กรชุมชนตำบลทาสบ่สนับสนุนส่งเสริมด้านการให้ความร่วมมือ การพัฒนาผลิตภัณฑ์

-บริษัทประชารัฐส่งเสริมด้านการให้ความรู้เรื่องบรรจุภัณฑ์

ปัญหา/อุปสรรคในการดำเนินงาน

ปัญหาในระยะเริ่มต้นของการดำเนินงานมีการปรับปรุงผลิตภัณฑ์ การบรรจุภัณฑ์ ขอบเขตของเวลา เนื่องจากเป็นฤดูทำนา และฤดูเก็บเกี่ยวผลผลิตลำไย ทำให้สมาชิกกลุ่มไม่สามารถมาร่วมทำกิจกรรมได้อย่างพร้อมเพียง แต่ได้มีการแก้ปัญหาดังกล่าวเพื่อให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมคือให้สมาชิกกลุ่มหมุนเวียนกันมา กิจกรรมในแต่ละวันประมาณวันละ 4-5 คน

แนวทาง/แผนที่จะทำต่อไประยะข้างหน้า

1. พัฒนาบรรจุภัณฑ์ให้เป็นที่สนใจของตลาด ทั้งที่เป็นเยาวชน วัยรุ่นและผู้สูงอายุ
2. ขยายตลาดให้กว้างขึ้นเพื่อนำไปสู่การเป็นสินค้าของระดับจังหวัด
3. ขยายไปสู่สินค้าเกษตรชนิดอื่นที่มีมากในพื้นที่เช่น มะม่วง ลำไย เป็นต้น

27-การจัดสวัสดิการชุมชนตำบลริมปิง

ตำบลริมปิง อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน

เทศบาลตำบลริมปิงได้รับการจัดตั้งเป็นสุขาภิบาลริมปิง เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2534 อยู่ในเขตพื้นที่ตำบลริมปิง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน และได้ยกฐานะจากสุขาภิบาลเป็นเทศบาล ตามพรบ.ยกฐานะจากสุขาภิบาลเป็นเทศบาล พ.ศ. 2542 เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2549 ที่ตั้งและเขตปกครองเทศบาลตั้งอยู่ห่างจากตัวเมือง 4 กิโลเมตร และตั้งอยู่ห่างจากเชียงใหม่ประมาณ 23 กิโลเมตร โดยมีถนนสายลำพูน-สันป่าตอง(ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 1015) เป็นถนนสายหลัก และมีถนนสายริมปิง-ป่าแก้ว เป็นถนนสายรอง มีพื้นที่รับผิดชอบทั้งตำบลริมปิง รวม 14.14 ตรม. ประกอบด้วย 10 หมู่บ้าน มีจำนวนประชากรณ วันที่ 30 กันยายน 2544 รวม 7,173 คน ครว้เรือน 2,422 ครว้เรือน

เป็นพื้นที่ร่วมกับอำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ตั้งอยู่เขตภาคเหนือตอนบนอยู่สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 258 เมตร มีพื้นที่ 14.41 ตรม. มีจำนวน 10 หมู่บ้าน อาณาเขตพื้นที่

ทิศเหนือ ติดต่อกับเขตตำบลประดู่ป่า และอำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน และอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ทิศใต้ ติดต่อกับตำบลต้นธง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูนทิศตะวันออก ติดต่อกับตำบลต้นธงและตำบลเหมืองง่า อำเภอเมือง จังหวัดลำพูนทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

พัฒนาการความเป็นมาขององค์ความรู้

กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลริมปิงจัดตั้งขึ้นเมื่อ วันที่ 1 ตุลาคม 2551 โดยเทศบาลตำบลริมปิงร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านตำบลริมปิง ผู้นำหมู่บ้านซึ่งได้มีแนวคิดร่วมกันที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนในพื้นที่มีการออม ซึ่งเป็นการออมแบบให้สัจจะต่อตัวเอง ต่อชุมชน ต่อเพื่อนในสังคม โดยการออมวันละ 1 บาท ซึ่งผู้ที่ออมเงินหรือผู้ที่เป็นสมาชิกกองทุนจะได้รับประโยชน์จากการออมในรูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชน การดำเนินงานกองทุนภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9

ต่อมาได้มีการจดทะเบียนเป็นองค์กรสวัสดิการชุมชนในวันที่ 15 ธันวาคม 2552 มีเป้าหมายเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมให้สมาชิกลดรายจ่ายวันละ 1 บาทและจัดตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการเพื่อสนับสนุนให้ประชาชนในชุมชนรักษาสัจจะความจริงใจต่อตนเองรู้จักประหยัดอดออมโดยนำผลประโยชน์ที่ได้จากความสุขจิตความจริงใจมาช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อจัดสวัสดิการหรือการช่วยเหลือกันระหว่างสมาชิกให้การช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในชุมชนเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมของชุมชนอันเป็นไปเพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น

ตำบลริมปิงหรือกิจกรรมอื่นๆของวิสาหกิจชุมชนที่จัดตั้งขึ้นตามแผนแม่บทของชุมชน มีสมาชิกแรกตั้งมีจำนวนทั้งหมด 984 คน เงินกองทุนจำนวน 55,000 บาท จากทั้งหมด 10 หมู่บ้าน ปัจจุบันมีสมาชิกทั้งสิ้นจำนวน 2,052 คน มีเงินกองทุนหมุนเวียน 10,302,172 บาท มีการจัดสวัสดิการพื้นฐาน 8 หมวด 20 เรื่อง ทั้งการจัดสวัสดิการเรื่องการเกิด การเจ็บป่วย สวัสดิการผู้สูงอายุ สวัสดิการกรณีการเสียชีวิต สวัสดิการคนด้อยโอกาส คนพิการ สวัสดิการเพื่อการศึกษา

การจัดการองค์ความรู้โดยชุมชน

หลักคิด/แนวคิด

หลักคิดแนวคิดที่สำคัญของการจัดสวัสดิการตำบลริมปิง คือการสร้างหลักประกันเพื่อความมั่นใจแก่คนในชุมชนซึ่งหมายความรวมถึงทุกสิ่งทุกอย่าง ที่ทำให้ชุมชนดีขึ้น อาจอยู่ในรูปของสิ่งของ เงินทอง น้ำใจการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ผลของการจัดสวัสดิการชุมชนที่สำคัญ เช่น ก่อให้เกิดรายได้เพิ่ม ลดรายจ่าย เกิดความสัมพันธ์ไมตรีที่ดีของคนในชุมชน ความรู้สึกมั่นคงภาคภูมิใจ อยู่อย่างมีศักดิ์ศรี และมีความสุข

กระบวนการ/ขั้นตอนการดำเนินงาน

- 1) ประชุมร่วมกับผู้นำในแต่ละหมู่บ้าน และกลุ่มกองทุนหมู่บ้านในพื้นที่เข้าร่วมประชุมและหารือแนวทางการจัดกองทุนสวัสดิการชุมชน
- 2) ร่างระเบียบ เกณฑ์การรับสมัครสมาชิก
- 3) ประชาสัมพันธ์โครงการผ่านเวทีประชุมประจำเดือนหมู่บ้านต่างๆ ในตำบล รวมทั้งการประชาสัมพันธ์ผ่านเครื่องกระจายเสียงให้คนในชุมชนได้รับทราบข้อมูล
- 4) เปิดรับสมัครสมาชิกกองทุน
- 5) จัดตั้งคณะกรรมการกองทุน ออกระเบียบการบริหารจัดการกองทุน
- 6) ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้มาสนับสนุนกิจกรรมการจัดสวัสดิการชุมชน เช่น พอช. พมจ. เทศบาลตำบล เป็นต้น
- 7) ประชุมคณะกรรมการเดือนละ 1 ครั้ง เพื่อติดตามผลการดำเนินงาน

เทคนิค/ทักษะ

- เทคนิคการประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจกับคนในชุมชนให้มีความรู้สึกการยอมรับและเห็นความสำคัญของการจัดสวัสดิการชุมชน การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน
- เทคนิคการประสานงานเพื่อสร้างความร่วมมือกับหน่วยงาน ภาครัฐต่างๆ ให้เข้ามาสนับสนุนการดำเนินงานกิจการของกองทุนสวัสดิการชุมชน เช่น การเข้าไปสร้างความเข้าใจกับผู้นำท้องถิ่น สมาชิกเทศบาลตำบลริมปิงให้เข้าใจและสนับสนุนการดำเนินงานของกองทุนจนสามารถผลักดันให้บรรจุแผนการสนับสนุนกองทุนไว้ในข้อบัญญัติงบประมาณท้องถิ่น และสนับสนุนงบประมาณจำนวน 3,032,818 บาท นอกจากนี้

ยังมีหน่วยงานภาคีอื่นๆ ที่ให้การสนับสนุน อาทิ เช่น พอช. อบจ. พมจ. และกลุ่มองค์กรอื่นๆในตำบล เป็นต้น

กลไกการจัดการ(กลุ่ม/องค์กร/เครือข่าย/บทบาท)

- คณะอนุกรรมการระดับหมู่บ้าน มีหน้าที่ในการรวบรวมเอกสาร การออมเงินของสมาชิกพร้อมทั้งตรวจสอบความถูกต้องก่อนที่จะส่งต่อไปคณะกรรมการระดับตำบล
- คณะกรรมการระดับตำบลเป็นผู้ตรวจสอบข้อมูล ตรวจสอบสิทธิประโยชน์ของสมาชิกก่อนที่จะอนุมัติงบประมาณกองทุนในการจัดสวัสดิการด้านต่างๆ
- เทศบาลตำบลริมปิง สนับสนุนงบประมาณ สถานที่ บุคลากร และความรู้ในการบริหารจัดการกองทุน
- พอช. สนับสนุนงบประมาณและการสร้างความเข้มแข็งขององค์กร
- พมจ. / อบจ. สนับสนุนงบประมาณ

ผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลง (เครื่องมือที่ 3 ผลการเปลี่ยนแปลง 4 ด้าน)

คนมีแนวคิดและความสามารถเพิ่มขึ้น (ความรู้/ทัศนคติ/ทักษะ)

- คณะกรรมการมีความรู้ ความเข้าใจเรื่องการจัดระบบสวัสดิการชุมชนมากขึ้น
 - ผู้นำเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน และเป็นที่ไว้วางใจว่าสามารถเป็นที่พึ่งของคนในชุมชนได้
- องค์กรชุมชนเข้มแข็ง/มีความสามารถในการบริหารจัดการ
- กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลริมปิงมีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ และมีประสิทธิภาพภายในระยะเวลา 10 ปี สามารถขยายฐานสมาชิกได้ถึง 2,052 คน จากเดิมที่มีสมาชิกแรกเข้า 984 คน จากจำนวนประชากรทั้งหมดในตำบลที่มีจำนวน 6,906 คน และมีแนวโน้มที่จะขยายฐานสมาชิกอย่างต่อเนื่องทุกปี นอกจากนี้ปัจจุบันในกองทุนมีเงินหมุนเวียน จำนวน 10 ล้านบาท

คุณภาพชีวิตคนในชุมชนดีขึ้น

- คนในชุมชนได้รับการช่วยเหลือดูแลเมื่อยามเจ็บป่วย มีการจัดสวัสดิการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์โครงสร้าง/นโยบาย
- มีความสัมพันธ์ที่ดีกับหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ทั้ง เทศบาลตำบลริมปิง องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

ปัจจัยที่ส่งผลให้ประสบผลสำเร็จ (เครื่องมือที่ 4 ปัจจัย/เงื่อนไขความสำเร็จและกำหนดอนาคต)

ปัจจัยภายใน

- ผู้นำชุมชนมีความเข้าใจ ใส่ใจการขับเคลื่อนงานกองทุนสวัสดิการ

- คณะกรรมการและผู้นำมีความมุ่งมั่น มีความรู้ความสามารถในการสื่อสารและสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ปัจจัยภายนอก

- หน่วยงานท้องถิ่น (เทศบาลฯ) ให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่

แนวทาง/แผนที่จะทำต่อในระยะข้างหน้า

- ขยายฐานสมาชิกให้ครอบคลุมทุกกลุ่มอายุ ทุกเพศ ทุกวัยในตำบล
- พัฒนาศักยภาพคณะกรรมการในด้านการบริหารจัดการกองทุนอย่างมีประสิทธิภาพ

ประธานงานพื้นที่

นายชาญชัย นวคุณานนท์

086559783

28-การจัดการระบบการเลี้ยงสัตว์อย่างยั่งยืนบ้านแม่ละนา

ตำบลปางมะผ้า อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

บ้านแม่ละนา เป็นชุมชนเก่าแก่ชาวไทใหญ่ อพยพมาจากฝั่งพม่า ตั้งรกรากมานานกว่า 200 ปี บนพื้นที่ราบลุ่มกลางหุบเขา อ.ปางมะผ้า ปัจจุบัน มี 165 ครัวเรือน ประชากร 850 คน มีพื้นที่ของหมู่บ้านทั้งหมด 4,840ไร่ แบ่งการใช้ประโยชน์เป็น

- เขตป่า จำนวน 1,000 ไร่
- พื้นที่อยู่อาศัย จำนวน 200 ไร่
- พื้นที่สาธารณูปโภค จำนวน 100 ไร่
- พื้นที่ทำกิน(นา ไร่ สวน) จำนวน 3,540 ไร่

การประกอบอาชีพเกษตรกรรมปลูกข้าวเป็นหลัก ส่วนใหญ่เป็นชาวนามีข้าวไร่บ้างแต่ผลผลิตไม่ดีและลดลงเรื่อย ๆ ระบบการผลิตพืชบ้านแม่ละนา มีการผลิตพืชเพื่อสร้างรายได้ และเป็นอาหารให้กับคนและสัตว์เลี้ยงในครัวเรือน ชนิดพืชที่ปลูกมีไม่หลากหลาย เนื่องจากสภาพดินในบริเวณพื้นที่ปลูกพืชไม่เหมาะสม และสามารถปลูกได้เพียงช่วงฤดูเดียว คือ ฤดูฝน ในที่ตอนพืชที่ปลูกในบริเวณพื้นที่ไร่ มีงาดำ งาขน ถั่วแดง ถั่วไร่ ข้าวโพดข้าวเหนียว ข้าวโพดพื้นเมือง ส่วนข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เพิ่งจะเข้ามาเมื่อ 2-3 ปีนี้

แม่ละนาเป็นหมู่บ้านที่มีอาชีพเสริมที่หลากหลาย เช่นการท่องเที่ยวที่จัดการโดยกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชน มีสมาชิก 70 ครัวเรือน มีที่พัก Home Stay ได้รับรางวัลอันดับ 1 ระดับประเทศ กลุ่มนี้เชื่อมกิจกรรมสู่หลายกลุ่ม เช่นกลุ่มไกด์ กลุ่มน้ำมันงา กลุ่มนวดแผนไทย กลุ่มทอผ้า กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มสตรี

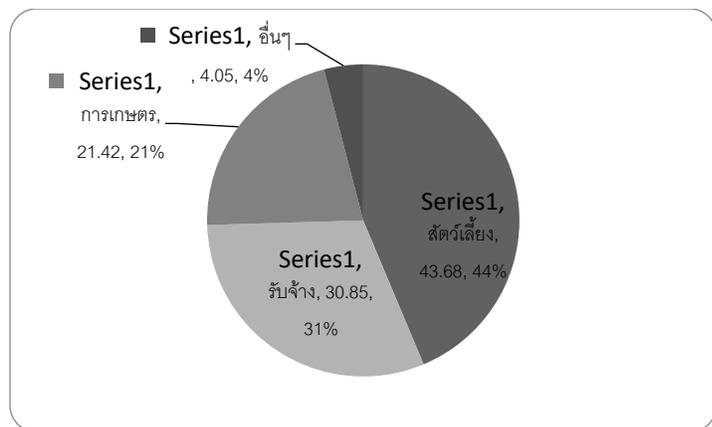
ในอดีตมีการเลี้ยงวัว-ควายเป็นจำนวนมาก รูปแบบการเลี้ยงในฤดูฝนจะให้หากินตามดอย (แบบปล่อย) เพราะพื้นที่ในที่ดอนและที่สูงยังไม่มีพืชเศรษฐกิจมาก มีเพียงข้าวไร่ ซึ่งมีการล้อมรั้วเป็นอย่างดี ส่วนในฤดูแล้ง จะพาวัว-ควายมาเลี้ยงในพื้นที่นา ใกล้หมู่บ้าน เพราะน้ำไม่เพียงพอจึงไม่มีพืชหลังนา ปี 2520 มีการปรับเปลี่ยนกระบวนการเตรียมดิน โดยเกษตรกรหลายรายขายวัว-ควายมากขึ้น หันไปซื้อ “ควายเหล็กแทน”ปี 2543 มีการฟื้นฟูการเลี้ยงสัตว์อีกครั้ง โดยได้รับการสนับสนุนจาก “กองทุนสร้างอาชีพ” แก่เกษตรกรผู้เลี้ยงจำนวน 15 ราย ภายหลังเลิกไปจึงแบ่งวัวควายคนละ 3 ตัวปัจจุบันบ้านแม่ละนามีผู้เลี้ยงวัว-ควายทั้งหมด 13 ครัวเรือน แบ่งเป็นเลี้ยงวัว 10 ครัวเรือน รวม 140 ตัว เลี้ยงควาย 3 ครัวเรือน รวม 20 กว่าตัว ทั้งหมู่บ้านแม่ละนามีการเลี้ยงวัวควาย รวมมากกว่า 175 ตัว แต่ยังไม่มีการรวมเป็นกลุ่มหรือแนวทางในการจัดการระบบร่วมกันที่ชัดเจน และไม่มีกองทุนหมุนเวียน

จุดเด่นของระบบวัว-ควาย คือ ต้นทุนต่ำ เลี้ยงแล้วคุ้มทุน หากินเองได้ ราคาไม่ตก มีความต้องการของตลาดสูง ขายเมื่อไหร่ก็ได้ อีกทั้งสภาพพื้นที่รอบ ๆ หมู่บ้านไม่ค่อยเหมาะสมกับการปลูกพืชโดยเฉพาะในช่วงฤดูแล้งน้ำไม่เพียงพอที่จะทำการเกษตร

ปัญหาหลักในการเลี้ยงวัว-ควาย คือ หญ้าหรือทุ่งหญ้าที่เลี้ยงที่มีปริมาณลดลงเพราะความแห้งแล้ง ป่าลดสถานที่เลี้ยงเริ่มน้อยลงเพราะมีพืชเศรษฐกิจมากขึ้น เช่น การขยายตัวของพื้นที่การปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ที่ปลูกบนที่สูง ที่ดอน ในฤดูฝน ปัญหาน้ำ/ แหล่งน้ำ มีปัญหาในฤดูแล้ง เมื่อน้ำในลำห้วยแห้งขอด และปัญหาการทำลายพืชผลของเพื่อนบ้าน ซึ่งต้องเสียค่าปรับคนละประมาณ 30,000 บาท/ ปี ¹ เนื่องจากขอบเขตพื้นที่ติดต่อกับพื้นที่ทำกินของหมู่บ้านรอบๆ ชาวบ้านหลายคนจึงตัดสินใจเลิกเลี้ยงเพราะไม่คุ้มกับการเสียค่าปรับในแต่ละครั้ง อย่างไรก็ตามชาวบ้านบางส่วนก็ยังเห็นถึงคุณค่าของการเลี้ยงวัว-ควาย เนื่องจากในช่วงฤดูแล้งการนำวัว-ควายมาปล่อยเลี้ยงในพื้นที่นา ทำให้ไม่มีหญ้าขึ้นรก ลดปัญหาจากการที่จะต้องตัดหญ้าหรือการไ้ช้ยามาหญ้า อีกทั้งยังเป็นการเพิ่มปุ๋ยให้กับพื้นที่นาตามธรรมชาติไปในตัว ชาวบ้านจึงไม่จำเป็นต้องเสียค่าปุ๋ยเคมีเป็นจำนวนมาก จึงเป็นการพึ่งพากันและกันในการเลี้ยงวัว-ควายกับการทำนา

บ้านแม่ละนาเป็นหมู่บ้านชาวไทยใหญ่(ไตเดิม) บริเวณหมู่บ้านเป็นป่าดงดิบที่อุดมสมบูรณ์ มีสัตว์ป่ามากมายหลายชนิด ลักษณะหมู่บ้านในปัจจุบันในรอบๆหมู่บ้านมีลักษณะเป็นภูเขาสูงชัน ประกอบอาชีพการทำไร่ ทำนา ทำสวน และเลี้ยงสัตว์ อีกทั้งการพึ่งพิงอิงอาศัยทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อเป็นอาหาร และรายได้ เช่น การหาของป่ามาบริโภคและขาย เป็นต้น ลักษณะทางกายภาพในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของชุมชนบ้านแม่ละนา มีอยู่ 3 ประการ ดังนี้

สถานการณ์ทั่วไปของชุมชนบ้านแม่ละนา

ที่มา : แบบสัมภาษณ์เกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์บ้านแม่ละนา

ประชากรโดยส่วนใหญ่ในพื้นที่จะมีอาชีพและมีรายได้จากการเลี้ยงสัตว์ 44% เช่น เลี้ยงไก่ หมูดำ วัวควาย ตามลำดับ รองลงมาคือการค้ารับจ้างทั่วไป 31% เช่น งานก่อสร้าง พนักงานเอกชน พนักงานรัฐและอื่นๆ เป็นต้น และการทำการเกษตร ทำสวน ทำนา ทำไร่ 21% และอื่นๆ 4%

ลักษณะภูมิประเทศ บ้านแม่ละนาส่วนมากพื้นที่จะสูงชันเป็นภูเขาสูง ราบลุ่มเป็นส่วนน้อยและมีแหล่งน้ำ ลำห้วยผ่านชุมชน สภาพดินอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก รวมทั้งมีแหล่งน้ำที่ใช้อุปโภค บริโภค สมบูรณ์ จึงมีคนมาอาศัยอยู่มากขึ้น เกิดการขยายตัวของชุมชนมากขึ้นกว่าเดิม

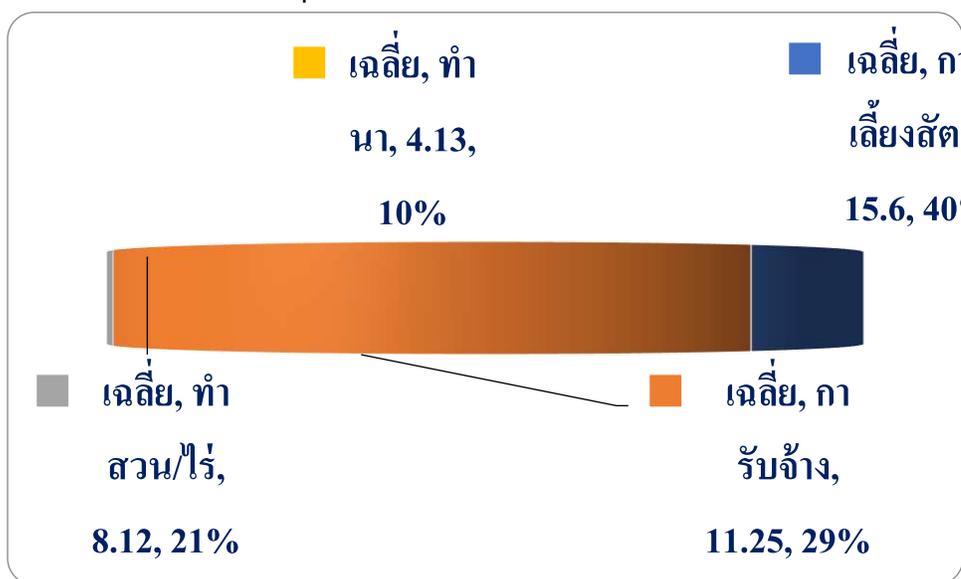
ลักษณะภูมิอากาศ ในชุมชนที่มีภูมิอากาศที่เหมาะสม ไม่ร้อนหรือหนาวจนเกินไป ฤดูร้อนจะมีอากาศเย็น มีลมพัดผ่านเย็นสบายเหมาะแก่การปลูกพืชผลเมืองหนาวและทำการเกษตรอื่นๆ เช่น การทำไร่ชา, ไร่กาแฟ, ไร่ส้ม, และไม้ผลต่างๆ เป็นต้น

ทรัพยากรธรรมชาติ สภาพทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน เช่น ดิน น้ำ ป่าไม้ มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การทำเกษตรและการเลี้ยงสัตว์ มีทรัพยากรอาหารในป่าที่หลากหลาย ทำให้ชุมชนมีความมั่นคงทางอาหาร มีแหล่งอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ ป่าใช้สอย ป่าชุมชน ทำให้บริเวณชุมชนมีสัตว์ป่าอาศัยอยู่มาก

วัฒนธรรมประเพณี บ้านแม่ละนาเป็นชุมชนไทยใหญ่ มีประเพณีที่สำคัญๆ หลายอย่าง เช่น งานปอยส่างลอง ปอยต้นที่ ปอยหลู่ข้าวยาโก้ ปอยปีใหม่ประจำปี เป็นต้น ชาวบ้านไทยใหญ่บ้านแม่ละนาจะมีงานปอยทุกเดือน เป็นประเพณีความเชื่อที่สืบทอดการมา เป็นการสร้างความสามัคคีในชุมชน สร้างความมั่นคงทางอาหาร ให้เกิดการเคารพทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น ประเพณีวัฒนธรรมหลายอย่างที่สามารถเชื่อมคนกับธรรมชาติอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

ในอดีตมีทรัพยากรสิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่มีความสมบูรณ์และมีสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่อบอุ่นเชื่อมร้อยมิตรสหายมีแต่สิ่งดีงาม ซึ่งทั้งสองล้วนมีคุณค่าต่อการดำรงชีวิตของคนบ้านแม่ละนาในปัจจุบัน ปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ระบบการอยู่การทำมาหากินก็เปลี่ยน เกิดการปรับตัวทั้งคนและสัตว์ ชุมชนบ้านแม่ละนามีระบบการทำเกษตรอยู่ 5 ระบบ ดังนี้

ระบบวิถีการดำรงชีวิตในชุมชนบ้านแม่ละนา

ที่มา : แบบสัมภาษณ์เกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์บ้านแม่ละนา

ระบบนา

ชุมชนบ้านแม่ละนา ภาพรวมมีพื้นที่นา 300 ไร่ เนื่องจากพื้นที่ที่มีสภาพเป็นภูเขาสูงเป็นส่วนใหญ่ มีพื้นที่ราบเหมาะสมกับการทำนาเป็นส่วนน้อย พื้นที่โดยส่วนใหญ่เป็นพื้นที่สูง พื้นที่ราบสำหรับการเกษตรมีน้อยมาก ดังนั้นการเพาะปลูกส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่สูงระหว่างหุบเขา โดยมีพื้นที่เพื่อการเพาะปลูกพืชทั้งหมดประมาณ 1,500 ไร่ ชาวบ้านโดยรวมมีพื้นที่เพาะปลูกเฉลี่ยประมาณ 5 ไร่ ต่อครัวเรือน ลักษณะการทำนา ได้รับน้ำจากลำห้วยธรรมชาติ หนึ่งปีสามารถปลูกได้ครั้งเดียวปลูกทั้งข้าวเจ้าและข้าวเหนียว ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะนิยมปลูกข้าวเจ้ามากกว่า

ระบบสวน

ชาวบ้านบ้านแม่ละนาประมาณ 60 % มีการทำสวน โดยมี 2 ลักษณะ คือ สวนหลังบ้าน และสวนไกลบ้าน ทั้งสองระบบมีการปลูกพืชผสมผสานและมีการเลี้ยงสัตว์รวมอยู่ด้วยกัน เมื่อได้ผลผลิตชาวบ้านมีการจัดการทั้งแบบไว้กิน แบ่งปัน และการขาย ซึ่งเป็นการรักษาระบบวิถีทางอาหารที่หลากหลาย เป็นระบบการเกษตรที่สร้างรายได้ให้กับชาวบ้านในบ้านแม่ละนา เช่น การขายสัตว์เลี้ยง หมู ปลา ไก่ เป็นต้น หรือพืชผักสวนครัวต่างๆ รายได้ที่เข้ามาในครัวเรือนหลายร้อยบาทต่อเดือน การทำเกษตรระบบสวนเป็นอาชีพที่เหมาะสมต่อชาวบ้านแม่ละนา เนื่องจากพื้นที่เป็นที่สูงเป็นหุบเขาเป็นส่วนใหญ่ เป็นสวนที่อยู่ตามลำห้วย รอบๆชุมชน เป็นสวนที่ไว้ผลิตอาหารที่หลากหลายสร้างรายได้ มีระบบเชิงการค้าขาย จะนิยมปลูกพืชปริมาณมากๆเพื่อขายเป็นหลัก เช่นการปลูกพืชอายุสั้น ได้แก่ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ถั่วเหลือง ถั่วงอก ถั่วดำ มัน เผือก เป็นต้น และพืชอายุยาว ได้แก่ กาแฟ เสาวรส ไม้ผลชนิดต่างๆ และการเลี้ยงสัตว์ เช่น ปลา ไก่ หมู วัว ควาย และเป็ด เป็นการทำสวนแบบผสมผสาน มีกระท่อม

ในสวนไว้เผ่าดูแลพืชผัก สัตว์เลี้ยงในสวน ซึ่งเป็นการทำการเกษตรเชิงการค้าอย่างพอเพียง มีมากขายมาก มีน้อยขายน้อยหรือไม่ขายเก็บไว้กินเอง

ระบบไร่

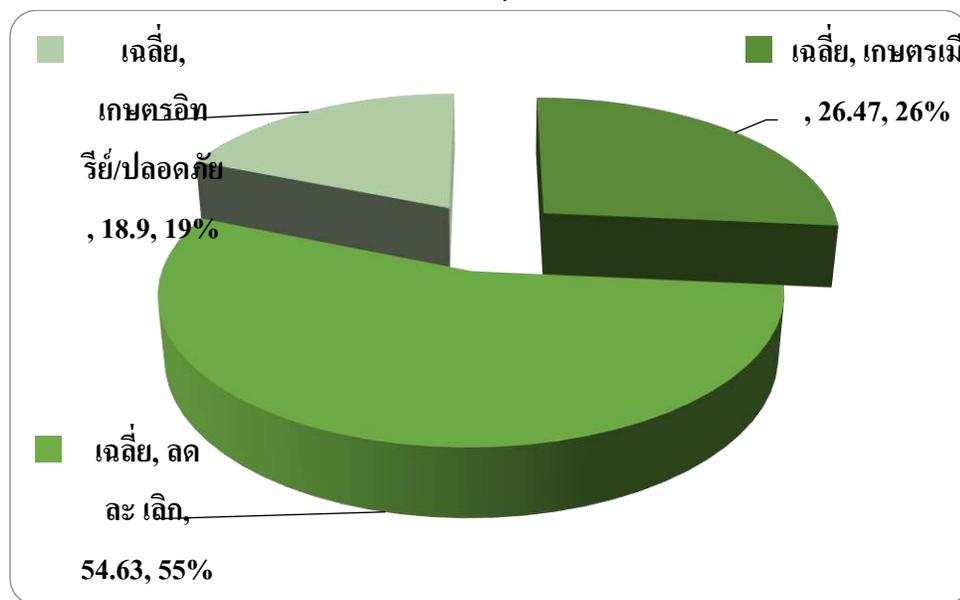
ระบบไร่ ปัจจุบันและอดีตบ้านแม่ละนาจะไม่มีรอบการหมุนเวียนเหมือนพี่น้องชนเผ่ากะเหรี่ยง เนื่องจากบ้านแม่ละนามีพื้นที่จำกัดและมีวิถีที่ต่าง ระบบไร่เป็นระบบการเกษตรที่สำคัญต่อชุมชน มีความเด่นในเรื่องความหลากหลายของพืชอาหาร ช่วยเรื่องการผลิตอาหารนานาพันธุ์ทำหน้าที่ในการผลิตอาหารเป็นหลัก เช่น ข้าวหลายสายพันธุ์ และพืชผักธัญญาหารนานาชนิดผสมผสานกัน เป็นการช่วยให้ชาวบ้านลดรายจ่าย มีพืชอาหารกินตลอดปีไม่ต้องซื้อ ระบบไร่บ้านแม่ละนามีส่วนน้อย ส่วนใหญ่เป็นระบบสวน

ระบบการเลี้ยงสัตว์

ชาวบ้านบ้านแม่ละนามีระบบการเลี้ยงสัตว์แบบปล่อยตามธรรมชาติเป็นส่วนมาก เช่น ไก่ เป็ด วัว ควาย จะปล่อยให้หากินตามธรรมชาติ ยกเว้นสัตว์เลี้ยงหมูดำจะขังคอกไว้ เป็นรูปแบบเรียบง่ายๆ เป็นธนาคารออมทรัพย์ของชาวบ้าน แต่ถ้ากรณีไปเลี้ยงในพื้นที่สวนชาวบ้านจะมีการขังไว้เพื่อไม่ให้ออกไปทำลายพืชผักของคนอื่น ซึ่งเป็นความรู้แบบเดิมที่มีความมั่นคงไม่เสียค่าปรับ แต่ชาวบ้านจะมีรายได้จากการขายสัตว์เลี้ยงหลายพันบาท เช่น ขายวัว หมู ไก่ ปลา ถึงเป็นระบบการจัดการที่ดีอีกระบบหนึ่งของชุมชนบ้านแม่ละนา ทุกครัวเรือนจะมีระบบการเลี้ยงสัตว์ไว้สำรองอาหาร ใช้ในประเพณีพิธีกรรมต่างๆ และการขายสร้างรายได้ คิดเป็นร้อยละ 70 % ของชุมชนที่มีการเลี้ยงสัตว์

ระบบการอิงอาศัยทรัพยากรธรรมชาติ

ลักษณะของการทำการเกษตรของชุมชน

ที่มา : แบบสัมภาษณ์เกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์บ้านแม่ละนา

ทรัพยากรอาหารจากธรรมชาติทุกชนิดไม่ว่าจะเป็นพืชหรือเป็นสัตว์ทุกอย่างไม่มีเจ้าของ ในการเก็บหาอาหารจากธรรมชาติถ้าหากไม่คำนึงถึงความเป็นธรรมนั้น จะนำมาซึ่งความหายนะแก่ตนเองและส่วนรวม ดังนั้นจึงมีข้อปฏิบัติมากมายต่อการเก็บหาอาหารจากป่า เช่น กฎการดูแลป่าชุมชน ป่าต้นน้ำ ป่าไร่ พื้นที่สัตว์เลี้ยง พื้นที่สัตว์ป่า เป็นต้น มีการถือปฏิบัติตลอดมาในชุมชน อาหารจากทรัพยากรธรรมชาติทั้งหมด ชาวบ้านเชื่อว่าจะมีผีหรือเทพารักษ์ดูแลคุ้มครองอยู่ จะใช้ได้เมื่อมีความจำเป็น และควรมีการสำนึกในการใช้และมีพิธีกรรม ขออนุญาต ขอบคุณ ขอโทษ ขอวิงวอน ฯลฯ ซึ่งทุกคนต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของชุมชนที่ได้ร่วมกันสืบทอดและตั้งไว้โดยเคร่งครัด และถือเป็นการกิจที่ทุกคนต้องช่วยกัน สอดส่อง ตรวจสอบ ป้องกัน ดูแล รักษา ตลอดจนร่วมกันแก้ไข ปัญหาที่เกิดขึ้นในอนาคต เพราะเป็นพื้นที่ที่สำคัญยิ่งกับชุมชนในการผลิตอาหารที่หลากหลายที่สมบูรณ์ที่สุด

ประโยชน์ของการเลี้ยงสัตว์เกษตรกรบ้านแม่ละนา

ด้านเศรษฐกิจ

การเลี้ยงสัตว์ วัว ควาย และหมูดำ บ้านแม่ละนา ถือเป็นอาชีพหนึ่งที่สามารถสร้างรายได้จากการเลี้ยงในแต่ละปี เกษตรกรมีเลี้ยงเพื่อจำหน่ายเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งสามารถช่วยลดในด้านรายจ่ายและการมีหนี้สิน สามารถทำการลงที่เป็นของตนเอง เช่น การลงทุนทำการเกษตร การซื้อสัตว์มาเพาะเลี้ยง เป็นต้น หรือการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจในครัวเรือน เช่น การซ่อมแซมต่อเติมบ้านเรือน การซื้อของใช้ที่จำเป็นเพื่อความสะดวกในครัวเรือน เป็นต้น

การเลี้ยงสัตว์สามารถสร้างเศรษฐกิจในครัวเรือนและในชุมชน การเลี้ยงสัตว์มากจะสามารถบอกเห็นว่าในชุมชนมีความมั่นคงทางอาหาร ชุมชนมีการจัดการระบบการเลี้ยงที่ดี ในชุมชนบ้านแม่ละนาจะเลี้ยงสัตว์ประเภทหมูดำเป็นส่วนมาก รองลงมาคือการเลี้ยงไก่ มีระบบการเลี้ยงในพื้นที่สวน ไม่ต้องใช้ค่าใช้จ่ายอาหารมากในการเลี้ยงโดยการทำอาหารตามแบบธรรมชาติ หมูดำเป็นสัตว์เลี้ยงตัวหนึ่งที่สามารถสร้างรายได้ เป็นสัตว์เศรษฐกิจในชุมชน เพราะความต้องการของตลาดในช่วงฤดูกาลประเพณีมีจำนวนมาก เป็นต้น

ด้านสังคม

ช่วยให้ผู้เลี้ยงมีอาหารไว้รับประทานภายในครอบครัว ในกรณีที่เลี้ยงสัตว์เพื่อเป็นอาหาร เช่น การเลี้ยงไก่ เพื่อนำเนื้อและไข่มาเป็นอาหาร เป็นต้น และช่วยให้ผู้เลี้ยงมีแรงงานจากสัตว์ไว้ช่วยในการทำงาน เพราะการทำเกษตรบางอย่างยังต้องอาศัยแรงงานจากสัตว์ เช่น การใช้แรงงานจากควายในการไถพรวนดินเพื่อปลูกพืช การใช้แรงงานจากวัวในการขนข้าว เป็นต้น

สังคมชุมชนบ้านแม่ละนายังมีความเชื่อทางประเพณี วัฒนธรรม ในอดีตในเรื่องสัตว์เลี้ยง เช่น วัว ควาย ชาวบ้านจะไม่กินสัตว์เหล่านั้น เชื่อว่าเป็นสัตว์ที่ใช้แรงงานเป็นเพื่อนร่วมทำงาน จะไม่นิยมกิน และแต่ละปีจะมีพิธีกรรมทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับสัตว์ก่อนเริ่มถึงช่วงทำนา ทำไร่ในการเกษตร เพื่อเรียกขวัญ ขอภัยโทษต่อสัตว์ เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นการอนุรักษ์ รักษาพันธุ์สัตว์ไว้ไม่ให้สูญหาย และเป็นการเคารพ แสดงความรักซึ่งกันและกัน

ด้านทรัพยากรสิ่งแวดล้อม

การเลี้ยงสัตว์ทำให้ทรัพยากรมีความสมดุลมากขึ้น เนื่องจากเป็นระบบที่เชื่อมความสัมพันธ์ในเรื่องความสมบูรณ์ของทรัพยากร เช่น มูลสัตว์เป็นปุ๋ยในการปลูกพืช ลดการใช้สารเคมี ลดการเสื่อมสภาพของดิน และการปนเปื้อนสารเคมีในน้ำ อื่นๆ เป็นต้น

วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงเรื่องระบบการเลี้ยงสัตว์บ้านแม่ละนา (อดีต - ปัจจุบัน)

อดีต

เมื่อก่อนผู้เฒ่าเล่าให้ฟังว่า ชุมชนบ้านแม่ละนามีวิธีการทำเกษตร และการเลี้ยงสัตว์เป็นหลัก ทำนาปลูกข้าวใช้แรงงานสัตว์ มีการเลี้ยงสัตว์เป็นจำนวนมากเพื่อใช้แรงงาน มีพื้นที่ปลูกข้าวเป็นนารวมของชุมชน และมีพื้นที่เลี้ยงสัตว์มาก มีการเลี้ยงสัตว์จะช่วยกันดูแลมีพื้นที่สาธารณะของชุมชน มีพื้นที่อาหารที่อุดมสมบูรณ์ และระบบการเลี้ยงจะไม่ขาย เช่น วัว ควาย หมูดำ และในสมัยก่อน วัว ควาย เอาไว้ใช้แรงงาน จะไม่กินเพราะมีความเชื่อว่าสัตว์ที่ใช้ทำงานกินแล้วจะไม่ดีและปัจจุบันยังมีแนวคิดเช่นนี้อยู่เช่นเดิมไม่เปลี่ยนแปลง

ความเชื่ออีกเรื่องของสัตว์เลี้ยงที่ตายด้วยสัตว์ป่ากิน หรือตายแบบไม่รู้สาเหตุ เชื่อว่าเจ้าของสัตว์เลี้ยงได้กระทำความผิดในบางเรื่อง เกิดการลงโทษ เจ้าของสัตว์เลี้ยงจะต้องเรียกขวัญของอภัยโทษ ซึ่งในอดีตจะเคารพต่อสัตว์เลี้ยงที่ใช้แรงงานมาก เช่น วัว ควาย จะมีการเรียกขวัญสัตว์ทุกฤดูกาลในการผลิตข้าว หรือการทำเกษตรในชุมชนมีการเลี้ยง วัว ควาย มากเพื่อใช้แรงงานและใช้มูลสัตว์เป็นปุ๋ยในการทำเกษตร ในอดีตจะไม่มีการใช้สารเคมีในภาคการเกษตรอย่างใด ใช้ปุ๋ยจากมูล วัว ควาย ในการปรับปรุงดินปรับปรุงพืช เป็นต้น

ปัจจุบัน

ปัจจุบันเกิดการพัฒนาของสังคมในชุมชน ทำให้ระบบการเลี้ยงสัตว์ชุมชนบ้านแม่ละนาโดยรวมเป็นการเลี้ยงเพื่อขาย และการบริโภคในครัวเรือน ชาวบ้านเน้นในการค้าขายไม่เน้นการกิน มาหลังๆชุมชนเริ่มมีถนนหนทางที่สะดวกสบายขึ้น มีการสัญจรไปมาได้ดีขึ้นทำให้มีพ่อค้าเพื่อนบ้านเข้ามาหาซื้อสัตว์ถึงที่ และในชุมชนมีเทคโนโลยี เครื่องมือสื่อสารมากขึ้น ทำให้ชาวบ้านในชุมชนเริ่มหันมาในแนวทางความทันสมัยมากยิ่งขึ้น เกิดการใช้จ่ายที่สูงขึ้น ซึ่งสาเหตุเหล่านี้เป็นเรื่องที่ชาวบ้านตัดสินใจในการปรับเปลี่ยนชีวิตบ้าง มีการขายสัตว์เลี้ยงยังตลาดพ่อค้า เพื่อนำเงินมาใช้จ่ายในครอบครัว แต่เป็นการปรับวิถีการอยู่ที่เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจ สภาพการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาของสังคมโลกทุกวันนี้ ทั้งนี้การขายสัตว์เลี้ยงเป็นเรื่องใหญ่ที่เน้น เพราะสร้างรายได้ให้กับครอบครัวมากกว่าภาคการทำเกษตร ชาวบ้านในชุมชนยังคงเน้นการเลี้ยงเพื่อขายคงเดิมตามสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เป็นต้น และปัจจุบันมีการเลี้ยงสัตว์น้อย (วัว ควาย) เนื่องจากพื้นที่เลี้ยงสัตว์ไม่มี กลายเป็นพื้นที่พืชเศรษฐกิจไปหมด อีกทั้งเวลาในการเลี้ยงสัตว์ไม่มีตัวของเกษตรกร และการขาดความรู้ในการจัดการระบบการเลี้ยงสัตว์ที่ดี

เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นผู้ชายที่เลี้ยงสัตว์ 44% มีอายุ 41-50 ปี และ 26% เกษตรกรผู้เลี้ยงมีอายุ 31-40 ปี และอีก 15% เป็นกลุ่มที่มีอายุมาก และน้อยสุด ได้แก่ อายุ 10 -30 ปี เป็นกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่อยู่บ้านช่วยครอบครัวทำงาน และอายุ 51-70 ปี ผู้สูงอายุที่มีความรู้และมีประสบการณ์มากในการเลี้ยง

และเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์จะมีการศึกษาอยู่ระดับชั้นประถมศึกษาเป็นส่วนใหญ่ และไม่มีการศึกษา รวมทั้งมีการศึกษาในระดับมัธยมปลาย ป.ตรี ตามลำดับ เป็นต้น ปัจจุบันมีผู้เลี้ยงสัตว์ที่มีอายุเป็นส่วนใหญ่ คนรุ่นใหม่มีส่วนน้อย ผู้เลี้ยงสัตว์จะอาศัยความรู้จากความรู้เดิมตามวิถีที่มีอยู่ในชุมชน

ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

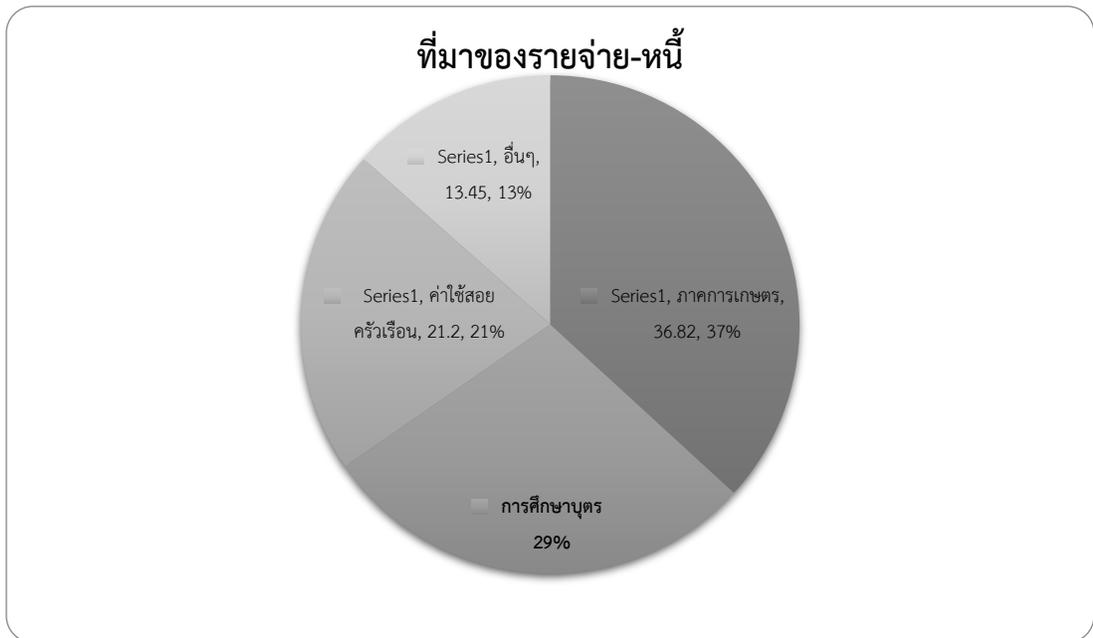
เมื่อก่อนการใช้ชีวิตของชาวบ้านชุมชนบ้านแม่ละนาอยู่อย่างแบบเรียบง่ายพอมีพอกิน ทำการเกษตรไว้กินแบ่งปันญาติพี่น้องและสัตว์เลี้ยงเพื่อใช้แรง อยู่อย่างพอเพียงตามวิถีคนไทยใหญ่ ชาวบ้านในชุมชนมีความสัมพันธ์กันรักกันซึ่งกันและกันและมีการแบ่งปันสูง มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เอามือเอามือกันในภาคการเกษตร ไม่มีการจ้างแรงงาน ซึ่งมีความเชื่อความเคารพในประเพณีวิถีวัฒนธรรมอย่างดีเยี่ยม

ต่อมาเกิดการพัฒนาทางสังคม ทำให้ชุมชนมีการพัฒนาเกิดการเปลี่ยนแปลงหลายๆสิ่งหลายๆอย่าง โดยเฉพาะกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ในชุมชน อาทิ เช่นดังต่อไปนี้

ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับการเลี้ยง

1. พื้นที่ในการเลี้ยงสัตว์ลดน้อยลง พื้นที่ส่วนใหญ่กลายเป็นส่วนบุคคล ใช้เป็นการเกษตรเชิงเดี่ยว ทำให้ระบบการเลี้ยงเปลี่ยนแปลงไป ต้องมีเวลาดูแลสัตว์มากขึ้น มิฉะนั้นสัตว์เลี้ยงอาจเข้าสวน ไร่ ชาวบ้าน จะต้องเสียค่าหมายค่าปรับ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ไม่คุ้มเท่ากับผู้เลี้ยงสัตว์
2. พื้นที่อาหารสัตว์ในสวน ในลำห้วย และในป่า มีน้อยลง เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวถูกบุกเบิกเป็นพื้นที่พืชเศรษฐกิจ เกิดการใช้สารเคมีทำให้พืชอาหารสัตว์หายไป และน้ำในการดื่มกินของสัตว์ปนเปื้อนสารเคมี สามารถที่จะใช้ดื่มกินได้อีกต่อไป
3. สุขภาพสัตว์เลี้ยงมีความแข็งแรง อุดมสมบูรณ์น้อยลง เนื่องจากสภาพแวดล้อมถูกทำลาย อาหารการกินของสัตว์ลดน้อยลง และพืชอาหารไม่ปลอดภัยมีความปนเปื้อนสารเคมี
4. การขยายพันธุ์ของสัตว์เลี้ยงมีจำนวนน้อยลง เนื่องจากความสมบูรณ์ของพ่อพันธุ์แม่พันธุ์ไม่มี เกิดจากความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ และสัตว์เลี้ยงเกิดโรค ล้มตายมากขึ้น เกิดจากสุขภาพที่ไม่แข็งแรงของสัตว์เลี้ยง
5. ภาวะทางเศรษฐกิจของผู้เลี้ยงมีน้อยรายได้น้อยกว่ารายจ่าย มีหนี้สินจำนวนมาก เป็นสาเหตุของการขายสัตว์เพื่อลดหนี้ ทำให้จำนวนสัตว์มีน้อยลงในชุมชน

ภาวะหนี้ของเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์

ที่มา : แบบสัมภาษณ์เกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์บ้านแม่ละนา

ความรู้ของระบบการเลี้ยงสัตว์ของชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันทั้ง

การเลี้ยงสัตว์จะต้องอาศัยความรู้ในการบริหารจัดการให้เป็นระบบ ซึ่งปัจจัยที่อยู่ในห่วงโซ่การผลิตต่างๆ เป็นสิ่งสำคัญ เช่น เทคนิคความรู้ในการเลี้ยงสัตว์ด้านต่างๆ พื้นที่ในการเลี้ยงสัตว์ อาหารในการเลี้ยงสัตว์ แรงงาน/เวลาการดูแลสัตว์เลี้ยง ระบบตลาด และการรวมกลุ่ม เป็นต้น ซึ่งจะต้องมีการพัฒนาศักยภาพในส่วนต่างๆ เหล่านี้ให้ประสิทธิภาพ

เนื่องจากการเลี้ยงสัตว์เป็นที่ต้องการของตลาดในพื้นที่และนอกพื้นที่ แต่ระบบการเลี้ยง ระบบการตลาด ขาดทุน ยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอของกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ในชุมชน การเลี้ยงสัตว์จึงต้องมีการพัฒนาเพื่อให้เกิดการยอมรับ ดังนั้นกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์จึงควรมีการพัฒนาการเลี้ยงในด้านต่างๆ เช่น การพัฒนาพันธุ์ที่เหมาะสมในพื้นที่ ซึ่งต้องใช้สายพันธุ์ที่ได้รับการพัฒนาสำหรับการเลี้ยงที่แตกต่างกันไป นอกจากนี้ควรให้ความสำคัญในการพัฒนาด้านการจัดการอาหารสัตว์ โดยเฉพาะแหล่งพื้นที่อาหารหยาบ ควรมีการส่งเสริมให้มีกลุ่มเกษตรกรหาพื้นที่อาหารสัตว์เพิ่มมากขึ้น

ปัจจัยเงื่อนไข ปัญหา - สาเหตุของการเลี้ยงสัตว์ การให้คุณค่าของการเลี้ยงสัตว์กับชีวิตคนในชุมชน ในเชิงความเชื่อ ตัวเงิน และคุณค่าเสริมผ่านการท่องเที่ยว บนฐานนิเวศวัฒนธรรม และการให้คุณค่าในอดีตกับปัจจุบัน

ปัจจัยเงื่อนไข ปัญหา – สาเหตุของการเลี้ยงสัตว์

มีสาเหตุหลายประการที่ทำให้กลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์บ้านแม่ละนาไม่สามารถเลี้ยง วัว – ควาย ในจำนวนที่มากได้ เนื่องด้วยปัญหาหลักที่สำคัญได้แก่ ปัญหาเรื่องพื้นที่อาหารสัตว์โดยเฉพาะอาหารหยาบ ซึ่งเป็นอาหารหลักของวัว – ควาย ในทุกระยะการเจริญเติบโต เนื่องจากเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ไม่ได้ให้ความสำคัญในการจัดการอาหารหยาบเลย ยังคงเลี้ยงแบบปล่อยตามธรรมชาติให้หากินเองในพื้นที่ที่มีแต่หญ้าพื้นเมืองซึ่งมีคุณค่าทางอาหารต่ำ และมีปัญหาเรื่องพื้นที่แปลงหญ้า ไม่มีสภาพเป็นทุ่งหญ้าเหมาะแก่การเลี้ยงสัตว์

จำนวนผู้เลี้ยงสัตว์บ้านแม่ละนา

บ้าน	วัว-ตัว	วัว-ราย	ควาย-ตัว	ควาย-ราย	หมู-ตัว	หมู-ราย	ไก่- ตัว	ไก่-ราย
แม่ละนา	217	19	59	15	110	23	1,763	36

ในปริมาณการเลี้ยงสัตว์ที่มีปริมาณสัตว์เลี้ยงน้อย เนื่องจากปัญหาหลักๆคือพื้นที่มีน้อย ซึ่งจำนวนพื้นที่เลี้ยงสัตว์ของชุมชน 2 พื้นที่ /โซนโซนเหนือ จำนวน 100 ไร่ โซนใต้ จำนวน 300 ไร่

ในฤดูแล้งเมื่อไม่มีหญ้า เกษตรกรก็ยังคงเลี้ยงแบบปล่อยให้หากินเองในพื้นที่เดิมๆ วัว – ควายจึงได้กินอาหารไม่เพียงพอต่อความต้องการของร่างกายและสุขภาพ จนบางครั้งอาจถึงตายเนื่องจากการขาดอาหาร อาหารหยาบจึงนับได้ว่าเป็นแหล่งโภชนะที่สำคัญสำหรับการเจริญเติบโตและให้ผลผลิตของวัว – ควาย การจัดการด้านอาหารหยาบจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาการเลี้ยงสัตว์ไม่ว่าจะเป็นวัวหรือควาย

ทั้งนี้การตลาดสัตว์เลี้ยงปัจจุบันของชุมชนบ้านแม่ละนา นับเป็นปัญหาสำคัญเช่นกัน เนื่องจากลักษณะของตลาดยังคงเป็นการซื้อขายในลักษณะการค้าราคาเหมาจ่ายเป็นตัว ดังนั้นพ่อค้าที่มีความรู้และประสบการณ์ในการซื้อขายมานาน จึงมักอาศัยข้อได้เปรียบดังกล่าวในการซื้อจากกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์บ้านแม่ละนาในราคาต่ำ เนื่องจากเกษตรกรผู้เลี้ยงไม่สามารถกำหนดราคาได้ด้วยตัวเอง หรือไม่มีตลาดรองรับ

นอกจากนี้การเกิดโรคระบาดต่างๆ เช่นการระบาดของโรคปากและเท้าเปื่อย หรือบาดแผลที่เกิดจากการต่อสู้ หรือสัตว์ป่าทำร้าย ฯลฯ เพราะปัจจุบันมีพื้นที่ในการเลี้ยงสัตว์มีน้อยลง ไม่สามารถจัดระบบในการจัดการเลี้ยงได้

ความรู้ที่เอื้อต่อการจัดการการเลี้ยงสัตว์ที่มีอยู่ในชุมชน

ชาวบ้านบ้านแม่ละนามีพื้นที่เลี้ยงสัตว์อยู่ 2 พื้นที่ ได้แก่ พื้นที่โซนเหนือ และโซนใต้ โดยปกติชาวบ้านมักไปเลี้ยงในโซนเหนือ เนื่องจากมีพื้นที่กว้างกว่าโซนใต้ (ปากถ้ำ) มีผู้เลี้ยงคอยดูแลอย่างใกล้ชิด เพื่อไม่ออกนอกพื้นที่หนีเข้าไปในสวนไร่ของชาวบ้าน และมีพื้นที่ปล่อยในช่วงนอกฤดูกาลผลิต (ฤดูร้อน)จะเลี้ยงในบริเวณนาของชุมชน ซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนรวมในการเลี้ยงสัตว์ของชุมชน เป็นการจัดการที่มีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยเฉพาะเจ้าของแปลงนา เป็นการสร้างสมดุลของระบบนิเวศของแปลงนา เพราะในฤดูเพาะปลูกพื้นที่แปลงนาจะได้มีปุ๋ยปรับปรุงดินสร้างการเจริญเติบโตของพืชและได้ผลผลิตที่ดี

จากอดีตมีการเลี้ยงสัตว์จำนวนมาก มีมูลสัตว์จำนวนมากสามารถเก็บมาปรับปรุงดินในสวนในไร่ได้ แต่ปัจจุบันมีปริมาณน้อยลงของมูลของสัตว์เลี้ยง ทำให้ไม่สามารถจะนำไปแบ่งตามสวนตามไร่ได้ สามารถใช้ได้ในพื้นที่นาที่เดียว

ความเชื่อในการเลี้ยงควาย

การเลี้ยงควายของชาวบ้านบ้านแม่ละนา เป็นการเลี้ยงเพื่อใช้แรงงานในภาคการเกษตร เช่น การทำนา ใช้ขนข้าวขนส่งสินค้าการเกษตร เป็นต้น ระบบการเลี้ยงในอดีตและปัจจุบันยังเป็นแบบเดิม ซึ่งการเลี้ยงควายของชาวบ้านจะมีความเชื่อ คือ ว่าสัตว์เลี้ยงเป็นเพื่อนร่วมทำงาน มีคุณมีประโยชน์กับชาวบ้าน ชาวบ้านในชุมชนจะไม่กินควาย เชื่อว่าถ้ากินควายที่เลี้ยงจะไม่ดีกับตัวเอง ทำให้ตัวเองทำมาค้าขายไม่ดี การทำงานไม่รุ่งเรือง ความเชื่อดังกล่าวยังมีอยู่จนถึงปัจจุบัน เป็นประเพณีความเชื่อของชาวบ้านบ้านแม่ละนา

การเลี้ยงควายจะมีการเรียกขวัญควายทุกปี และทุกครั้งในการก่อนลงทำนา หรือก่อนที่จะใช้แรงงานควาย จะมีการทำพิธีเรียกขอกำมาควาย เพื่อบอกถึงการดูแลซึ่งกันและกัน ได้ผลประโยชน์ร่วมกัน ปัจจุบันการเลี้ยงควายน้อยลง พิธีกรรมดังกล่าวจะมีเฉพาะครอบครัวที่ยังเลี้ยงควายเท่านั้น เป็นต้น

ความรู้ในการจัดการระบบการเลี้ยง

ที่ผ่านมาจากการศึกษาข้อมูลในชุมชน พบว่าสาเหตุปัญหาที่ทำให้ระบบการเลี้ยงสัตว์ไม่ดี เนื่องจากพื้นที่ทรัพยากรเริ่มมีความเสื่อมสภาพลง มีพื้นที่เลี้ยงสัตว์น้อยลง มีการใช้พื้นที่มากขึ้นในการทำพืชเศรษฐกิจ อีกทั้งพื้นที่ส่วนหนึ่งหลุดมือได้ขายที่ดินให้ญาติพี่น้องในต่างชุมชน และมีประชากรที่เพิ่มมากขึ้น ทำให้พื้นที่ถูกทำลายมากขึ้น

การแก้ไขเกษตรกรจะต้องมีการรวมกลุ่มพูดคุยกัน เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับระบบการเลี้ยงของชุมชนแบบจริงจัง เกษตรกรที่เลี้ยงสัตว์ควรมีเวลาดูแลสัตว์ให้มากขึ้นเพื่อไม่ให้สัตว์เลี้ยงรุกเข้าพื้นที่สวน – ไร่ เกษตรกร (ป้องกันการโดนปรับ) และในชุมชนควรมีการอนุรักษ์ฟื้นฟูแหล่งทรัพยากรอาหารสัตว์ ให้มีการรวมกลุ่มพูดคุย แลกเปลี่ยนอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งให้มีการอนุรักษ์ฟื้นฟู ภูมิปัญญาด้านการรักษาโรคสัตว์ (สมุนไพร) และมีการสรุปบทเรียน ประเมิน สู่โอกาสในการแก้ไขปัญหาอย่างมีส่วนร่วม

ความรู้เรื่องการเลี้ยงหมูดำ

การเลี้ยงหมูดำใช้วิธีการขังคอก ในรูปแบบหมูหลุม มีการล้างคอกหมูทุกวัน และใช้ปุ๋ยหมักธรรมชาติ เพื่อระงับกลิ่น การเลี้ยงจะไม่เลี้ยงด้วยอาหารสำเร็จรูปเพราะจะทำให้มีกลิ่นเหม็น ในการเลี้ยงเริ่มต้นจากการซื้อลูกหมูน้อย ใน 1 ปีจะอยู่ 2 รุ่น อาหารหมูจะมีการเตรียมไว้ทุกเช้า โดยการต้นข้าวกับรำข้าว และข้าวโพด มะละกอ ฟักทอง หน่อกล้วย และปลายข้าว ต้นไฉ้ในมือ เย็น – เช้า การให้อาหารหมูดำไม่ควรให้มากเกินไป ให้ที่เพียงพอ เมื่อให้อาหารหมูเสร็จจะต้องล้างคอกทุกครั้ง

การดูแลหมูในกรณีมีพยาธิให้นำใบกะทิ ให้หมูกิน 2 ครั้งต่อวัน ติดต่อกัน 3 เดือน ในช่วงฤดูฝน – หนาว ให้ชุ่มไฟให้หมู เพื่อป้องกันแมลง และยุง ส่วนในช่วงฤดูร้อนให้นำน้ำชืดเพื่อให้หมูคลายความร้อนไม่ให้หมูเครียด

ซึ่งจะทำให้ได้กำไรจากการเลี้ยงขาย 40,000 - 50,000 บาทต่อปี โดยจะมีราคาในช่วงเดือน ม.ค. - ก.พ. เนื่องจากมีประเพณีทางวัฒนธรรมที่ต้องใช้หมูทางพิธีกรรมตามศาสนา ทั้งนี้เป็นการเอื้อต่อระบบการเลี้ยงหมูดำอย่างดี

วิธีการการเพาะพันธุ์หมูดำ คือ นำแม่พันธุ์พ่อพันธุ์ มาผสมกัน ไว้ให้อยู่ร่วมกันภายใน 3 วัน และภายใน 3 หมูคลอด ช่วงคลอดให้นำลูกหมูน้อยเช็ดด้วยผ้าให้สะอาด แล้วตัดสะดึงและตัดพินออก เพื่อไม่ให้ลูกหมูกัดนมแม่ในเวลาตีนม ปล่อยให้ลูกหมูช่วงอายุไม่เกินหนึ่งเดือนครึ่ง พอถึง 2 เดือนในขังคอกไว้ไม่ให้ออกเล่นเพื่อป้องกันการทำลายพืชผลชาวบ้าน ในกรณีลูกหมูสามารถขายได้ตั้งแต่ 1 เดือนครึ่ง ในราคาตัวละ 1,000 บาท และการขายซี่หมูจะได้ในราคา 25 - 30 บาทต่อกระสอบ

การหุงต้มอาหารหมูดำ ใช้ไม้ (พิน) 1 วัน ต่อ 20 ท่อน ในหนึ่งปีจะใช้ครั้งละ 1 ลำรถจักรยานยนต์ โดยไปเก็บจากในสวนในไร่ที่ปล่อยทิ้งไว้

ปัญหาการจัดการหมู หรือหมูดำ

1. อาหารหมูแพงขึ้น เช่น รำข้าว
2. กลิ่นซี่หมู
3. ไม่สามารถเลี้ยงจำนวนมากๆได้ เนื่องจากต้องใช้วัสดุคอกอาหารมากขึ้น เช่น แกลบข้าว ต้นกล้วย
4. ข้อจำกัดผู้เลี้ยงจะต้องใช้ความพยายามและความอดทนสูง
5. เสียเวลาในการจัดเตรียมอาหาร ให้อาหาร
6. หมูมีการเจริญเติบโตช้า ใช้เวลาเลี้ยงนานกว่าการเลี้ยงด้วยอาหารสำเร็จรูป

ตาราง ข้อมูลการเปรียบเทียบการทดลองเลี้ยงหมูดำ - หมูพันธุ์

กิจกรรม	หมูพันธุ์	หมูดำ
จำนวน(ตัว)	1	1
เวลาเลี้ยง	120	150
ใช้อาหาร (กก.)	13	4
ราคาอาหาร (บาท)	3,093	2,393
ค่าลูกหมู (บาท)	1,220	1,220
ต้นทุนรวม (บาท)	4,313	3,613
น้ำหนักขาย (บาท)	90	93
ราคาขาย (กก.)	52	50
ราคาขาย (บาท)	4,706	4,685
กำไร /ตัว (บาท)	392	1,071

ที่มา : แบบสัมภาษณ์เกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์บ้านแม่ละนา

จะเห็นได้ว่าการเลี้ยงหมูดำนั้นสามารถสร้างกำไรให้กับผู้เลี้ยงเป็นอย่างดี ที่สำคัญไม่ทำลาย
ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมด้วย

ราคาขายสัตว์เลี้ยงชุมชนแม่ละนา(ปัจจุบัน)

1. วัวเล็ก 12,000 บาท / วัวใหญ่ 25,000 บาท
2. ควายเล็ก 38,000 บาท / ควายใหญ่ 50,000 บาท

ราคาหมูดำ

1. ลูกหมู(เหย้านมแม่) 1,000 บาท /ตัว
2. ลูกหมูน้อย (ตัว) 100 บาท /กก.
3. หมูใหญ่ เฉลี่ย 8,500 บาท /ตัว (ขึ้นอยู่กับอายุการเลี้ยง)
4. หมูใหญ่ อายุ 4-5 ปี ราคา 12,000 บาทเป็นต้นไป

กฎกติการ่วมของกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์บ้านแม่ละนา (วัว – ควาย – หมูดำ)

1. สมาชิกทุกคนต้องมาร่วมกลุ่มด้วยความสมัครใจและเต็มใจ
2. สมาชิกทุกคนต้องมีการออมทรัพย์เดือนละ 50 บาท (มติเห็นชอบกลุ่ม)
3. ในกลุ่มสมาชิกจะมีให้บุคคลภายนอกมาร่วมเป็นสมาชิก (ปีได้รับสมาชิกเพิ่ม)เว้นแต่มีข้อตกลงจากสมาชิกกลุ่มทุกคน
4. หากสมาชิกบุคคลใดไม่มีการพูดโกหกพูดเท็จในการพัฒนาหรือกิจกรรมกลุ่ม บุคคลนั้นจะถูกลงโทษในการพัฒนากิจกรรม 2 เท่า ถ้าบุคคลใดไม่ทำตาม สมาชิกทุกคนเห็นชอบให้ออกจากกลุ่ม และสามารถรับเงินออมได้เท่าจำนวนเงินที่ได้ออมไว้เท่านั้น
5. ในระยะ 5 ปี หากสมาชิกคนใดมีความต้องการจะออกจากกลุ่มสามารถได้รับเงินออมจากการออมของตนเองเท่านั้น
6. ในระยะ 5 ปีแรกที่มีสัญญาเงินกู้ยืม ถ้าบุคคลใดเกิดการล้มตายจะได้รับตามเงินออมเอาไว้เท่านั้น และได้รับส่วนปันผลของลูกสัตว์เลี้ยงตามสัดส่วนของสมาชิกเท่านั้น
7. ในระยะที่คืนเงินกู้หมดแล้ว หากสมาชิกคนใดต้องการออกจากสมาชิกกลุ่มหรือตาย ก็จะได้รับสิทธิผลประโยชน์ตามสัดส่วน
8. ในกรณีสมาชิกในกลุ่มมีเหตุจำเป็น เช่น ตาย เจ็บปวด สามารถขายสัตว์เลี้ยงไปก่อนได้ แต่ต้องชำระคืนกลุ่มเท่าที่มีเป็นงวดๆ
9. หากมีการประชุมสมาชิกกลุ่ม สมาชิกคนใดไม่มาประชุมให้ปรับ 20 บาท ในกรณีที่อยู่และไม่มีเหตุผลอื่นใด และมาหลังการประชุม 1 ชั่วโมง
10. ในกรณีการบริหารจัดการดูแลกลุ่ม ให้หมุนเวรการจัดการกลุ่ม ครั้งละ 2 คน

ผู้เลี้ยงสัตว์ในชุมชนโดยเฉลี่ยมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนผู้เลี้ยงสัตว์ 4 คน เป็นแรงงานในภาคการเกษตรเฉลี่ย 2 คน (พ่อ แม่) และมีอายุ ประสบการณ์การเลี้ยงสัตว์มากกว่า 30 ปีขึ้นไป

การจัดการด้านอาหารสัตว์เลี้ยง 90 % มาจากธรรมชาติ ลักษณะการเลี้ยงเป็นรูปแบบของการขังคอก - ปล่อยอิสระ เป็นส่วนมาก พื้นที่เลี้ยงสัตว์ของตนเองโดยเฉลี่ยในครัวเรือน (ส่วนบุคคล) 3 แปลง ในพื้นที่ ไร่ นา สวน และ อาชีพหลักของเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ของชุมชน คือ การทำนา ทำสวน และอาชีพรอง คือ การรับจ้างกับการเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น

ช่องทางการตลาดในการขายมี 2 ทาง ได้แก่ ติดต่อพ่อค้าโดยตรงพ่อค้ามารับซื้อถึงที่ และช่องทางผ่านพ่อค้าคนกลาง โดยรวมการขายสัตว์เลี้ยงแต่ละครั้งเกษตรกรเจ้าของสัตว์เลี้ยงมีความพอใจกับราคาที่ได้

ข้อเสนอแนะต่อแนวทางการจัดระบบการเลี้ยงสัตว์บ้านแม่ละนา

ในการศึกษาระบบการเลี้ยงสัตว์ของชุมชน พบว่า การเลี้ยงสัตว์มีจำนวนผู้เลี้ยงน้อยลง และปริมาณสัตว์ลดลง โดยการเลี้ยงสัตว์จะใช้ทุนตัวเองเป็นหลัก เริ่มจากการเลี้ยงแม่พันธุ์ ในรูปแบบการขังคอก และการปล่อยให้กินตามสวน ไร่นา พื้นที่นา และตามป่าภูเขา เกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์เลี้ยงเป็นอาชีพรอง มีประสบการณ์การเลี้ยงตั้งแต่ 20 -30 ปี ส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย มีอายุตั้งแต่ 30 ปี สถานะภาพแต่งงานแล้ว มีบุตรแล้ว มีสมาชิกในครัวเรือน 3-4 คน ไม่ได้รับการศึกษา มีการนับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่

ลักษณะการเลี้ยงส่วนใหญ่จะปล่อยในบางช่วงเวลา ในการเลี้ยงจะใช้แรงงานคน 1 คน หรือ 2 คน (ในบางครั้ง) มีรายได้จากการเลี้ยงต่อปี 15,000 – 20,000 บาท การปล่อยให้ออกหาอาหารในขอบเขตชุมชนได้พบหญ้าส่วนใหญ่เป็นหญ้าพื้นเมืองที่ขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น หญ้าแพรก หญ้ายาง หญ้าปากควาย หญ้าหวาย หญ้าคลุมตอ หญ้ารงนก หญ้านกสีชมพู หญ้าตีนกา หญ้าหัวหมู หญ้ามาลาเซีย ผักปราบ ผักโขม หญ้าไผ่ ฯลฯ และใบพืชไม้ผลชนิดต่างๆ เกษตรกรบางคนจะเสริมฟางข้าวให้ และให้น้ำเกลือ ตามกำลังแรงเท่าที่มี ทั้งนี้ลักษณะการขังคอกในการเลี้ยงจะเป็นคอกที่มีแต่รั้ว และมีหลังคาบังไม่มีอะไรเลย เป็นต้น

แต่ทั้งนี้เกษตรกรยังมีข้อกังวลในสถานการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งปัจจัยภายนอก เช่น การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ฯลฯ และการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชน เช่น การทำเกษตรแบบไร้ถาวรมาปลูกพืชเศรษฐกิจมากขึ้น ทำให้พื้นที่ในการเลี้ยงสัตว์น้อยลง แหล่งอาหารสัตว์ลดลง ซึ่งเป็นสิ่งที่เกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์มีความกังวลมากที่สุด ในการนี้การสานกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาความเสี่ยง คือ การอนุรักษ์ฟื้นฟูแหล่งอาหารสัตว์ อนุรักษ์พื้นที่ทรัพยากรธรรมชาติในการเลี้ยงสัตว์ของชุมชน และหาแนวทางการจัดการที่เหมาะสมกับชุมชน โดยมีข้อเสนอ ดังนี้

1. ปัญหาสัตว์เข้าสวนเกษตร – การถูกปรับ ให้มีการแบ่งโซนการเลี้ยงสัตว์ – แบ่งพื้นที่การเกษตรให้ชัดเจน /เกษตรกรที่ทำเกษตรให้ทำรั้วกันสัตว์เลี้ยงอย่างมาตรฐาน ผู้เลี้ยงสัตว์หม่าดูแลสัตว์

อย่างใกล้ชิด ควบคุมการสัตว์เลี้ยงไม่ออกนอกพื้นที่ และมีกฎระเบียบข้อบังคับเข้าสู่แผนองค์การบริหารส่วนตำบล ให้เกิดการคุ้มครองผู้เลี้ยงสัตว์

2. ให้มีการจัดการในระดับตำบล – ชุมชน มีกฎระเบียบการจัดการร่วมระดับตำบล/ชุมชนและมีกฎหมาย กฎระเบียบคุ้มครองผู้เลี้ยงสัตว์ และเจ้าของสวน เพื่อเกิดความเป็นธรรมทางสังคม ชุมชน
3. ให้มีการจัดการอนุรักษ์แหล่งทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน มีการฟื้นฟูแหล่งอาหารสัตว์ และพื้นที่ในการเลี้ยงสัตว์ (พื้นที่สาธารณะของชุมชน)
4. ให้มีการสร้างการเรียนรู้ สร้างองค์ความรู้ มีการสรุปบทเรียนถอดบทเรียน แลกเปลี่ยน ประสบการณ์และประเมินผล ผู้กระบวนกรดำเนินการแก้ไข เคลื่อนงานสู่แผนชุมชนท้องถิ่น และเชื่อมกับแผนการทำงานของแหล่งทุนต่างๆที่เข้ามาทำงานในชุมชนต่อไป
5. ให้มีเวทีหรือกิจกรรม พุดคุยหารือระบบการจัดการสัตว์ของเกษตรกรเจ้าของสวน ไร่ และผู้เลี้ยงสัตว์มาได้นั่งคุยกัน และก่อให้เกิดการจัดการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน รวมทั้งมีการรวมกลุ่มการเลี้ยงสัตว์ของชุมชน ให้มีกิจกรรมพุดคุยกันอย่างต่อเนื่อง ให้เกิดกลุ่มที่มีความเข้มแข็ง เป็นรูปธรรมในการศึกษาเรียนรู้ให้กับชุมชน
6. ให้มีการจัดการอนุรักษ์ฟื้นฟู ความรู้ภูมิปัญญาในด้านต่างๆ เช่น ความรู้ในการดูแลรักษาโรคสัตว์ ในยามเจ็บป่วย ยาชนิดต่างๆในการรักษาสัตว์ ความรู้การคัดพันธุ์ขยายพันธุ์ ความรู้ในการทำอาหารสัตว์ และความเชื่อภูมิปัญญาที่เอื้อต่อการเลี้ยงสัตว์ เพื่อเกิดการถ่ายทอดสิ่งเหล่านั้นให้กับคนรุ่นหลัง เป็นต้น
7. ให้หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องและองค์กรต่างๆ เข้ามาหนุนเสริมด้านกิจกรรมอบรมความรู้ และด้านปัจจัยต่างๆ

ประสานงานพื้นที่

นายวรวิทย์ ศิริเกิดเกียรติ

29-ฟาร์มสเตย์ บ้านหนองหล่ม การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อชุมชน

ตำบลหนองหล่ม อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา

“เคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำชุมชน ครูป้าคำ พระเกจิอาจารย์
ของหมู่บ้านที่เลื่องลือ..ไหว้สา เจ้าพ่อคำปวน แม่ทัพของพระ
ยาสิ้นก่านที่ปกป้องรักษาชุมชน เดินชมป่าต้นน้ำสัมผัส
ธรรมชาติพบกับต้นตะเคียนยักษ์อายุกว่า 100 ปีและบ่อน้ำ
ศักดิ์สิทธิ์พันปี

ผ่อนคลายความเมื่อยล้าด้วยศาสตร์การนวดไทยสลายะ ..
สปาปลารธรรมชาติ..เดินชมป่าต้นน้ำ เสร็จแล้วท่านจะได้ผ่อนคลาย
ด้วยการนวดไทยสลายะข้างลำธาร ฟังเสียงน้ำตก เสียง
นกร้อง..ท่ามกลางธรรมชาติให้การพักผ่อนทั้งผ่อนคลายทั้ง
ร่างกายและจิตใจ ให้คุณได้จิบชาสมุนไพรอันหอมกลิ่น ชื่นชม

บรรยากาศธรรมชาติอย่างมีความสุข ชมบรรยากาศธรรมชาติและเที่ยวอุทยานแห่งชาติดอยภูนาง ชมนกยูงแบบ
ใกล้ชิด ชมน้ำตกธารสวรรค์ภูนางที่สวยงามมีน้ำตลอดปี..

เดินเขาชมถ้ำหลวงบางมด นั่งดูพระอาทิตย์ตกยามเย็นจนลับเหลี่ยม ชมวิว 360 องศา พร้อมทานอาหารเย็นแบบ
organic ด้วยเมนูพื้นบ้าน อาทิเช่น..น้ำพริกน้ำปู น้ำพริกหนุ่มผักนึ่ง น้ำพริกอ่องผักสด ต้มส้มไก่บ้านยอดมะขาม
ปลานิลนึ่งเผาเกลือ ผลไม้ของหวานตามฤดูกาล ...”

นี่เป็นคำเชิญชวนให้เราได้ไปท่องเที่ยว ณ ฟาร์มสเตย์ บ้านหนองหล่ม ตั้งอยู่ที่หมู่ 8 ตำบลหนองหล่ม
อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา ที่จัดการท่องเที่ยวโดยคนในชุมชน ฟังคำเชิญชวนข้างต้นแล้วหลายคนคงจะอยาก
ไปทันทีเลยทีเดียว ...

ก่อนจะเป็นฟาร์มสเตย์บ้านหนองหล่ม

บ้านหนองหล่ม มีชื่อมาจาก “หนองหล่ม” ซึ่งเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติที่พบในหมู่บ้านแห่งนี้ มีลักษณะเป็น
น้ำออกรู และน้ำผุดจากผิวดิน จึงทำให้บริเวณนี้มีน้ำตลอดทั้งปี ไม่เคยแห้งขอด เป็นแหล่งน้ำใช้ที่สำคัญของคนใน
ตำบลหนองหล่ม ทั้งการบริโภคและการทำการเกษตร ด้วยสภาพพื้นที่ที่เหมาะสมกับการทำการเกษตร และยังมี
แหล่งน้ำเพียงพอ อาชีพหลักของคนที่นี่จึงทำการเกษตรนั่นเอง “บ้านหนองหล่มเป็นหมู่บ้านที่มีเศรษฐกิจดี เพราะ

มีน้ำท่าอุดมสมบูรณ์ ชุมชนจึงมีผลผลิตตลอดทั้งปี ทั้งลำไย ข้าว ข้าวโพด” พ่อบุญตัน มงคล หนึ่งในคณะกรรมการการท่องเที่ยวบ้านหนองหล่มเล่าให้ฟังในวงพูดคุยเล็กๆ ที่เฮือนกาแป ร้านเล็กๆ ของชุมชนซึ่งเป็นจุดหนึ่งที่ทำเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามา การท่องเที่ยวจึงเป็นเพียงอาชีพเสริม สร้างรายได้เสริมให้กับคนที่นี่เท่านั้น แต่ที่ผ่านมาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนหนองหล่มเป็นมากกว่ารายได้เสริมหรือการสร้างเศรษฐกิจชุมชน ?

“เมื่อมีการท่องเที่ยวทำให้คนในชุมชนลุกขึ้นมาดูแลบ้านตัวเองให้สะอาดมากขึ้น เมื่อก่อนนี้ปล่อยรกรุงรัง ตอนนี้ตื่นตัว หน้าบ้านน่ามอง มีทั้งสวนผักสวนครัวรั้วกินได้ เป็นการพัฒนาไปในตัว ถ้าเราไม่มีของดีเชิญชวนยังไง เขาก็ไม่มา เพราะฉะนั้นเราจะต้องปรับตัวเอง ถ้าคนในชุมชนตื่นตัวทุกอย่างจะพัฒนาขึ้นเอง” พ่อครูบุญเริ่มวรรณวัฒน์ ที่ปรึกษาชมรมผู้สูงอายุตำบลหนองหล่ม อดีตข้าราชการครูเกษียณ และเป็นบุคคลสำคัญในการขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้มองเป้าหมายเล็กๆ ที่ผู้นำในชุมชนบ้านหนองหล่มมองเห็นประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชนมากกว่า เงินหรือรายได้เสริมที่จะได้มาเท่านั้น นอกจากนั้นพ่อครูบุญเริ่มวรรณวัฒน์ ยังกล่าว “ต้องการให้คนหนองหล่มดูแลรักษา และหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติที่ปู่ย่าตายายของเราสร้างไว้ให้ และต้องการให้คนหนองหล่มรักธรรมชาติ เพราะหมู่บ้านอยู่ติดกับป่า อีกอันหนึ่งคือหัวใจของการท่องเที่ยว คือ เมื่อคนมารวมกัน มาทำกิจกรรมร่วมกัน จะเกิดความผูกพัน เกิดความรักความหวงแหนสิ่งที่มีอยู่ อยากให้เขาปกป้อง ปกป้องรักษา สืบให้ลูกหลานต่อไป”

นอกจากแนวคิดดังกล่าวแล้วคนในชุมชนยังมองเห็นต้นทุนทางธรรมชาติและทางปัญญาของบ้านหนองหล่มที่พร้อมและสามารถจัดการท่องเที่ยวได้ “หมู่บ้านของเรามีธรรมชาติสวยงาม อยากให้คนต่างบ้านต่างเมืองได้มาพบเห็น หนองหล่มมีธรรมชาติให้นักท่องเที่ยวได้ชมหลายที่ อย่างเช่น บริเวณหนองหล่ม ดงหอย เป็นน้ำออกกรู มีน้ำตลอดทั้งปี นอกจากนั้นยังมีลักษณะเป็นบ่อน้ำทิพย์ และยังมีควมพิเศษอีกคือ เมื่อปรบมือดังๆ น้ำในหนองนี้ จะฟุดขึ้นตามเสียงจิ้งหะของมือ ” พ่อครูบุญเริ่มวรรณวัฒน์ “ต้องการให้บ้านหนองหล่มเป็นที่รู้จักของคนภายนอก อยากให้เขามาเห็นของดีของคนหนองหล่ม ที่เกิดจากธรรมชาติ” พ่อบุญตัน มงคล “ต้องการให้คนภายนอกได้เข้ามาสักการะและขอพรจากเจ้าพ่อคำปวน เจ้าพ่อจะช่วยทำให้โรคภัยไข้เจ็บที่เป็นอยู่หายไป และขอเรื่องอื่นๆ ที่ต้องการขอบบานศาลกล่าวก็ได้” ป้าเมียง กลุ่มเกษตรผสมผสาน

ชาวหนองหล่มได้นิยามการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นหมายถึง การที่ชาวบ้านได้มารวมกลุ่มกันทำกิจกรรม มีแหล่งเรียนรู้ในชุมชน มีกลุ่มเย็บกระเป๋า กลุ่มทำสมุนไพร การทำเกษตรผสมผสาน มีตลาดปลา มีศูนย์การเรียนรู้ แล้วพานักท่องเที่ยวจากภายนอกมาเที่ยว ไปเรียนรู้จุดต่างๆ การท่องเที่ยวยังเป็นตัวเชื่อมโยงกลุ่มอาชีพ และกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มคนพิการ กลุ่มโฮมสเตย์ กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน ให้แต่ละคนมีบทบาทและทำกิจกรรมร่วมกัน เชื่อมแหล่งเรียนรู้ในชุมชน และเรื่องราวต่างๆ ในชุมชน โดยการพานักท่องเที่ยวไปเรียนรู้ โดยเป้าหมาย

สูงสุดของการทำท่องเที่ยวคือ ต้องการให้คนในชุมชนเกิดความรักความสามัคคี หวงแหวนถิ่นฐานบ้านเกิด และ ทรัพยากรในชุมชนตนเอง

ดังนั้นการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชาวหนองหล่มจึงเป็นอะไรที่มากกว่าการสร้างเศรษฐกิจชุมชน หรือการสร้างรายได้ เพราะการท่องเที่ยวจะเป็นเครื่องมือหนึ่งที่จะช่วยให้คนหนองหล่มตื่นตัวลุกขึ้นมาดูแลจัดการ บ้านของตนเอง พัฒนาศักยภาพตนเอง และรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมพัฒนาชุมชนให้ดียิ่งขึ้นนั่นเอง

ก้าวแรก..

เทศบาลตำบลหนองหล่มได้เข้าร่วมเครือข่ายตำบลสุขภาวะในเขตภาคเหนือตอนบน ซึ่งได้รับการ สนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ(สสส.) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555- 2558 ใน การจัดทำโครงการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยมีบ้านที่เข้าร่วมทำโฮมสเตย์ จำนวน 60 หลังคาเรือน ปัจจุบันโฮมส เตย์ที่ผ่านการรับรองมาตรฐานจากสถาบันโฮมสเตย์ไทยมีจำนวน 10 หลังคาเรือน กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตำบลหนองหล่มจึงได้เริ่มพัฒนาต่อยอดในปี พ.ศ.2559 และทำกันอย่างจริงจัง มีการทำการตลาดเชิงรุกด้วย แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพภายใต้ concept หนองหล่มสปา-ฟาร์มสเตย์

จากการเริ่มต้นดังกล่าว บ้านหนองหล่ม หมู่ที่ 8 จึงได้จัดตั้งวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเกษตรอินทรีย์วิถีชนเผ่า และได้จัดตั้งคณะกรรมการการท่องเที่ยวของชุมชนขึ้นมาเพื่อเป็นคณะทำงานในด้านการท่องเที่ยว จัดกิจกรรมพัฒนาศักยภาพคนทำงานในด้านการท่องเที่ยว พัฒนายกระดับคุณภาพสินค้าชุมชน และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเตรียมความพร้อมในการรับนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาเที่ยวชุมชน โดยการทำงานที่ผ่านมานั้นได้รับการสนับสนุนจากเทศบาลตำบลหนองหล่มในการเชื่อมประสานงานกับหน่วยงานภายนอก สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนให้ความรู้เรื่องการทำแผนชุมชน มหาวิทยาลัยพะเยาที่มาให้ความรู้เรื่องการท่องเที่ยว และล่าสุดมีโครงการนวัตกรรมวิถีภายใต้การดูแลของพัฒนาชุมชนอำเภอดอกคำใต้ ได้มาช่วยพัฒนาระดับสินค้าของชุมชน 10 ชนิด คือ กระจ่างเย็บมือ การแปรรูปสมุนไพร ข้าวอินทรีย์ จักสาน น้ำพริก กลัวยทอดกรอบ ผักปลอดสารพิษ เพาะเห็ด ตัดตุ้ง 12 ราศี(แบบกระดาษ) และทอผ้า นอกจากนี้ทางชุมชนบ้านหนองหล่มร่วมกับชุมชนอื่นๆ ในตำบลหนองหล่ม ยังได้พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวไว้เป็น 9 ฐานการเรียนรู้ด้วยกันคือ

1. ฐานสักการะครุฑาค่า ที่วัดศรีล้อม ครุฑาค่า เกจิอาจารย์ที่ชาวบ้านให้ความเคารพศรัทธา หรือ พระครูญาณวุฒิคุณ หรือ ครุฑาค่า ไชยวุฒิโท เดิมนี้เป็นครูโรงเรียนวัดหนองหล่ม ต่อมาเป็นที่บรรพชาและเป็นเจ้าอาวาสวัดศรีล้อมตั้งแต่ปี พ.ศ.2480
2. ฐานดงหอนองหล่ม สักการะเจ้าพ่อคำปวง ชมบ่อน้ำทิพย์ ชมป่าชุมชน ชมทุ่งนา ชมต้นตะเคียนยักษ์ ตบมือ น้ำพุต สปาปลาตอด (จัดกิจกรรมได้กว่าครึ่งวัน) หรือเรียกชื่อเป็นทางการว่า สวนสาธารณะเฉลิมพระเกียรติ
3. ฐานผาซอตั้ง ฟาร์มออร์แกนิก ฟานักท่องเที่ยวไปชมสวนผักออร์แกนิก และเที่ยวถ้ำ
4. ฐานหมู่บ้านวิถีชนเผ่าม้ง บ้านปางม่วง ไปชมวิถีชีวิต การแต่งกาย และบ้านแบบดั้งเดิม สามารถไปเที่ยวช่วงประเพณีปีใหม่ม้ง เล่นยิงหน้าไม้ เรียนรู้วิถีวัฒนธรรมของชาวม้ง ฯลฯ
5. ฐานเกษตรอินทรีย์ มีการปลูกพืชผักอินทรีย์ ผักสวนครัว โรงเพาะเห็ด การทำนา และการเลี้ยงวัว

6. ฐานโรงเรียนผู้สูงอายุ เรียนรู้และทำกิจกรรมกับชมรมผู้สูงอายุบ้านหนองหล่มซึ่งเป็นกลุ่มต้นแบบของผู้สูงอายุที่ทำงานจิตอาสาเพื่อชุมชน เช่น การสวดมนต์ การออกกำลังกาย เป็นต้น

7. ฐานแปรรูปสมุนไพร นักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้การทำยาสมุนไพร เช่น ยาหม่อง ลูกประคบ ยาแก้นิ่ว น้ำมันหอมระเหย เป็นต้น

8. ฐานการทอผ้า เป็นเครื่องทอผ้าแบบกี่เอว เป็นการทอแบบดั้งเดิมของท้องถิ่นในภาคเหนือ ส่วนใหญ่จะทอผ้าถุงและผ้าขาวม้า

9. ฐานกระเป๋ายี่มือ เป็นการรวมกลุ่มของแม่บ้านเย็บกระเป๋าในรูปแบบต่างๆ มีหลายรูปแบบ

ในด้านบ้านพักมีความพร้อมรับนักท่องเที่ยวในการพักค้างคืนมีจำนวน 5 หลังคา คือ 1)บ้านอารมณ์ดี 2) บ้านน้ำใส 3)บ้านสายลมจอย 4)บ้านฟ้าใส และ5)บ้านแม่กาคำ ส่วนโปรแกรมการท่องเที่ยวทางคณะกรรมการได้ร่วมกันจัดทำขึ้น มีโปรแกรมการท่องเที่ยวแบบ 2 วัน 1 คืน

การดำเนินงานมีการใช้การสื่อในรูปแบบต่างๆ อาทิเช่น แผ่นพับโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยนำไปวางแจกในที่ต่างๆ และนำไปแจกเมื่อไปบูทงานอีเว้นท์ จัดทำคลิปวิดีโอลง You tube และFacebook ออกบูทงานต่างทั้งในจังหวัดพะเยา จังหวัดเชียงใหม่ และที่กรุงเทพฯ นอกจากนั้นยังมีการทำหน้าเพจ(ในFacebook) ชื่อว่า หนองหล่มฟาร์มสเตย์ NongLom Farmstay เพื่อสื่อสารเรื่องราวต่างๆ ในชุมชน เสนอสถานที่ท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชน และเป็นช่องทางติดต่อพูดคุยกับนักท่องเที่ยวที่สนใจมาเยือนชุมชนแห่งนี้ มีการนำเสนอทั้งเนื้อหา ภาพถ่าย และที่เป็นวีดิทัศน์ ด้วยกลยุทธ์ด้านการสื่อสารที่หลากหลายรูปแบบและมีความทันสมัย เข้าถึงคนทุกกลุ่มวัย ทำให้วันนี้คนภายนอกรู้จักฟาร์มสเตย์บ้านหนองหล่มมากยิ่งขึ้น

ก้าวแรกก็เปลี่ยนแปลง

การจัดการท่องเที่ยวบ้านหนองหล่มนั้นทำตั้งแต่ปีพ.ศ.2555 ครั้งเมื่อทำโครงการตำบลสุขภาวะ แต่ได้ทำอย่างเป็นระบบเมื่อปี พ.ศ.2559 โดยมีการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ มีการจัดตั้งคณะกรรมการการท่องเที่ยวที่ชัดเจน เมื่อปี 2560 วางบทบาทและมีผู้รับผิดชอบดูแลชัดเจน เช่น คุณจริยา วรรณพัฒน์ ทำหน้าที่ประสานงานเรื่องการจัดโปรแกรมทัวร์ แม่ครูสุณา วรรณพัฒน์ ให้ความรู้เรื่องการทำยาสมุนไพร การทำชมรมผู้สูงอายุ พ่อบุญตัน มงคล ทำที่พักริมโฮมสเตย์ เป็นต้น มีการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เช่น บริเวณดงหอนองหล่ม ให้เป็นสวนเฉลิมพระเกียรติ มีพัฒนาหน้าบ้านหน้ามอง ปลูกดอกไม้ ปลูกผักสวนครัวหน้าบ้าน เพื่อให้ชุมชนสะอาดมากขึ้น เป็นที่ประทับใจของผู้ที่มาเยือน

ผลจากการทำงานเพียง 3 ปี การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านหนองหล่มนั้น ทำให้เกิดการกระจายรายได้สู่คนในชุมชน ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้น ส่วนหน้าบ้านก็สวยงาม มีทั้งดอกไม้ ผักสวนครัว บ้านเรือนสะอาด เพราะคนในชุมชนขยันจัดเก็บมากขึ้นเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว ส่วนสิ่งแวดล้อมในชุมชน มีระบบการจัดเก็บขยะ ทั้งลดการใช้ คัดแยก ช่วยกันจัดเก็บขยะ โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุจะช่วยกันเก็บทุกเช้าวันอาทิตย์ ทำเพื่อเป็นแบบอย่าง นอกจากนั้นการจัดการท่องเที่ยวบ้านหนองหล่มยังมีผลต่อการจัดการทรัพยากรในชุมชนอีกด้วย “เมื่อก่อนมีคนกลุ่มหนึ่งที่ทำลายป่าตอนนี้ไม่มีแล้ว” พ่อบุญตัน มงคล “เพราะชุมชนช่วยกันดูแลรักษาป่าเพื่อให้ป่ามีความอุดมสมบูรณ์ จะทำให้มีคนมาเที่ยวชุมชนมากขึ้น ถ้าไม่มีป่า สิ่งแวดล้อมไม่ดี ก็ไม่มีใครมาเที่ยว” พ่อครูบุญเรียม วรรณพัฒน์

นอกจากนั้นสิ่งสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่บ้านหนองหล่มได้เกิดขึ้นคือ เกิดความสามัคคีของคนในหมู่บ้าน จะทำให้มีการจัดกิจกรรมร่วมกัน ให้ความร่วมมือช่วยทำงาน มีคนทุกวัยมาช่วย “คนที่ทำเรื่องการท่องเที่ยวสุขภาพดีขึ้น การทำท่องเที่ยวช่วยให้มีการพูดคุยกันมากขึ้น ยิ้มแย้มแจ่มใสต้อนรับนักท่องเที่ยว ทำให้ไม่เครียดโดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ คนที่มาทำจะได้หัวเราะ ร้องรำทำเพลงด้วยกัน” พ่อครูบุญเรือง วรรณพัฒน์ นอกจากนั้นทำให้รู้จักผู้คนภายนอกมากขึ้น ได้แลกเปลี่ยนความรู้และความคิดกัน “ตอนนี้ผมมีเพื่อนทั่วประเทศ มีเครือข่ายมากขึ้น ที่อาจจะเป็นตลาดให้กับสินค้าชุมชน จะสามารถขายได้ทั่วประเทศ เช่น ลำไย สมุนไพร ข้าวอินทรีย์” อ้ายพัฒนา วรรณพัฒน์ หนึ่งในคณะกรรมการการท่องเที่ยว

ปัจจัยสำคัญ ที่ทำให้การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่บ้านหนองหล่มเกิดความสำเร็จ มีหลายปัจจัยด้วยกัน คือ **คนในชุมชน** “ทำให้คนในชุมชนเข้าใจว่า ถ้าเราพัฒนาหมู่บ้านของตนเองให้ดีแล้วจะเกิดผลดีต่อตำบลและทำให้เกิดความเข้าใจเรื่องการจัดการท่องเที่ยว เช่นการปรับสิ่งแวดล้อมให้ดี โดยการทำให้บ้านตัวเองให้สะอาด ปรับตัวเองให้เป็นคนที่มีอัธยาศัยไมตรี รู้จักการทักทาย ยิ้มแย้มแจ่มใส ต่อผู้ที่มาเยือน” พ่อครูบุญเรือง วันนี้ชาวบ้านบ้านหนองหล่มตื่นตัวลุกขึ้นมาจัดการบ้านของตนเอง ให้ความร่วมมือ และให้ความช่วยเหลือกันและกันในการทำงาน นอกจากนั้นบ้านหนองหล่มยังมีคนทำงาน ที่มาสานต่อจากรุ่นผู้สูงอายุ เป็นคนทำงานที่มีศักยภาพ มีความรู้ ความสามารถ เช่น มีความรู้ในด้านภาษาต่างชาติ มีความรู้ในการทำธุรกิจ มีความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ ฯลฯ และที่สำคัญมีใจรักบ้านเกิด อยากทำเพื่อบ้านเกิด จึงทำให้วันนี้บ้านหนองหล่มสามารถจัดการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง

ต้นทุนในหมู่บ้านดี มีทรัพยากรธรรมชาติที่ได้เปรียบกว่าหมู่บ้านอื่นๆ มีทั้งป่า แม่น้ำ น้ำผุด มีถ้ำ หน้าผา มีนกยูง ฯลฯ เป็นต้นทุนทางธรรมชาติที่ทำให้บ้านหนองหล่มมีความพร้อมเรื่องสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ นอกจากนั้นยังมี ครูบาคำ แห่งวัดศรีล้อม และมีเจ้าพ่อคำปวน ที่ตั้งหนองหล่ม เป็นที่สักการะของคนในชุมชน และคนภายนอก มีคำล่ำลือถึงปาฏิหาริย์ต่างๆ ที่ช่วยเหลือผู้คนให้รอดปลอดภัยจากภัยต่างๆ นานา นอกจากนั้นบ้านหนองหล่มยังมีแหล่งเรียนรู้อีกมากมาย เช่น การทำเกษตรอินทรีย์ การทำสมุนไพรลูกประคบ การทอผ้า การทำกระเป่าเย็บมือ จึงเป็นสิ่งที่ดึงดูดให้คนภายนอกต้องการมาเที่ยว ณ ที่แห่งนี้

กลุ่มผู้สูงอายุ ชมรมผู้สูงอายุตำบลหนองหล่มก่อตั้งมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2520 ชมรมนี้มีผู้สืบทอดเรื่อยๆ จนถึงยุคของพ่อครูบุญเรือง วรรณพัฒน์ อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหนองหล่ม เป็นผู้สูงอายุที่เป็นข้าราชการบำนาญ ซึ่งมีทั้งระบบการทำงานและบารมีทำให้คนมารวมมือกันได้ จนทำให้กลุ่มผู้สูงอายุมีความเข้มแข็ง ก่อตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ จัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องให้กับผู้สูงอายุ ทั้งการสวดมนต์ การออกกำลังกาย การเก็บขยะ หรือการทำอาชีพเสริมรายได้ จากความเข้มแข็งของกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนบ้านหนองหล่มจึงทำให้เกิดกลุ่มต่างๆ ตามมาอีกมากมาย ทั้งกลุ่มทอผ้า กลุ่มยาพื้นเมือง กลุ่มเย็บกระเป่า รวมทั้งกลุ่มการทำท่องเที่ยวโดยชุมชน ผู้สูงอายุเหล่านี้ก็

เป็นผู้อยู่เบื้องหลังของการก่อตัวก่อรูปร่างการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งให้คำปรึกษา ร่วมลงมือทำ และการเชื่อมร้อยกลุ่มต่างๆ ในชุมชน ให้เกิดความเข้มแข็งและการหนุนเสริมกันและกัน

สื่อ ช่วยโฆษณา เพราะสื่อที่หลากหลาย และทันสมัย ทำให้เข้าถึงกลุ่มคนทุกเพศทุกวัย บ้านหนองหล่มจึงเป็นที่รู้จักแก่คนภายนอกมากยิ่งขึ้น

ส่วนปัญหาอุปสรรค พบเพียงเรื่องเดียว คือ ขาดงบประมาณในการพัฒนาทุกด้านทั้งคนทำงาน และการพัฒนาสินค้าของกลุ่ม ที่ผ่านมามีชาวบ้านต้องใช้ทุนของตนเองในการทำงาน อย่างเช่นกลุ่มทอผ้า ต้องออกเงินลงทุนเพื่อไปซื้อฝ้าย ซึ่งงบประมาณจากโครงการนวัตกรรมวิสาหกิจสนับสนุนเพียงอุปกรณ์ในการทอผ้า ไม่ได้ช่วยการจัดซื้อฝ้ายที่ใช้ในการทอ สมาชิกกลุ่มจะต้องลงทุนกันเอง

ก้าวต่อไป

“พร้อมไม่พร้อม ?” คำถามที่โยนเข้าไปถามคณะกรรมการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านหนองหล่ม ถึงความพร้อมในการต้อนรับนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาเที่ยวในชุมชน ทุกคนตอบเป็นเสียงเดียวกันว่า **พร้อม 100% !!** ถึงแม้ว่าวันนี้การท่องเที่ยวไม่ได้เป็นรายได้หลัก เป็นเพียงรายได้เสริมเท่านั้น การท่องเที่ยวจึงยังช่วยแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจของชุมชนไม่ได้ เพราะสร้างรายได้ให้กับชาวหนองหล่มไม่มาก แต่คณะกรรมการการท่องเที่ยวนั้นก็มองว่า การท่องเที่ยวเป็นการสร้างรายได้ในระยะยาว และเป็นประโยชน์ในด้านอื่นๆ มากกว่าดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ดังนั้นเพื่อให้การท่องเที่ยวเกิดการพัฒนามากขึ้น มีรายได้มากขึ้นจากการท่องเที่ยว ลดภาวะหนี้สินของคนในชุมชนได้ และช่วยพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนให้ดีขึ้น ตัวแทนที่มาให้ข้อมูลในวันนี้ซึ่งมีทั้งที่ปรึกษากลุ่ม และคณะกรรมการการท่องเที่ยว จึงได้เสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนหลายแนวทางด้วยกันดังนี้

- 1) เติมความรู้ และพัฒนาคนในชุมชนให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการทำงานท่องเที่ยว และมีความพร้อมในการต้อนรับนักท่องเที่ยว
- 2) ต้องพัฒนาสินค้าให้มีคุณภาพ จะต้องพัฒนากลุ่มอาชีพต่างๆ ในชุมชน ให้พัฒนาสินค้าของกลุ่มตนเองมากขึ้น
- 3) ต้องสื่อสารให้มากขึ้น สื่อสารในวงกว้าง ให้คนภายนอกรู้จักบ้านหนองหล่ม และมาเที่ยวมากขึ้นทั้งในไทยและต่างประเทศ
- 4) พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้สะอาดและสวยงาม
- 5) พัฒนาสิ่งแวดล้อมของชุมชนให้น่าอยู่มากขึ้น

- 6) ชาวบ้านจะต้องมีอัตราศัยมากขึ้น ยึดแย้งแจ่มใส
- 7) สร้างคนรุ่นใหม่มาสานต่อ ในการดำเนินงานบริหารการท่องเที่ยว
- 8) สร้างกลุ่มเยาวชน และฝึกภาคคุเทศก์น้อย ช่วยในการนำเที่ยว

บทสรุป การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านหนองหล่ม ไม่ใช่คำตอบในเรื่องเศรษฐกิจชุมชนเท่านั้น แต่การจัดการท่องเที่ยวในวันนี้เป็นเรื่องความศรัทธาในความเชื่อของคนที่นี่ การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน พัฒนาชุมชน การท่องเที่ยวเป็นตัวเชื่อมร้อยกลุ่มต่างๆ ในชุมชน ให้หันหน้าเข้าหากัน คุยกัน ช่วยเหลือกัน เกิดความรักความผูกพัน หันมาดูแลชุมชนบ้านเกิดร่วมกัน ซึ่งนับวันที่เราจะพบน้อยลงเรื่อยๆ ในสังคมไทย
